MÜASİR AZƏRBAYCAN ƏDƏBİYYATI

SÜLEYMAN RÜSTƏM

SEÇİLMİŞ ƏSƏRLƏRİ

SÜLEYMAN RÜSTƏM

235834.

SEÇİLMİŞ ƏSƏRLƏRİ

ÜÇ CİLDDƏ

III CİLD

M.F.Axundov adına
Azərbaycan Milli
Kitabxanası

"ŞƏRQ-QƏRB"
BAKI-2005

*Bu kitab "**Süleyman Rüstəm.** Seçilmiş əsərləri. Dörd cilddə. III cild" (Bakı, Azərnəşr, 1971) nəşri əsasında təkrar nəşrə hazırlanmışdır*

Tərtib edəni: **Azad Rüstəmzadə**

894.3611- dc 21
AZE
Süleyman Rüstəm. Seçilmiş əsərləri. Üç cilddə. III cild. Bakı, "Şərq-Qərb", 2005, 280 səh.

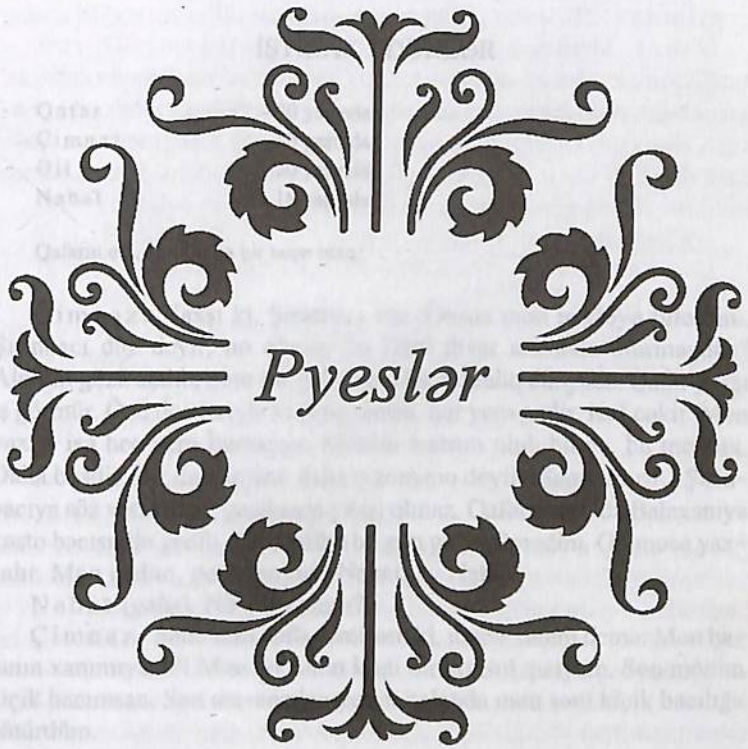
Azərbaycanın müasir dövr poeziyasını yaradanlardan biri olan xalq şairi Süleyman Rüstəm sözün dərin və həqiqi mənasında xəlqiliyi öz poeziyasının canına, qanına hopdurmuş coşqun təbli bir şair olmaqla yanaşı, həm də görkəmli dramaturqdur. O, hələ ilk yaradıcılıq illərindən dramaturgiyaya həvəs göstərmiş, bu janrda qələmini sınayaraq "Çimnaz xanım yuxudadır" adlı bir pərdəli komediya yazmışdır. Əsər həmin ildə məşhur akytor Mirzağa Əliyevin köməyi ilə "Tənqid-təbliğ" teatrında tamaşaya qoyulmuşdur. 1931-ci ildə Süleyman Rüstəm yazıçı Hacıbaba Nəzərli ilə birlikdə "Yanğın" pyesini qələmə almışdır. Lakin S.Rüstəmi dramaturq olaraq şöhrətləndirən onun məşhur "Qaçaq Nəbi" mənzum dramıdır. Dramda şair-dramaturq xalq qəhrəmanı Qaçaq Nəbinin ədalətsizliklərə qarşı mübarizəsini təsvir etmiş, romantik qəhrəmanlıq üslubunda onun obrazını yaratmışdır.

"Seçilmiş əsərləri"nin bu cildində müəllifin dramatik növün müxtəlif janrlarında yaratdığı uğurlu nümunələrdən "Çimnaz xanım yuxudadır" (1922), "Qaçaq Nəbi" (1940), "Durna" (1947) və "Gəldi-gedər" (1955-1969) toplanmışdır.

ISBN 9952-418-58-X

© "ŞƏRQ-QƏRB", 2005

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
İLHAM ƏLİYEVİN
"Azərbaycan dilində latın qrafikası ilə kütləvi nəşrlərin həyata keçirilməsi haqqında"
12 yanvar 2004-cü il tarixli sərəncamı ilə nəşr olunur və ölkə kitabxanalarına hədiyyə edilir

Pyeslər

ÇİMNAZ XANIM YUXUDADIR

Bir pərdəli komediya

İŞTİRAK EDƏNLƏR

Qafar	– 50 yaşında
Çimnaz	– 30 yaşında
Əli	– 20 yaşında
Nabat	– 18 yaşında

Qafarın evi. Dəhliz və bir neçə otaq.

Çimnaz. Yaxşı ki, Şirinbacı var. Onsuz mən neyləyə bilərdim. Şirinbacı düz deyir, nə olacaq bu dörd divar arasında oturmaqdan? Aləmin gözü açılıb, mən isə qalmışam bu qaranlıq dünyada. Qafar yaxşı iş görmür. Özü dostlarıyla kinoya, teatra, hər yerə gedir. Kef çəkir. Mən yazığı isə heç yerə buraxmır. Mənim teatrım olub bu ev, bu mətbəx. Daha bəsdir. Bir də zəmanə daha o zəmanə deyil. (*Saata baxır.*) Şirinbacıya söz vermişəm, geciksəm yaxşı olmaz. Qafar onsuz da Balaxanıya xəstə bacısıgilə gedib. Dedi bəlkə bu gün gələ bilmədim. Gəlməsə yaxşıdır. Mən gedim, gecikməyim. Nabat, ay Nabat!

Nabat (*gəlir*). Nə var xanım?

Çimnaz. Sənə min dəfə demişəm ki, mənə xanım demə. Mən haranın xanımıyam?! Mən də sənin kimi bir yoxsul qızıyam. Sən mənim kiçik bacımsan. Sən ata-anadan yetim qalanda mən səni kiçik bacılığa götürdüm.

Nabat. Sizdən yerdən-göyə qədər razıyam.

Çimnaz. Nabat, bir də zəmanə başqa zəmanədir. Şirinbacıyla danışmışam. Səni gecə kurslarına göndərəcəyəm. Sən gərək xoşbəxt olasan. Oxuyasan, gözün açıla.

Nabat. Sağ olun, çox sağ olun!

Çimnaz. Məni on altı yaşında ehtiyac üzündən məhəbbətsiz, sevmədiyimə ərə verdilər. Sənin həyatın belə qurulmasın gərək.

Nabat. Düz deyirsiniz. Mən sizə Əlinin barəsində demişdim, mən... onu...

Çimnaz. Yadımdadır! Qorxma... Qafar əminə də deyərəm. O mənim sözümdən çıxmaz... Sizin toyunuzu özüm eliyəcəyəm. İndi çarşabımı ver, görüm, məhləmizin arvadları dilbir olub teatra gedir, məni də özlərilə aparırlar.

Nabat. Tratıra! Tratır nədir?

Çimnaz. Hə teatra... Sən evdən muğayat ol!

Nabat. Məni də aparın da...

Çimnaz. Bəs ev-eşik necə olsun? Nabat, sözümə diqqətlə qulaq as! İşdir Qafar əmin gəlib çıxsa, məbadə mənim otağıma buraxasan. Soruşsa, deyərsən ki, başı bərk ağrıyırdı, özünü pis hiss eləyib tez yatdı. Başa düşdün? Gətir çarşabımı görüm. Bəsdir bu dörd divar arasında oturdum. Baxaq görək teatr necə şeydir?!

Nabat. Buyurun! (*Çadranı verir.*)

Çimnaz. Nabat... Teatra səni də aparacağam.

Nabat. Gedib geyinim.

Çimnaz. Bu səfər yox, gələn səfər. Sözüm sözdür. Sözlərim qulağında sırğa olsun... İşdir, Qafar əmin gəlsə, deyərsən ki, bərk yatıb, dedi məni oyatmasınlar. Bildin?

Nabat. Bildim. Xatircəm ol!.. Mən sənin bir sözünü iki eləməmişəm, eləmərəm də. Arxayın get!

Çimnaz. Gedək görək teatr nə olan şeydir? (*Gedir.*)

Nabat. Qaldım yenə tək... Mənim dilimə heç yalan gəlməz, amma Çimnaz xanımın yolunda yalan danışsam, günah olmaz. Gördünüz necə yalvarırdı mənə, yalvarmasaydı, bəlkə də bu işə razılıq verməzdim. Doğrudur, kişidən gizli tratırdır, mıratırdır, nədir ora getmək yaxşı iş deyil. Amma yazıq Çimnaz xanım neyləsin, axı?.. Qafar əmi onu bu otaqlardan bayıra buraxmır. Elə kişilərə elə belə də lazımdır. (*Bayırdan səs gəlir.*) Aha, səs gəlir. Bəlkə Əlidir. (*Qapı arasından baxır.*) Hə, özüdür ki, var. Lap yerinə düşdü. Qafar əmi orda, Çimnaz xanım tratırda, bizdə ki, burda... Bir az ordan, burdan danışarıq, könlümüz açılar.

Əli (*qapı arasından*). Gəlmək olar?

Nabat. Bilmirəm.

Əli. Evdə deyəsən adam yoxdur.

Nabat. Nə danışırsan, adə. Mən adam deyiləm, heyvanam bəs?

Əli. Sən hələ yarım adamsan.

Nabat. Özünsən.

Əli. Düzdür. Mən də yarım adamam. Çünki, sən də, mən də hələ cavanıq, yarım adamıq. İkimizi birləşdirsələr, onda olarıq tamam-kamal adam. Hə, bu barədə danışdın, nə dedilər?

Nabat. Çimnaz xanımla danışmışam. O, ürəkdən razıdır. Qalıb Qafar əmi – ondan bir az qorxuram.

Əli. Qorxma, qorxma, məhəbbətdə qorxu yaramaz.

Nabat. Əli, üstümə yenə əliboş gəlmisən, adam də istəklisinin yanına əliboş gələr?

Əli. Görünür başdan boşam ki, əliboş gəlmişəm.

Nabat. Başın olsaydı, mənə rast gəlməzdin ki, tez get, bu küçənin başındakı dükandan mənə çərəz-mərəz al, tez gəl. Alçadan, gilasdan. Əlinə nə düşsə al.

Əli. Göz üstə. (Oturur).

Nabat. Niyə oturdun, get də.

Əli. Gedirəm də.

Nabat. Bəs haçan?!

Əli. İndi.

Nabat. Yaxşı, yubanma, get.

Əli. Gedirəm də.

Nabat. Adə, bəs haçan?

Əli. Elə indi...

Nabat. Məni dığ eləmə.

Əli. Bilirsən nə var?

Nabat. Nə var?

Əli. Deməyə utanıram.

Nabat. Səndə utanan üz olsaydı, mənə rast gəlməzdin. Sözünü de.

Əli. Deyirəm ki, deyirəm ki, yeri, bir yerişinə baxım, sonra uça-uça gedim.

Nabat. Yaxşı, buyur bax. (*Nazla yeriyir.*) Bu da mənim yerişim.

Əli. Can-can, ayağını yerə asta bas, canım çıxdı... Belə sənin yerişinə bu quru canım qurban... Doşab almışam bal çıxıb ki... Mən getdim... (*Qaçaraq gedir.*)

Nabat. Yaman zarafatcıl oğlandır... (*Oxuyur.*)

Sevgisiz ürək olmaz,
Nə gül, nə çiçək olmaz.
Könül sevməyən gözəl
Gözümdə göyçək olmaz.

Əli gələnəcən gedim mətbəxə çay hazırlayım. (*Gedir.*)

Qafar (*gəlir*). Vay, vay nə yaman yoruldum!.. Deyəsən evdə heç kəs yoxdur. Görəsən, bunlar hardadır... Onu da çox yaxşı bilirəm ki, indi Çimnaz xanım məni görən kimi sevindiyindən körpə uşaq kimi atılıb-düşəcək. Çimnaz xanım elə bilir ki, mən bu saat kənddə xəstə bacımın yanındayam.

Əgər doğrudan o bilsə ki, mən hardaydım, ya od vurub özünü yandırar, ya da evdən baş götürüb ömürlük qaçar. Əslində mən xəstə bacımın yox, köhnə tanışım Tanyuşanın yanındaydım. Mənim ona da yazığım gəlir. Tanyuşa məni görən kimi ağladı. Mənə vəfasızsan dedi. Oturub şirin-şirin söhbət eləyirdik ki, birdən qulluqçu loxəbər gəlib dedi: "Xanım, əfsər gəlir, əfsər gəlir". Tanyuşanın rəngi oldu meyit rəngi... Mənim ürək-göbəyim düşdü. Dedim: əfsər xeylağı harsı-parsı bilmir, yaxşı, birdən çaxdı gülləni təpənə, öləndən sonra əfsərə neyliyə bilərsən. Qaldım məəttəl, özümü hansı deşiyə soxum. Sağ olsun, yenə Tanyuşa. Məni dal qapıdan ötürdü. Asta qaçan namərddir deyib düz buracan yortmuşam. Əslinə baxsan heç bu əzab, əziyyətə dəyməzdi. Tanyuşada daha əvvəlki Tanyuşalıq qalmayıb, yox doğrudan qalmayıb, üz-gözündəki rəngləri yuyub silsən lap xortdana oxşayar. Yox, Qafar bu sənin çin dərs olsun.

Çimnaz xanım ayrı cür arvaddır. Özü gözəl, xasiyyəti özündən də gözəl. Yox, yox, biz kişilər öz arvadlarımıza doğrudan da zülm eləyirik. Götürək elə mənim özümü. Xudanəkərdə mən arvad olmuş olsaydım, ərimin belə işlərinə tab gətirə bilməzdim. Öz xasiyyətimi çox gözəl bilirəm. İşdir, arvad olsaydım, dünyada heç bir kişiylə yola getməzdim. Yox, getməzdim. Mən öz xasiyyətimi bilirəm axı. Çimnaz xanım o açıq gəzən, klublara, teatrlara gedən arvadlardan olsaydı, çoxdan mənim atamı dalıma sarıyardı. Bundan sonra ehtiyat lazımdır, ehtiyat. İndi zəmanə başqa zəmanədir. Əllaflıqla otuz ildə qazandıqlarım sabun köpüyü kimi havaya uçub gedər. Yox, mən də özümə bir gün ağlamalıyam... Çimnaz xanım yaxşı arvaddır, qoy gedim onun könlünü alım. (*Yataq otağına gedərkən Nabat məcməyidə çay gətirir. Qafarı görən kimi özünü itirir. Məcməyi əlindən yerə düşür.*)

Nabat. Vaxsey, ağam, vay...

Qafar. Zalımın qızı, neylədin?

Nabat (*dili söz tutmur*). Mə, mə, mə, mə...

Qafar. Qoyun kimi niyə mələyirsən? Dillənsənə.

Nabat. S. s. s. s. s. Sən kəndə getməmişdin?

Qafar. Yox, maşına gecikdim. Tez bu zibilini yığışdır.

Nabat. Bu saat... Qafar əmi, sizə nə olub, rənginiz ağarıb?

Qafar. Necə?! Ağarmışam?! Bir az yorğunam. Onunçun...

Nabat (*kənara*). Nə yaman yerdə günü axşamladıq. İndi mən buna nə dil töküm ki, sözümə inansın.

Qafar. Nabat, qızım, tez iki nəfərlik süfrə hazırla.

Nabat. Qafar əmi, məgər qonağınız gələcək?

Qafar. Nə qonaq?!. Biri mən, biri də Çimnaz xanım.

Nabat (*süfrə düzəldir*). Nə deyirəm ki. (*Kənara*) Bu saat Çimnaz xanımla üzbəüz oturub şirin-şirin söhbət elərsən.

Qafar. Qoy onu özüm bura gətirim, Çimnaz hansı otaqdadır?

Nabat. Yataq otağında.

Qafar. Çox əcəb... (*Qapıya doğru gedir.*)

Nabat. Yox, əcəb baş tutmayacaq. Qafar əmi, qurban olum... olmaz...

Qafar. Necə... sən nə danışırsan, çəkil görüm.

Nabat. Mən çəkilməyəcəyəm... Sən qapıdan çəkil.

Qafar. Yum ağzını. Səni korlayan o Çimnazdır, Çimnaz. Sənin nə haqqın var, mənə söz qaytarasan! Çəkil qabağımdan.

Nabat. Bütün dünyanın qoşunlarını üstümə töksən də çəkilməyəcəyəm.

Qafar. Yox, bunun başı xarab olub. Nabat, yoxsa döyülməyin çatıb?

Nabat. Yox, hələ çatmayıb.

Qafar. Çəkil.

Nabat. Olmaz, olmaz, olmaz!

Qafar. Yaxşı, niyə axı?!.

Nabat. Niyəsi odur ki, Çimnaz xanımın başı bərk ağrıyırdı. Getdi yatmağa... İndi o şirin yuxudadır. (*Qapıya tərəf*) Qafar əmi, sən allah gəl bir qulaq as. Xor-xoru eşidirsən?

Qafar. Xor-xoru?

Nabat. Hə, hə...

Qafar. Doğrudan deyəsən eşidirəm. Qoy gedim bir halını soruşum.

Nabat. Dedim ki, olmaz.

Qafar. Rəhmətliyin qızı, arvada mənimlə şəriksən məgər?

Nabat. Qafar əmi, Çimnaz xanım doğrudan da xəstə kimiydi. Gedib yuxudan oyatsanız, vallah, inanın ki, üzünüzə baxan kimi bağrı çatlar.

Qafar. Ayı-zadam ki, mənə baxanda bağrı çatlasın?!

Nabat. Qafar əmi, oturun, sizə yemək gətirim.

Qafar. Yox, Çimnazsız boğazımdan heç nə getməz.

Nabat. Qafar əmi, bayaqdan sizə baxıb fikirləşirəm. Deyirəm bu axır vaxtlarda cavanlaşmısınız.

Qafar. Qoy görək, gözə gətirərsən... Deyirsən Çimnazın başı bərk ağrıyırdı?

Nabat. Bərkdən bərk.

Qafar. Daha keçib. Bu dəfə tək oturaram. (*Oturur, kənara*) Qərəz bu gün mənimki ikibaşlı gətirmədi.

Nabat (*kənara*). Uf... ürəyim bir az sakit oldu.

Qafar. Get mənim qəlyanımı gətir.

Nabat. Qafar əmi, elə burda oturacaqsınız?

Qafar. Yox, çıxıb dam üstə oturacağam. Bu nə axmaq sözdür.

Nabat. Qorxuram. Var-gəl elərsiniz, sonra Çimnaz xanım diksinib ayılar.

Qafar. Get, tərpənmərəm, Nabat xanım. (*Nabat gedir.*) Görəsən, Çimnazın dərdi nədir?! Görünür, mənim ayrılığıma dözə bilmir. Mən bir yerə gedəndə xiffət eləyir, darıxır, hirslənir, özündən çıxır. Bunlar dərd deyil, bəs nədir? Məhəbbət, ayrılıq zarafat deyil, canım.

Əli (*kağız torbalarda meyvə ilə gəlir*).

Can gözəl, can gözəl.
Mən sənə qurban, Gözəl.

Qafar. Adə, sən kimsən?

Əli. Bə, bə, bə, bə...

Qafar. Adə, lal deyilsən ki... Sən kimsən, hə?!.

Əli. Mə, mə, mə, mə...

Qafar. Sən də mələyirsən, hə?

Əli. Mə-ə mə, mə... mən mənəm.

Qafar. Mənimlə iş düzəlmir, axı de görüm kimsən, kim?!

Əli. He, he, heh, heç kim.

Qafar. Yox bu olmadı. Heç kimlə yaxa qurtara bilməzsən. A kişilər, mənim evim dönüb olub teatrxana. Cavab ver, yoxsa bu saat öldürərəm səni.

Əli. Çi, çi, çi, Çimnaz xanım özü bilir.

Qafar. Nəyi bilir, adə?!

Əli. Eşqimizi, bayaq söz verdim ki, meyvə alım gətirim, söhbət eliyək, biz bir-birimizə söz vermişik.

Qafar. Adə nadürüstün biri, nadürüst... Necə yəni söz vermişik... Mən sağ ola-ola, sən mənim arvadımı, sənin əcəlin tamamdır.

Əli. Mə, mə, mə, mə, mən...

Qafar. Çərənləmə. Mən ölmüşəm ki, sən mənim arvadıma məhəbbət elan eləyirsən?!

Əli. Yo, yo-yox... Na-Na-Na-Nabat yaxşı bilir, soruş ondan... mə, mə, mə.

Qafar. Hamı mənim düşmənimmiş ki... Tfu, zatına lənət, ay belə arvad... Siz allah bir ona baxın. Bir görün məni kimə satırlar. Yox, bu ev deyil, teatrxanadır, teatrxana. Əvvəl bu haramzadəni, sonra da o xain arvadı öldürəcəyəm... Aha... titrəyirsən. (*Əlini boğazlayır.*)

Əli. Vay... öldüm... vay... bo-boğuldum.

Qafar. Öl, köpək oğlu, xalqın arvadına eşqnamə oxuyanda yaxşıdır, öləndə pis. Əvvəl səni, sonra da onu.

Əli. Bo-bo, boğuldum.

Nabat (*yüyürərək gəlir. Əlini onun əlindən almağa çalışır*). Qafar əmi, Qafar əmi, burax onu, o bizim Əlidir.

Qafar. Dəlidir getsin dəlixanaya, mənim evimə niyə gəlib?!

Nabat. Dəli yox, Əlidir, Əli... Xeyir işdən ötəri gəlib ey...

Qafar. Necə, xeyir iş?.. Xalqın arvadına sataşmaq havaxtdan xeyir iş olub? (*Əliyə*) De kəlmeyi-şəhadətini, əclaf!

Nabat. Buraxın, deyirəm sizə... Başınıza hava gəlməyib ki?..

Qafar. Kişi olsaydın bilərdin ki, adamın arvadına sataşmaq nə deməkdir, çəkil.

Nabat. Qafar əmi, buraxın onu, yoxsa haray çəkib şəhərin bütün milisionerlərini tökərəm bura. Bu mənimdir, Çimnaz xanımın buna dəxli yoxdur. Bu Əlidir, Əlidir. Xeyir işdən ötəri gəlib... Mənim nişanlımdır.

Qafar (*Əlini buraxır*). Necə, xeyir iş, nişanlı?

Əli. Bəli, Qafar əmi... xeyir iş, nişanlı... bayaq dedim məni başa düşmədiniz. Çimnaz xanım bu işin içindədir. O sizə bu barədə deyəcəkdir. Görünür, hələ deməyib... Nə eybi. Amma öz aramızdır, az qalmışdı, məni o dünyalıq eliyəsən ha...

Qafar. Bu nə işdir, bu gecə mənim başıma gəlir. Yox, doğrudan da bu gecə bizim ev olub teatrxana.

Nabat. Əli bu küçənin başındakı klubda işləyir.

Qafar. Artist?

Nabat. Xeyir a...

Qafar. Ay lotu, gündüz klubda, gecə də mənim evimdə işləyirsən. Doğrudan az qalmışdı, səni öldürəm. İkimiz də yaxşı qurtarmışıq... Yaxşı di get, bəlkə bir az hirsim soyusun.

Nabat. Əli, Qafar əmi düz deyir, get hirsi soyuyandan sonra gələrsən. (*Ona göz vurur.*)

Əli. Nə deyirəm ki... (*Gedir.*)

Nabat. Mən də mətbəxə baş çəkim. (*Gedir.*)

Qafar. Adə, mən nə pis adammışam... Bir dəqiqənin içində öz gül kimi arvadımdan şübhələndim. Amma yazıq Çimnazın heç nədən xəbəri yox. Bu saat şirin yuxudadır... Kim bilir bəlkə elə bu dəqiqə yuxusunda mənciyəzi görür. Özüm ölüm elədir ki, var, ürəyimə damıb...

Nabat (*gəlir*). Buyurun qəlyanınızı!

Qafar. Ver görək... (*Qəlyan çəkir.*) Ay qız, Çimnaz xanım yatanda nə olar ki... Birinci dəfədir məgər. Onu o qədər yuxudan oyatmışam ki... Yox, mən ona baş çəkməsəm bağrım çatlar. Vallah üzümə baxan kimi başağrısı çəkilib gedəcək... Düz tapmışam, Çimnazın dərdinin əlacı mənim üzümü görməkdir. (Qapıya tərəf gedir).

Nabat (*qabağını kəsir*). Hara?

Qafar. Bu da sözdür, arvadımın yanına.

Nabat. Bayaq dedim ki, olmaz, olmaz. Xanımın başı bərk ağrıyır, özü də bu saat şirin yuxudadır.

Qafar. Çəkil qapıdan deyirəm sənə. Mənimlə mala şəriksən məgər. Arvad alanda mənimlə maya qoymusan məgər. İtil gözümdən...

Nabat. Qafar əmi... deyirəm ki, hə, deyirəm ki, olar ha, amma olmaz.

Qafar. Dilin topuq çalır. Rəngin də ağappaqdır. Aha, yəqin burda bir iş var.

Nabat (*kənara*). İşlər lap alt-üst oldu... Mən nə tədbir töküm axı... Qafar əmi, düz tapmısan. Burda bir iş var. Amma dilim gəlmir.

Qafar. İşin içində iş olanda, əlbəttə, dilin gəlməz. Yaxşı tapmışam.

Nabat. Yox, tapmamısan Qafar əmi... Bilirsən nə var? (*Nazla*)

Qafar. Nə var, axı?!

Nabat. Qısqanclıq.

Qafar. Bu nə sözdür?

Nabat. Deyirəm də... Mən, mən, mən...

Qafar. Sonra.

Nabat. Səni, səni, səni, səni.

Qafar. Məni, məni, məni, sonra?

Nabat. Hə, səni, səni, səni.

Qafar. Uzatma, dalını de...

Nabat. Sə, sə, sə...

Qafar. Mənə əlifba dərsi vermə. Müxtəsər sözünü de.

Nabat. Mən səni sevirəm.

Qafar. Nə dedin, necə?!

Nabat (*nazla*). Qafar əmi, mən səni doğrudan da sevirəm.

Qafar. Qələt eləyirsən, sevirsən... Danışdığına bax... Səni sevirəm! Bəs bayaqkı o dələduz nəçiydi?

Nabat. O mənim doğma xalaoğlumdur. Doğrudur, o məni sevir... Amma mənim ondan zəhləm gedir. Əgər mən bayaq nişanlımdır deməsəydim, indi bəlkə o çoxdan ölmüşdü. Bayaq bir yalandı dedim... İndi isə doğru deyirəm, mən səni sevirəm. (*Kənara*) Görəsən kələyim baş tutacaqmı?

Qafar. Doğrudan da mənim evim teatrxanadır, teatrxana. Çəkil, gedim arvadımın yanına.

Nabat. Olmaz. Mən qısqanıram. Oyan-buyan eləsən belə bağıraram ki, dünya tökülər bura. Soruşarlar nə olub, deyərəm, Qafar əmi mənə eşq elan eləyirdi.

Qafar. Pah atannan...

Nabat. Odur ki, mənim ürəyimdən gələn məhəbbəti yerə salma! Dedim ki, mən səni Çimnaz xanımla bir yerdə görəndə qısqanıram, od tutub yanıram. Cızdağım çıxır, istəyirəm xörək içində zəhər verib ikinizi də birdən öldürəm.

Qafar. Bu nə deyir, adə?! Bizim əcəlimiz qıldan asılıymış ki...

Nabat. Qafar əmi... sözdür deyirəm də... Bunlar hamısı məhəbbətdəndir, məhəbbətdən.

Qafar (*düşünür, kənara*). Görünür, bu şeytan doğrudan da mənə vurulub. Mənim kimi kişiyə vurulmayıb kimə vurulacaq. Bu vaxtacan buna heç əməlli-başlı diqqət yetirməmişəm. Ölməmiş sifətdən də, bədəndən də pis deyil. (*Nabata*) Ay şeytan, əgər məni sevirdinsə, niyə bu vaxta qədər dinməmisən, hə?..

Nabat. Qorxmuşam... Bağışla, Qafar əmi, bir sözdür ağzımdan çıxdı... Bağışla məni... Mən özüm də bilmirəm, indi sizə nə demişəm.

Qafar. Onu ürəyin səndən daha yaxşı bilər. Gəl otur yanımda görək.

Nabat. Nə üçün axı?!

Qafar. Qiyabi də məhəbbət olar? Gəl gör sənə nə deyirəm.

Nabat. Yaxşı, dayan... xanım ayılar. Sonra, sonra... Burax məni.

Qafar. Ay qız, Çimnaz xanım dediyin kimi indi şirin yuxudadır. Qulağının dibində top da atsan ayılmaz. Qorxursansa qoy qapıları bağlayım. (*Qulağını qapıya dirəyir.*) Qorxma... gözümüz aydın, xoruldayır bir gəl qulaq as.

Nabat (*qulaq asır*). Doğrudan da, yaman xoruldayır.

Qafar. Keçmə xoruldayan arvaddan. (*Qapıları bağlayır.*) Dincəldin... Al açarı, indi gəl otur yanımda...

Nabat . Mən qorxuram, bəs o biri qapılar.

Qafar. Yaxşı: qoy gedim o biri qapıları da bağlayım. (*Gedir.*)

Bayırdan səs gəlir. Nabat özünü itirir. Qafarın da öskürəyi eşidilir. Çimnaz qapıdan başını çıxarır.

Çimnaz. Səlamətlikdir?.. Qafar gəlməyib ki?!

Nabat (*onu geri qaytarır*). Qafar əmi gəlib. Odur gəlir... Sonra... sonra. Tez, tez.

Çimnaz geri çəkilir.

Qafar (*gəlir*). Ay qız, qulağıma səs gəldi axı.

Nabat (*kənara*). İndi gör qulağına nə səs gələcək. (*Bərkdən*) Səs gəldi, səs gəlir... Səs gələcək, Nabat güləcək. Çimnaz güləcək.

Qafar. Bu nə danışır, adə... Dəli olmamısan ki?..

Nabat. Olmuşam, oluram, olacağam. (*Titrəyir.*) Məhəbbət, məhəbbət... vay... vaxsey... şaxsey...

Qafar. Məhərrəm ayıdır məgər, şaxsey, vaxsey gedirsən?

Nabat. Gedirəm özümdən, vay, vay, ölürəm, vay ölürəm.

Qafar. Qışqırma, Çimnaz xanım ayılar.

Nabat. Vay başım, vay ürəyim... (*Birdən yerə sərələnir.*)

Qafar. Adə bu öldü ki, görəsən bunun dərmanı, əlacı nədir.

Nabat. Sirkə, abqora. Sirkə abqora.

Qafar. Görünür məhəbbətdəndir. (*Mətbəxə cumur. Nabat tez ayağa qalxır, qapını açıb Çimnazı yataq otağına ötürür.*)

Çimnaz. Necə?.. Bu nə sözdür? Görünür ki...

Nabat. Yox... Ona aşiq olmasaydım, eşqimi elan eləməsəydim evimiz yıxılacaqdı.

Çimnaz. Necə?.. Bu nə sözdür? Görünür ki...

Nabat. Daha uzun eləmə, tez keç otağına, yoxsa işlərimi korlarsan. (*Onu otağa salır.*) Soyunandan sonra qapını tıqqıldadarsan ki, arxayın olum. (*Təzədən yerə sərələnir.*) Vay öldüm. Vaxsey, şaxsey.

Qafar əlində neft şüşəsi gəlir.

Qafar. Al bu da sənin abqoran... (*Onun başına tökür.*) İndi dincəldin.

Nabat (*qalxır*). Dincəldim... (*Üst-başını qoxulayır.*) Vay, vay...

Qafar. Yenə gətirim?

Nabat - Vay. Bu ki neftdir, neft...

Qafar. Neftdir! Qəm yemə, neft tez uçub gedər. Təki sənin məhəbbətin uçub getməsin. Gəl indi sənin o mərcan dodaqlarından zəhmət haqqımı alım. (*Nabatı öpmək istəyir.*)

Nabat. Çəkil... xain, şorgöz!

Qafar. Necə-necə, xain, şorgöz?

Nabat. Bəli.

Qafar. Bəs sən məni sevmirsən?

Nabat. Səni, onu, onu, səni. Mən Çimnaz xanımı sevirəm.

Qafar. Heç başım çıxmır, bu nə sirdir. Bəs bayaqkı sözlər, bayaqkı eşqlər, məhəbbətlər?..

Nabat. Qafar əmi, siz məni yaxşı tanımırsınız. Mənim tutmam var, hərdən məni cin vurur. Bayaq məni cin vuranda görmədiniz? Gördünüz ki... Bayaq az qalmışdı öləm ki.

Qafar. Ölməyin daha məsləhətdi.

Nabat. Naxoşam ey... Ürək keçməmə az qalmış qızdırmanın gücündən ağzıma gələni danışıram. Yəqin, görünür, bayaq da elə olub... Yaxşı, Qafar əmi, bayaq məni cinlər vuranda sənə nə demişdim axı?

Qafar. Yəni doğrudan da bilmirsən bayaq mənə nə demisən?

Nabat. Yox, yox, sizə acı söz, zad deməmişəm ki?

Qafar (*kənara*). Baxtım ayaq üstəymiş. Yoxsa evim yıxılardı... (*Bərkdən*) Özüm ölüm mənim evim teatrxanaymış. Teatrxana! Aha o nə səsdir?

Nabat. Yəqin Çimnaz xanım oyanıb. Qoy bir gedim baxım.

Qafar. Çəkil... Bu da bayaqkı deyil... Olmaz, olmaz. Çimnaz, bu dəqiqə gəlirəm. Görünür mənsiz yaman darıxmısan.

235834
M.F.Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanası

Nabat. Darıxmasaydı, ayılmazdı ki...

Qafar. Gəlirəm mənim gülüm-bülbülüm... Əşi adama hər nə olsa yenə öz arvadından olar. Yaxşı deyiblər, qonşuya ümid olan şamsız qalar.

Çimnaz (*gəlir*). Qafar, yenə nə var ki, kefin belə kökdür.

Qafar. Heç, Çimnaz, maşına çata bilmədim. Qayıtdım evimə. Sənə nə olmuşdu, başın ağrıyırdı?

Çimnaz. Balaca.

Qafar (*Nabata*). Bəs sən deyirdin lap bərk ağrıyır. Şeytan... Arvad, amma öz aramızdır, hərdən yuxuda yaman xoruldayırsan ha.

Çimnaz. Qızdırmadandır, teatr ki var.

Qafar. Necə teatr? Nə teatr?

Çimnaz. Hə, hə, o teatr... yuxudakı teatr, Qafar, yuxuda çox qəribə bir teatr görmüşəm.

Qafar. Əcəb eləmisən. (*Nabat Əlini pəncərədən otağa salır.*) Çimnaz, bax, əsil teatr budur, bu.

Çimnaz. Əli yaxşı oğlandır. Nabata layiq oğlandır.

Qafar (*onları süzür*). Nə deyirəm ki, yaxşı, Çimnaz, yuxuda məni görmədin ki!

Çimnaz. Yox.

Qafar (*kənara*). Yaxşı ki, görməyib, yoxsa atamı yandırardı... (*Çimnaza*) De görüm, yuxuda nə gördün axı?

Çimnaz. Qafar, yuxudakı teatrda bilirsən necə oynayırdım...

Qafar. Olmaz ki, yuxu teatrında oynadığını bizimçin oynayasan könlümüz açılsın.

Çimnaz. Bu dəqiqə... Nabat... Sən də gəl birgə oynayaq. Bax belə.

Oynayırlar.

Qafar (*dingildəyir*). A kişilər mənim evim doğrudan da teatrxanaymış, teatrxana!

Çimnaz (*kənara, ucadan*). Öz xoşunla bizi teatrlara aparmayınca, bizim evimizdə hər gecə belə gülməli teatr tamaşaları olacaq. (*Tamaşaçılara*) Hamınız buyurub gələ bilərsiniz.

PƏRDƏ

1922

QAÇAQ NƏBİ

Beş pərdəli, doqquz şəkilli tarixi dramatik poema

İŞTİRAK EDƏNLƏR

Nəbi	– xalq qəhrəmanı, 30 yaşında.
Həcər	– onun arvadı, 24 yaşında.
Alı kişi	– Nəbinin atası, 50 yaşında.
Gülbacı	– Həcərin anası, 45 yaşında.
Mehdi	– Nəbinin qardaşı, 25 yaşında.
Şah Məmməd	– Həcərin atası, 45-50 yaşında.
Çimnaz	– Həcərin yoldaşı, 20 yaşında.
Qurd Kərim	– Nəbinin dəstəsinə soxulmuş satqın; 30 yaşında.
Qəhrəman, Tapdıq, Mürsəl, Səfər kişi, Vəli	– Nəbiyə qoşulmuş kəndlilər.
Musa	– Təbriz kəndlisi, 40 yaşında.
Qasım	– Təbriz kəndlisi, 35 yaşında.
Güllü xala	– Musanın arvadı, 30 yaşında.
Qazaq Vasili	– Nəbiyə qoşulmuş yoxsul qazaq, 35 yaşında.
Təhmas bəy	– Qarabağ bəyi, 45 yaşında.
Səlim bəy	– Təhmas bəyin oğlu, 25 yaşında.
Cümşüd bəy	– Qarabağ bəyi, 40 yaşında.
Mahmud bəy	– Qarabağ bəyi, 35 yaşında.
Məmməd	– koxa, 40 yaşında.
Xəlil	– tacir, 50 yaşında.
Leyla	– Xəlilin arvadı, 35 yaşında.
Slavçinski	– polkovnik, 50 yaşında.
Cəlil	– strajnik, 35 yaşında.
Fatma	– Mürsəlin arvadı, 40 yaşında.

Bəylər, strajniklər, qazaqlar, kəndlilər.

Hadisə 1890-95-ci illərdən bəhs edir.

BİRİNCİ PƏRDƏ

BİRİNCİ ŞƏKİL

Qarabağ, Şuşa qalası, Təhmas bəyin həyəti. Bayırda səs-küy qalxır. Cümşüd bəy və strajniklər vergi verməyən kəndliləri döyə-döyə həyətə gətirirlər. Nəbi bir yanda odun yarır.

Cümşüd bəy

Uzun danışmayın deyirəm sizə,
Dərinizi soymaq borc olsun bizə.

Səfər kişi

Təqsirimiz nədir, bir deyin, bilək.

(*Əlini göyə qaldıraraq*)

Bu nə güzərandır, ey zalım fələk!

Cümşüd bəy

Kəs səsini köpək... Beyniniz kütdür.
Bu kəndistan ki var, barsız söyüddür.
Söyürsən, döyürsən, qanmır ki, qanmır,
Özü, öz halına yanmır ki, yanmır.
Toxumunuz kəsilsin gərək dünyadan.

Tapdıq

Sizi kim yaşadar onda firavan?

Səfər kişi

Ayağımız yalın, başımız açıq,
Hamımız bir dərddə, hamımız acıq.
Sıxır pəncəsində vergilər bizi,
Haram yaşamaqdır qudurdan sizi.
Bir söz, əlinizdən gəlmişik cana.

Cümşüd bəy

Sus ki, bulaşdırram ağzını qana!
İstəyiniz nədir, deyiniz görək?!

Səfər kişi

Qanlı tifağınız pozulsun gərək!

Cümşüd bəy

Bəyliyin yerində murdar donuz tək
Dilənirsiniz, bax, yeyib, içərək.
Donquldanırsınız işə gələndə,
Təqsir ölləndədir, ancaq ölləndə!..

Səfər kişini döyürlər, səsə Təhmas bəy çıxır.

Səfər kişi

Məndə can qalmadı, ah,
Ölürəm, aman allah...

Təhmas bəy

Bu nə qalmaqaldır, bağıran kimdir,
Allahı köməyə çağıran kimdir?
Cümşüd bəy, de görüm, nə olub yenə?

Cümşüd bəy

Bunların ucundan gün yoxdur mənə.
Səhərdən düşmüşəm əldən, ayaqdan,
Sağ yer qoymayıblar məndə bayaqdan.
Dad, aman əlindən bu kəndlilərin,
Od yağır dilindən bu kəndlilərin.
Bu ilki vergilər qalsın bir yana,
Keçən ilinkinə min cür bəhanə
Gətirib vermirlər...

Təhmas bəy

Kəndli tayfası
Qudurar döyməsə onu ağası.

Səfər kişi

Təhmas bəy, camaat ölür acından,
Yandı taxılımız, gəlmədi ələ.

Təhmas bəy

Sus, yoxsa asdırram dar ağacından.

Səfər kişi

Günahımız nədir?

Təhmas bəy

Rədd ol, çıx çölə!
Vergiləri verin, o doğru deyir.

Səfər kişi

Acından camaat çöldə ot yeyir.
Özün bilirsən ki, bu il bu yerdə
Yağınlıq olmadı, el düşdü dərdə.
Olan-olmazı da məhv etdi dolu,
Elinsə ürəyi qəzəblə dolu...

Təhmas bəy

Qəzəbə bir baxın, kəs, qoca köpək!
Burnundan tökülsün verdiyim çörək.

Səfəri yenə döyürlər.

Cümşüd bəy

Vergilər bir yana, bunlar hələ bir,
Vallah, biyara da getmək istəmir.
Mən yazıq dedikcə: çıxsın biyara,
Elə bil deyirsən daşa-divara.

Təhmas bəy

A Cümşüd, deyəsən xərifləyirsən,
Sənə ki, min dəfə tapşırmışam mən:
Bu qanmaz tayfayla danışma yumşaq,
Allaha çox şükür, deyilsən uşaq.
Aldanma kəndlinin sən göz yaşına,
Üzünə güldünmü, çıxar başına.
Biyara getməyən, vergi verməyən,
Bəylərə hörməti lazım görməyən,
Bilsin ki, nə qədər bu canım sağdır.
Əlimdən salamat çıxmayacaqdır!

(*Otağa keçir.*)

Koxa Məmməd iki strajniklə qurd Kərimi çəkə-çəkə gətirirlər. Strajniklərdən birinin üz-gözü qana bulanmışdır.

Koxa

Bəyin nökərinə əl qaldırmağı
Sizə kim öyrətdi? Köpək uşağı!

Qurd Kərim

Vay, öldüm, vurmayın, yazığam.

Koxa

Kiri!
Bax, gör, nə etmisən, axmağın biri.

(*Strajniki göstərir.*)

Qanadıb fağırın ağız-burnunu.

Təhmas bəy

(*gələrək*)

Bu nədir? Kim salıb bu hala bunu?

Koxa

Yol kəsən, baş kəsən, zəncirsiz dəli,
Şübhəniz olmasın, belədir, bəli.
Lotunun, əclafın, alçağın biri,
Oğrunun, quldurun, qaçağın biri
Kəndirbaz, hoqqabaz, meymun oynadan,
Hər yerə baş vurub qazan qaynadan,
Bizləri saymayan, dələduz, lovğa...

Təhmas bəy

Müxtəsər et görüm, uzatma, Koxa!

Koxa

Bu qurd Kərim ki var, köpək oğludur,
Fağır strajnik buyruq quludur.
Sizin əmrinizə elərkən əməl
Bax, bu zatıqırıq, yaramaz, əfəl
Vurub baş-gözünü bulayıb qana,
Demək, əl qaldırıb sizə, divana.

Təhmas bəy

Sən atayın goru, uzatma ancaq.

Koxa

Xırmanda taxıllar yığılıb dağ-dağ,
Durur qalaq-qalaq odun meşədə,
Qorxuram, hamısı zay olub gedə.
Bunlardan bir kimsə yetmir haraya,
Vurmur öz əlini ağdan-qaraya.
Tutmağa çalışdım bunları dilə,
Yola gəlmədilər pişim-pişimlə.
Cin vurdu başıma, çıxdım özümdən,
Hamsını doyunca kötəklədim mən.
Bunun əti gərək çəkilə şişə,
Zorla camaatı qovmuşdum işə
Bu gəlib qoymadı, qarışdı ara.
Budur, döyə-döyə gətirdim bura.

Təhmas bəy

Yaxşı, hamınıza deyirəm təkrar,
Tez at-arabanı qoşun hər nə var.

Tapdıq

Bizdə at-araba nə gəzir?

Təhmas bəy

Belə?
Ağlınız yerinə gəlməyib hələ?
Öküzləri qoşun!

Tapdıq

Öküz varmı ki?

Təhmas bəy

Mənim bir sözümü etməyin iki,
Atanı, anamı, arvadını qoş,
Cəddi-əqrəbanı, övladını qoş!..

(*Cümşüd bəyə*)

Baxma sən bunların ağlamağına,
Arvadlı, kişili qat qabağına,
Yumruqla, təpiklə çıxart biyara,
Hökmümə əməl et, yox başqa çara.

(*Qurd Kərimi göstərir.*)

Bunu da saxlayın qoduqluqda ac,
Vurun kürəyinə yüz yağlı qırmac!

Nəbi

A bəy, rəhmə gəlin, insafa gəlin,
Onsuz da xoş günü yoxdur bu elin.

Təhmas bəy

Nəbi, neçə kərə demişəm sənə,
Qapımda nökərsən, ağ olma mənə!

Nəbi

Bəy!.. Axı...

Təhmas bəy

Canımı yığmısan bura.

(*Boğazını göstərir.*)

Sonra danışaram, sənlə sonra!

Mahmud bəy

(*Otaqdan çıxır.*)

Təhmas bəy, pozmayın heç nəşənizi,
Gedəyin, qonaqlar gözləyir sizi.

Gedirlər. Cümşüd bəy, koxanın və strajniklərin köməyi ilə kəndliləri zorla bayıra çıxarırlar. Nəbi odun yarır.

Nəbi

Yanıram içində alovun, odun,
Bəy başı olaydı gərək bu odun!
Onu bu baltamla yaraydım belə.

Tapdıq

Qara günlərimiz daldadır hələ.
Allah da, Quran da onlarınkıdır,
Qanun da, divan da onlarınkıdır.

Nəbi

Belə getməyəcək, görəsən bir gün
Bu fəsad ocağı olar sərnigün!

Vasili

Vasili, Vasili, taleyinə bax!
Məzlumlar əlinlə edilir dustaq.

Nəbi

Qazaq, razısanmı bu əməlindən?
Ayrılıb yuvandan, doğma elindən
Nə üçün gəlmisən bizim dağlara?
Sizin yerlər hara, bu yerlər hara?!

Vasili

Məni özünüzə bilməyin düşmən,
Qafqaza gəlmədim öz xoşumla mən.
Əsgəri xidmətin quluyam ancaq.

Nəbi

Düşmən deyilsənsə düz söylə, qazaq,
Rusiyətdə nə var?

Vasili

(*gülümsəyərək*)

Nə deyim?

Nəbi

(*gülərək*)

Yenə.

Vasili

Niyə bu sualı verirsən mənə?

Nəbi

Bilmək istəyirik, orda kəndlilər
Xoşbaxt yaşayırmı barı bir qədər?

Vasili

Qardaş, sən nə qoyub, nə axtarırsan?
Hər yerdə iğtişaş, hər yerdə üsyan,
Alovlu nəğmələr ucalır göyə.

Nəbi

Görünür hamının istəyi birdir,
Bütün məzlumların ürəyi birdir.

Vasili

Çox yaxşı adamsan, duyuram ki, sən...
Gözündən görürəm ürəyini mən.

Nəbi

Zindansız dustağam öz vətənimdə,
Ağ gün həsrətilə yaram qan verir.
Yanır xanimanlar, çapılır ellər,
Əyri kefə baxır, doğru can verir.

Vəli

(*Daxil olur.*)

Nəbi, xoş görmüşük, kefin necədir?

Nəbi

Günəşli gündüzüm zülmət gecədir.

Vəli

İndicə rast gəldim yolda bir qıza,
Meydan oxuyurdu aya, ulduza.
Anam-bacım olsun, göyçəkdi, göyçək,
Gözləri badamdı, saçları ipək.
O qız, gözün aydın, səni axtarır.

Nəbi

Nə dedin, nə dedin? Məni axtarır?

Bu an Həcər görünür. Nəbi cəld onu qarşılayır.

Nəbi

Həcər? Bu gördüyüm yuxudur, nədir?

Həcər

Yuxu niyə olur? Gözünü sil bir!

Nəbi

Yox, yuxum çevrilib oldu həqiqət,
Sıxdıqca ruhumu bir acı həsrət,
Çaldıqca qapını ayrılıq daşı.
Axdı ürəyimə gözümün yaşı.
Bir daha çevrilməz göz yaşım selə.

Həcər

Heç məni demirsən, yuxumda belə
Nəbi, Nəbi deyib, çəkirəm haray.
Sənsiz nə yeməyim, nə içməyim var.
Birdir gözlərimdə sənsiz qış, bahar.
Sənsiz nə ürəyim, nə üzüm gülməz.
Quru bir cəsəddir Nəbisiz Həcər.

Nəbi

Ürəyi ürəkdən ayıra bilməz
Ah, nə bu ayrılıq, nə də ki, xəncər.
Nigaranam, Həcərim, çox.
Kəndimizdə nə var, nə yox?

Həcər

Kənd yenə o kənddir qışda, baharda,
Ancaq nə edim ki, sən yoxsan orda.

Nəbi

Nə deyim, ay Həcər, nə deyim sənə,
Toy xərci gərəkdir, bilirsən, mənə.

Həcər

Bilirəm, ay Nəbi, bilirəm...

Nəbi

Onda
Qoy dözək zəhmətə sənin yolunda.
Həcər, yadındamı, hər baharda biz
Birlikdə çıxardıq dağa ikimiz.
Baxardıq köpürüb axan sulara,
Bu xoş tamaşadan ayrılıb sonra,
Yığardıq meşədən biz ətək-ətək
Yanağın, dodağın rəngdə çiyələk.
O günlər düşəndə yadıma mənim
Oynayır yerindən ruhum, bədənim.

Həcər

Hərdən də çalardın mənimçün tütək...

Nəbi

Yenə o günlərlə döyünür ürək.

Həcər

Kəndə qayıdardın qaş qaralanda.

Nəbi

Yoxsul daxmamızda çıraq yananda.

Həcər

Mənciyəz anamdan yeyərdim töhmət.

Nəbi

Zarafat gəlməsin sənə məhəbbət.
Söz ver ki, ömrünün axırınadək
Mənim olacaqsan, Həcərim, mənim!

Həcər

Sənindir sinəmdə döyünən ürək
Yetincəyə qədər əcəlim mənim.

Səlim bəy sərxoş vəziyyətdə otaqdan bayıra çıxıb Həcəri görür. Həcərin gözəlliyi onu heyrətə salır.

Səlim bəy

Aha... Baxçamıza qonmuş göyərçin,
Allah göndərmişdir onu mənimçün.

(*Nəbiyə*)

Nəbi, bu qız kimdir?

Nəbi

Bizim ellidir.

Səlim bəy

Bəh, bəh, bərəkallah, gözələ bax bir.
Ay qız, adın nədir?

Həcər

Həcər...

Səlim bəy

(*Cümşüd bəyə*)

Çox gözəl...

Həcər

(*Nəbiyə*)

Mən getdim...

(*Getmək istəyir.*)

Səlim bəy

Hara?
Dur, qaçma, yaxın gəl!
Səni kim böyüdüb belə nazənin?
Tayın, bərabərin tapılmaz sənin.

Nəbi

(*Həcəri ondan qoruyur.*)

Səlim bəy, qoy getsin.

Səlim bəy

Sən dinmə görək!

Nəbi

Yad gözlər Həcəri görməsin gərək.

Səlim bəy

Gözəli gözlərdən gizlətmək olmaz.

(*Qolundan tutur.*)

Gəl gedək, məclisə can gəlsin bir az,
İçək sağlığına kef otağında.

Nəbi

(*Həcəri onun əlindən alır.*)

Onun nə işi var qan ocağında?!
Çək onun əlindən murdar əlini!

Səlim bəy

Namərdəm kəsməsəm acı dilini.

Nəbi

Bəy vurram...

Səlim bəy

Sən bunun cürətinə bax!
Bəyə əl qaldırır südəmər uşaq.

Həcər

Amandır, ay adam, amandır, kömək!

Nəbi

Daşdı səbir kasam, al gəldi, köpək!

Səsə Vasili, bir neçə kəndli və Cümşüd bəy gəlir.

Cümşüd bəy

Bəyə əl qaldırmaq?! Nankor qudurğan!

Nəbi ilə əlbəyaxa olurlar, vuruşma zamanı Nəbi Səlim bəyi yerə yıxır.
Cümşüd bəy Nəbini nişan alarkən Nəbi Səlim bəyi buraxır.
Növbətçi qazağın tüfəngini alıb Cümşüd bəyi vurur.

Nəbi

Sən də al payını, cəllad!

(*Həcərlə birlikdə aradan çıxır.*)

Cümşüd bəy

Ah... aman.

Hamı səhnəyə doluşur.

Mahmud bəy

Nə olub?..

Səlim bəy

Xəyanət...

(*Vasilini şilləyir.*)

Alçaq, yaramaz.

Mahmud bəy

Tez olun, tez olun, yubanmaq olmaz,
Atları dörd nala çapın, gətirin,
Harda olmuş olsa tapın, gətirin!
Vurdu Cümşüd kimi mərdi, igidi...

Təhmas bəy

Vuran kimdi?

Mahmud bəy

Alı oğlu Nəbiydi!

PƏRDƏ

İKİNCİ PƏRDƏ

İKİNCİ ŞƏKİL

Təhmas bəyin həyəti. Strajnik gəlib otaqdan Təhmas bəyi səsləyir.

Strajnik

Təhmas bəy, a Təhmas bəy!

Təhmas bəy

Nə olub, ay lovxəbər!

Strajnik

Bədbəxtlik üz veribdir.

Təhmas bəy

Tez ol, danış müxtəsər!

Strajnik

Nəbi...

Təhmas bəy

Yenə də Nəbi? Əcəb qalmışıq aciz.

Strajnik

Əsgəran dərəsində soyub poçtu tər-təmiz,
Pullarısa paylayıb lüt, yoxsul kəndlilərə.

Təhmas bəy

Ayıq olun, demişəm, sizə azı min kərə.

Strajnik

Onu gözdən itirdik biz, əlli igid atlı,
Bilmədik göyə çıxdı, yoxsa ki, yerə batdı.

Təhmas bəy

İtil, rədd ol!..
Ağalar, yox, buna dözmək olmaz.
Ürəyimi qurd kimi gəmirib yeyir qisas.
Qorxudan neçə aydır, rahat yata bilmirik,
Nəbini axtarırıq, lakin tuta bilmirik.
Belə getsə üzümüz əsla gülməyəcəkdir.
Papaqdır başımızda, deyin, yoxsa ləçəkdir?!
Nəbinin dəstəsinə qoşulan lüt kəndlilər
Kökümüzü kəsərlər fürsət tapsalar əgər.

Səlim bəy

Gündüz-günortaçağı, buna mat qalmışam mən
Otuz at qaçırıblar bəyliyin töyləsindən.

Təhmas bəy

Qorxun, aparmasınlar arvad, uşağınızı,
Ələ keçirməsinlər bütün torpağınızı.
Bəylər, qulaq asınız, sözüm acı olsa da,
Haramdır qeyrətsizə yaşamaq bu dünyada!
Hanı vurhavurumuz, hanı gəlhagəlimiz,
Hanı görən gözümüz, hanı vuran əlimiz?!

Səlim bəy

İsti-soyuqçun deyil başımdakı bu papaq,
Nəslimizin baxtına qılıncım yol açacaq.
Hər kim olursa olsun, aman vermərəm yada,
Mən ölümə adınla sözsüz gedərəm, ata!

Təhmas bəy

Atana oxşamısan, Səlim, gəl öpüm səni,
Yaxşı başa düşmüsən oğulluq vəzifəni.

Mahmud bəy və Koxa Məmməd kefli halda gəlirlər.

Koxa

Təhmas bəy, xoş görmüşük, salam bütün bəylərə!

Təhmas bəy

Gör nə kökə düşmüsən.

Koxa

İçməmişik boş yerə.

Təhmas bəy

(*İstehza ilə*)

Çək başına yorğanı, sübhə qədər xorulda,
Sonra hüzurumuzda yağmasan da, gurulda.

Koxa

Vallah, biz nə yatırıq, nə də xoruldayırıq,
Mən, Mahmud bəy, bu saat gur-gur guruldayırıq.
Bir kələk qurmuşuq ki, gələcək bizdən xoşun,
Məsəl var, bata bilməz bir nəfərə bir qoşun.

Təhmas bəy

Hardan gəlirsiniz?

Koxa

Kefdən, damağdan.

Təhmas bəy

Bu haqda deyirdim elə bayaqdan,
Siz nə haydasınız, aləm nə hayda.

Koxa

Bizim tədbirimiz verməsə fayda
Vur, öldür məni də, Mahmud bəyi də.

Mahmud bəy

(*Təhmas bəyə nə isə pıçıldayır.*)

Lap sən deyən oldu.

Təhmas bəy

Bayaqdan de də...

Mahmud bəy

Boyun qaçırırdı əvvəlcə yaman.
Sonra tutub onun boş damarından
Yağlı vədələrlə gətirdik yola,
Deyin, kim satılmaz pula, qızıla?!
Sənin sözlərinə qol qoyur tamam.

Təhmas bəy

Afərin, afərin, bax, buna varam.

Koxa

İndi bildiniz ki, koxalıq nədir?

Təhmas bəy

Tez ol, qurd Kərimi yanıma gətir.

Koxa

Göz üstə.

Təhmas bəy

Bəylər, içəri keçin, məni gözləyin bir az,
Vacib bir iş var, onu təxirə salmaq olmaz.
Mahmud bəy, deyəsən işlər düzəlir.
Bir söz, bu hiyləniz xoşuma gəlir.

Koxa Qurd Kərimi gətirir.

Təhmas bəy

A gədə, yaxın gəl, yaxşı qulaq as.

Koxa

Mərhəmət kanidir ağamız Təhmas.

Təhmas bəy

Günahın böyükdür, bilirsən özün,
Bu gündən azadsan, buna nə sözün?!

Qurd Kərim

(*Təhmas bəyin ayaqlarına qapanır.*)

Sizin qulunuzam ölənə kimi.

Təhmas bəy

Mahmud bəy fikrimi sənə deyibmi?

Qurd Kərim

Bəli, deyib, deyib...

Təhmas bəy

Bilirsən, demək,
İnan, baş tutarsa bu böyük kələk
Bəylərin yanında ucalar başın.
Tərəddüd etməkdən büsbütün daşın!

Qurd Kərim

Hərdən düşünəndə əsirəm zağ-zağ.

Təhmas bəy

İgid də qorxarmı?

Mahmud bəy

Ağgözə bir bax.
Fürsət tapan kimi verməzsən aman,
Sabahın parlaqdır, sözümə inan.

(*Ona tapança verir.*)

Təhmas bəy

(*Ona pul verir.*)

Arxanda bəylər var, qorxma heç nədən.

Qurd Kərim

Dedim ki, ömürlük qulunuzam mən.

Mahmud bəy

Durma, get!

Qurd Kərim

Baş üstə!

(*Gedir.*)

Təhmas bəy

(*Mahmud bəyə*)

Afərin, yaşa!..

Koxa

Bəs mən yaşamayım?

Təhmas bəy

Sən də min yaşa!
Ağalar, bu tədbir baş tutsa əgər,
Başımız ucalıb göylərə dəyər.
Açılar gül kimi bəylərin baxtı,
Sarsılmaz kökündən padşahın taxtı.

PƏRDƏ

ÜÇÜNCÜ ŞƏKİL

Qayalıqdır. Uzaqdan tütək və oxumaq səsi gəlir. Bir azdan sürünə-sürünə bir bələdçi səhnədə görünür. Fit verib yoldaşlarını səsləyir. Koxa, Qurd Kərim və bir neçə strajnik gəlir.

Cəlil

Onlar bu ətrafda olsunlar gərək...

Koxa

Gəlin işimizi vaxtında görək.

Qurd Kərimi ağaca sarıyırlar.

Qurd Kərim

Gərək qurmayaydıq bu tələni biz,
Olubdur qorxudan tüklərim biz-biz.

Koxa

(*Qurd Kərimi vurur.*)

Bağır, bağırtından titrəsin dağlar!
Eşidib səsinə gəlsin qaçaqlar.

Onu yalandan vururlar.

Görürəm, döşünə yatmayır şallaq,
Kimi axtarırdın meşədə, alçaq?!

Qurd Kərim

Nəbini, Nəbini, qoçaq Nəbini,
Bəylərin gözünə bıçaq Nəbini.

Vururlar və qaçırlar.
Cəlili qaçaqlar vurur. Koxanı tuturlar.

Nəbi

(*Gəlir.*)

Dayanın, bu nədir, kimdir döyülən?
Niyə dinmirsiniz? Sizinləyəm mən!

Koxa

(*Titrəyir.*)

Buyruq qullarıyıq, yox, təqsir bizdə,
Bizə döy dedilər, döyürük biz də.

Nəbi

Kim dedi? Cavab ver!

Koxa

Səlim bəy.

Nəbi

Aha...

Koxa

Belədir, and olsun o bir Allah.

Nəbi

Kəs səsini!

(*Kərimə*)

Qardaş, nəçisən, kimsən?

Qurd Kərim

Zindandan qaçmışam bu dağlara mən.
İzimə düşərək tutdular məni,
Getdi ağrılarım görüncə səni.
Pənah gətirmişəm adına, Nəbi!
Yetiş mən yazığın dadına, Nəbi!

Nəbi

Bir dayan, mən səni tanıdım, qoçaq,
Sən də çox yemisən bəylərdən şallaq.

Qurd Kərim

Qoydu ürəyimdə kamımı fələk,
Ömür xırmanımı sovurdu külək.

Nəbi

Tək əldən səs çıxmaz, yadında saxla.

(*Koxanı göstərir.*)

Onu öz əlinlə ağaca bağla!

Koxa

Sən nə danışırsan, qurbanın olum...

Nəbi

Bağlayın!

Koxa

Hər yandan bağlandı yolum.

Onu ağaca bağlayırar.

Qurd Kərim

İndi çək cəzanı!

Koxa

Günahım nədir?

Vəli

Sıpanın belinə gəlməyir kəndir.

Mehdi

Vurun, qardaşlarım, ölüncə vurun!

Koxa

Vay öldüm, yazığam, vurmayın...

Mehdi

Vurun!..

Nəbi

Açın, kifayətdir, itilib getsin.

Koxa

Allah ömrünüzü çox uzun etsin...

Nəbi

Mən mərdlik naminə buraxdım səni.

Koxa

Özünə borclu bil qəbrəcən məni.

Nəbi

Koxa, Səlim bəyə sən çatdır bunu:
Xalqın intiqamı gözləyir onu.

Koxa

Baş üstə, deyərəm... Daha nə deyim?

Mehdi

(*Zarafatla*)

Ağrısını alım, gözünü yeyim.

Gülüş, Koxa gedir.

Vəli

Adam da düşməni buraxar əldən?

Qəhrəman

Nəbinin işinə məəttələm mən.

Mehdi

Haqlısan a Vəli, o haramzadə
Bir gün görərsən ki, dönüb cəllada,
Əlində qılıncı vurur boynunu.

Qəhrəman

Mehdi qardaşımız düz deyir bunu.

Bu halda qaçaqlar tacirləri və başqa yoldan ötənləri gətirirlər.

Tapdıq

Budur, bu tacirlər, bu da malları.

Vəli

Tacirin çox olur dövləti, varı.

Mehdi

Mən yanılmıramsa bunlardır ki, var
Aclıq törədənlər, ölüm yayanlar.

(*Tacirlərə*)

Qoyub başınızı qızılın üstə,
Kağız pulun üstə, ağ pulun üstə
Kefə baxırsınız eldən xəbərsiz,
İndicə hesabı çürüdərik biz.

Nəbi

(*Görünür*)

"Hörmətli" qonaqlar, xoş gördük sizi,
Qorxmayın, sıxmayın ürəyinizi,
Silahınız varsa tez atın yerə!..

Xəlil

And olsun Allaha və peyğəmbərə,
Silahımız yoxdur.

Onları axtarırlar.

Mehdi

Yalan deyirsən.

(*Onun cibindən tapança çıxarır.*)

Xəlil

Məndən peşkəş götür şoqəribi sən.

Vəli

Niyə titrəyirsən, a tacirbaşı?

Xəlil

Əzəldən sevmərəm dava-dalaşı.
Mallar sizin olsun, bizə dəyməyin!

Vəli

Onsuz da bizimdir, zəhmət çəkməyin.

Mehdi

(*Tacirə*)

Sənin öz cibindən varmı xəbərin?

(*Onun sinəsini yoxlayır.*)

Mən səhv etmirəmsə qızıldır dərin.

(*Qızıl torbasını çıxarır.*)

Xəlil

Onlara dəyməyin, çatlayar bağrım.
Allah, nə pis oldu mənim axırım?

Mehdi

Kəndlilər çılpaqdır, acdır...

Xəlil

Bizə nə?

Mehdi

Vicdansızın biri, dilin var yenə?
Qurd kimi daraşıb hər bədənə siz
Qanını soraraq kökəlirsiniz.

Xəlil

Mən yaxşı adamam, oğlum, qulaq as.

Mehdi

Cidanı çuvalda gizlətmək olmaz.

Xəlil

Barı, öldürməyin.

Vəli

Bəsdir, az ula!

Nəbi

Bunları salamat ötürün yola.

Xəlil

Çıxmaz bu yaxşılıq yadımdan, Nəbi,
Görüm var olasan, qəhrəman Nəbi!

Tacirləri ötürürlər. Uzaqdan bayatı səsi gəlir.

Səs

Əzizim, neylim sənə,
Düşübdür meylim sənə,
Mən dönsəm könül dönməz,
Sən dönsən, neylim sənə.

Bir dəstə kəndli gəlir.

Səfər

Xoş gördük, ay Nəbi.

Nəbi

Salam, əmi can,
Siz niyə gəldiniz?

Səfər

Bilərsən, dayan...

Nəbi

Tez ol, danış görək.

Səfər

Qurbanın olum,
Belə güzərandan yaxşıdır ölüm.

Nəbi

Kəndimizdə nə var?

Səfər

Hər evdə matəm,
Deməklə qurtarmaz, doludur sinəm.
Nəbi, bundan apar sən hesabını
Aclığın daş əli döyüb qapını.
Qıyır körpələrə, gözəl canlara,
Bağrım dərd əlindən yaradır, yara!..
Ellərin qanına susayıb bəylər,
Məgər bu işləri görməyir göylər?

Nəbi

Qəribə adamsan, bu ayaqda sən
Bəylərdən, göylərdən nə gözləyirsən?
Bu barədə sonra, de görüm mənə,
Divan sizdən vergi istəyir yenə?

Səfər

Hələ qurtarmayıb vergi davası,
Alıb altımızdan xalça-palazı
Qoyublar hamını quru yer üstə,
Ürəklər yaralı, könüllər xəstə.

Xalqın haqq səsinə qulaq asan yox,
Qanlı qanunları silib pozan yox.
Eşitdik, çıxmısan bizə havadar.
Verdi ürəyimiz belə bir qərar:
Elliklə qoşulaq sənin dəstənə,
Şığıyaq qartal tək düşmən üstünə.

Vəli

Qocasan, ağarıb saçın, saqqalın,
Dava ayağında pis olar halın.

Səfər

Siz allah, bir görün, kim kimə gülür,
Gücümü bu ellər, bu dağlar bilir.
Buna şübhən varsa gəl bir tutaşaq,
Ağzın süd qoxuyur, uşaqsan, uşaq.

Nəbi

Zarafat elədi, sındınmı, söylə?

Səfər

Eh, cib-cib öyrədir bir görün necə
Bildirki sərçəyə bu ilki sərçə.

Nəbi

Hər şeyin yeri var, doğrudur, qoca,
Başın dağlar kimi ucadır, uca.

Səfər

Nəbi can, bir xəbər eşitmişəm mən,
Ancaq ki...

Nəbi

Bayaqdan niyə demirsən?

Səfər

Xeyli var dillərdə gəzir bu xəbər:
Kim sənə qıyarsa pul verəcəklər.
Hanı Səlim bəydə qıl qədər vicdan,
Bu sözü deyirlər onun adından.

Nəbi

Bütün el-obaya bunu yayıb o,
Başıma min manat qiymət qoyub o.
Mənsə Səlim bəyin başına ancaq
Bircə quruş qiymət qoymuşam nahaq.
O başçün bu çoxdur, demirəm əbəs,
Çünki onun başı quruşa dəyməz!

Səfər

Dəyməz, Nəbi, dəyməz, haqlısan, oğlum!
Dar gün görməyəsən heç zaman, oğlum!

Nəbi

(*Qaçaqlara*)

Dostlar, budur mənim arzum, əməlim:
Bir yerə toplansın qaragün elim.
Bəylərin zülmünə nəhayət verək,
Zəncirsiz, zindansız bir həyat sürək.
Özümüz çalışaq, özümüz əkək.
Bizə dərd olmasın bir parça çörək.
Doğma balaları bizik bu yerin,
Bu torpaq bizimdir, deyil bəylərin!

Səfər

Bizə yaraşmayır köləlik, Nəbi,
Qılınc vuran qolun heç bükülməsin.
Görüm düşməninin üzü gülməsin!

Nəbi

Hələlik yağılar güclüdür, bəli,
Gec-tez zərbəmizdən qırılır beli.

Səfər

Nəbi, danış, danış, dilinə qurban.

Nəbi

Dostlar, əminəm ki, gələr bir zaman,
Torpaqlar altına etsək də səfər
Hörmətlə yad elər bizi nəsillər.

Tapdıq

(*Tələsik gəlir.*)

Nəbi, Nəbi, qardaş.

Nəbi

De, nə var yenə?

Tapdıq

Dustaq aparırlar qazaqlar yenə.

Nəbi

Görəsən yenə də kim düşüb tora?
Alıb əllərindən gətirin bura.
Göylərə çatmayır yerlərin ahı,
Yazıq yoxsulların, nədir günahı!

Haqqım deyənləri asıb-kəsirlər,
Acından qırılır yetim-yesirlər.
Bürüyür yolları qandal səsləri,
Udur məzlumları çar məhbəsləri.

Birinci qaçaq gedir. Güllə səsləri eşidilir.
Qaçaqlar ayağı və qolları zəncirli qazaq Vasilini gətirirlər.

Nəbi

(*Arxadan*)

Gəlin, bura gəlin.
Nə görürəm mən.
Vasili, rus qardaş, Vasili, sənsən?!

Vasili

Mənəm, qardaş, mənəm.

Öpüşürlər.

O vaxtdan bəri
Dustaqda yatırdım səndən ötəri.

Nəbi

Açın qollarını, ayaqlarını.

Vasili

Afərin, bəyəndim qaçaqlarını.
İgid adamlardır, geciksəydilər
Yolum gedəcəkdi Sibirə qədər.
Sonra danışaram, uzundur söhbət.

Nəbi

Gəldi bu görüşdən qoluma qüvvət.

(*Qaçaqlara*)

Dostlar, bu qazaq da kəndlidir, kəndli,
O da, bizim kimi dərdlidir, dərdli...
Qoy məni sevənlər onu da sevsin!

Qəhrəman

Ürək sözümüzdür, Nəbi, bu sözün.

Vasili

Deyirəm, bəlkə də çıxıb yadından,
Tüfəngim səndədir.

Nəbi

Aha, bir dayan.

(*Öz tüfəngini ona uzadır*)

Vasili

Yox, o səninkidir, istəməz.

Nəbi

Bəs sən?
Ona silah verin!

Qaçaqlar Vasiliyə silah verirlər.

Qəhrəman

Alın...

Vasili

Bu da mən.

(*Gəzişir.*)

Bir oda yanırıq indi hamımız,
Nəbi, ayrı deyil intiqamımız.
Mən burda qalıram.

Nəbi

Qardaşım, yaşa.

Vasili

Vuruşarıq qoşa, ölərik qoşa!

Qaçaqlar bir qızı aralığa alıb gətirirlər.

Tapdıq

Siz allah, bu qızın boyuna baxın,
Nə məni, nə bunu qoymurdu yaxın.
Sinəmdən vurmuşdu mənim az qala,
Aldıq silahını onun güc-bəla.

(*Ortalığa bir bıçaq və xəncər atır.*)

Nəbi

Bacım, hardan gəlib hara gedirsən?
Nə üçün dinmirsən?

Çimnaz

(*Üzünü açır.*)

Yad deyiləm mən.

Nəbi

Həcərin yoldaşı, Çimnazdır bu qız.

(*Çimnaza*)

Dağlarda nə işin bu zaman yalqız?

Mehdi

Bir qara xəbərlə gəlmisən yoxsa?

Çimnaz

Mən bayquş deyiləm.

Vəli

Varam, bu qıza.

Çimnaz

Vacib bir iş üçün gəlmişəm bura,
Salmaq istəyirlər Həcəri tora.
Yazıq gecə-gündüz ağlayır zar-zar.

Nəbi

Nə üçün başıma uçulmur dağlar?!

Çimnaz

Məni yanınıza Həcər göndərib;
Dərdlər ürəyində baş-başa verib.
Kənddə qan ağlayır arvad-uşaqlar.
Tökülür evlərə bəylər, qazaqlar,
Nəbinin heyfini alırlar bizdən.
Bir kömək gəlməsə, axırda düşmən
Kənddə qoymayacaq daşı-daş üstə,
Dözməyə daha can qalmayıb bizdə.

Nəbi

Nədir bu güzəran, nədir bu həyat!
Xalqa divan tutur bir yığın cəllad,
Məni istəyirlər, dostdan, qohumdan,
Qaynayır qəzəbdən ürəyimdə qan.

Mehdi

Qardaşlar, hirsimdən ağrıyır başım,
Tez ol, bir tədbir tök, Nəbi, qardaşım!

Xalqı incidirlər bizdən ötəri,
Hünər meydanıdır igidin yeri.
Bu yolda al qana boyanmışıq biz,
Əmrinə müntəzir dayanmışıq biz!

Vəli

Bu gün tərpənməsək gec olar sabah.

Qəhrəman

Onların üstünə cumarsaq, vallah,
Səlim bəy deşiyi alacaq satın.

Vəli

Durmayın, atların belinə yatın!
Gətirin Boz atı, o yel qanadı.

Qəhrəman

Təkdir bu dünyada Nəbinin atı!

Boz atı gətirirlər.

Nəbi

Bir dəli yel kimi dağlara cumaq!
Aslanlar yurdunda sönməsin çıraq.
Elə vuruşaq ki, titrəsin göylər.
Yanıb alovlarda kül olsun bəylər.
Boz at, səni sər tövlədə bağlaram,
Ayağını qızıl, gümüş nallaram.
Məxmərə tutaram, ipək çullaram,
Boz at, apar məni doğma ellərə,
Qoy ellər düşməsin düşmən əllərə!

PƏRDƏ

ÜÇÜNCÜ PƏRDƏ

DÖRDÜNCÜ ŞƏKİL

Həcərgilin evi. Ev kasıb qaydasında döşənmişdir.
Həcər nigarançılıq çəkir.

Həcər

Yaman nigaranam bacım Çimnazdan,
Düşmənlə doludur hər tərəf, hər yan.
Süzürəm gözümlə uzaq yolları,
Görəsən, Nəbini tapdımı barı?
Ona yetirdimi dediklərimi?
Ah... Nəbi bilsəydi dərdi-sərimi
Nə məni, nə eli qoymazdı darda,
Aman, harda qaldı, bu Çimnaz, harda?!

Bu zaman qapı döyülür. Həcər həyəcanla qapıya cumur.
Gülbacı daxil olur.

Gülbacı

Qızım, niyə belə qəmginsən?

Həcər

Ana...
Dönüb dərd əlindən ürəyim qana.

Gülbacı

Bala, nahaq yerə, qulaq as mənə,
Nələr deyəcəyəm gör indi sənə.
Nəbidən danışır aləm yenə də,
Bu söz ildırım tək yayılıb kəndə:
Deyirlər, padşaha qaldırıbdır əl,
Görünür başını girləyib əcəl.

Həcər

Sözünün mənası nədir, ana can?

Gülbacı

Mənası odur ki, qan qusur atan.
Dedi, sözlərimi qızıma çatdır.
Razılıq verməsə, o mənə yaddır,
Həcər, bir başa düş atan deyəni.

Həcər

Niyə yorursunuz bu qədər məni?
Nəbi məni sevir, mən də Nəbini,
Elin adətini, elin dəbini
Pozmaq istəyirsə, qoy pozsun atam.
Sonra hara yozur, qoy yozsun atam,
Belə bir təklifə asmaram qulaq,
Etməyin baxtımı gündə daş-qalaq.

Gülbacı

Dili dil deyil ki, zəhərdir, zəhər.
Adam öz xeyrini bilməzmiş...

Həcər

Yetər!..

Şahməmməd zümzümə eliyə-eliyə gəlir.

Şahməmməd

Gün doğdu, el oyandı,
Aləm nura boyandı,
İstəklim atdı məni,
Ürəyim oda yandı.

(*Həcərə*)

Həcər can, necəsən?

Həcər

Yaxşıyam, ata.

Şahməmməd

Buludlar çaxnaşır baxışlarında.
Qoy ürək sözümü söyləyim aydın,
Bir gün yaşamazdım sən olmasaydın.

Gülbacı

Mətləb üstə gələk.
Qulaq as, qızım,
Gözümün işığı, dürr, almaz qızım.

Şahməmməd

Nəbinin adını çıxart yadından,
Bizə xeyir gəlməz onun adından.
Bir gün açacaqlar başına kələk,
Hamı belə deyir: əldə öləcək.

Həcər

Allah eləməsin, danışın açıq.

Şahməmməd

Qızım, deyirəm ki, sən ağ günə çıx,
Sənə o Nəbidən olmaz adaxlı.
Bir gün ayaqları, qolları bağlı
Sibirə gedəcək, bizdən deməkdir.

Həcər

Bu uzun nəsihət kimə gərəkdir?

Şahməmməd

Səni istəyən var, lap böyük yerdən.

Gülbacı

Adı Səlim bəydir.

Həcər

(*İstehza ilə*)

Nə xoşbəxtəm mən.

Gülbacı

Bəs necə, əlbəttə xoşbəxtsən, bala.

Şahməmməd

Adam da göz yumar bu cah-cəlala?!

Həcər

Boğaram özümü, inanın!

Şahməmməd

Aman...

Həcər

Yada ki, ataram dağdan, qayadan...

Gülbacı

Bu naz, bu şıltaqlıq əbəsdir, əbəs.

Həcər

Mənə lazım deyil o qızıl qəfəs!

Gülbacı

Qızım, eşitməsən bu öyüdümü
Halal eyləmərəm sənə südümü.

Həcər

Ana, yalvarıram, əhdi pozmayın,
Mənə diri-diri qəbir qazmayın.

Şahməmməd

Qızım!

Gülbacı

Baxma onun sən göz yaşına,
Gəl gedək, ağlını yığsın başına.

Şahməmməd

Özünü ələ al, ağlama, qızım,
Atanın qəlbini dağlama, qızım.

Gedirlər.

Həcər

Bu qara günümdə, bu dar günümdə,
Ürəklər dağlayan ağlar günümdə,
Yanımda dərdimi bilənim yoxdur,
Gözümün yaşını silənim yoxdur.
Görünür, beləymiş Həcərin baxtı.

At ayaqlarının tappıltısı eşidilir.

Odur, Nəbi gəldi... Keçən qazaqdı.
Yollar xatalıdır, qorxuram yaman,
Gözümün önündən çəkilmir duman.
Tutublar bərəni, bəndi qazaqlar,
Dövrəyə alıblar kəndi qazaqlar.
Gözətçi qoyublar cığıra, yola,
Onların əlindən quş quşluğuyla
Uçub keçə bilməz bu tərəflərə,
Kim kömək edəcək yazıq Həcərə!
Dərdimi bəs kimə söyləyim indi,
Gözlərim yol çəkir, neyləyim indi?!

Alı

(*Gəlir.*)

Salam, Həcər, qızım, atan evdədir?

Həcər

Bəli.

Alı

Zəhmət çəkib bura gəlsin bir.

Şahməmməd

(*Gəlir.*)

Buyur, buyur, otur, səndən nə əcəb?

Alı

Nahaq gəlməmişəm, səbəb var, səbəb.
Bir xəbər yayılıb elə, obaya:
Qızı Səlim bəyə verirsən guya.

Şahməmməd

Vallah, heç bilmirəm, nə deyim sənə,
Günahım varsa da bağışla mənə.

Alı

Bu qara xəbərdən partlayır ürək,
Getmir boğazımdan nə su, nə çörək.

Gülbacı

Nə üz veribdir ki? Lap nahaq yerə.

Alı

Mən də inanmırdım deyilənlərə,
Ancaq görürəm ki, axır zamanlar
Şahməmməd bizlərdən dolanır kənar.
Məni bu şübhələr gətirdi cana,
Odur başı lovlu gəldim yanına.

Şahməmməd

Vallah, əriyirəm xəcalətimdən,
İzin ver, qoy açım düyümləri mən.
Bu xəbər həm doğru, həm də yalandır.

Alı

Bəlkə mən qanmıram, sən məni qandır,
Həqiqət hansıdır, yalan hansıdır?

Şahməmməd

Ürək yaralarım yenə qan sızır...
Mən özüm-özümə qəbir qazmışam.
Qorxudan, naəlac əhdi pozmuşam.

Alı

Necə?.. Necə?.. Necə?..

Şahməmməd

Mane olma gəl!
Nə çoxdur obada ismətli gözəl,
Alarsan Nəbiyə, düzələr işlər.

Alı

Vəfasız bilməzdim səni bu qədər.
Nələr eşidirəm? Yenə də amma
Ürəyim inanmır qulaqlarıma.
Qızın adaxlısı sağ ola-ola
Namusu, qeyrəti satırsan pula!

Şahməmməd

Alı... Adəti var, bizim bu elin,
Hara köçürəydim qızımı gəlin?
Dağlara, daşlara, zindanlaramı?

Alı

Daha kifayətdir, deşmə yaramı!

Şahməmməd

Kəndə düşmən gəlir gündə on kərə.
Sənə də, mənə də qan uddururlar,
Qohuma, qardaşa divan tuturlar.
Odur ki, axırda kəsildi çarəm,
Fikrimi könülsüz dəyişdim tamam.

Alı

Bir daha dilinə gəlməsin adım,
Heyif ki, mən səni çox gec tanıdım.
Şahməmməd, unutma, çəkməzdi yağı
Sinəmə çəkdiyin bu çarpaz dağı!

(*Gedir.*)

Şahməmməd

Arvad, kül başıma...

Gülbacı

Səndə baş hanı?

Şahməmməd

Lap doğru deyirsən, al o baltanı
Vur mənim boynumu, bu nə həyatdır?
Öz doğma evim də könlümə yaddır.

Gülbacı

Bəsdir türkəsaya danışma görək.

Şahməmməd

Bu səhvi mən özüm düzəldim gərək!

Bayırdan itlərin hürüşməsi və at ayaqlarının səsi eşidilir.

Arvad, get, Həcərdən muğayat ol sən.

Gülbacı yan otağa keçir.

Şahməmməd

(*Qapıya tərəf*)

Ay qapını döyən, ay adam, kimsən?

Koxa

(*İçəri girərkən*)

Mən adam deyiləm, Koxa Məmmədəm.

Mahmud bəy və Koxa gəlir.

Şahməmməd

Bizə xoş gəlibdir mübarəkqədəm.
Buyurun, buyurun əziz qonaqlar.

Koxa

Şuşadan gəlirik, xeyir xəbər var.

Şahməmməd

(*Oturmağa yer göstərərək*)

Bağışlayın bizi, kasıb evidir.

Mahmud bəy

Kasıb dövlətlidən daha qəvidir.
Qəm yemə, çox çəkməz, dövlətlənərsən,
Yaşarsan ən gözəl imarətdə sən.
Göstərərlər səni kənddə barmaqla,
Bir sözdür deyirəm, yadında saxla!

Koxa

Eldə poladdan da möhkəm məsəl var,
Deyərlər: kişinin sözü bir olar!

Mahmud bəy

Koxa, Şahməmmədlə işim var, işim.

Koxa

Siz danışın, mən də bığımı eşim.
Deyərlər: kişinin sözü bir olar!

(*Bığını eşir.*)

Mahmud bəy

Biz elçi gəlmişik qızın Həcərə.

Şahməmməd

Qızıma demişəm bir neçə kərə...

Mahmud bəy

Səlim bəy istəyir sənin qızını,
Müxtəsər, tapmısan bəxt ulduzunu.

Koxa

Şahməmməd, mən ölüm, vur bura, gəlsin,
Razı ol, bir kərə canın dincəlsin.
Səlim bəy itbazdır, tazıları var,
Hər səhər onları hey öpüb yalar.
Sevir tazıları candan, ürəkdən,
Belə gözəl oğlan görməmişəm mən.
Canından çox sevən iti, tazını
Çəkəcək Həcərin, inan, nazını.

Mahmud bəy

Koxa, nə deyirsən, ağıllı danış.

Şahməmməd

Həcər gözlərindən yağdırır yağış,
İnsaf yaxşı şeydir.

Mahmud bəy

Fikir ver bura,
Həcər nəçidir ki, sən dura-dura?

Koxa

Şahməmməd, and olsun bu eşmə bığa,
Sənə yalan satmaz ömründə Koxa.

Mahmud bəy

(*Koxanı əlilə saxlayır.*)

Qızın yox deməsi, hə deməkdir, qan!
Həcər tək bir qızım olsaydı, inan,
Ya bəyə verərdim, ya da heç kimə.

Koxa

Ya da ki, özümə alardım.

Mahmud bəy

Dinmə.
Ayıbdır, bir utan, yekə kişisən.

(*Şahməmmədə*)

Bu qədər uzatma gəl bu işi sən.
Təhmas bəy olacaq qıza qaynata,
Adam da göz yumar belə həyata?!

Şahməmməd

Mənə möhlət verin, bir fikirləşim.

Koxa

Sən fikirləş, mən də bığımı eşim.

Mahmud bəy

Əşi, möhlət nədir, iş-işdən keçib,
Səlim bəy kişidir, möhkəm and içib,
Həcəri alacaq... mənə bax, kişi,
Bu qədər ləngitmək olmaz bu işi.

Şahməmməd

Qız Nəbini sevir, a bəy!

Mahmud bəy

Bir utan...

Şahməmməd

Gəlir qan qoxusu bu işdən qan, qan!..

Mahmud bəy

Düşün, Nəbi kimdir? Quldurun biri,
Çoxdan hazırlanıb o itin qəbri.

Koxa

Şahməmməd, Nəbidə kişilik yoxdur,
Bir də ki, başında qalmaqal çoxdur.

Mahmud bəy

Çoxdandır gözləyir yolunu tələ,
Nəbi bu gün, sabah keçəcək ələ.

Şahməmməd

Ah, bədbəxt olacaq mənim ceyranım.

Mahmud bəy

Bizə başağrısı verməyin, canım.
Qıza baxan kimdir? Söz atanındır.
Söz malın deyildir, mal satanındır.
Ağa olacaqsan bu kənddə, ağa,
Duracaq sənincün hamı ayağa.
Gəzəcək dillərdə şöhrətin, adın,
Bir söz, açılacaq qolun, qanadın.
Get qızı geyindir.

Mahmud bəy Koxa ilə nə isə pıçıldaşır.

Şahməmməd

Nə üçün?

Mahmud bəy

Artıq
Gəlini götürüb yola çıxırıq.

Şahməmməd

Belə də iş olar? Bəs nişan, üzük?

Mahmud bəy

Biz öz sözümüzdə doğruyuq, düzük.
Qızı aparırıq bir şərtlə, inan,
Şuşada olacaq ona toy.

Şahməmməd

Aman...

Mahmud bəy

Qohumu olursan böyük bir bəyin,
Mənası varmıdır bu deyinməyin?
Get, qızı geyindir!

Şahməmməd

(*Özünü itirir.*)

Bir az səbr elə!
Nə üzlə görünüm mən sabah elə?
Yer də ayrılmır ki, girim yerə mən.
Dünyaya gəlmişəm nahaq yerə mən.
Belə də zülm edər adam, adama?

Mahmud bəy

A kişi, özündən nağıl qurama!
Get, qızı geyindir... yaxşı olmaz ha!..

Şahməmməd

Sizi and verirəm o bir Allaha...

Mahmud bəy

Tez ol, tələsirik, yol da uzaqdır.

Şahməmməd

Qızdan soruşmamış?.. Bu ki, lap ağdır!

(*Şahməmməd otağa keçir.*)

Mahmud bəy

Qızı aparmasaq əgər bu gecə
Bütün bu tədbirlər dönəcək heçə.

Koxa

Həcər burda qalsa itəcək gözdən,
Nəbiyə qoşulub qaçacaq tezdən.

Mahmud bəy

Həcərlə qurtardıq, qaldı bir Nəbi
Bu addır eyləyən məni əsəbi.

Koxa

Mən verrəm Nəbinin fatəhəsini,
Bir də eşitməzsən onun səsini.

Şahməmməd

(*İçəridən*)

Sən nələr edirsən, ay zalım fələk!

Həcər

(*İçəridən*)

Yaralı bir quşdur sinəmdə ürək.
Səsimə səs verən görmürəm, Allah!
Az qalır, ürəyim partlasın, eyvah!..

Şahməmməd, Həcər və Gülbacı yan otaqdan çıxırlar.

Həcər

İnsan dəllalları, xoş gördük sizi!

Koxa

Xoş gördük, Səlim bəy göndərib bizi.

Həcər

Gedin, Səlim bəyə deyin ki, Həcər
Özünə seçmişdir Nəbi kimi ər.
Tüpürürəm onun üzünə, belə!

(*Tüpürür.*)

Şahməmməd

Qızım, dur...

Mahmud bəy

Bu nədir?

Koxa

Yaxşı fikir elə.

Həcər

(*Atasına*)

Yoxsa sən də məni satırsan, ata?
Ətimi itlərə atırsan, ata?!
Mən onu, Nəbini sevirəm ancaq,
Onsuz yerim olsun qoy qara torpaq!

Mahmud bəyin işarəsilə Koxa qıza yaxınlaşır.

Mahmud bəy

Yolçu yolda gərək, yubanma, Koxa!

Həcər

Yoxa çıxasınız, görüm ki, yoxa.

Həcərin başını örtüb zorla çəkə-çəkə aparırlar.

Həcər

Buraxın, deyirəm, buraxın!

Mahmud bəy

Gəl!

Koxa

Gəl!..

Həcəri aparırlar.

Şahməmməd

Niyə sağ qalmışam, hardasan, əcəl!

At ayağı səsləri eşidilir.

Getdi həyatımın, ömrümün yazı.

Gülbacı

Bəlkə alnımızda beləymiş yazı.

Şahməmməd

Söndü evimizin çırağı, söndü.
Günəşli gündüzüm gecəyə döndü.

Onlar yan otağa keçirlər. İşıq sönür və yenidən yanır.
Çimnaz böyük bir ehtiyatla içəri girir. Ətrafa göz gəzdirir.

Çimnaz

Deyəsən yatıblar... Həcər, ay Həcər!

Şahməmməd

(*Yan otaqdan çıxır.*)

Çimnaz, sənsən?

Mehdi

Mənəm...

Şahməmməd

Nə var, nə xəbər?

Çimnaz huy çəkir. Nəbi yapıncıda barıdan aşır.

Şahməmməd

Nəbi, sənsən?

Nəbi

Mənəm, bəs Həcər hanı?

Şahməmməd

Düşdü yad əllərə Həcərin canı.
Koxayla Mahmud bəy yıxdı evimi,
Alıb caynağına quzğunlar kimi
Apardılar...

Nəbi

Hara?..

Gülbacı

Şuşaya tərəf.

Şahməmməd

Qorxuram qız edə özünü tələf.

Nəbi

Of, yaxşı, Səlim bəy, yaxşı, Mahmud bəy...
Sizin nəslinizi dənləyəm gərək.

(*Xəncərini oynadır.*)

Şahməmməd

Nəbi, qan olmasın, qadanı alım.

Nəbi

Qaralır gözlərim, dəyişir halım,
Yox, dözə bilmərəm bu dərdə yox, yox!
Bu heyfi qoymaram mən yerdə yox, yox!
Həcər, qorxma, Həcər, ölməyib, Nəbi,
Çox da ki, ömründə gülməyib Nəbi.
Nəbiyəm sözümü deyərəm qısa,
Bərkdə tanıyırlar mərdi, igidi,
Çevirməsəm onun toyunu yasa
Haram olsun mənə anamın südü!

PƏRDƏ

BEŞİNCİ ŞƏKİL

Şuşada Təhmas bəyin bağı. Toy məclisidir. Yeyib içir, çalıb oynayırlar.

Koxa

Təhmas bəy, Təhmas bəy, baxtımız gülür,
Naçalnik Səlimin toyuna gəlir.

Təhmas bəy

Səni şad xəbər ol həmişə, Koxa!

Koxa

Budur, buyurdular naçalnik ağa.

Naçalnik

(*Gəlir.*)

Toyunuz mübarək, Təhmas bəy, salam!

Təhmas bəy

Aha, xoş görmüşük, hardasan balam?

Səlim bəy

Naçalnik, xoş gəlib.

Naçalnik

Səlim bəy, yaşa!
Yaxın gəl eləyək sənə tamaşa...
İgiddir, qoçaqdır, göyçəkdir, göyçək.

Təhmas bəy

Polkovnik, buyurun, içəri keçək.

Naçalnik

Bəh-bəh, ətir saçır güllər, çiçəklər,
Bağçada oturaq hələ bir qədər.

Təhmas bəy

Naçalnik, bağışla, sevindiyimdən
Vallahi başımı itirmişəm mən.
Ayağın altında qoç kəsəm gərək.

Naçalnik

İstəməz, Təhmas bəy, dayan bir görək.

Təhmas bəy

Sizinçün yüz qurban kəssəm də azdır.

Naçalnik

Təhmas bəy qəribə mehmannəvazdır.

Təhmas bəy

Yerdən göyə qədər razıyam sizdən,
Gözümə nur gəldi gəlişinizdən.

Səlim bəy

Ə... quzu ətindən yaxşı kabab çək!..

Naçalnik

İçək sağlığına Səlimin, içək.

Koxa

(*Səlim bəyə*)

Nəbi zağ-zağ əsir adın gələndə,
Rəhmətlik babanın gücü var səndə.

Mahmud bəy

Sənə tay tapılmaz, aslansan, aslan!
Görüm dağılmasın əsla büsatın.

Koxa

Bu ölsün, Nəbigil sənin qorxundan
Siçan deşiyini alacaq satın.

Naçalnik

Deyirlər ki, Nəbi çapır kəndləri,
Tutur körpüləri, tutur bəndləri.

Mahmud bəy

Düz buyurursunuz, bəladır, bəla
Min hiylə qurursan, düşməyir tora.

Naçalnik

Bu, sözün doğrusu gəldi xoşuma,
Bu xidmətlərini yadda saxlaram.

Koxa

Qorxaqdır, çox da ki, mərd çıxıb adı,
Onu xilas edir ancaq Boz atı.

Naçalnik

Bizim Səlim bəysə qoçaqdır, qoçaq,
Gec-tez hökumətdən medal alacaq.
Səlim bəy, cəhd elə, göstər özünü.

Səlim bəy

Doğrultmaq borcumdur sənin sözünü,
Naçalnik, görərsən gücümü.

Naçalnik

Əhsən...

Təhmas bəy

Görün, necə oğul böyütmüşəm mən!

Koxa

(*Lovğalanaraq*)

O gün rast gəlmişdik Nəbiyə.

Xəlil

Necə?
Koxa, doğrudanmı?

Koxa

Sərçəymiş, sərçə,
Atışdıq, onunla bir neçə saat.

Xəlil

Sonra?

Koxa

O alçağı qurtardı Boz at.
Rastıma gələrsə bir də o tülkü
Bölərəm xəncərlə bilin tən iki.

Mahmud bəy

Camaat şişirdib onun adını,
Bilməyir zərbəmin hələ dadını.

(*Naçalnikə*)

Başına and olsun, əlimə düşə
Mən onun ətini çəkərəm şişə.
Mənə də Mahmud bəy deyərlər.

Təhmas bəy

Əhsən...

Səlim bəy

Atamın belindən gəlməmişəm mən
Tutub dərisini soymasam onun,
Anasını ağlar qoymasam onun.

Naçalnik

Ağalar, qorxmayın, qüvvət sizdədir,
Padşahın nəzəri üstünüzdədir.

Təhmas bəy

Nəbi qurmaq üçün bəylərə tələ
Torpaq vəd eləyir bu azğın elə.

Naçalnik

Təhmas bəy, ağalar, sizindir torpaq,
Sizindir... yenə də sizin olacaq!
Nədən qorxursunuz, bilmirəm, nədən?
Dağ kimi durmuşam arxanızda mən.

(*Təhmas bəyə*)

Etmə hər söz üçün qanını qara,
Torpaq istəyəni çəkdirrəm dara!

Hamı onu alqışlayır.

Koxa

Deyirəm, xanəndə qatar oxusun.

Naçalnik

Etiraz etmirəm, tatar oxusun!

Təhmas bəy

Gərək ərşə qalxsın səsi bu toyun,
Niyə durmusunuz, çalın, oxuyun!

Mahmud bəy

Çalın, qoy naçalnik oynasın bir az.

Naçalnik

Doğrusu, oynamaq bilmirəm.

Təhmas bəy

Olmaz.

Naçalnik

Səlim bəy yaxşıdır, bir hava çalın.
Oynasın qartalı sizin mahalın.

Rəqs havası çalınır. Səlim bəy oynayır. Sonra Koxanı oynamağa dəvət edir. Güllə səsləri. Səlim bəy tələsik çıxır, bu zaman Nəbi öz dəstəsilə həyətə girir. Hamı donub qalır.

Nəbi

Kimsə tərpənməsin yerindən, yoxsa...
Tərpənsə anası batacaq yasa!

Xəlil

Amandır, amandır, qırmayın bizi.

Nəbi

Yuxarı qaldırın əllərinizi!
Ayrılın, arvadlar, siz bu tərəfə.
Kişilər o yana... artıq bu dəfə
Sizə qan tökməyə vermərəm macal.
Qəhrəman, onların silahını al!
Mehdi can, sən də get, tez Həcəri tap,
Qurbanı olduğum o dilbəri tap!

Naçalnik

(*Bağırır.*)

Bu nədir, sən kimsən?

Nəbi

Adamam, necə?

Koxa

(*Mizin altından*)

Deyir ki, qonaq ol bizə bu gecə.

Vəli

Dilin topux çalır.

Koxa

Qurbanın olum,
Anadan gəlmədir.

Qəhrəman

Çərənləmə, yum!..

Qadınlar qorxudan çığırırlar.

Nəbi

Xanımlar, qorxmayın, dəymərik sizə,
Bunların gözüylə baxmayın bizə.
Biz, adam öldürən deyilik, ancaq
Bizi bu alçaqlar eləyib qaçaq.

Naçalnik

Vəhşilər yurduymuş doğrudan, Qafqaz.

Vasili

Kəs, səsini, cəllad.

Naçalnik

Aha, yaramaz!
Sən də bunlardansan?

Vasili

Bəs, necə?

Naçalnik

Alçaq!..

(*Ona əl qaldırmaq istəyir.*)

Vasili

Bu dəfə niyyətin baş tutmayacaq.

(*Vasili naçalnikin tapançasını çıxarır.*)

Naçalnik

Qardaş, ağlın olsun, inadı burax,
Sən rus saldatısan, deyilsən qaçaq.

Vasili

Əcəb qardaşım var, alçaq yaramaz!
Dilin tövbə deyir, ürəyin qisas.

Nəbi

Vasili, sən ona dəymə hələlik.

Naçalnik

Kölәlik yaraşır sizә, kölәlik!

Nәbi

Adam hörmәt elәr gәlәn qonağa,
Gәldim nişanlımı aparım, dağa.
Toyum Salvartıda olacaq, bilin,
Tәvәqqe edirәm, hamınız gәlin!

Mehdi vә Hәcәr yan otaqdan sәhnәyә gәlir.

Hәcәr

Nәbi can!

Nәbi

Hәcәrim, gülüm, çiçәyim.

Hәcәr

Çatdı arzusuna yazıq ürәyim.

Nәbi

(*Hәcәrin bәzәyinә işarә edir.*)

Çıxart, at bunları, boyuna qurban.
Qızılın, daş-qaşın, dövlәtin, malın
Üstündә yatmışdır bir qara ilan.

Hәcәr

Qandır bünövrәsi bu cah-cәlalın.
Mәnә tüfәng verin, bu gündәn belә!

Namuslu qız kimi qoşulub elә
Düşmәnin bağrını didәcәyәm mәn,
Nәbinin yoluyla gedәcәyәm mәn.

Mehdi

Yolçu yolda gәrәk, yubandıq, qardaş!

Qәhrәman

Tez çapaq atları dağlara birbaş.

Naçalnik

Bu xәbәr, çatarsa padşaha, inan,
Olar yurd, yuvanız yer ilә yeksan.

Nәbi

O "adil" padşaha deyiniz ki, mәn
Taxtına, tacına düşmәnәm, düşmәn.

(*Koxaya*)

Sәn mәnim adımdan cәnab, zәhmәt çәk,
Sәlim bәyә de ki, toyun mübarәk!
Ağalar, gedirik... hәlәlik... ancaq
Yerindәn tәrpәnәn sağ qalmayacaq!
Mәnim sizdәn yalnız bir xahişim var,
Çağrılmamış qonaq kimdi, sorsalar –
Deyәrsiniz ki, o, Qaçaq Nәbiydi,
Dostları özündәn qoçaq Nәbiydi!

Gedirlәr.

PƏRDƏ

ALTINCI ŞƏKİL

Köçərilərin düşərgəsi. Gecədir... Arazın yaxınlığında bir qayalıq. Nəbinin dəstəsi düşmən təqibindən qurtarıb buraya gəlmişdir. Köçərilər Nəbinin adamlarına yer vermişlər.

Həcər

Lay-lay dedim yatasan,
Qızıl gülə batasan.
Gül yasdığın içində
Şirin yuxu tapasan.
Laylay, balam, a laylay.
Laylay, gülüm, a laylay.

Fatma

(*Körpəyə*)

Yat deyirlər, yat barı,
Ömrümün laləzarı.
Sənə gələn elçilər
Dağıdacaq kandarı.
Nə dəcəlsən, can bala,
Salırsan min qan, bala,
Maddım-maddım baxırsan,
Yatarsan haçan, bala?

Qurd Kərim, Qəhrəman və Mürsəl gəlirlər.

Həcər

A Kərim, bir xəbər bildinmi?

Qurd Kərim

Yox, yox...

Həcər

Doğrusu, Nəbidən nigaranam çox.

Fatma

Dünyada dərd hanı bu dərddən acı?

Qurd Kərim

Sıxma ürəyini, ay Həcər bacı.

Mürsəl

Gəzdik qarış-qarış hər yanı, Həcər,
Dostumuz Nəbidən bilmədik xəbər.

Həcər

Görəsən, nə gəlib yenə başına?

(*Ağlayır.*)

Mürsəl

Yoxam, Həcər bacı, bu göz yaşına,
İnsan şişirtməsin gərək dərdini,
Sovur küləklərə ürək dərdini.

Fatma

Ay Allah, başına gəlməsin xəta.

Mürsəl

Nəbi sağ çıxacaq düşsə də oda
Yəqin ki, rast gəlib yolda bir kəsə,
Qonaq aparıblar.

Həcər

Bəlkə, nə isə...
Satqına rast gəlsə satar Nəbini,
Divan da zindana atar Nəbini.
Ürəyim dincəlmir.

Fatma

Yorma özünü...
Nəbi eşitsəydi sənin sözünü,
Doyunca gülərdi.

Mürsəl

Aşkardır, aşkar,
On düşməni varsa, on min dostu var.

Qurd Kərim

Dost-dostu satarmı? Gəlməyir dilim.

Həcər

Zəmanə xarabdır, vallah, nə bilim,
Sinəm dərd əlindən sökülür, budur.

Qəhrəman

(*Həcəri bir kənara çəkir.*)

Həcər bacı...

Həcər

Bəli...

Qəhrəman

Qulaq as.

Həcər

Buyur.

Qəhrəman

Nəbiyə heç bir şey olmayıb, olmaz.
İndicə gələcək, səbr elə bir az!
Hara getdiyini dedi dostuna.

(*Özünə işarə edir.*)

Qardaşı Mehdi də qoşuldu ona.
Gizli yol tapmağa gediblər, Həcər,
Bəlkə bu Arazı keçək bir təhər.
Düşmən yerimizi bilməyir hələ,
Gərək birimiz də keçməyək ələ.
Çox gözəl tanıyır Nəbi Təbrizi,
Təbriz dostlarımız saxlayar bizi.
Nəbiyçin heç qorxma, düz deyirəm mən,
Qayıdar indicə yuxarı kənddən.
Sən məcbur elədin bu sirri açım,
Bunu bir mən bilim, bir də sən, bacım!..

Həcər

Ömrün uzun olsun, Qəhrəman qardaş
Xətər görməyəsən heç zaman, qardaş!..

Qəhrəman

Dəstəmiz Arazı tez gərək keçə,
Çünki qorxuludur bu dilsiz gecə.

Fatma

Səhərdən acsınız, oturun, yeyin.

Mürsəl

Bir dadaq, necədir sənin xörəyin.

Qurd Kərim

Nəbisiz haramdır bu çörək mənə,
Onsuz parçalanır ürəyim yenə.

Mürsəl

Nəbi gəlib çıxar, kefini pozma!

Fatma

Allah, sən Nəbiyə qara gün yazma!

Mürsəl

Tanrı çox görməsin Nəbini elə!
Analar elə qoç doğmayıb hələ.

Qurd Kərim

Səlim bəy nə qədər güclü olsa da,
Nəbidən tük salır.

Həcər

Kişidir o da?

Mürsəl

Ay Kərim, sən allah, adam adı çək.
Onun başındakı ləçəkdir, ləçək!

Qurd Kərim

Sönməyib hələ də ürəyində kin.

Mürsəl

Filin qabağında neylər bir çibin?

Hamı yeməyə məşğul olur. Həcər körpəsinin yanına keçir. Qurd Kərim fənəri qapıb gizli işarə verir.

Həcər

Deyəsən yatmaqla heç yoxdur aran?
Yat, bala, deməkdən yoruldu anan.

(*Zarafatla*)

Niyə dərdə-sərə salırsan məni,
Görüm, cavanəzən öləsən səni.

Fatma

Nə sözdür deyirsən, ay Həcər bacı?
Qoy düşmənin keçsin günləri acı.
Tökmə acığını yazıq körpəyə.
Niyə danlayırsan balamı, niyə?

(*Uşağı oradakılara göstərir.*)

Sifəti elə bil çiçəkli yazdır,
Gözləri qapqara, bir cüt gilasdır.
Burnu, göz dəyməsin yekədir, yekə,
Qulağı dağlara salıbdır kölgə.

Mürsəl

Nəbinin burnundan düşmüsən, ay qız?
Çuvaldan seçilmir səndəki ağız,
Ayaqların kündə, əllərin kösöy,
Gəlin gedən kimi qaynananı döy!
Zarafat elədim, qəşəngsən, küsmə,
Büzmə dodağını, mən ölüm, büzmə!

Fatma

Ay allah, bundan beş dənə ver.
Heç olmasa, üç dənə ver.
Həsrətin çəkmişlərə ver,
Çaladakı camışlara ver.

Bu dəmdə uzaqdan bir güllə səsi eşidilir. Eyni zamanda Kərim də havaya bir güllə atır. Uzaqdan at ayaqlarının səsi gəlir.

Hamı heyrətdədir.

Mürsəl

Deyəsən, gələn var, dinməyin, sakit.

Qəhrəman

Verməz ehtiyatı əlindən igid.

Qurd Kərim

Baxım, görüm, kimdir?

Qəhrəman

Gör kimdir gələn?

Fatma

Həcər, sən durma, gəl bəridə əylən.

Qadınlar körpəni alıb yan tərəfə keçirlər.

Mürsəl

Olmaya Səlim bəy qazaq gətirir?

Qəhrəman

Qorxaqlar özünü bərkdə itirir.

Səslər

Dayan, dayan, qaçma!

Qəhrəman

Aman, alçaqlar...

Güllə açılır, bir nəfər yıxılır.

Mürsəl

Aldı üstümüzü atlı qazaqlar.
Səlim bəy, Səlim bəy.
Özüdür ki, var...

Bəylər və qazaqlar onları əhatə edir.

Səlim bəy

(*Yaxındakılara*)

Ah, Mahmud bəy, qoyma, qoyma qaçsınlar.
Qaçıb başımıza əngəl açsınlar.
Qoymayın bir nəfər çıxsın salamat,
Yaxşı qisas alın, ad çıxarın, ad...

Bir neçə nəfər ətrafı axtarır, Mürsəl kişini qolu bağlı gətirirlər.

Mürsəl

Daha dayanmışdır, bıçaq sümüyə,
Ellərin naləsi ucalır göyə.
Min oyun açdınız onun başına...

Səlim bəy

A gədə, durmayın, vurun başına.

Vururlar.

Fatma

Vurmayın, dayanın, vurmayın bizi,
Allah amanıdır, qırmayın bizi.

Səlim bəy

Yaxşı, deyin görüm, hardadır Həcər?
Yoxsa danışdırır sizi bu xəncər...
Hanı, Həcər hanı?

Mürsəl

Bilmirəm...

Səlim bəy

Söylə.

Mürsəl

Dedim ki, bilmirəm...

Səlim bəy

Dilə bax, dilə...
Həcərin yerini göstərməsəniz
Murdar yuvanıza od vurarıq biz.
De görüm, hardadır Həcər bu saat!

Bu halda səhnə arxasından qışqırıq qopur. Koxa və bir neçə qazaq Həcəri tutub gətirir.

Mürsəl

Sən insan deyilsən, cəlladsan, cəllad!

Fatma

Amandır, dəyməyin.

Həcər

Buraxın məni!

Mahmud bəy

Əldən buraxarmı düşmən düşməni?!
Gərək nəslinizi qıraq birbəbir.

Həcər çırpınır. Səlim bəyi vurmaq istəyir.

Səlim bəy

Dəyməyin, dayanın.

Həcər

Sözünüz nədir?

Səlim bəy

Xoş gördük, əhvalın necədir, söylə?
Xoşuna gəlirmi yaşamaq belə?
Yıxıl ayağıma, öp ayağımdan.

Həcər

Əyilməz düşmənə ölsə də aslan.
Papaq deyil sizin başınızdakı
Bir baxın, Həcərdir qarşınızdakı!

Səlim bəy

Buraxıb möhtəşəm o cah-cəlalı
Bir adsız gədanın oldun əyalı.
Atıb qızılları, atıb daş-qaşı,
Özünə yurd-yuva etdin dağ-daşı.
Bu da həyatmıdır?

Həcər

Bəs nədir, səncə?

Səlim bəy

Bu, it günündən də betərdir, məncə.
Bax, yenə əlimdə əsirsən, əsir,
Duyuram, qorxudan ürəyin əsir.
Yolunu gözləyir çoxdan qazamat,
Bir şərtlə elərəm mən səni azad.

Həcər

Nə şərtlə?

Koxa

(*Sözə qarışır.*)

Ay arvad!

Həcər

Arvad özünsən.

Koxa

Olsun, ancaq, Həcər, deyirəm ki, mən
Bizim, Səlim bəyə ver doğru cavab,
Doğru danışmaqsa savabdır, savab...

Həcər

Əzəldən yalanla olmayıb işim.

Koxa

Siz danışın, mən də bığımı eşim.

Səlim bəy

Həcər, de Nəbinin bizə yerini,
Qorxma, öldürmərik sənin ərini.

Həcər

Azad könüllərdir onun qalası.

Səlim bəy

Ayağı çarıqlı, kəndli balası
Bəylərə, padşaha bata bilərmi?
Murdar arzusuna çata bilərmi?
O, bu yaxındadır, gizlənib yəqin,
Qorxaqdır, mən buna əminəm, əmin!..
Gəlsin meydanıma cürəti varsa,
Güdsün namusunu qeyrəti varsa.

Həcər

Maşallah, qeyrətdən kalansan yaman,
Lap sənin kimiydi, gorbagor atan.

Səlim bəy

Bunda cürətə bax!

Həcər

Beləyəm, belə.
Ağzın süd qoxuyur, körpəsən hələ!

Səlim bəy

Arvad olmasaydın, səni qılıncla
İkiyə bölərdim.

Həcər

Bu qol, bu qıçla?
Silahım olsaydı, bunu bil ki, sən,
Qoymazdım yanımda nəfəs çəkəsən!

Koxa

Həcər, olacaqsan axırda məyus.

Həcər

Sus, boşqab yalayan piltəbığ dəyyus!

Koxa

Bunda əsər yoxmuş ardan, həyadan.

Səlim bəy

(*Düşünərək*)

Alın körpəsini, atın qayadan!

Uşağı beşikdən götürürlər. Fatma onlarla əlbəyaxa olur, uşağı əllərindən almaq istəyir.

Fatma

Körpədə nə günah? Aman, rəhm elə!

Mahmud bəy

Düşmən balasıdır, o, gərək ölə!

Həcər

Bala, anan ölsün, bala can, bala...
Ananın ürəyi oldu qan, bala...
Buraxın!

Koxa

Uşağı atdılar.

Həcər

Aman!

Səlim bəy

Aparın, yolunu gözləyir zindan!

(*Gülür.*)

Həcər

Səlim bəy, sevinib gülmək nahaqdır,
Bilin, bu qan yerdə qalmayacaqdır!

Səlim bəy

Aparın! Aparın!

Həcəri aparırlar. Qurd Kərim görünür.

Səlim bəy

Qurd Kərim, sənsən?

Qurd Kərim

Bəli, mənim ağam!

əlim bəy

Afərin, əhsən!

(*Pul verir.*)

Bəs Nəbi hardadır?

Qurd Kərim

Yuxarı kənddə.

Səlim bəy

Daha durmaq olmaz bir dəqiqə də.

Güllə səsləri.

Bu nədir?

Qurd Kərim

Evimiz yıxıldı, aman...
Yəqin ki, Nəbidir.

Səlim bəy

Mən getdim...

Qurd Kərim

Dayan!
Bu tərəfdən gedin.

Səlim bəy

Çox gözəl.

Qurd Kərim

Bəs mən?

Səlim bəy

Burda qal, bilmirəm, qorxursan nədən?

Qurd Kərim

Vallahı şübhəyə düşsələr əgər
Nəbigil dərimə saman təpərlər.

Səlim bəy

Yox, yox, sən burda qal, ayıq ol, ayıq!

Qurd Kərim

Qorxuram...

Səlim bəy

Mən getdim, danışma artıq!

Nəbi

(*Səhnə dalından*)

Qoymayın onları çıxsın aradan,
Qırın namərdləri, verməyin aman!

Atışma qızışır. Nəbi yel kimi səhnədən gəlib keçir. Nəbinin döyüşçüləri qızğın atəş açırlar. Səhnədə qaçışırlar. Səlim bəyin dəstəsindən ölənlər olur.

Həcər

Hanı mənim balam, verin balamı!
Yarın bu sinəmi, görün yaramı!..

Nəbi

Həcər, aç gözünü, qoçaq arvadım.
Sənsiz bir zindandır ömrüm, həyatım!

Həcər

Bircə balam vardı gül kimi, Nəbi!
Cəlladlar öldürdü ilkimi, Nəbi!

Nəbi

Bu ağır yaranı sağaldar zaman,
Vətən göylərindən çəkilər duman.

Mehdi

Qardaşım, sahildə toplaşıb dostlar,
Gəl keçək Arazı nə qədər vaxt var.

Nəbi

Gedək, Həcər, gedək, yağı gəlməmiş,
Arazı adlayaq dan sökülməmiş.

(*Araza xitab eləyir.*)

Bax, Arazım, bu dəhşətə, müsibətə şahid ol,
Azadlığa qurbanların üzərindən gedir yol.
Biz iki qan qardaşıyıq, aramızdan axırsan,
Ayrılıqdan qövr eləyən yaramızdan axırsan.
Hey axırsan, bizim ulu babaların yaşından,
Tarix bilir nə bəlalar gəlib, keçir başından...
Sənsən mənim qana dönmüş ürəyimin aynası,
Arzum budur, külə dönsün bu zalımlar dünyası!
Al qoynuna dostlarını, ey bağrı qan Arazım,
Mənim qanlı göz yaşımdan yaranmısan, Arazım!
Əlbir olub od salmaqçün düşmənlərin canına,
Sinən üstdən yol ver, keçim qardaşımın yanına!

PƏRDƏ

DÖRDÜNCÜ PƏRDƏ

YEDDİNCİ ŞƏKİL

Təbrizdə yoxsul Musanın evi. Nəbi yaralıdır. Yataqda uzanmışdır. Həcər və Güllü xala da buradadır. Musa Nəbinin yanında oturub kaman çalır. Nəbi musiqi ahəngi altında danışır.

Nəbi

Düşmənə rast gəldik biz "Çətən daş" da
Altı yüz qazaqdı, Səlim bəy başda.
Vuruşda gündüzü gecəyə qatdıq,
Nə qədər gülləmiz vardısa atdıq.
Lalə tək qızartdı qan dağı-daşı,
Dost-dostu itirdi, qardaş-qardaşı.

Musa

Ah, dəstən bəs hardadır indi?

Nəbi

Dağ kəndlərində...

Musa

Olsaydım, Nəbi qardaş, əgər sənin yerində
Gətirərdim onları birbaşa Təbrizə mən.

Nəbi

Yox, yox, Musa, bu işdən duyuq düşərdi düşmən,
Yox, qoy onlar hələlik dağ kəndlərində qalsın.
Yaralılar, yorğunlar bir az dincini alsın.

Musa

Bağışla, qoydum bayaq söhbətini yarımçıq,
O son davadan danış...

Nəbi

Qardaş, nə deyim artıq.
Sonra ehtiyatla çəkildik geri,
Tez keçdik Arazı o taydan bəri,
Mən bu son vuruşda üç yara aldım.
Bir günün içində on il qocaldım.

Musa

Nəbi, göz dəyməsin, dəmir kimisən,
Ürək dərdimizin baş həkimisən.
Vətənin oğlusan, millətin gözü.
Qopdu gəlişinlə yaramın közü.

Nəbi

Gəlişim əziyyət versə də sizə,
Pənah gətirmişəm ana Təbrizə.

Musa

Bu nə sözdür, Nəbi? Öz evindəsən.
Ən əziz qonaqsan bu Təbrizdə sən.

Nəbi

Unutmaq olarmı bu haqqı-sayı.
Arazın o tayı, istər bu tayı
Bir duyan, bir vuran saf bir ürəkdir,
Onun hər dərdinə dərman gərəkdir.

(*Nəbi oxuyur.*)

Araz, hər yaz çəmən birdir o sahildə, bu sahildə,
Qərənfil, yasəmən birdir o sahildə, bu sahildə.
Bilirsən ki, suya xəncər, qılınc vursan da ayrılmaz,
Ürək birdir, bədən birdir, o sahildə, bu sahildə.

Əzəldən ayrılıq dərdi, vüsal dərdi, vətən dərdi,
İnandım bir də mən, birdir o sahildə, bu sahildə.
Ürək telli müqəddəs saz, şerdən incə xoş bir dil
Araz, bildinmi sən, birdir o sahildə, bu sahildə?!
Haray saldım uzun illər, bütün aləm eşitsin ki,
Əziz, doğma vətən birdir o sahildə, bu sahildə.

Musa

Bu dərd həm sənindir, həm də mənimdir,
O sahil, bu sahil öz vətənimdir.

Nəbi

Ah, bağı, bağçası, ətir qoxuyan,
Bu yer ürəyimin bir parçasıdır.

Musa

Hər kənddə ulayır bir bayquş, bir xan,
Düşmənin toyudur, elin yasıdır.
Gəzir qarış-qarış Azərbaycanı
Yükü dağdan ağır bir qəm karvanı.

Nəbi

Belə getməyəcək bu qanlı dövran,
Olacaq zülm evi yer ilə yeksan.

Musa

Bu mənim üst-başım, buda ki, evim,
Belə güzəranı mən necə sevim?
Vəfasız dünyada quru canım var,
Bir də ki, ağlayan bir kamanım var.
Adam sayılmayır kim ki, yoxsuldur.
Bu yerdə vicdan da, namus da puldur!

Nəbi

Musa, Qasım dayı gecikdi yaman...

Musa

Qorxma, gəlib çıxar, qalma nigaran.

Uzaqda mahnı oxunur.

Dərdlilər yollardan gözünü çəkməz,
Haray, bu hicranın əlindən haray!
Ürəyi yanmayan göz yaşı tökməz,
Haray, bu dövranın əlindən haray!
Sirdaş yaranmısan, ey Araz mənə.
Bir dünya dərdim var, qulaq as mənə,
Pərişan görünür bahar-yaz mənə,
Vəfasız dünyanın əlindən haray!

Həcər

Bala, əziz bala, hardasan, harda?!
Bu bədbəxt ananı qoymusan darda.

Güllü xala

Sənə dağ çəkənin qurusun əli!

Həcər

Özümdə deyiləm balam öləli.
Verərək baş-başa dərdi-sərimlə
Mən od götürürəm kirpiklərimlə.

Qapı döyülür. Həcər və Güllü xala yan otağa keçir.
Qasım dayı kiçik səbətdə Nəbiyə üzüm gətirir.

Nəbi

Aha, Qasım dayı, xoş gördük səni.

Qasım

Vəfasız düşünmə o qədər məni.

Musa

Qasım, nə xəbərlə gəlmisən?

Qasım

İş var...
Düşmənlər Nəbiyə quyu qazırlar.

Musa

Bəs niyə gecikdin?

Qasım

Bir səbəb oldu.

Nəbi

Tez danış, ürəyim şübhəylə doldu.

Qasım

Qoy deyim birbəbir öyrəndiyimi,
Təbriz hakiminə Tiflis hakimi
Haqqında yazıbdır belə bir fərman:
"Gərək təslim etsin Nəbini İran".
Burda Səlim bəyin bir dostu vardır,
Adı Paşa bəydir, qart canavardır.
Ona da yazıbdır sizin Səlim bəy,
"Nəbini tutmaqçın mənə et kömək".
Odur ki, bu saat Paşa bəy, divan
Səni axtarırlar, səni, Nəbi can...

Nəbi

Deyirsən, burdan da çəkilək geri!

Qasım

Deyəsən duyublar olduğun yeri.

Nəbi

Kim verdi sənə bu qara xəbəri?

Qasım

Haman Paşa bəyin qoca nökəri.

Musa

Nəbi, biz onunla qohumuq bir az,
O, bizim adamdır, yalan danışmaz.

Qasım

(*Xatirinə salaraq*)

Hə... bir də deyir ki, dəstəndən kimsə
Bu işə qol qoyub...

Nəbi

(*Həyəcanla*)

Necə?

Qasım

Nə isə
Bir az ehtiyatlı olsan nə olar?
Göz-qulaq olmağın zərərimi var?

Nəbi

Çətindir, çətindir buna inanmaq,
Dəstəmdən Kərimdir Təbrizdə ancaq.
Vuruşda sağ əlim, dostum, qardaşım,
Mənim dar günümdə ürək sirdaşım.

(*Fikirləşir.*)

İnsandır... Bəlkə də, dilim qurusun.
Mən nə danışıram?.. Öz yurdumuzun
Vəfalı oğlundan şübhə yaramaz
Yəqin yalan qatıb doğruya bir az.

Qasım

O, yalan danışmaz, ayıq ol, Nəbi!
Hər tərəf casusdur, sayıq ol, Nəbi!
Uymasın ürəyin hər şirin dilə,
Dostu yaman gündə imtahan elə.

Qapı üç dəfə döyülür. Qurd Kərim gəlir, həyəcanlıdır.

Qurd Kərim

(*Nəbiyə*)

Qardaşım, necəsən?

Nəbi

Yaxşıyam bir az.

Qurd Kərim

Mənə bıçaq vursan heç qanım çıxmaz.
Hər yana baxırsan xarabazardır.
Dolub dilənçiylə küçə və meydan,
İlan oynadanla, meymun oynadan
Bütün camaatı yığır başına...

Musa

(*Kinayə ilə*)

Yaman darıxırsan deyəsən, aşna!
Ancaq bunlarımı görür gözlərin?
Heç məni açmadı sənin sözlərin.

Nəbi

Yoxsa qardaş dərdi könlünə yaddır?

Qurd Kərim

Yox, Nəbi, deyirəm, bu nə həyatdır?

Nəbi

Bu sözlər yaraşmır sənin adına,
Qara keçmişini sal bir yadına.

Musa

Kərim, heç qınama təbrizliləri,
Başları üstündə ölüm xəncəri
Verir öz hökmünü sorğu-sualsız,
Sən bir ev tapmazsan, qəmsiz, məlalsız.

Küçədən bir neçə güllə səsi eşidilir. Hamı bir an qulaq asır.

Qurd Kərim

Uzaqda atıldı.

Nəbi

Həcər, mənə bax.
Burda qalmaq olmaz, tez yola çıxaq.
Çalışaq, düşməyək ələ bu gecə.

Qasım

Sizi ötürərik elə bu gecə.

Qurd Kərim

Ay Nəbi, bu tələş tamam nahaqdır,
Deyirəm, xəstəsən, yol da uzaqdır.
Sənə ağır olar, bəlkə bir qədər,
Başqa dost evində qalaq bir təhər.

Nəbi

Bura bax, yoxsa sən... nə isə... artıq
Danışmağa dəyməz, yola çıxırıq.

Həcər

Ürəyim nə yaman sıxılır, eyvah...
Nəbiyə bir xətər dəyməsin, Allah!

Qasım

Qorxma, Həcər bacı, biz ölməmişik,
Dostlar bu ətrafda çəkirlər keşik

Nəbi

Gedək, başımıza nə gəlir görək...

Güllü xala

Yaralı quş kimi çırpınır ürək.

Nəbi

(*Musaya*)

Gəl, Musa, gözlərin dolmasın yaşla,
Vuruş qabaqdadır, sən işə başla.

Güllü xala

Hamının ürəyi birdirsə əgər,
Mənimsə ürəyim ikidir, Həcər,
Biri bu taydadır, biri o tayda.

Həcər

Ağlama, ağlamaq verərmi fayda?

Nəbi

Sağ ol, Güllü xala, var ol, a Musa...

Qucaqlaşıb öpüşürlər.

Musa

And olsun pozulmaz dostluğumuza,
Gəllərəm yanınıza bir neçə aya,
Bizdən salam deyin dosta, aşnaya.

Qasım

Nədir bu ayrılıq, bilə bilmirəm,
Nədən bülbül qonmaz gülə, bilmirəm,
Gülmək istəyirəm, gülə bilmirəm,
Məni yalqız qoyub, gedəndən ayrı,
Can necə yaşasın bədəndən ayrı?!

Güllü xala Nəbinin dalınca bir kasa su atır.

PƏRDƏ

SƏKKİZİNCİ ŞƏKİL

Tacir Xəlilin evi. Pərdə açılarkən uzaqdan atışma səsləri eşidilir. Xəlil həyəcanla pullarını sayır.

Xəlil

Canıma qorxudan düşüb vic-vicə,
Nəbi dağıdacaq kəndi bu gecə.

Qapı döyülür. Leyla yan otaqdan çıxır.

Leyla

Xeyir ola, a kişi?

Xəlil

Danışma, dayan.

Leyla

Yox, qapını açma, qorxuram yaman!

Qapı yenə döyülür.

Xəlil

Ay qapını döyən, kimsən, bir dillən?

Qurd Kərim

Kərimdir, tez ol aç.

Xəlil

Kərim?

Qurd Kərim

Mənəm, mən.

Xəlil tez qapını açır. Qurd Kərim içəri girir.
Xəlil onu görüb təəccüblə baxır.

Qurd Kərim

Daha qaçaqlarda qalmayıb tutar,
Dövrəyə alıbdır bizi qazaqlar.

(*Göz vurur.*)

Nəbi yaralıdır, gizlət evində,
Niyə mat-qut oldun, kişi, sevin də!

Xəlil

Əsirəm, doğrusu, adı gələndə,
Yüz qurban kəsərəm Nəbi öləndə.
Gətirmə evimə.

Qurd Kərim

Nə üçün?

Leyla

Divan
Başına min manat qiymət qoyub, qan.
Evimdə tapılsa mənə söz gələr.

Qurd Kərim

Qoy barı bu sözü desin özgələr.

(*Qulağına nə isə pıçıldayır.*)

Xəlil

Necə?

Qurd Kərim

Bəli, bəli... naçalnik özü.
Heç kəsə hələlik demə bu sözü.

Xəlil

Çox gözəl.

Qurd Kərim

Gəlirik, sən yer hazırla.

(*Gedir.*)

Xəlil

Gül açır könlümdə böyük arzular,
Məndən düşə bilməz allah da şəkkə.
Əziz qonaq girib yorğan-döşəyə
Dincəlsin, kim istər o dincəlməsin?
Kim istər evinə qonaq gəlməsin?..

Leyla

A kişi, başa düş, gəl sarsaqlama,
Ağrımaz başına yaylıq bağlama.

Xəlil

Danışma, deyildir bu, arvad işi,
Öz tüpürdüyünü yalamaz kişi.

Leyla

Qorxuram, axırda çıxa bir əngəl,
Deyəsən başını girləyib əcəl.

Xəlil

Çərənləmə, dedim!

Leyla

Sözdür, deyirəm.

Xəlil

Hələ bundan sonra artacaq rütbəm,
Bu saat Nəbigil bizə gələcək,
Yaxında taleyim, baxtım güləcək.
Asan deyil etmək Nəbini qonaq.

Leyla

Bu işin axırı çox pis olacaq.

Xəlil

Arvad, səfehləmə.

Leyla

Ağıla bax, ala!

(*Qaramat atır.*)

Xəlil

Arvad, tez, yubanma, sən yer hazırla!

Qapı döyülür. Nəbi Qurd Kərimin və Tapdığın çiyninə dayalı halda içəri girir. Nəbinin başı sarıqlıdır.

Xəlil

Olsun ayağının altında başım.

Nəbi

Bu kimin evidir, Kərim, qardaşım?

Qurd Kərim

Allah bəndəsinin.

Nəbi

Kişi, mənə sən
Sifətdən bir qədər tanış gəlirsən.

Xəlil

Yaxşılıq etmisən bir zaman mənə.

(*Kənara*)

Gərək əvəzini qaytaram sənə!

Nəbi

Tutur gözlərimi bir qara pərdə
Bir çara göstərin düşdüyüm dərdə.

Qurd Kərim

Nəbi, nə deyirsən, özünə gəl.

Nəbi

Ah...

Xəlil

Uzun et Nəbinin ömrünü, Allah!

Nəbi

Bir içim su verin...

Xəlil

Bu saat.

Qurd Kərim

Dayan!
Su sənə zərərdir, ağırdır yaran.

Nəbi

Bəs Qəhrəman hanı? Bəs Vəli hanı?

Qurd Kərim

Düşmənlər tutmuşdur bütün hər yanı,
Onlar atışırlar.

Nəbi

Durmayın, gedin,
Barı yoldaşlara bir kömək edin!
İgidə yaraşmaz evdə oturmaq.

Qurd Kərim

Nəbisiz qoymaram kənara ayaq.

Tapdıq

Doğrudur, biz gedək, sənsə burda qal.

Nəbi

Kərim, yox, sən də get, vuruş, qılınc çal!
Adımdan Həcərə tez yetir xəbər.
Yığıb dost-aşnanı gəlsin köməyə,
Həcərsiz uçulur başıma göylər,
Hicran neştərini vurur ürəyə.

Nəbini uzandırırlar.

Xəlil

Kaş mənə dəyəydi o güllə...

Nəbi

Dostum,
Yanıram su verin mənə bir qurtum.

Qurd Kərim

Yaramaz.

Nəbi

Di, gedin.

Qurd Kərim

Yaxşı, bu saat.

Nəbi

Qoy səni gəzdirsin hələlik Boz at.

Qurd Kərim

Gedək, dostlar, gedək bitməyib dava!

(*Kənara*)

Nəbinin dərdinə tapılar dava.

(*Tüfənglə Nəbini vurmaq istəyir. Nəbi gözünü açır.*)

Nəbi can, üstünü açma bu qədər,
Xəstəsən, xəstəyə tez soyuq dəyər.

(*Onun üstünü örtür.*)

Nəbi

Get, dedim.

Qurd Kərim

Gedirik.

(*Gedir.*)

Nəbi

(*Xəlilə*)

Qapını bağla!

Xəlil

Allah, sən Nəbini bəladan saxla!
Yenə atışırlar.

Nəbi

Bizimkilərdir.
Qəhrəmanla Vəli ər oğlu ərdir.
Çıxardar onları Həcər tələdən.
İgid də qorxarmı oddan, güllədən?!

Xəlil

Yoxdur bu ellərdə Həcərin tayı.

Nəbi

Qorxutmaz Həcəri düşmənin sayı.
Həcərin saçları dalğa-dalğadır,
İpək birçəkləri halqa-halqadır,
Davada Nəbiyə polad arxadır,
Yazmışam adını ürəyə, Həcər,
Hardasan, gəl yetiş köməyə, Həcər!
Yaram çox ağrıdır...

Xəlil

Qorxma, inşallah,
Qalxarsan ayağa lap bu gün, sabah,
Ürəyini sıxma, qovraqsan, qovraq,
Kiçik bir güllədən yıxılarmı dağ?!

Nəbi

Ah, yata bilsəydim əgər doyunca...

Xəlil

Nədir bu patrondaş, xəncər, tapança,
Qoy açım bunları, uzan, yat, dincəl...

(*Nəbinin belindən yaraqlarını açıb taxçadakı yorğan-döşəyin altında gizlədir.*)

Nəbi

Görünür ki, məndən uzaqmış əcəl.

Xəlil

Gecən xeyrə qalsın, mən getdim, sən yat.

Nəbi

(*Sayıqlayır.*)

Düşmən oynatmasın meydanımda at!
Verin Boz atımı, Mehdi, durma, cum,
Həcər, yanımca gəl, qoçaqlar, hücum!..
Yağdırın düşmənə güllədən yağış.

Leyla

Nəbi, yatmamısan?
Sayıqlayırmış...

(*Çıxır, daldan fit səsləri gəlir.*)

Xəlil

Deyəsən bərk yatıb, ayılmaz daha,
Arzuma yetişdim, şükür Allaha.

(*Yavaşca bayır qapıya tərəf gedərkən Nəbi birdən sıçrayır.*)

Nəbi

Dayan, hara? Dayan!.. Cavab ver, hara?

Xəlil

Dəstəmaz almağa.

Nəbi

Hara?

Xəlil

Bayıra.

Nəbi

Tərpənmə yerindən deyirəm sənə,
Mən aman vermərəm alçaq düşmənə.

Xəlil

Ay aman, ay haray.

Nəbi

Al, haramzadə.

(*Onu vurur.*)

Yaşamaq haramdır sənə dünyada.

Bu halda bayırdan səs-küy qalxır. Fit verilir, qapı açılır. Güllələr içəri yağış kimi yağır. Nəbi yerindən sıçrayır. Divara söykənib atışmağa başlayır.

Nəbi

Sən də al payını, hiyləgər tülkü!
Hələ ölməmişəm, sağam, bir, iki...
Nəbiyə xəyanət?..

(*Qurd Kərimi vurur. Bu vaxt hər tərəfdən qazaqlar içəriyə tökülüşürlər. Nəbini araya alırlar. Hər tərəf düşməndir.*)

Mahmud bəy

Təslim ol, Nəbi!
Yoxsa öldürərik səni it kimi.
Tez qandalaqlayın! Dustağımsan sən,
Görərsən, dərini soyacağam mən.
Aparın!..

Nəbi

Aparın, gələr ki, bir gün
Sizin kökünüzü kəsərək bütün.
Nəbini qorxutmaz nə dar, nə zindan,
Bir üzə gülməyir həmişə dövran.

Mahmud bəy

Aparın!..

Nəbi

Gedirəm öz ayağımla,
Mən fəxr eləyirəm, qandalağımla.

PƏRDƏ

BEŞİNCİ PƏRDƏ

DOQQUZUNCU ŞƏKİL

Gorus zindanı. Səhnənin bir tərəfi kamera, digər tərəfi zindan rəisinin otağıdır. Pərdə musiqi müşayiətilə açılır.

Nəbi

Qazamat istidir, yata bilmirəm,
Düşmənlər güclüdür, bata bilmirəm,
Ayaqda qandalaq, qaça bilmirəm,
Qoy sənə desinlər ay qaçaq Nəbi,
Dostları özündən ay qoçaq Nəbi!

Mehdi və Vasili başqa qiyafədə içəri girirlər. Keşikçiyə pul verirlər.

Mehdi

Nəbi can.

Nəbi

Mehdi can, Vasili, qardaş!..

Mehdi

Dağlardan enmişik yanına birbaş.

Qucaqlaşırlar.

Bütün dost-aşnadan salam var sənə.

Nəbi

Ömürlük qazamat kəsiblər mənə.

Mehdi

Qəm yemə, dostların oyaqdır, oyaq,
Onlar and içərək veriblər qərar:
Bu qara zindanı dağıdacaqlar.
Enmişik dağlardan iki yüz atlı,
Hamısı qəhrəman, şöhrətli, adlı,
Qardaşım, qəm yemə, Gorusu gerçək
Almışıq dövrəyə üzük qaşı tək.
Hamımız yolunda sinə gərərək.
Səni bu zindandan qurtaraq gərək.

Nəbi

Ehtiyatlı olun, qurban verməyin,
Düşmən hiyləgərdir, aman verməyin.

Mehdi

Qardaşım, gözünü qırpma bir an da,
Vuruş başlanacaq dan ağaranda.

Növbətçi

Aman, evim yıxıldı, böyüklər gəlir bura,
Sizi burda görsələr məni çəkərlər dara.
Tez olun, tərpənin!

Nəbi

Di, durma Mehdi...

Mehdi

Hələlik...

Nəbi

Dostlara məndən salam de.

Naçalnik, Səlim bəy və bir neçə qazaq içəri girir.

Səlim bəy

Yaxşı tanımırsan onu sən hələ,
Odur ürək verən, dil verən elə.
Onu asdırmasaq dar ağacından
Ölkədə günbəgün artacaq üsyan.

Naçalnik

Siyasət lazımdır, Səlim bəy, düşün,
Nəbi əlimdədir onsuz da bu gün.

Nəbini gətirirlər.

Xoş gördük, qoç Nəbi!

Nəbi

Qurşama, əl çək!

Naçalnik

Nəbi, bu yaxşıdır, buyur, bundan çək.

(*Papiros təklif edir.*)

Nəbi

İstəməz, çəkdiyim budur hələlik,
"Həsən dədənovdur", buyur naçalnik.

Naçalnik

Məni yaxşı eşit, gör nə deyirəm.

Nəbi

Qulağım sizdədir.

Naçalnik

Düşünüb hərdən
Deyirəm, doğrudan heyf Nəbidən.
Sənə lap ürəkdən acıyıram mən.
Bilirsənmi nə var?

Nəbi

Bilmirəm hələ.

Naçalnik

Nəbi, gəl mənimlə danışma belə.
Adına bağlıdır bütün üsyanlar,
Yazıqsan, cavansan, gələcəyin var.
Əgər belə getsə, məhv olarsan sən.
Nəbi, gəl bu daşı tök ətəyindən!
Söndür qəzəbini, bəylərlə barış,
Sənə qulluq verək, bizlərə qarış.
Yerə salmayasan sözümü gərək...

Nəbi

Satılmaz ellərçün döyünən ürək!

Naçalnik

Satılmaz... Satılmaz... Sözünə bir bax!
Qana boyanmışdır bütün Qarabağ.
Üsyan qaldırsa da beş-altı mujik,
Yenə də Qafqazın ağası bizik!
Nəbi, arxalanma bu qədər elə!

Nəbi

Kimə arxalanım, naçalnik, söylə?

Naçalnik

Bizə, ancaq bizə, bizdədir qüvvət,
Qoşulsan bizlərə elərik hörmət.
Artar var-dövlətin, artar vəzifən,
Sənə kişi kimi söz verirəm mən.

Nəbi

Sizdə görməmişəm hələ kişilik,
Bağışlayın məni, cənab naçalnik!

Səlim bəy

Polkovnik, mən sizə demişdim bayaq,
Bununla danışmaq nahaqdır, nahaq!

Nəbi

Yaxşı fikirləşin, bəydir adınız,
Quyruq bulamaqdan yorulmadınız?

Səlim bəy

Nəbi, unutma ki, sabınlı kəndir
Çoxdan boğazının həsrətindədir.
Özün öz əlinlə qəbrini qazma!

Nəbi

Mən ölən deyiləm, kefini pozma!

Naçalnik

Bir az açıq danış, nə istəyirsən?

Nəbi

Azadlıq, azadlıq, ancaq azadlıq!

Naçalnik

Sənin lə danışmaq artıqdır, artıq.
Qəbirdə görərsən azadlığı sən!

Nəbi

Ellərim görəcək, görməsəm də mən.

Naçalnik

Ellərim, ellərim, ağlın hardadır?
Ellərim deyənlər zindanlardadır!
Nahaq salmayıblar səni zindana.
Padşahı saymayan bu qudurğana
Su, çörək verməyin, ölsün acından,
Sabah asılacaq dar ağacından!

Nəbi

Ölsəm də, oluram buna ümidvar:
Analar minlərcə nəbilər doğar.

PƏRDƏ

ONUNCU ŞƏKİL

Sıldırım qayalıqlar. Axşam çağıdır. Ocaqlar tüstülənir. Həcər bir qaya üstündən uzaqlara baxır.

Həcər

Bunlar harda qaldı?

Çimnaz

Darıxma, Həcər,
Nəbi sağ-salamat bir azdan gələr.

Həcər

Nələr çəkdiyimi ürəyim bilir,
Bir gözüm ağlayır, bir gözüm gülür.

Çimnaz

Gül iki gözünlə, bir ürəyinlə.

Həcər

(*Gülür.*)

Qoy sən deyən olsun.

Çimnaz

Bax belə, belə...

Həcər

Çimnaz danışanda gülür ürəyim.

Qızlardan biri

Vallah, göz dəyməsin, yamanca qızsan.

Çimnaz

Qızlar, gəlin sizə bir mahnı deyim.

Qızlar

De gəlsin, de gəlsin.

Çimnaz

Dinməyin bir an.

(*Oxuyur.*)

İlk bahardan gözəl gülər
Qarabağın gözəlləri.
Yolçuları yoldan elər
Qarabağın gözəlləri.
Bal gəzdirər dodağında,
Mahnı deyər yaz çağında,
Çiçəklərin qucağında
Qarabağın gözəlləri.
Sevdiyinə sərin olmaz,
Dərdi, qəmi gözə almaz,
Kişilərdən geri qalmaz
Qarabağın gözəlləri.

Tapdıq

(*Papağını ata-ata gəlir.*)

Həcər, gözün aydın, Nəbigil gəlir.

Həcər

Şad xəbər olasan.

Çimnaz

Dərəyə bax bir.

Həcər

Qızıl samovarlı, qızıl tavalı,
Naçalniklə, pristavla davalı,
Deyin, çalğıçılar vursun qavalı,
Qoy sənə desinlər, ay nadan Nəbi,
Divanı yerindən oynadan Nəbi!

Nəbi, Mehdi, Vasili və başqa qaçaqlar çalğı müşayiətilə gəlirlər.

Həcər

Xoş gördük, a Nəbi!

Tapdıq

Xoş gördük səni.

Nəbi

Dostlarım doğrudan sevirmiş məni.

Qəhrəman

Deyəsən Nəbiyə düşüb qazamat,
Maşallah, kökəlib.

Nəbi

Sizə zarafat
Gəlməsin qapqara, daş kimi çörək.

Vəli

Niyə gecikdiniz? Danışın görək.

Nəbi

Qoy Mehdi danışsın.

Mehdi

Mən niyə, balam?

Vəli

Nəbi, danışmasan vallah, partlaram.

Nəbi

Elə ki, ayrıldıq biz qazamatdan,
Gördüm qan-tər axır sel tək Boz atdan.
Çapdı dalımızca atlı qazaqlar,
"Qoyma, vur" səsindən titrədi dağlar.
Çıxıb hər tərəfdən göbələk kimi
Düşmənlər hürürdü qart köpək kimi.

Vəli

Sonra? Sonra?

Qəhrəman

Sakit, dinməyin görək!

Nəbi

Dedim, bir qurban da verməyək gərək,
Baxdım ki, Boz atı dörd nala çapsam,
Onların əlindən mən nicat tapsam
Hər şey dəyişəcək bir an içində,
Üzəcək dostlarım al-qan içində.

Dəhşətli, qorxulu vuruşmalarda
Kişi, öz dostunu qoyarmı darda?!
Qıy vurdum, ay uşaq, tez yerə yatın!
Atın deyən kimi hamınız atın!
Qap-qatı bir duman basmışdı yolu,
Yağılar hasar tək kəsmişdi yolu.
Polad sinəmizi verib qabağa,
Cumduq gözümüzdən od yağa-yağa.
Saldıq pərən-pərən qudurğanları,
Sıçradı dörd yana qara qanları.
Qopduqca bədəndən düşmənin başı,
Çatıldı heyrətdən göylərin qaşı.
Bu vuruş, doğrudan böyük sınaqdı,
Hər yandan dolu tək güllələr yağdı.
Hər atəş açdıqca dostlarımla mən
Ayaqlar üzüldü üzəngilərdən.
Bulaşdı al qana çiçəklər, otlar,
Tük saldı qartallar, kişnədi atlar.
Atışma qızışdı, qopdu qiyamət!
Yerləri, göyləri bürüdü dəhşət!
Göz-gözü görmürdü, hər yan çən, duman,
Saysız yaralardan fışqırırdı qan.
At kişnəməsindən, güllə səsindən,
Qızmış aslanların hər nərəsindən
Sarsıldı qayalar, diksindi dağlar,
Qırıla-qırıla qaçdı qazaqlar.
Bu qoca aynalı gəlməsin gözə,
Çoxunu göndərdi gedər-gəlməzə.

Mehdi

Vuruş meydanında qana-qan dedim,
Basılmaz ömründə qəhrəman dedim.
Beş atlı üstümə yeridi yandan,
Ancaq baş tutmadı düşmənin fəndi.
Nəbi köməyimə yetişən zaman
Elə bil yerindən bir dağ tərpəndi!

Qəhrəman

Var olsun, var olsun qəhrəman Nəbi!
Min illər yaşasın mehriban Nəbi!

Nəbi

Qarışdı tərimə Boz atın təri...
Elliklə düşməni oturtduq geri,
Çaparaq atları, qovuşduq sizə.

Vəli

Nəbinin dostları gəlməsin gözə!

Nəbi

Hər igid yadında saxlasın gərək,
Köksüz bir ağacı tez yıxar külək!
Gəlin ürəklərdən bir səngər quraq,
Sönməsin ellərçün yanan o çıraq!

Mürsəl

Bir canım var, o da qurbandır elə!
Yaşımdan şikayət etmirəm hələ.

Qəhrəman

Yaxşı, Mürsəl dayı, ay cavan oğlan,
Bəs hanı Nəbiyə qoşduğun dastan?

Vəli

Lap yerinə düşdü, danış Nəbidən.

Mürsəl

Ondan yüz il desəm yorulmaram mən.

(*Saz çalıb oxuyur.*)

Nəbi qatıb qabağına, qovdu qorxaq dovşan kimi
Səlim bəyi, məlim bəyi, naçalniki, maçalniki.
Bir barmaqla Mahmud bəyin dartıb cırdı cəhəngini,
Pristavlar tökdü yerə tüfəngini, müfəngini.

(*Nəbiyə*)

Nəbi can, necədir? Döşünə yatdı?

Qəhrəman

Vallah, cır səsindən qulağım batdı.

Mehdi

Qoy indi aşıqlar, oxusun bir az.

Mürsəl

Ellərin büsatı aşıqsız olmaz.

Aşıq

Nəbinin bığları eşmə-eşmədir,
Papağı güllədən deşmə-deşmədir.
Nəbinin atını bir at keçmədi.
Deyirlər, qandalı açıbdır Nəbi,
Minib Boz atını qaçıbdır Nəbi.

Hamı aşıqları alqışlayır. Nəbi onlara pul verir.

Tapdıq

(*Diqqətlə baxır.*)

Bu gələn kim ola? Baxın, uşaqlar...

Vəli

Tək başına gəlir, burda bir iş var.

Vasili

Elçiyə oxşayır.

Tapdıq

Düzdür, tapmısan.

Qəhrəman

Qoy vurum, öldürüm.

Nəbi

Tələsmə, dayan.

Koxa

Mənə tapşırmışdır bu işi divan,
Bəylər nə deyibsə deyirəm mən də.

Mürsəl

Sən bunu görərsən bilirsən haçan?
Dəvənin quyruğu yerə dəyəndə!

Koxa

Təslim etməsəniz Nəbini, bilin,
Üzü gülməyəcək ömürlük elin.
Davasız, şavasız versəniz ələ
Dərdiniz, qəminiz qalmaz bir gilə.
Kəndə dönərsiniz adınız təmiz,
Qulluq alarsınız, dirçələrsiniz.

Vəli

Bizi nə bilmisən? Alçağın biri!

Qəhrəman

Namərdəm mən səni buraxsam diri.

(*Koxanı vurmaq istəyir, ona mane olurlar.*)

Mürsəl

Nəbi can, mən ölüm, sən dinmə görək,
Bunun cavabını özümüz verək.

Nəbi

Mən bir söz demirəm, özünüz bilin.

(*Kənara çəkilib dostlarının hərəkətinə diqqət yetirir.*)

Mürsəl

A koxa, nə yaman uzunmuş dilin...

Koxa

Məni ləngitməyin, nə oldu cavab?

Mürsəl

Bir az səbrini bas, mirzə qozqurab.

Koxa

Cavabı bu qədər uzatmaq olmaz!

Mürsəl

Qorxma, ağaların cavabsız qalmaz.

(*Düşünür və əlini belindəki qayçıya atır.*)

Koxa

Siz cavab axtarın, mən də əyləşim,
Bir əməlli-başlı bığımı eşim.

Mehdi

Buyur, burda əyləş, a koxa lələş.

(*Onu bir daş üstündə oturdur.*)

Mürsəl, gəl, koxanın bığlarını eş!

Mürsəl

Görüm ki, canını dərd, azar alsın,
Süpürgə bığların soxaya qalsın.

(*Koxanın bığlarını kəsib ovcuna basır.*)

Canın rahat oldu? Bax, cavab budur,
Al, bu da bir cavab, şıllaq atma, dur!

Koxa

Gec-tez alacaqlar bu heyfi sizdən.

Vəli

Bir anbar salam de bəylərə bizdən.
De ki, aldanmadı sözə qaçaqlar,
Onlar yuvanıza od vuracaqlar.

Koxa

Baş üstə...

Koxanı dolayaraq yola salırlar.

Nəbi

Sağ olun, qəhrəmansınız.

Tapdıq

(*Yüyürərək gəlir.*)

Nəbi...

Nəbi

Nə xəbər?

Tapdıq

Odur üç nəfər
Dırmanır dağa.

Nəbi

Mehdican, yoxla.
Gör kimdir gələn.

Mehdi

Öyrənərəm mən.

(*Gedir.*)

Nəbi

(*Qaçaqlara*)

Qardaşlar, aldığım xəbərə görə,
Üç naçalnik çıxıb bu gün səfərə.
Min atlı göndərib dağlara sarı
Tiflisin general qubernatoru.

Vasili

Qaçaqlar çörəyi burnuna yemir,
Buyurub gəlsinlər, dənlərik bir-bir.

Bu zaman Alı kişi iki kəndli ilə pərişan halda gəlir.

Nəbi

Ata... Nə üz verib?

Alı

Qurbanın olum,
Sən dözə bilməzsən bu dərdə, oğlum!
Dərdim var sinəmdə uca dağ kimi,
Yenə dayanmışam qoca dağ kimi.

Nəbi

Söylə...

Alı

Kəndimizi tutdular topa,
Başını itirdi bütün el-oba.
Dedilər, Nəbini tez verin bizə!

Əgər verməsəniz qan çıxar dizə.
Gərək görəydiniz namussuzları,
Saçından sürüyüb bizim qızları
Aparıb, getdilər qənimət deyə,
Haqqı tapdadılar həqiqət deyə.
Ucaldı göylərə oddan ləpələr,
Yandı beşiklərdə dilsiz körpələr.
Allahı köməyə çağırdıq, Allah
Bizi eşitmədi, dilim gəlmir, ah...

Nəbi

Bəs anam?

Alı

Soruşma.

Nəbi

Nə dedin? Necə?

Alı

Bütün varlıq dönür gözümdə heçə.

Nəbi

Vuruldu qəlbimə yeni bir yara.
Dünya gözlərimə görünür qara,
Nələr eşidirəm...

Alı

Pərvərdigara!..
Məni öldürəcək bu ağır yara.

Nəbi

Qıydılar canına, ana, can ana!
Qardaşlar, siz deyin, kim dözər buna?!

Mehdi

Ana, yazıq ana, bağışla məni,
Qoruya bilmədim yağıdan səni.
Yanında olsaydım dönüb aslana
Sənin cəlladını boyardım qana.

Nəbi

Ana dərdi, vətən dərdi, el dərdi
Yaralı bağrımı qana döndərdi.

Alı

Gəl, basım bağrıma, balacan, səni,
Xilaskar doğubdur bu dövran səni.
Çox bəlalar çəkdin cavan yaşında,
Əlin titrəməsin haqq savaşında!

Həcər

Nəbican, başını dağ kimi dik tut.
Gözünün yaşını kininlə qurut!

Nəbi

Ana, and içirəm ruhuna bir də,
Mən sənin qanını qoymaram yerdə!

İşıq sönür və yanır. Hamı yatmış. Nəbi sıldırım qayanın başında dayanıb ətrafı seyrə dalmışdır. Həcər ağır addımlarla gəlir. Nəbi xəyal aləmindən ayılır.

Həcər

Nəbi, yatmamısan?

Nəbi

Bu vaxtda yatmaq!
Kim bilir, sabaha kim sağ çıxacaq,
Başımız üstündə tutmuşdur qərar
Yenə qan-qan deyən qara buludlar.
Onu yox etməsək qan bahasına
Bir xitam verilməz elin yasına.

Həcər

Yox, boyun əymərik versək də qurban!
İgid üstünlüyü qazanmır asan.

Nəbi

Hər qurban verdikcə alışır sinəm,
Dolanır başıma bütün bu aləm.

Həcər

Nəbi, qadan alım, bu sınaq günü
Qara fikirlərlə yorma özünü.

Nəbi

Düşünüb bayaqdan tökmüşəm tədbir,
Gərək sinə gərək düşmənə əlbir!
Azadlıq yolunda şərəfdir gerçək
Min dəfə dirilib, min dəfə ölmək!

Həcər

Gəl basım bağrıma, Nəbican, səni,
Təzədən dünyaya gətirdin məni.
Gəl, bir qədər dincəl.

Nəbi

Yox, Həcərciyim,
Ömrümün bəzəyi, gülüm, çiçəyim...
Baxtımın ulduzu, ellər gözəli,
Bir ağ gün görmədin mənə gələli.
Nə gərdənlik taxdın, nə üzük taxdın,
Min kərə ölümün gözünə baxdın.
Ellərin yasında bağlayıb qara,
Özünü vətənçin atdın odlara.
Ulduzlar şahiddir, demirəm yalan,
Gözümsən, özümsən, can sirdaşımsan.
Yenə bardaş qurub ürəyimdə qəm,
Mən sənin yanında xəcalətliyəm.

Həcər

Nəbi, nə deyirsən? Ağıllı danış!
Məgər ürəyimlə deyilsən tanış?
Çıxmışam bu yola öz xoşumla mən,
Durmuşam yanaşı sirdaşımla mən.
Gəl qara günləri gətirmə yada.
Bu ucsuz, bucaqsız dərdli dünyada
Ağlayaraq birgə, gülərik birgə.
Yaşayırıq birgə, ölərik birgə...

Nəbi

Elədir, gözəlim, canım, ciyərim,
Ürəyi qar kimi ləkəsiz pərim.
Seyr edib vətəni, deyirəm artıq
Günəşli günlərin qarşısındayıq!

Vasili

(Tələsik gəlir.)

Nəbi, Nəbi!

Nəbi

Nə var?

Vasili

Gəldim xəbərə.
Qaynayır qazantək yenə dağ, dərə,
Yolların üstünü alıb tozanaq,
Çapır üstümüzə bir sürü qazaq.

Qəhrəman

(*Gəlir.*)

A Nəbi, qazaqlar yaxınlaşdılar,
Sel kimi, yel kimi dağı aşdılar.

Nəbi

Eşidin əmrimi, yatın səngərə,
Gülləni atmayın boş, nahaq yerə!

Vəli

Düşmən üç tərəfdən eləyir hücum.

Nəbi

Həcərim, yubanma, sol səngərə cum!
Sənə tapşırılır, Vəli, sağ tərəf,
Dostlar, hamınıza bəllidir hədəf.
Əvvəl başçıları alın nişana,
Döndərin onların bağrını qana!

Mehdi

İgidlər, irəli dalımca gəlin!
Yağının bağrını xəlbir tək dəlin!

Atışma başlanır. Mehdi vurulur.

Aman, Nəbi, ata...

Alı

(*Onun başını dizi üstə alır.*)

Kim vurdu səni?

Mehdi

Anamın yanında basdırın məni.

Alı

Ey fələk, gülmədim sayəndə bir an,
Qubarım dağlardan böyükdür mənim.
Dərdimin üstünə dərd qoydu zaman,
Belimi sındıran bu yükdür mənim!

Nəbi

(*Siyirməqılınc özünü qardaşının üstünə atır.*)

Qırıldı Nəbinin qolu, qanadı,
Aman, ürəyimin başı qanadı.
Sən ki, qartalıydın bizim dağların,
Nə üçün yumuldu göz qapaqların?!

Vasili

Düşmən zor göstərir dörd bir tərəfdən...

Nəbi

Gəlirəm, gəlirəm, ölməmişəm mən!

PƏRDƏ

ON BİRİNCİ ŞƏKİL

Dağlarda düşmən qərargahı. Polkovnik Slavçinski, Səlim bəy, Mahmud bəy, Koxa və qeyriləri. Ətrafda vuruşma gedir.

Mahmud bəy

Yaman zor göstərir qaçaqlar yenə,
Qurbanlar istəyir bu dağlar yenə.

Naçalnik

Gəl mənə bu qədər tökmə dil, ağız,
Bir ovuc mujiklə bacarmırsınız!
Yox, belə bilməzdim Mahmud bəy səni,
Yetər, çıxartmayın özümdən məni!

Mahmud bəy

Doğru sözə, nə söz, güclüdür düşmən,
Polkovnik, başımı itirmişəm mən.
Doğrusu, halımız yamandır, yaman.

Naçalnik

Səndən gözləməzdim, sözündən utan!
Mahmud bəy, özünə ürək ver, ürək!..

Mahmud bəy

Vallah, məhv olarıq gəlməsə kömək.

Naçalnik

Mahmud bəy, nə kömək? İgidlərə bax!
Bəylərə batarmı yüz motalpapaq?
Bu haqda bir qədər düşünün dərin,
Kəsin qabağını o asilərin
Dəmirdən, poladdan bir hasar kimi,
Bəli, bu sıldırım qayalar kimi!

Səlim bəy

(*Gəlir.*)

Polkovnik, nə edək?

Naçalnik

Nə olub məgər?

Səlim bəy

Getdi əlimizdən ən qabaq səngər,
Elə bil hamısı dəlidir, dəli...
Qırıla-qırıla cumur irəli.

Naçalnik

Qorxmayın, vuruşun, vallahi sizdən
Birbaş Peterburqa yazacağam mən.

Qazaq təngnəfəs gəlir.

Qara xəbərləmi gəlmisən sən də?

Qazaq

Qaçaqlar girdilər yuxarı kəndə.

Naçalnik

Sus, itin balası, itil, sərsəri,
Tez olun, onları oturdun geri!

Qazaq gedir.

Mahmud bəy

Vəziyyət ağırdır, polkovnik, düşün,
Bəs nə vaxt gələcək Tiflisdən qoşun?

Naçalnik

Bu qoşun söhbəti əbəs deyilmi?
Mən özüm burdayam, bu, bəs deyilmi?

Mahmud bəy

Bu doğrudur, lakin...

Naçalnik

Yeri deyil, sus!..

Səlim bəy

O gün beş yüz atlı boyun oldunuz,
Bu günsə davanın qızğın çağında
Dodaq büzürsünüz kömək haqqında.
Biz sizə güvənib girdik savaşa,
Qorxuram, arzumuz yetməsin başa.

Naçalnik

Kömək, kömək, kömək... Sözünə bir bax!
Bu haqda danışmaq nahaqdır, nahaq.
Onlardan on dəfə çoxsunuz ki siz,
Nə cürətiniz var, nə qeyrətiniz!
Ağalar, inanın, budur həqiqət,
Udar bu davanı hünər, cəsarət!

Səlim bəy

Mahmud bəy, yubanma, sənədir ümid,
Yanınca götürüb bir dəstə igid
Tez dələduzların ver cəzasını.
Yerlə yeksan elə, yurd-yuvasını!

Mahmud bəy

Divan tutacağam o azğın kəndə,
Rəhmim gəlməyəcək körpələrə də.
İnanın, onlara qan uddurmasam,
Böyükdən kiçiyə tamam qırmasam,
Alt-üst eləməsəm yuvalarını,
Külə döndərməsəm obalarını,
Mahmud bəy deyiləm, inanın mənə!

Naçalnik

Afərin, Mahmud bəy, afərin sənə!

Mahmud bəy gedir.

Koxa

Məni də yerimdən dəbərdir qisas,
Gedək, özümüzçün atışaq bir az.

(*Gedir.*)

II Qazaq

(*Gəlir.*)

Düşmən səngərindən qoca bir qaçaq
Bizim qazaqları səslədi rusca.
Keçdi o tərəfə iyirmi qazaq,
Polkovnik, şübhəsiz rusdur o qoca.

Naçalnik

Ya ölü, ya diri, keçirin ələ.
Başına min manat qiymət qoyuram.

Qazaq gedir.

Səlim bəy

Naçalnik, ora bax, çevrilib yelə
Qazaqlar geriyə çəkilir tamam.
Əgər bu təpə də gedərsə əldən
Yaxa qurtarmarıq əsla əcəldən.

Polkovnik durbinlə döyüşü seyr edir. O həyəcan və təlaş içindədir.

Naçalnik

Dostum, qoy sənin tək vuruşsun hamı,
Əldən buraxmayın bu istehkamı!
Artıq aydın oldu vəziyyət mənə,
Kömək çatdıraram tezliklə sənə.

(*İki qazaqla aradan çıxır.*)

Səlim bəy

Get, get! İt canıymış Səlimin canı,
Vaz at dovşan kimi, dil pəhləvanı!

Koxa

(*Vahiməylə gəlir.*)

Evimiz yıxıldı, atamız yandı,
Səlim bəy, gəl qaçaq, tez ol, amandı!

Səlim bəy

Nə dedin?

Koxa

Gəl qaçaq.

Səlim bəy

Anqırma, heyvan!

Koxa

Ayrı çarə yoxdur, sözümə inan.
Nəbi dəstəsiylə cumur yel kimi,
Gəlir üstümüzə daşqın sel kimi.

Səlim bəy

Gör kimə vermişəm süfrəmdə çörək,
Gör kimdən ummuşam özümə kömək,
Gör kimə inanıb, bel bağlamışam,
Gör kimi qapımda it saxlamışam.

Koxa

Səlim bəy... gəlirlər... Mən qaçdım.

Səlim bəy

Dayan!..
Alçaq, al payını!..

(*Vurur.*)

Koxa

Ölürəm, aman...

Səlim bəy qaya dibində atəş açır, Nəbi yüngül yaralanır. Nəbi də atır. Səlim bəyin gülləsi qurtarmışdır. Tapançanı Nəbiyə tərəf tuşlayır və başını qurtarmağa can atır.

Nəbi

(*Ətrafa səslənir.*)

Həcərim, sağa cum, qurbanın olum.

(*Qaçaqlara*)

Başınıza dönüm irəli, hücum!..

Səlim bəyin hər yandan yolu kəsildiyindən qayaların dibində geri çəkilərkən Nəbi ilə üzbəüz olur.

Nəbi

Aha, xoş görmüşük Səlim bəy səni,
Niyə öldürmədin vaxtında məni?

(*İstehza ilə*)

Artıq əlimdəsən, bir an içində
İndi üzəcəksən al qan içində.

Səlim bəy

İgid qan-qan deməz gələndə üstün,
Nəbi, söz verirəm kişi tək bu gün,
Bir də əl qaldırsam mən sənə...

Nəbi

Gecdir.
Hesabı çürüdək, bu, son görüşdür.

Səlim bəy

Nəbi, bir fikirləş, səni görərəm,
Ağırlığın qədər qızıl verərəm.

Nəbi

Yun murdar ağzını, buna bax, buna!

Səlim bəy

Batırma əlini nahaqdan qana.
Sənə neyləmişəm?

Nəbi

(*İstehza ilə*)

Heç bir şey... Qorxaq!
Yanır bütün aləm, ətrafına bax.
Mənəm, mənəm deyib söz başında sən,
Boğdun yoxsulları göz yaşında sən.
Nə dövlətdən doydun, nə qandan doydun,
Dərdli anaların canına qıydın.
Çevirdin zindana vətən mülkünü,
Boyadın al qana vətən mülkünü.
Mən ellər adından almasam qisas
Nakam ölənlərin ruhu şad olmaz!

Səlim bəy lapdan xəncərə əl atmaq istərkən Nəbi onu vurur. Qaçaqlar səhnəyə doluşur.

Alı

Bu dərdli torpağın çörəyi sənə
Halal olsun, bala!

Həcər

(*Gəlir.*)

Düşməndən yenə
Xeyli əsir aldıq.

(*Onu bağrına basır.*)

Alı

Qəhrəman qızım,
Gəl, öpüm alnından, mehriban qızım!

Vasili

Heyif ki, polkovnik çıxdı aradan,
Onu parça-parça elərdim, inan.

Mürsəl tüfənginin başına Koxanın papağını keçirib oynaya-oynaya gəlir.

Vəli

Söylə, Mürsəl kişi, bu nə oyundur?
Kimin papağıdır bu papaq

Mürsəl

Gen dur!
Əclaflıq, məclaflıq çanağıdır bu,
Gorbagor Koxanın papağıdır bu!

(*Papağı yerə çırpıb təpikləyir.*)

Nəbi

Qaçaqlar, qəhrəmanlar, düşmən basıldı, ancaq,
Dava qurtarmamışdır, unutmasın hər qaçaq.
Dostlarım, arxayınlıq əsla yaraşmaz bizə,
Düşmən qüvvə toplayıb gələcək üstümüzə.
Ən dəhşətli, ən ağır döyüşlər qabaqdadır!
Ağ günümüz, baxtımız bu ana torpaqdadır!

"Koroğlunun dəliləri" mahnısı altında qaçaqlar hərəkət edirlər.

Alı

Get, oğlum, get, mənim dağlar qartalım,
Vuruş aslan kimi, qadanı alım.
Get, sənə desinlər, ay Qaçaq Nəbi!
Dostları özündən ay qoçaq Nəbi!

PƏRDƏ

1940-1960

DURNA

Üç pərdəli musiqili komediya

İŞTİRAK EDƏNLƏR

Murad	– briqadir (aşıq)
Durna	– kolxozçu (briqadir)
Kərim dayı	– Durnanın atası
Nisə	– Durnanın anası
Qəmər	– kolxozçu
Hilal	– kolxozçu
Dursun	– kolxozçu (tənbəl)
Nəcəf	– Dursunun atası
Şərəf	– Dursunun anası
Lalə	– kolxozçu
Kolxozçular	

BİRİNCİ PƏRDƏ

Dağ ətəyi. Çay kolluqları görünür. Bir ağac altında çayxana.Bir tərəfdə qapan var. Qızlar səbətlərdə çay yarpaqları gətirib təhvil verirlər. Durna gəlir. Uzaqdan gələn aşıq Muradın səsinə qulaq asır.

Durna. Odur... O çaldıqca ürəyim yerindən oynayır. Elə bil bu dağlar, bu çəmənlər, güllər, çiçəklər mənim ürəyimlə birgə gülür. (*Oxuyur.*)

Yar çalır, qəlbimin teli oynayır,
Hər teldə aşığın əli oynayır.
Baharın çiçəyi, gülü oynayır,
Çal aşıq, sənin o, sazına qurban,
Gəl cavan ömrünün yazına qurban.

Hər tərəf, lalədir, tər bənövşədir,
Toxunma qırılar, qəlbim şüşədir.
Yara qurban demək yara peşədir,
Gəl cavan ömrünün yazına qurban.

Aha oğlanlar, qızlar onu dövrəyə alıblar. (*Baxdığı tərəfə gedir. Lalə gəlir.*)

Lalə

Adım Lalə, özüm lalə,
Sənə vardır, sözüm lalə
Gözəllikdə tayım hanı
Bir bəladır gözüm, lalə.

Qərib gəzib yer axtarar,
Yaman adam şər axtarar!
Mənim kimi ağıllı qız
Özünə tay ər axtarar.

Vay, yoruldum a... Bu haramzadə görəsən hansı cəhənnəmdə qaldı?! Hey deyir sevirəm səni, amma heç toydan-filandan söhbət salmır. Bu gün-sabah toy eləməsə üzümün həyasını töküb zorla gedib girəcəyəm xarabalarına. (*Əlindəki aynaya baxıb saçlarını düzəldərkən orda Dursunun əksini görür.*) Aha, yaxşı əlimə düşmüsən. (Dursun qaçmaq istəyir.) Dayan, hara qaçırsan, ay birinci haramzadə!

Dursun. Ora...

Lalə. Hara?

Dursun. Nahara... (*Əyilir.*) Hörmət və ehtiram.

Lalə. Qarnına şiş batsın elə! Tez ol, gəl otur yanımda, yoxsa...

Dursun (kənara). İşə düşmədik? Dilim-dilim olasan, dilim! (*Gəlib Lalənin yanında oturur, dinmirlər.*)

Lalə. Dillənsənə... Lal deyilsən ki... Ayrı vaxtda mininə eşqnamə oxuyursan.

Dursun (*uzanır*). Vay nə ləzzət eləyir.

Lalə. Utanmaz! Adam da sevgilisinin yanında tir çəkib uzanar, qalx ayağa!

Dursun. Mən ölüm, nəşəmi pozma. Ləzzət çəkirəm özümçün. Qoy bir az yaşayaq da.

Lalə. Mən istəmirəm ki, adın həmişə pisliyə çəkilsin, sənə tənbəl Dursun desinlər.

Dursun. Atan oldu rəhmətlik! Məni sənin tənbəlliyin basıb ey...

Lalə. Boş-boş danışma. Yaxşı, sabah toyumuzdan sonra da belə işləsən, onda necə dolanacağıq, necə?

Dursun. Ay, hay danışdı da... Atama, anama nə gəlib, ay qız, nəinki mən və sən, nəvə-nəticələrimiz də işləməsə dədəm Nəcəfin, nənəm Şərəfin onları saxlamağa gücü çatar.

Lalə. Danışdı da... Odur, bax gör Muradın briqadası nələr eləyir.

Dursun. Əlbəttə! Mənim də briqadamda Durna kimi gözəl-göyçək bir qız olsaydı, bax bu qadasın aldığım Talış dağlarını saman çöpü kimi qaldırıb qoyardım, o Qarabağ dağlarının kəlləsinə.

Lalə. Olmaz ki, qoyasan öz kəllənə, bəlkə ağlın başına gələ?

Dursun. Ay qız, mən ancaq gözəllik barədə deyirdim ey...

Lalə. Necə? Yəni demək istəyirsən ki, mən kifirəm?

Dursun (qorxur). Yox ay qız, sənin gözəlliyinə şübhə eləyən hanı? (*Kənara*) Dilim-dilim olasan dilim!

Lalə. Heç bilirsən Kərim dayı səndən necə gileylənir.

Dursun. Nə deyir axı?

Lalə. Deyir ki, mənim briqadam Dursun kimilərin ucundan belə geriləyir.

Dursun. Qoy o getsin öz qızı Durnanın dərdinə qalsın ki, Muradın briqadasına qoşulub bir-birinə eşqnamə oxuyurlar.

Lalə. Sənə nə?!

Dursun. Əlbəttə, mənə nə, əlbəttə, bizə nə. Amma o gün atamgil Durnanı yaman tərifləyirdilər. Səndən söz düşəndə dodaq büzdülər...

Lalə (*acıqlı*). Necə? Yaxşı, yaxşı, toy gecəmizdən sonra onlara divan tutmaq mənə borc olsun.

Dursun (kənara). Dilim-dilim olasan dilim. (*Laləyə*) Özündən çıxma, zarafat eləyirəm ey. Yaxşı, ey mənim biriminci məhəbbətim, daha nə sözün var?

Lalə. Sözüm odur ki, iki günə kimi məni apar xarabanıza.

Dursun. Danışdı da... Ay qız, bilmirsən ki, vur-tut bircə otağımız var. Görmürsən dədəm, nənəm, mənimçün xüsusi imarət tikdirir. Qoy xarabanı tikib qurtarsınlar, sonra.

Lalə. Bir otaq olanda nə olar ki... Qocalar hələlik mətbəxdə yatsalar qiyamət qopmaz ki...

Dursun. Qorxuram axırda deyəsən ki, həyətdə yatsınlar. Sözünü bil, danış. Bir az da gözlə, vəssalam. Hörmət və ehtiram.

Lalə (*pərt*). Daha mən yazıq evə gedə bilməyəcəyəm.

Dursun. Niyə, yolu tanımırsan?

Lalə. Analığım deyir ki, Dursundan da bir şey çıxmasa səni evdən qovacağam.

Dursun. Qələt eləyir. İxtiyarı yoxdur.

Lalə. Bura bax, sözünü bil, danış!

Dursun. Yox ey, deyirəm ki, çox oyan-buyan eləsə verərsən, padsud.

Lalə. Danışdığından belə çıxır ki, sən məni sevmirsən.

Dursun. Səhvin var. Ay qız, bütün cümlə-cahan qızları bir yana, sən bir yana. Mən ölüm, bir qulaq as!

Ürəyimi yar qadasın aldığım,
Sənə sözüm var, qadasın aldığım.
Yanaqları nar, qadasın aldığım
Gözəllərin gözəlindən gözəlsən.

Lalə

Üzümdə var xal, gözünə döndüyüm,
Yoxdur, məndə hal gözünə döndüyüm.
Tez ol, məni al gözünə döndüyüm.
Ürəyimi yar qadasın aldığım,
Sənə sözüm var qadasın aldığım.

Lalə və Dursun (*birlikdə*)

Bu dünyada dərdə salma başını
At bir yana ağlamağın daşını
Ürəyimi yar qadasın aldığım,
Sənə sözüm var qadasın aldığım.

Oxuya-oxuya oynayırlar.

Kərim (Dursunu göstərir). Buyur, təhvil al!.. Bu da bizim briqadanın canı. (*Dursuna*) Adə, bu gün niyə işə çıxmamışdın, hə?

Dursun. Salam-əleyküm, Kərim dayı! Üzüm ayağının altında, ağ ciyərim ağrıyır. Dərdim böyükdür ey!

Kərim. Nə dərd? Səni görüm lənətə gələsən! O Laləni də yoldan eləyən sənsən, sən! Üzümüz el yanında qaradır, qara. Bir vaxt hər yerdə Kərim dayının iş metodu deyə danışardılar. İndi...

Dursun. Lal-zad deyilik ki, yenə danışaq da.

Kərim. Onda keçici bayrağı biz almışdıq.

Dursun. Burda nə çətin iş var ki, yenə alaq da.

Kərim. Qəzetlərdə tez-tez şəkillərimiz çıxardı.

Dursun. Göndərin, yenə çıxsın da.

Kərim. Çərənləmə!.. Səni görüm lənətə gələsən, lənətə. Adə, havaxt adam olacaqsan?!

Dursun. Kərim dayı, gərək bu dəfəlik bağışlayasan.

Kərim. Bağışlayasan, bağışlayasan. Tənbəlliyi, avaralığı da adama bağışlarlar. Mənim bir səhvim də odur ki, atan Nəcəfin sözünə qulaq asıb, səni bu vaxta kimi briqadamızda saxlamışam.

Dursun. Kərim dayı, mənim də ən böyük səhvim odur ki, zəhmət çəkib bu dünyaya gəlmişəm. Gərək gəlməyəydim.

Kərim (*gülür*). Ətin tökülsün elə. Nə vaxt adam olacaqsan, adə?

Dursun. Lap elə bu dəqiqə! Ancaq bir şərtlə.

Kərim. Nə şərtlə?

Dursun. Bura zəhmət çək! Qulağını bəri tut. (*Kərimin qulağına nə isə pıçıldayır.*) Özüm ölüm!

Kərim. Kəs səsini! O sənin tayındır, axmaq?

Dursun. Bəs necə? Deyirsən Muradın tayıdır. Bir qız ki, öz atasının briqadasını qoyub özgə, naməhrəm bir briqadada işləyə... Onda...

Kərim (*əsəbi*). Yum ağzını!.. Artıq bizim briqadamızda sənə yer yoxdur. Sabah kolxozçuların iclasında sənin məsələni müzakirə eləyəcəyik.

Dursun. Gücün mənə çatır, sən get öz qızını müzakirəyə qoy... Belə Durna sənin də, mənim də adımızı yerə vurur ey...

Kərim (*əsəbi*). İtil, gözüm bir də səni görməsin!

Dursun. Nə deyirəm ki, hörmət və ehtiram. Ancaq, hünərin varsa bu sözləri get o aşıq Murada de. Gücün mənə çatır.

Kərim. İtil dedim sənə!

Dursun. İtiləkdə... (*Gedir.*)

Hilal. Sən düz deyirsən, Kərim. Bu işi belə qoymaq olmaz.

Kərim. Eh!.. Mən Durnaya nə deyim? Hilal, daha buna dözmək olmaz. Bu saat gedib briqadamızın üzvlərinə çatdır ki, axşam kluba yığılsınlar. Onlarla vacib söhbətim olacaq.

Hilal. Baş üstə!

Kərim. Nə olar ki?.. Qoy o aşıq Murad olsun, mən də Kərim. Əsil yarış hələ qabaqdadır. Gedək.

Gedirlər. Qızlar çay yarpaqları gətirib qapanda çəkdirirlər. Tənəffüs zəngi vurulur.

Qəmər. Aha, gördünüz kim kimi keçdi. Baxın görün nə qədər yığmışam. (*Onlara dəftərçəsini göstərir.*)

I Qız. Yığmağına biz də yığmışıq. İşin dalısına baxarıq.

Qəmər. Baxarıq, baxarıq.

Durna gəlir. Qızlar pıçıldaşıb gülüşürlər.

Durna. Qızlar, nə var, yenə baş-başa veribsiniz? Bilirəm, məndən danışırsınız.

Qəmər. Hardan bilirsən?

Durna. Mənim gözlərimin də qulağı var, axı.

Qəmər. Düz tapmısan, Durna, səndən danışırdıq. Qızlar bilmək istəyir, bu xeyir iş, havaxt olacaq?

Durna. Hansı iş, nə xeyir iş?

Qəmər. O xeyir iş, biz deyən xeyir iş. (*Saza işarə ilə*) Onu deyirik də.

Durna. Qızlar sizi şeytan da aldada bilməz. (*Qəmərə yavaşca*). Mən onu sevirəm, Qəmər!

Qəmər. Onu çoxdan bilirik.

Durna (*oxuyur.*)

Eşqim qanadlanır, sənin adınla,
Dəryadan dərindir ala gözlərin.
Döyünən qəlbimi vermişəm sənə
Nədəndir gəlməyir yola gözlərin?
Ala gözlərin, ala gözlərin.
Nədəndir gəlməyir yola gözlərin?

Təbiət özü də vurğundur sənə,
Sənsən o həyatı sevdirən mənə,
Baxıram hüsnünə doymuram yenə.
Az qalır canımı ala gözlərin.

Qızlar son bəndi təkrar edir və oynayırlar.

Durna

Məndən gözəlsiniz, qızlar, a qızlar!
Sizə aşiq olan sızlar, ha qızlar!
Gənclər yolunuza səpər çiçəklər
Hər gün əlinizdən öpər çiçəklər.

Bu ana vətəni bəzər adınız,
Günəştək dünyanı gəzər adınız.
Məndən gözəlsiniz, qızlar, a qızlar!
Eşqə təməlsiniz, qızlar, a qızlar!

Eh, qızlar görəsən dünyada sevib-sevilməkdən, xoşbəxtlikdən də şirin şey varmı?!

Qəmər. Onu sən yaxşı bilərsən, Durnacan!

Durna. Niyə bilmirəm ki?

Qəmər (gülür). Onda sağ əlin başımıza... Gedək, qızlar... Deyəsən gələn odur...

Durna. Kim?

Qəmər (*saza işarə ilə*). O da...

Durna. Getməyin qızlar.

Qəmər. Dilin getmə deyir, ürəyin get. Ürəyə qulaq asmaq yaxşıdır. Gedək, qızlar!

Gülüşərək gedirlər.

Durna. Qızlar, qızlar! (*Ağacın altında oturur. Dursun gəlib arxadan onun gözlərini əllərilə tutur.*) Burax, Murad, burax.

Dursun (*kənara*). Yenə Murad? Bir dəli şeytan deyir, əlini çəkmə qoy qiyamətəcən gözləri dünya işığına həsrət qalsın.

Durna. Burax, Muradcan, burax!

Dursun. Zəhrimar Muradcan, Dursuncan desən ölərsən?!

Durna. Burax, Murad, bağrım çatladı.

Dursun (*kənara*). Qorxuram əlimi çəkəm, məni görüb yazığın ürəyi gedə.

Durna. Daha bəsdir, Murad! (*Silkinib qalxır.*) Bıy Dursun!

Dursun. Biriminci eşqimizə and olsun, lap özüməm ki var. Hörmət və ehtiram.

Durna. Dursun, tez ol get burdan! Görən olar, yaxşı düşməz.

Dursun. Görsünlər də... Mənim nəyim Muraddan əskikdir. Sən Durna, mən Dursun, adlarımız bir-birinə gör necə yaraşır. Durnası, əl çək o boşboğaz aşıqdan. Ondan sənə nə fayda?

Durna. Heç olmazsa sən danışma. Öz adını da, atamın adını da yerə vurmusan.

Dursun. Çalışaram, bundan sonra göyə vuraram.

Durna. Məzələlik eləmə. Atamın briqadasında sənin kimilər olmasaydı, o el içində bədnam olmazdı. Bir bax gör, Murad necə işləyir. İndi hamı ondan danışır.

Dursun. Əlbəttə hamı ondan danışar da... Nöşün ki, onunçün ki, ondan ötrü ki, o səbəbə ki, onun briqadasında sənin kimi özü ceyran, yazıq atanın briqadasında isə Lalə kimi üzünü mürdəşir yumuş, şeytan var, şeytan. Murad baxır sənə, şairlər demişkən, ilhamını səndən alıb özünü vurur oda, közə... Atan, mən baxırıq Laləyə, ödümüz ağzımıza gəlir; bayaq atanla birlikdə bir padpolnı iclas eləyib belə qərara gəldik ki, sən gərək Muraddan yerli-dibli əl çəkib keçəsən bizim briqadamıza... Qərar qətidir. Şikayət qəbul edilməyəcək!

Durna. Sən allah şit-şit danışıb, ətimizi tökmə! Sənin bu mənasız söz-söhbətin axırda məni el-oba arasında hörmətdən salacaq.

Dursun. Hay-hay, tərsinə, hörmətə mindirəcək, ay qız! Nə görmüsən onda? Mətləb sazdadırsa sabahdan bir saz alacağam özümçün. Kökləyib çalacağam səninçin. Kef-damaq eləyəcəyik özümüzçün. Qaldı ki, qəşənglik barədə, Muradla mənim aramda ancaq bircə təfavüt var. O da ibarət olsun onun bığlarından. Neynək, göz üstə, qaş üstə, baş üstə. Sabahdan hərifin atasını yandırmaqçın keçəcəyəm bığ qoymağa sənincün. Muradın acığına bığımı bir qarış onunkindən uzun eliyəcəyəm özümçün. Dayansın bığımın qabağında görüm necə dayanır. Qaldı planı doldurmaq, işə can yandırmaq məsələsi, onun çarəsi asandır.

Sən bir bürüştə hə de, dönüm sənincün qırğıya, sığırçına, bildirçinə, sağ-sağana, qarğaya.

Durna. Sən allah burda ovçu bazarı açma görək!

Dursun. Ovçu dedin yadıma düşdü. Üstəlik qəribə ovçuluğum da var ey... Elə bu gün işə çıxmamağımın səbəbi qurd dərəsinə ova getməyimdir.

Durna. Qorxmadın ki?

Dursun. Dursun hara, qorxdu hara?!

Durna. Ova tək getmişdin, yoxsa tulayla?

Dursun. Tulanı neyləyirəm. Özümə nə gəlib.

Durna. Nə ovladın?

Dursun. Çox şey.

Durna. Məsələn?

Dursun (*kənara*). Dilim-dilim olasan dilim. (*Durnaya*) Mən indi nədən danışırdım?

Durna. Ovdan.

Dursun. Hə, hə. Ovçuluq hər adamın işi deyil. Ovçuluğun ən vacib şərti odur ki, gərək çənədən möhkəm olasan, özünçün. Başını ağrıdıram, gərək ovçunun dili də tüfəngi kimi güllə ata, zalp ata. (*Samovarın başından dudkeşi götürüb tüfəng kimi oynadıb tuşlayır.*) Müxtəsər, əlimdə on iki lülə, on beş açılan pulemyot, tfu... bağışla... Pulemyot yox, tüfəng... Əsə-əsə, əsə-əsə, əsə-əsə.

Durna. Daha əsə-əsə niyə?

Dursun. Sən imanın mən əsə-əsə dedim, yoxsa tələsə-tələsə...

Durna. Yaxşı sonra.

Dursun. Mən indi nədən danışırdım?

Durna. Ovdan, ovdan.

Dursun. Bəli, qurd dərəsində tələsə-tələsə canavar axtarıram, özümçün. Vurub sərirəm yerə sənincin. Bu dəmdə bir mağaranın ağzında nəyə rast gəlsəm yaxşıdır?

Durna (*gülərək*). Qırqovula.

Dursun. Savadsız danışma!.. Bir sürü canavara. Canın üçün, eləmə tənbəllik, düşdüm bu canavarların canına. (*Meydan sulayır.*) O canavar sənin, bu canavar mənim. Bu canavar sənin, o canavar mənim. O canavar Nisənin, bu canavar Kərimin. Bu canavar Şərəfin, o canavar Nəcəfin. O canavar mənim, (*göyü göstərir*) bu canavar onun...

Durna (*gülür*). Gözə gəlmiyəsən belə ovçu!

Dursun. Sansız təşəkkür.

Durna. Sonra...

Dursun. Hə? Sonra... Yaxşı, indi mən nədən danışırdım?

Durna. Ovdan.

Dursun. Elədir... Ovdan...

Durna (*kənara*). Bunu necə başımdan rədd eləyim. (*Dursuna*) A Dursun!

Dursun (*sözünü dudkeşlə deyir*). Can Dursun!

Durna. Qoy canavarlar bir yanda dursun. İndi ki, belə mahir ovçusan, olmaz ki, mənə bir qəşəng qırqovul ovlayıb gətirəsən!

Dursun (*özünü itirir*). Qırqovul? Elə bu dəqiqə?

Durna. Elə bu dəqiqə!

Dursun (*kənara*). Dilim-dilim olasan dilim. (*Durnaya*) Nə deyirəm ki, elə bu dəqiqə olsun. Mənim gözlə ha!.. (*Dudkeşi də özüylə aparır.*)

Bir ovçuyam bu dağlarda,
Adım Dursun, özüm Dursun,
Sevgilimə göz dikəni
Görüm gürzə ilan vursun,
Sağ ol Dursun, var ol Dursun!..

Səhnə arxasından Muradın səsi eşidilir.

Murad

Gözəl həyatımın nəfəsi sənsən,
Könlümün arzusu, həvəsi sənsən.

Durna

Bu təmiz eşqimin nəfəsi sənsən
Ömrümün mənalı nəğməsi sənsən.

Murad kolxozçularla birlikdə oxuyaraq gəlir.

Xor

Aşıq bir ağız de, açılsın könül.
Mahnı dilə gəlsin, saz dilə gəlsin.
Səsinə səs versin sevdalı bülbül,
Bahar dilə gəlsin, yaz dilə gəlsin.

Murad. Elə səhərdən sizinçin oxuyuram da.

Qəmər (*Durnaya işarə ilə*). İndi daha yaxşı oxuyarsan.

Murad. Ay şeytan... Nə deyirəm ki... (*Oxuyur.*)

Bağlarda əsəndə payız yelləri
Ağaclar saçını yolmasa olmaz.
Cananı ürəkdən, candan sevənin
Gözləri qan-yaşla dolmasa olmaz.

Qəlbim xəbər verir səadətimdən
O xumar gözlərə məhəbbətimdən
Mənim bu sevdalı təbiətimdən
Könüldə nişana qalmasa olmaz.

Yar deyib danışan, gülən hər aşiq
Ürəkdən dərdləri silən hər aşiq,
Eşqin mənasını bilən hər aşiq
Yar yolunda qurban olmasa olmaz.

Xor

Mizrabı tellərə vurduqca aşıq Murad
Var olsun, bu dünya durduqca aşıq Murad.
Könlümüz açıldı gözəl səsindən,
Həyata can gəldi xoş nəfəsindən.

Ayrılmaz ürəyim bahardan, yazdan
Dillənir könüllər çaldığın sazdan.
Könlümüz açıldı gözəl səsindən,
Həyata can gəldi xoş nəfəsindən.

Oxuyub oynadıqdan sonra, kolxozçular dağılışırlar.
Səhnədə Murad və Durna qalır.

Murad. Durnacan, məni çoxdanmı gözləyirdin?

Durna. Bir az var.

Murad. Qoyurlar ki, yol boyu məni ay oxutdular ha...

Durna. Eşidirdim!

Murad. Durnacan! Mənim sazımı dilləndirən bu xoşbəxt varlıq öz sonsuz gözəlliyilə könülləri oxşayan bu zəngin təbiət və ona əbədi məna verən sənsən, sən! Sevgisiz bir həyatın nə mənası? Durnacan! Mən sənə, vətənə və məni yetişdirən xalqıma qoşduğum mahnıları oxuduqca cavanlar səsimə səs verib bir ağızdan oxuyur, özünü oda, közə vurur. Zəhmətin canı eşqdir, eşq!

Durna. Düz deyirsən, Murad! (*Fikrə dalır.*) Ancaq, hərdən atamın haqqında fikirləşəndə...

Murad. Başa düşürəm... Atan gərək məndən inciməyə.

Durna. Səndən yox, məndən inciyib...

Murad. Yox, gərək o səndən də inciməyə. Axı hamımız bir əməl uğrunda çalışırıq. Biz onun briqadası ilə yarışırıq. Vaxt vardı, Kərim dayı mahalın ən adlı-sanlı briqadiri sayılırdı. İndi isə o bizdən geridədir. Səbəbi də aydındır. Onun briqadasında möhkəm əmək nizam-intizamı yoxdur. Sən ona de ki, mən onun ən yaxın dostuyam. İstəsə ona kömək eləməyə hazıram.

Durna. Ona heç bu sözü demək olar?!

Murad. Yaxşı... Onda mən özüm ona deyərəm.

Durna. Yox demə... O, bu ağır günlərdə yaman əsəbiləşib... Kənardan da ona bizim barəmizdə qəribə sözlər deyiblər. Kişini yaman özündən çıxarıblar. Qorxuram o bizim bu sevgimizə mane ola.

Murad. Olmaz, Durna, olmaz!.. O, ağıllı kişidir. Heç güman eləmirəm ki, atan, bir-birinə qırılmaz tellərlə bağlı iki qəlbin əməllərinə qarşı çıxsın.

Durna. Orası doğrudur!

Murad. Dediklərimin hamısı doğrudur, hamısı. (*Oxuyur.*)

And olsun baharın çiçəklərinə,
Sən mənim qəlbimin gözüsən, Durna!
Günümsən, ayımsan, səadətimsən,
Bu cavan ömrümün özüsən, Durna!
Dilimin ən şirin sözüsən, Durna!

Durna

Bu cavan ömrümün mənası sənsən,
Vuran ürəyimin sevdası sənsən.

Günüm sənsən, ayım sənsən
Günümsən, ayımsan, səadətimsən.
Bu cavan ömrümün özüsən, Murad!
Dilimin ən şirin sözüsən, Murad!

Murad

Sən mənimsən, mən sənindəm əzəldən,
Çiçək açmış çəmənimsən əzəldən.

Durna və Murad (*birlikdə*)

Sənsən mənim eşqim, arzum, diləyim,
Ayrılarmı ürəyindən ürəyim!

Durna. Aman ürəyim, canım ürəyim!

Murad. Günüm sənsən!

Durna. Ayım sənsən!

Durna və Murad (*birlikdə*)

Günümsən, ayımsan, səadətimsən.
Bu cavan ömrümün özüsən, Murad (Durna)
Dilimin ən şirin sözüsən, Murad (Durna)

Durna. Muradcan! Sən bu sözləri hardan tapırsan?

Murad. O xəzinənin açarını mənə sənin gözəlliyin, məhəbbətin, azad, xoşbəxt vətənimin cah-cəlalı veribdir. Durnacan, indi mənim könlümdə bircə arzum var.

Durna. Nə arzu?

Murad. Bu yarışda üstün gəlib dünya xalqlarının ümid ocağı Moskvanı görmək.

Səhnə arxasından Murad və Durnanı səsləyirlər.

Murad. Nə var, Qəmər?

Qəmər. Kolxoz sədri deyir ki, briqadasının əmək günü hesabatını tez özüylə gətirsin.

Murad. Bu saat!

Qəmər. Durna, sən də gəl... Sənə sözüm var!

Durna. Nə deyirəm ki...

Gedirlər. Hilal çay dəmləyir. Dursun gəlir. Çiynində tüfəng, belində patrondaş var. Təpədən dırnağa ovçu paltarındadır. Dudkeş də əlindədir.

Dursun (*dudkeşi durbin kimi işlədir*). Hanı bu Hilal dayı?

Hilal (*dudkeşi ondan alır*). Səhərdən bununçun gəzirdim.

Dursun. Amanın günüdür, Hilal dayı!

Hilal. Nə üz verib?

Dursun. Ölmüşəm götür məni yerdən.

Hilal (*gülür*). Nə olub axı?!.

Dursun. Mənə qəşəng yağlı bir qırqovul.

Hilal. Qırqovulu neyləyirsən?

Dursun. Canana söz vermişəm. Mən ölüm, Hilal dayı, meyitimi yerdə qoyma... Mənə qırqovul.

Hilal. Özümü sənincün qırqovul eləməyəcəyəm ki... Buyur mən qırqovul, vur məni!

Dursun. Məni aldada bilməzsən. Sən qırqovula yox, tülküyə daha çox oxşayırsan.

Hilal. İndi ki, belə oldu... Al payını! Buyur, bax odur, qırqovul ağacda... (*Ağacdakı sağsağanı ona nişan verir.*) Tez ol, tüfəngini sazla. Nişan al!

Dursun. Alım da. Xoşbəxtlikdən patronların hərəsinə bir kilo barıt doldurmuşam. Dəysə atasını yandıracaq.

Hilal. Dəyər, inşallah!

Dursun. Qayadan, dağdan olsaydı, adam ehtiyat üçün söykənərdi ona.

Hilal. Qaya, dağ mən... Söykən mənə. (*Özünü Dursuna dayaq eləyir.*)

Dursun. Hilal dayı, altı addım geri. Qulaqların batar. Sonra bütün qazandığın gedər dava-dərmana. Atıram. (*Dua oxuyur.*) Bismillah, zabisimillah və rəhmətullah.

Hilal. Nə oxuyursan, adə?!

Dursun. Qorxu duası. Atdım. (*Bir güllə atır və özündən gedir.*)

Hilal. Adə Dursun, qalx ayağa. (*Dursunu yoxlayır*). Bu murdar oldu ki... (*Tələsik gedib samovardan stəkan qaynar su alır və Dursuna içirir.*)

Dursun. Vay, vay... Yandım ki.

Hilal. Qışqırıq salma... Get qırqovulunu götür. Halaldır, özün vurmusan.

Dursun yanmış dilini bayıra çıxarmış vəziyyətdə səhnədən çıxır.

Hilal. Anan ölməsin, belə ovçu!

Dursun ölü sağsağanla gəlir. Oynayaraq oxuyur.

Dursun

Birminci sevgim Durna,
Dərdimə həkim Durna,
De ki, adaxlanmışam
Soruşsa hər kim Durna!

(*Durna görünür. Dursun onun qabağında oynayır.*)

Qapında bir qulam qul,
Mərd oğulam, mərd oğul.
Eşqinlə vurmuşam mən
Ən birminci qırqovul.

Durnası, bax, bu qırqovulu birminci eşqimin biriminci güllәsilə vurmuşam.

Durna. Bu nədir, dedin?

Dursun. Qırqovul, Durna, yox ey Durna qırqovul.

Durna. Bu ki alacadır.

Dursun. Balacadır?.. Düz deyirsən... Bunların nəsli getdikcə cırlaşır.

Durna. Balaca yox alaca...

Dursun. Hilal dayı allah şahididir ki, mən qırqovul vurmuşam, qırqovul.

Durna. Yenə nə içmisən? (*Ondan kənara çəkilir.*)

Dursun. Tut suyu... Ağ ciyərə xeyri var. Vallah bilmirəm, nə görmüsən o aşıq Muradda. Mən isə...

Durna. Bu barədə bir kəlmə də... Eşitdinmi?

Dursun. Bir kəlmə nədir ki, min kəlmə deyəcəyəm. Bir "hə" de, nəinki araq, yerli-dibli heç su da içmiyim.

Durna. Eh, içki olan-olmaz ağlını da beynindən yuyub aparıb.

Dursun. Durnacan! Bilirəm, o aşıqdır, sənə deməyə cürbəcür bic-bic sözlər tapır. Sən də inanırsan ona. Heç eybi yoxdur. Bu yaxınlarda onun adını adımla, səsini səsimlə batırmasam, lap bambılıyam, bambılı. O söz aşiqidirsə, mən əsil birminci məhəbbət aşiqiyəm. Eşqimizə and olsun! (*Ayaqlarına düşür.*)

Durna. Əl çək. Utanmaz!

Lalə gəlir. Dursun özünü itirir.

Lalə. Ay birminci bihəya!.. Kimin ayaqlarına düşmüsən, hə?

Dursun. Sənə nə? Sən kim, mən kim?!

Lalə. Necə, necə?

Dursun. Ay qız, bərkə qalsa, mən heç səni kökündən tanımıram.

Lalə. Ah, birminci vicdansız!

Durna. Lalə, sən, bu birminci məhəbbətini götürüb aparsan, səndən çox razı qalaram.

Lalə. Sən razı qalarsan? Heç inana bilmirəm. Muradı gözaltı eləməyin bəs deyil, indi də mənimkinə əl atırsan.

Durna. Səhvin var, Lalə, mən sənin o birminci məhəbbətini tanımaq belə istəmirəm.

Dursun. Nə dedin? Gec-tez mən özümü sənə tanıtdıraram, görərsən.

Lalə. Yenə harda içmisən, ay gic-gici!

Dursun (*yaltaqlanır*). Hardan bildin?! Cici-cici.

Az içsəydim olardı haram,
Ötürmüşəm beş yüz qram.

Lalə. Tez ol, düş qabağıma!

Dursun. Ey, məni arvad yanında tək görüb üstümə kişilənmə! (*Tüfəngini Laləyə doğru tutur.*)

Lalə tüfəngini onun əlindən qapır.

Lalə. Düş qabağıma!

Dursun (*əllərini yuxarı qaldırır*). Mən təslim! Ancaq nahaq kefini kök eləyirsən. Bir patron vardı, allaha şükür onu da atmışam.

Gedirlər.

Durna. Adam öz-özünün düşmənidir. Yazıq Lalə!.. Mən səni onun əlindən qurtarmalıyam.

Murad gəlir.

Murad. Bağışla, Durnacan!.. Gecikdim. İndicə burdan gedən Dursundu?

Durna. Oydu! Əl çəkmir ki, çəkmir.

Murad. Nə deyir axı?

Durna. Deyir ki, ölürəm dərdindən... Nə bilim, sevirəm səni, birminci və axırıncı məhəbbətimsən.

Murad (*gülərək*). Kişini niyə süründürürsən, cavabını versənə!

Durna (*zarafatla*). Hələ fikirləşirəm.

Gülüşürlər.

Murad. Qoy bizi görək. Özü cəhənnəmə... O, Laləni də bədbəxt eləyib. Eh Durna, bu torpağın üstündə möhkəm dayana bilməyən adamlar hələ də var.

Durna. Elədir, Murad!

Murad. Durnacan! Bəzən səni qollarım arasına alıb yüksəklərə uçmaq və oradan bu ucsuz-bucaqsız gözəl dünyamızı sənə göstərmək istəyirəm. (*Onu qolları arasına almaq istərkən birdən Dursun gəlib çıxır.*)

Dursun

Aha, keçmisiniz xəlvətə.
Podpolnı məhəbbətə?

(*Çayçının dudkeşini qapıb haray salır.*) Ay haray, birminci məhəbbətimi oğurladılar.

Murad. Rədd ol burdan. Sərxoşun biri sərxoş!

Dursun. Sərxoş özünsən ki, gündüz günorta çağı birminci sevgilimi qucaqlayırsan. (*Muradla əlbəyaxa olur.*)

Murad. Səsini kəsəcəksən, ya yox?

Dursun. Boğuldum, kömək eləyin.

Səsə kolxozçular gəlirlər.

Xor

Nə olub, nə olub.
Nə olub, deyin bizə.
Nə dərd üz verib sizə?
Baharın xoş çağında,
Güllərin qucağında.

Heç savaşarmı insan,
Heyranıq buna heyran!
Çalın, oynayın, gülün,
Ömrün qədrini bilin!

Dursun

Vallah bu Dursun canı,
Gördüm öpür Durnanı.

Murad və Durna (*birlikdə*)

Təqsir o nadandadır,
Əqilsiz insandadır.

Xor

O, nə qanır baharı,
Bu gözəl laləzarı.
Aşıq durma, sazı al,
Oynamaq havası çal.

Rəqs edirlər.

Xor

Gülür həyat, gülür bahar,
Gözəl Durna, dur oyna!
Aşıq Murad, mizrabını
Sən də saza vur oyna!

Yaşıl geyib bizim dağlar,
Çiçəklənib bu bağlar.
Çalın, gülün şadlıq edin,
Ələ düşməz bu çağlar.

Dursun. Hamısını Kərim dayıya deyəcəyəm.

Qəmər. Hamımız bilirik, atası biləndə nə olar. Bizim yerdə sevgi azaddır.

Dursun. Azaddır, azaddır. Onu bilin ki, Durna mənim olacaq, vəssalam!

Qəmər. Onu boynunun ardını görəndə görərsən.

Dursun. Sən də mənim üstümə kişilənirsən? (*Ona tərəf hücum etmək istəyir.*)

Lalə gəlir, Dursun özünü itirir. Adamların arasında gizlənmək istəyir.

Lalə. Aha... yaxşı əlimə keçmisən...

Dursun. Sansız təşəkkür! (*Dursun iki qızı yaxalayıb zorla onların qoluna girir.*)

Lalə qayıdıb Dursunu yaxalayır. Kolxozçular oxuya-oxuya gəlir.

Xor

Mizrabı tellərə vurduqca aşıq Murad
Var olsun dünyalar durduqca aşıq Murad!
Könlümüz açıldı gözəl səsindən,
Həyata can gəldi xoş nəfəsindən!

PƏRDƏ

İKİNCİ PƏRDƏ

Kərim kişinin evi. Pəncərələrdən bağça görünür.
Durna otağı səliqəyə salır, gülləri güldanlara qoyur.

Durna

Sevgisiz bir ömrün nə mənası var,
Könlümün könlündən təmənnası var,
Aç mənə qəlbini, aç varaq-varaq,
Sənlə əl-ələ bir dünya quraq,
Ömrümün ən gözəl dəqiqələri
Sənindir, sənindir, ey vəfalı yar!

Qəmər gəlir.

Qəmər. Salam Durna, evdə kim var?

Durna. Təkəm, kimdən çəkinirsən ki.

Qəmər. Dedim bəlkə...

Durna. Bəlkə nə?

Qəmər. Heç... bəxtəvərsən, Durna!

Durna. Sənə baxıb öz-özümə deyirəm ki, kaş mənim gözəlgöyçək bir qardaşım olaydı, Qəməri alaydım ona. Sənə heyfim gəlir. Bilmirəm, kimə qismət olacaqsan, kimə.

Qəmər. Mənimçin qorxma... Pisinə qismət olmaram. (*Kitabları yoxlayır.*) Aha, Durna, görürəm qiyabi instituta yaman hazırlaşırsan ha...

Durna. Sənə zarafat gəlməsin. İşdə qabaqcıl olan gərək imtahanda da qabaqcıl ola. Bir ay sonra Moskvaya yola düşməliyəm.

Qəmər. Məndə huşa bax ey. Moskva dedin yadıma düşdü. Təzə xəbərdən xəbərin var? Muştuluğumu verməsən demiyəcəyəm.

Durna. Bilirəm, bilirəm, o, sabah Moskvaya gedir.

Qəmər. Elədir. Həm kənd təsərrüfatı sərgisinə, həm də olimpiadada çıxışa. Bəs sən? Göz dəyməsin, boy-buxun, gözəllik deyirsən səndə, könülləri dindirən məlahətli səs deyirsən səndə...

Durna. Əvvəla hələ imtahana hazır deyiləm, ikinci də atama görə. Bilirsənmi, atamın könlünü qırmaq istəmirəm. Amma heç bilmirəm, bu ayrılığa necə dözəcəyəm. (*Qəzeti göstərir.*) Budur, bax... Muraddan

yazırlar. Bu onun şəkli, bu da qoşmaları, heç bilirsən nə qəşəng mahnılardır. (*Oxuyur.*)

Ellər yaradıb nə gözəl səni,
Şümşaddır sənin əllərin, Durna!
Buludtək tutub ay camalını
Sənin o qara tellərin, Durna!
Sevdim səni gözəl Durnam,
Sevdim səni can Durnam,
Sevdim səni maralım.
Gəlməz sənsiz bir an qərarım, Durna!
Sevdim səni gözəl Durnam,
Sevdim səni can Durnam!

Qəmər. Doğrudan nə gözəl sözlərdir. Elə hey səndən deyir. Durna sən çox xoşbəxtsən, özünə layiq bir oğlan tapmısan. Özü qəşəng, sözü qəşəng, səsi qəşəng... Kolxozda da birincilərin birincisi. Yaxşı, bir de görək atanla barışdılar, ya yox.

Durna. Yox, atam onun əlindən yaman acıqlıdır. Deyir ki, sən də onunla birgə, mənim kökümə balta çalırsan.

Qəmər. Balta niyə? Bu yarışdır. Kim qabaqdadırsa hörmət də, şöhrət də onundur, onun.

Durna. Əlbəttə, atam əyri yollarla özünə əmək-günü yazdıranlara – əvvəl başdan öz qohumlarına güzəştə getməsəydi, bu kökə düşməzdi. Təqsir özündədir. Mən də, Murad da vaxtında ona xəbərdarlıq elədik. Sözümüzü qulaq ardına vurdu. İndi ayılıb, ancaq gecdir.

Lalə təngnəfəs gəlir.

Lalə. Hanı o Kərim dayı?

Durna. Salam harda qaldı, ay qız?!

Lalə (*hirsli*). Evimizdə. De görüm, hanı Kərim dayı?

Durna. Neyləyirsən onu?

Lalə. Onunla davam var, davam.

Durna. Aləm sülhdən danışır, sən dava-dava deyirsən. Yenə nə olub ki?

Lalə. Nə olacaq? Dursun məndən qaçır. Gecə-gündüz dilindən Durna düşmür.

Durna. Mənim günahım nədir?

Lalə. Sən ona meyl göstərməsən, o bu qələti eləməz. Deyir sənin eşqinlə meşədə qırqovulların, turacların nəslini kəsib.

Qəmər. O getsin öz nəslinin hayına qalsın.

Durna. Yalandır, böhtandır.

Lalə. Bəs onda niyə məndən qaçır? Düşüb qalıb barınızın qabağında. Məni bədbəxt eləmə, Durna! (*Ağlamsınır.*)

Durna. Bədbəxt niyə olursan, ay qız?! Ağlama, özünü ələ al. Sən niyə onun hər sözünə inanırsan, axı?

Qəmər. Gör bir özünü nə günə salmısan ki, Dursun da səndən qaçır.

Durna. Əslinə baxsan onu ərköyün böyüdüb bu hala salan ata, anasıdır. Eh Lalə, Lalə!

Qəmər. Lalə, sən əvvəllər yaman qoçaq qızdın. Ona qoşulanı tamam dəyişmisən.

Lalə. Neyləyim, özümlə deyil, sevirəm axı...

Durna. Sənə sevmə deyən kimdir. Sevirsənsə özünü elə apar ki, ayağa düşməyəsən. Sən niyə, qoy o səni kölgə kimi izləsin. Qoy o sevinsin ki, sən onu sevirsən.

Lalə. Əvvəllər elə idi. Amma indi.

Qəmər. Sən onun ayağını çayxanalardan, meyxanalardan yığışdıra bilsən, onda sənə deyərik, afərin Lalə, afərin!

Durna. Onda sevməyinin də bir mənası olar!

Lalə. Yəni deyirsən ki, doğrudan da, Dursunu sevmirsən?

Durna. Mən öz sözümü bayaq dedim.

Lalə (sevincək). Durna, vallah hər yerdə, həmişə, demişəm, yenə də deyəcəyəm. Bu mahalda gözəllikdə məndən sonra ikinci yeri sən tutursan. Gəl bir öpüm səni. Toyumuza hələəlbət ikinizi də çağıracağam.

Qəmər. Biz də hələəlbət gələrik.

Lalə. Onda mən gedim. (*Oxuyur və oynayır.*)

O mənim öz yarımdır, öz Dursunumdur,
Dövlətimdir, varımdır, öz Dursunum.
Mən onunam, o mənim öz Dursunum,
Siz də gəlin, qol qoyun, birinci eşqimizə,
Tuf, tuf, tuf, yaman göz dəyər bizə.

Bayırdan Dursunun səsi gəlir. Lalə diksinir.

Dursun

Sən haralısan, haralı, Durna!
Dursun əlindən yaralı Durna!
Uca dağların maralı, Durna!
Maralı, maralı, maralı Durna!

Dursun başını pəncərədən içəri soxanda Laləni görüb qaçır.
Lalə onun dalınca cumur.

Lalə. Hara qaçırsan?.. Dayan ay birminci dələduz!

Durna və Qəmər gülüşürlər.

Durna. Qəmər, kim nə deyir desin. Mənim Laləyə yazığım gəlir. Onu bu bataqlıqdan çəkib qurtarmaq lazımdır.

Qəmər. O çox bacarıqlı qızdır. Heyf ki, pis adama rast gəlib. Onu Dursunun təsirindən ancaq sən qurtara bilərsən.

Durna. Mən bu barədə çox düşünmüşəm. Qəmər, onu öz briqadamıza keçirsək necə olar?

Qəmər. Çox yaxşı olar... yaxşı fikirdir.

Durna. Elə də eləyəcəyəm.

Qəmər. Onu analığından ayıra bilsək, bəxti açılar.

Durna. Bunu lap düz deyirsən. Onu eliyərəm.

Qəmər. Mən mane olmayım, gedim Durna!

Durna. Hara belə tələsirsən?

Qəmər. Olimpiadaya gedənlərin baxışına. Heyf, heyf ki, sən getmirsən.

Durna. Qəm yemə!.. Qocalmamışıq ki... Qəmər, tez-tez gəl! Sənsiz yaman darıxıram.

Qəmər. Gələrəm, Durna, gələrəm. (*Gedir.*)

Kərim və Nisə gəlir.

Kərim. Qızım... bir az əvvəl bizim həyətdən vaz atıb qaçan Laləydi?

Durna. Bəli, ata, o idi!

Kərim. O, bura niyə gəlmişdi ki?

Durna. Heç... Elə belə gəlmişdi də.

Kərim. Bilmək olmaz niyə gəlmişdi?

Durna. Ata, istəyirəm, laləni öz briqadamıza keçirəm. Dursundan uzaqlaşar, onda görərsən necə ağıllı qız olar.

Kərim. Olmaz ki, elə Dursunu da götürəsiniz öz briqadanıza.

Durna. Onsuz sizin briqadanın işi keçməz ki.

Kərim (*hirsli*). Sən nə cürət eləyib mənimlə bu dildə danışırsan. Yox, yox, sən əvvəllər belə deyildin. Görünür, dil verənin var. (*İstehza ilə*) Ay Nisə, (*qəzeti göstərir*) kim deyir ki, saz pis şeydir. Elə deyil?

Nisə. Əlbəttə, a kişi, doğrudan a... Bu aşıq Muradı çağırsana, bizə bir qədər saz çalıb oxusun.

Kərim. Əcəb qandın! Buyurun, bu da mənim ömür yoldaşım.

Durna. Mən qandım, ata... Amma bir də belə tikanlı sözlər eşitmək istəmirəm. (*Acıqlı otaqdan çıxır.*)

Kərim. Əlbəttə istəməzsən. Sərf eləmir, axı! Neştər yaraya dəydi? Barakallah qız böyüdən!

Nisa. Əlbəttə, barakallah... Əyər, əskiyi varsa, vur başımı yar! Mənciyəz qızımız barədə deyilənlərin bir kəlməsinə də inanmıram.

Kərim. Ay ilana zəhər verən kərtənkələ!

Nisə. Qızım sənincin körpə uşaq deyil. Bir başına vur ki, o gecə-gündüz qiyabi instituta imtahana hazırlaşır. Əlindən dəftər, kitab düşmür. (*Miz üstdəki kitabları göstərir*).

Kərim (*bir kitabı götürüb Nisəyə göstərir*). Qiyabi institutda, Leyli Məcnun?!

Nisə. Nə Leyli Məcnun?!

Kərim. Görünür, qızımızın birinci imtahanı Leyli Məcnun əhvalatından olacaq.

Nisə. Leyli Məcnundan olanda nə olar ki?! Onu bilmək də böyük işdir.

Kərim. Bəli uzun işdir. Mən indi başa düşürəm ki, ayağımın altını qazıyan düşmənim öz evimin içindəymiş.

Nisa. Səhvin var. Düşmənin öz ürəyinin içindədir. Bir yaxşı fikirləş!

Kərim (hirsli). Nə istəyirsiniz məndən? Ağzından süd qoxusu gələn aşığın biri adımı-sanımı çırpdı yerə.

Nisə. Eh... qohumbazlıq eləməyəydin. Nəcəfçin keçərsənmiş. Dursunçun keçərsənmiş... Bax, axırda belə olarsan. Təqsirlərin hamısı özündədir, özündə...

Kərim. Heç eybi yoxdur. Mən hələ sağam. Bu günün sabahı da var. (*Yadına nəyi isə salır.*) Yaxşı, bəs sən buna nə deyirsən ki, bütün mahalda biabır olmuşuq.

Nisa. Yenə nə olub ki?

Kərim. Nə olacaq, heç nə, qulağıma çatıb ki, qızımız o aşıq Muradla küncdə-bucaqda, bağda, bağatda, dərədə, təpədə xəlvət-xəlvət görüşürlər.

Nisə. Görüşsünlər də... Kişi, bəlkə doğrudan da Murad qızımızı istəyir.

Kərim. Qızımızı istəyən qapımıza adam göndərər.

Nisə. Kişi, deyirəm bəlkə qızımızın xasiyyətinə yaxından bələd olmaq istəyir.

Kərim. Necə, necə, xasiyyətinə bələd olmaq istəyir?

Nisə. Bəs necə! Sənin, mənim zəmanəmiz deyil ki, gözüyumulu qız verib, qız alasan... yəqin elə mən deyəndir.

Kərim. Bəli, bəli xasiyyət bələd, bələd xasiyyət, əcəb işdir, yaxşı göstərərəm ona xasiyyətimi. Ay arvad, bir də deyirlər ki, biz evdə olmayanda o bura gəlir. Heç bilirsən bu barədə nələr danışırlar?!

Nisə. Yalan sözdür. Murad çox tərbiyəli oğlandır. Durnaya isə özüm tərbiyə verib böyütmüşəm.

Kərim. Onda hekayə tamam oldu. Demək cavanlığında keçdiyin eşq yollarını ona da öyrətmisən.

Nisə

Bəsdir kişi atdın qıza iftira,
Heç yapışmaz quru palçıq divara.
İndi çatıb qız on səkkiz yaşına,
Necə gəlib eşq həvəsi başına.

Kərim

Dayan arvad, səbrini bas, dayan dur,
Məncə bu Durnanın işi uzundur.
Görüşürlər Murad ilə xəlvəti,
Tapdalanır mən Kərimin qeyrəti.

Nisə

Birdəfəlik qoy kəsilsin bu söhbət.
Qızım qanmır nədir sevgi, məhəbbət.

Kərim
Yox, yox məni haldan salıb şübhələr.
Buna çarə tapmalıyam müxtəsər.

Nisə. Necə çarə?

Kərim
Bir macal ver, bir dayan,
Edəcəyəm öz qızımı imtahan!

Nisa. Nə imtahan?

Kərim
Bir macal ver, bir dayan,
Edəcəyəm öz qızımı imtahan.

(*Durnanı səsləyir.*) Ay qız Durna, Durna!

Durna (*gəlir*). Buyur, ata!

Kərim. Qızım, bayaq qəlbini qırdım. Məni bağışla!

Durna. Nə eybi var ata?

Kərim. Əhsən belə qıza! Durna, sənə bir kiçik sualım var. Əgər düz cavab versən, and içirəm, bundan sonra sənə güldən ağır söz demərəm.

Durna. Buyur, ata!

Kərim. Deyirəm o qiyabi kənd təsərrüfatı institutuna girəndə əsas imtahanı nədən verəcəksən?

Durna. Mənimçin bütün dərslər əsasdır, ata!

Kərim miz üstündəki "Leyli və Məcnun" kitabını göstərir.

Kərim. Deyirəm bəlkə əsas imtahanın bundandır. Leyli Məcnundan, eşqdən, məhəbbətdən!

Durna. Füzulinin əsərlərini bilməmək eyibdir, ata!

Kərim. Rəhmətlik Füzuli təkcə bunu yazıb elə?

Durna. Xeyr. Bu onun şah əsəridir.

Kərim. Bəs onun rəiyyət əsəri hansıdır?

Durna. Ata...

Kərim. İndi ki, Leyli Məcnun əhvalatını bilirsən, de görüm, eşqin məğzi, cövhəri, mayası, mənası, müəmması nədir?

Nisə. Hə, hə, anan sənə qurban! De görək atanın soruşduğu şey nə deyən şeydir? Dərsinin əsil mayası nədir?

Kərim. Arvad, gəl qanmadığın işə baş qoşma. (Durnaya) Hə, qızım...

Durna. Bu qəliz sualı birinci dəfədir ki, sizdən eşidirəm.

Kərim. Başqasından eşitməyibsən?

Durna. Xeyr, ata!

Kərim. Nə əcəb? Təəccüblü işdir.

Durna. Ata, siz bilirsinizsə deyin öyrənim. Bəlkə gərəyim oldu.

Kərim. Bu vaxtadək gərəyin olmayıb?

Durna. Sən allah, ata, dediyin o beş-altı mərtəbə qəliz şey nədir? Yeməlidir, içməlidir.

Kərim. Ay şeytan! Utanma, yenə ucundan, bucağından bilməmiş olmazsan.

Nisə. Qızım Durna, olmaz ki, birinci əsas imtahanı elə öz atana verəsən, canımız qurtara.

Kərim. Qorxma, səhvin olsa biz ölməmişik ki, düzəldərik. De görək, eşqin məğzi, cövhəri, mayası, müəmması, mənası nədir axı?

Durna. Qoy bir fikirləşim!

Kərim. İmtahanda da belə eliyəcəksən?

Durna. Dediyiniz odur ki, odur ki...

Kərim. Zəhrimarın adını de də.

Durna. Adını siz demisiniz də, mənası isə odur ki.

Kərim və Nisə. Hə, nədir ki?

Durna (*gülərək*). Çox ləzzətli şeydir.

Kərim. Dadmısan?

Durna. Əlbəttə.

Nisə. Necə, necə?

Kərim. Nə olar ki? De görək şirindir, yoxsa acı.

Durna. Həm şirindir, həm acı.

Kərim (*Nisəyə*). Barakallah qız doğan! (*Durnaya*) Hə, deməli həm şirindir, həm də acı. Sonra?

Durna. Əsil mənası odur ki, insan gərək öz ata-anasını...

Kərim. Aldada?

Durna. Xeyr, ürəkdən sevə.

Kərim. Aha, daha kimi sevə?

Durna. Öz vətənini, elini!

Kərim. Daha kimi?

Durna. Heç kimi.

Kərim. Bu olmadı ki.

Durna. Sözün qısası insan gərək ataya, anaya məhəbbət yetirə... Daha bundan şirin nə ola bilər ki.

Kərim. Onun acılığından, heç nə demədin axı?

Durna. Acılığı da odur ki, bir də görürsən dünyalar qədər sevdiyin...

Kərim. Oğlandan?

Durna. Xeyr, atadan haqsız məzəmmətlər eşidirsən.

Nisə. Gəl öpüm səni, mənim ağıllı, kamallı balam! Səni görüm min yaşayasan.

Kərim. Yaxşı, bu eşq dərsini sənə kim öyrədib?

Durna. Orta məktəbi qurtaranda Xasay müəllim...

Kərim. Barakallah Xasay müəllim!.. (Kənara) Görünür, mən səhv eləmişəm. (*Durnaya*) Qızım, Leyli Məcnun imtahanını bu sayaq rəvan verə bilsən, heç şəkkim yoxdur ki, əla qiymət alacaqsan. Əla! Nisə, xörəyin hazırdır?

Nisa. Bu saat!

Durna. Bəs siz qonaq getməyəcəksiniz?

Kərim. Afərin! Yaxşı ki, yadımıza saldın. Ay arvad, Heybət kişi bizi gözləyir. Getməsək, yaxşı düşməz. (*Kənara*) Fürsətdir. Əsil imtahan indi başlanacaq. Nisə, düş qabağıma, gedək!

Durna (*sevincək*). Tez qayıdacaqsınız?

Kərim. Necə, tez qayıtsaq məsləhətdir, yoxsa gec?

Durna. Gec də qayıtsaz eybi yoxdur, evdən xatircəm olun!

Kərim. Qızım sən deyən kimi, çalışarıq tələsmiyək. Sən ki, evdəsən.

Bayıra çıxırlar.

Durna. Nə yaxşı oldu? Lap Muradın gələn vaxtıdır. (*Səs eşidir.*) Deyəsən gələn Muraddır. Gedim görüm. (*Həyətə çıxır.*)

Kərim və Nisə pəncərədən otağa atılırlar. Fit səsi gəlir.

Kərim. Arvad, deyəsən hava həyəcanı başlandı axı... (Bayırdan səs eşidilir.) Gəlirlər, gəlirlər.

Nisə. Bıy, başımıza xeyir!

Kərim. Yaxşı, indi biz harada gizlənəcəyik.

Nisə (*mizin arxasında oturub yumruğunu mizə vurur.*) Mən gizlənməyəcəyəm... Qoy gəlsin ona iki kəlmə söz deyəcəyəm.

Kərim. Qalx, ay arvad!.. Tez ol gir bu şkafa, mən də sandığa.

Nisə. Ay kişi, mən şkafa yerləşə billəm?

Kərim - Tez ol. Daha ayrı çarəmiz yoxdur.

Nisa. Bismillah rəhman əlhərim... (*Şkafa girir.*)

Kərim (*sandığa girir*). Bu da mənimki.

Nisa. Ay kişi, qabiliyyətin yoxdur. Gül kimi paltarları əzişdirdin ki...

Kərim (*sandıqdan*). Nisə, ay Nisə!

Nisə. Nə var, a kişi?

Kərim. Deyirəm yuxuya-zada getməyəsən ha...

Durna və Murad otağa girirlər. Muradın əlində budaq var.

Durna. O nədir, Murad?

Murad. Bunu sizin ərik ağacından qırmışam. Cavanlar bu yarpaqları bir-bir yolub "sevir, sevmir" deyə öz bəxtlərini sınayırlar.

Durna. Yəni bundan bir şey öyrənmək olur?

Murad. Buna inanmasam da, yenə öz bəxtimi yoxlamaq istəyirəm. (*Yarpaqları yolur.*) Sevir, sevmir, sevir, sevmir. Sevir.

Kərim (*sandıqdan*). Arvad, ay arvad!

Nisə (*şkafdan*). Nə var, a kişi!

Kərim. Bunlar ki, belə başlayıb, qorxuram bu il meyvə üzünə həsrət qalaq.

Durna. Ürəyim suya döndü ki, sevir, yoxsa sevmir?

Murad. Sevir, Durnacan sevir. (*Oxuyur.*)

Qəlbimi vermişəm, sənə əmanət,
Onu yaxşı saxla amandır, Durna!

Durna

Heç nədən qorxmuram eşqin yolunda,
Məni qorxudan şey hicrandır, Murad!

Murad

Sinəmdə döyünən ürək sənindir, Durna!
Eşqinlə döyünən ürək sənindir, Durna!

Durna və Murad (*birlikdə*)

Qızılgül sənindir, çiçək sənindir,
Varlığım adına qurbandır, Murad (Durna)
Qurbandır, Murad (Durna)
Sənsiz nə mənası gülün, çiçəyin, Murad!
Eşqinlə döyünür təmiz ürəyim, Durna!
Sənsən həyatımın mənası Durna (Murad!)
Eşqimin günəşli dünyası Durna (Murad!)

Murad. Durnacan, de görüm sən həqiqi, səmimi eşqin nə olduğunu heç dərindən düşünmüsənmi?

Durna. Düşünmüşəm.

Murad. Səncə, eşq nədir?

Kərim (*sandıqdan*). Arvad, bu da mənim sualımı verdi ki.

Durna. Eşq, eşq odur ki.

Kərim (*sandıqdan*). Adam gərək öz ata, anasını sevə.

Durna. Eşq iki qəlbin bir döyünməsi, ən gözəl, nəcib arzuların çiçəklənməsi, bir-birinin həsrətilə yanan iki gəncin bir-birinə qovuşması deməkdir.

Kərim (*sandıqdan uca səslə*). Barakallah Xasay müəllim!

Murad. Durnacan, görəsən biz öz arzumuza nail ola biləcəyikmi? Atan, anan bu barədə nə deyir?

Durna. Atam səndən bir az incikdir. Yarışda ona üstün gəlmisən. Yaman əsəbiləşib... Əvvəllər belə deyildi. Hərdən özündən çıxıb fağır anamı yerli-yersiz danlayır.

Nisə (*şkafdan*). Bax, kişi bunu lap düz deyir.

Murad. Amma anan Nisə çox gözəl arvaddır. Ürəyiaçıq, təmiz, səmimi.

Durna. Düzdü.

Nisə (şkafdan). Sağ ola belə kürəkən! Kişi, Durna Muradındır vəssalam.

Murad. Durnacan, mən həm kənd təsərrüfatı sərgisində, həm də olimpiadada iştirak etməkçin sabah Moskvaya yola düşürəm.

Durna. Bilirəm.

Kərim (*sandıqdan*). Nisə, eşidirsən, sabah pay-piyada Moskvaya yola düşürlər.

Nisə (*şkafdan*). Necə, necə? Qızımızı götürüb qaçır?

Kərim. Moskovacan pay-piyada.

Murad. Bütün respublikaların çalıb oxuyanları, gözəl oynayanları ora yığılacaq. Birincilik qazananlara mükafat veriləcək.

Durna. Burda birincisən. Orda da birinci olmasan, qayıtma, orda qal.

Murad (*zarafatla*). Çalışaram birinciliyi qazanmayıb orda qalım.

Durna. Yox, yox, zarafat eləyirəm. Eh, Murad, heç bilmirəm, bu ayrılığa necə dözəcəyəm?

Murad. Bir ay nədir ki?! (*Oxuyur.*)

Arzum budur gündüzlərin
Heç görməsin gecə, Durna!
Sən güləndə bütün qəmlər
Dönsün görüm heçə, Durna!

Gəzərəm eşqin yolunda,
Cananımın sağ, solunda.
Doğru aşiq yar yolunda
Gərək candan keçə, Durna!

Kərim və Nisə qeyri-ixtiyari əl çalırlar.

Murad. Durnacan, mənə bir xatirə olaraq nə verirsən?

Durna sandığı açmaq istəyir. Sonra fikrindən daşınır.

Durna. Eşqinlə döyünən qəlbimi!

Kərim (*sandıqdan*). Barakallah Xasay müəllim! Üzün qara olsun, ay Nisə!

Durna. Murad, de görüm, Moskvada nə oxuyacaqsan?

Murad. İstəyirəm, əvvəlcə o sandığa girsəm neylərsən havasını oxuyum.

Kərim (*sandıqdan*). Arvad, dinmə, bizim havamızı oxuyacaqlar.

Nisə (*şkafdan*). Bizim niyə? Sənin havanı oxuyacaqlar.

Durna. Çox yaxşı olar. Ancaq o havanı əvvəlcə burda mənə oxumalısan.

Murad. Bir şərtlə. Sən də mənə kömək eləməlisən. (*Sazı alır.*)

Sən bir dəli ceyran olsan,
Düzlərə qaçacaq olsan,
Mən bir mahir ovçu olub
Səni ovlasam neylərsən?

Durna

Sən bir mahir ovçu olsan
Məni ovlayacaq olsan,
Mən bir gözəl alma olub
Sandığa girsəm, neylərsən?

Murad

Sən bir gözəl alma olub
Sandığa girəcək olsan,
Mən bir paslı açar olub
Sandığı açsam, neylərsən?

Durna

Sən bir paslı açar olub
Sandığı açacaq olsan,
Mən bir gözəl gəlin olub
Sandıqdan çıxsam neylərsən?

Murad

Sən bir gözəl gəlin olub
Sandıqdan çıxacaq olsan.
Mən bir gözəl oğlan olub
Səni almasam, neylərsən?

Kərim. İndi görərsən neylərəm, haramzadə!

Kərim sandıqdan, Nisə şkafdan çıxır. Murad və Durna qaçırlar. Kərim Muradın dalınca bayıra cumur. Bu dəmdə eyni Murad paltarda, görkəmdə Dursun əlində saz içəri girir. Nisə onu görən kimi şkafa girir. Dursun onu Durna bilir. Çalıb oxuyur.

Dursun

Aşiq mənəm, ay Durna!
Yoxdur sənə tay, Durna!
Düşsün bədbəxt Dursuna,
Eşqindən bir pay, Durna!

(*Dursun şkafı açib Nisəni görür. Özünü itirir.*)

Kərim də həyətdən qayıdıb Dursunu görüb təəccüblənir. Dursun qaçmaq istərkən Kərim sazını alıb, onu kötəkləyir.

Kərim. Get indi görüm Moskova pay-piyada necə gedirsən!

PƏRDƏ

ÜÇÜNCÜ PƏRDƏ

Kərimin həyəti. Ağaclıq, güllük, çiçəklik. Durna ilə Lalə söhbət edə-edə gəlirlər.

Durna. Lalə, niyə çəkinə-çəkinə gəlirsən?

Lalə. Vallah, xəcalət çəkirəm, Durnacan, mən hər bu qapıdan içəri girəndə özümü bir sayaq hiss eləyirəm. Deyirəm, Kərim dayı, Nisə xala buna nə deyərlər axı.

Durna. Çox nahaq! Heç onlardan utanma. Sən mənim kiçik bacımsan. Artıq sən mənim briqadamdasan, özü də alnın açıq, üzün ağ. Bu ev sənin öz evindir. Daha səni gözümdən irağa qoymayacağam. Cavan, gözəl-göyçək qızsan. Niyə bədbəxt olasan axı!

Lalə. Sağ ol. Durna bacı! Heç bilmirəm, bu yaxşılığının əvəzini nəylə, necə çıxım.

Durna. Heç necə. Sənin xoşbəxtliyin hər şeydən vacibdir. Görmürsənmi, indi hamı səndən danışır. Sən öz səadətini öz əlinin zəhmətilə qazanırsan.

Lalə. O öz yerində, sən bir bacı kimi əlimdən tutmasaydın, bəlkə mən indi belə olmazdım. Deyirəm, keç mənim təqsirimdən, səni çox incitmişəm.

Durna. Eh... məni yox... Sən özünü incitmisən.

Lalə (*qəmgin*). On il əvvəl anam ölməsəydi... atam da gedib məni gözümçıxdıya salan başqa bir arvad almasaydı, mən heç vaxt bu həyat yollarında büdrəməzdim. İkinci anam hər gün heçin, puçun üstündə saçlarımdan tutub məni bərk-bərk döyərdi. İki il əvvəl atadan da yetim qaldım. Analığım məni hər kimə olursa olsun ərə vermək istəyirdi. Qonşumuzun o başı batmış oğlu Dursunu da mənimçin analığım gözaltı eləmişdi. Qalanını sən özün məndən yaxşı bilirsən.

Durna. Sən həyata təzədən gəlirsən, Lalə, keçmişi fikrindən, xəyalından çıxart getsin. Uzaq görən gözlərinlə sabaha, gələcəyə bax, sənin bəxtin ordadır, orda. Vaxtı ilə səni bədbəxtliyə, uçuruma sürükləyən o nadanın adını bir daha dilinə gətirmə.

Lalə. Qızıl kimi sözlər deyirsən, Durna! Ancaq bir də o alçağa rast gəlsəm, onu bu əllərimlə salacağam ayaqlarımın altına... Nə yemisən, turşulu aş.

Durna. Onu həyat özü döyüb, sənin döyməyinə ehtiyac yoxdur.

Qəmər tələsik gəlir.

Qəmər. Durnacan, muştuluğumu ver! (*Ona məktub verir.*)

Durna. Məktubdur.

Lalə. Adamındandır.

Qəmər. Xeyr, Muraddandır.

Lalə. Nə təfavütü, adamındır da.

Durna. Sənin canınçın, Lalə... O mənim istəklimdir. Görək nə yazır? (*Oxuyur.*) "Çıxışım çox gözəl keçdi. Görünür, bu günlərdə bizi Kremlə qonaq çağıracaqlar. Moskvada bu qoşmam çox bəyənildi".

Qəmər. Hansı qoşma?

Durna (*oxuyur.*)

İlk bahar görününcə
Könüllər dilə gəldi.
Pərvanələr işığa,
Bülbüllər gülə gəldi.

Nə gözəldir ilk bahar
Dodağında gülüş var.
Düzülüb qatar-qatar
Durnalar gölə gəldi.

Sevin, sevin ey könül,
Başında rəngbərəng tül
Əlində bir dəstə gül
Yar gülə-gülə gəldi.

Sevincim həddən aşdı
Güldüm gözləri yaşlı.
Birdən dilim dolaşdı,
Mənimki belə gəldi.

Lalə. Var olsun, bunu yazan da, yazdıran da!

Qəmər. Yazan, Muraddır. Bəs yazdıran kimdir?

Lalə. Yazdıran bax, bu bəxtəvərdir! (*Durnanı göstərir.*)

Durna. Buy, gör kağız nə vaxt yazılıb? İndi gərək özü burda olaydı ki...

Lalə. Ürəyin suya dönməsin gəlib çıxar. Durna, daha nə yazır?

Durna. Heç nə.

Lalə. Gizlətmə, hamısını oxu! Yaxşı indi ki, özün oxumursan, ver mən oxuyum. (*Məktubu Durnanın əlindən qapır. Durna məktubu geri almağa çalışır.*)

Lalə (*məktubu oxuyur.*)

Mən gələndə yenə səni
Üzü gülər görüm, Durna.
O gün olsun saçlarını
Öz əlimlə hörüm, Durna!

Qoy ürəyim səndə qalsın,
Məhəbbətin məndə qalsın.
Hicran bizdən gendə qalsın,
Qurban sənə ömrüm, Durna!

(*Məktubu Durnaya qaytarır.*)

Durna və Qəmər. Sağ ol, Lalə!

Durna (*məktubun gerisini oxuyur*). "Kənd təsərrüfatı sərgisində kolxozumuz birinci yeri tutan qabaqcıl kolxozlar cərgəsindədir. Mənə qızıl medal veriblər".

Qəmər. Gözümüz aydın! Mən getdim Muradgilə muştuluğa.

Qəmər gedir. Kərim və Nisa gəlir.

Kərim (*Durnaya qəzeti göstərir*). Hə, qızım, oxumusan?

Durna. Xeyr, ata!

Kərim. Deyirəm, gözün aydın! Moskvada ondan yazırlar. Kolxozumuzun üzünü ağardıb. (*Qəzeti Durnaya verir.*) Bu da onun şəkli. Utanma, bas bağrına.

Durna (*utanır*). Ata!

Kərim. Deyirəm, qoy bir qayıtsan onunla haqq-hesabı çürüdək. Hə, qızım necə oldu? Kim deyən oldu? İndi kim qabaqdadır. Siz, yoxsa biz?

Durna. Hələlik siz! Amma dediyiniz kimi bu günün sabahı da var. Yarış davam eləyir.

Kərim. Kimi qorxudursan, eləsin də.

Durna. Ata, görürsənmi, nəcəfləri, dursunları özündən uzaqlaşdıran kimi işlərini yenidən qura bildin.

Kərim. Mənə dərs vermə! Mən özüm öz səhvimi düzəltdim.

Durna. Atacan, bu inadından, mənəm, mənəm deməyindən əl çəkəsən! (*Əlindəki məktub yerə düşür.*)

Kərim. O nədir? (*Qaldırmaq istəyir. Durna ondan tez tərpənir.*)

Durna. Heç.

Kərim. Necə yəni heç. Daha niyə gizlədirsən? Ondan kağız almısan?

Durna. Bəli, ata almışam.

Kərim. Nə olar almısan, al da. Yaxşı nə yazır? Yoxsa yenə atana gülür?

Durna. Xeyr. O qızıl medal alıb.

Kərim. Oxumuşam. Alsın, nə eybi var ki. Bizim briqada isə Keçici Qızıl Bayraq alıb. Ay Nisə, həyəti başdan-başa çilçıraqban eləyək ki, bir azdan hamı bura tökülüşəcək. Heyf... gərək o da gəlib bizim bu cahcəlalı görəydi. Qızım, de görüm, daha nə yazır? (*Yavaşdan zarafatla*). Orda evlənib eləməyib ki?

Durna. Ata...

Kərim. Bir sözdür, dedim də. Daha nə yazır?

Durna. Anama salam yazır.

Nisə (*sevincək, Kərimə acıq verir*). Mənə salam göndərən sağ olsun! Kişi, mən elə əvvəl gündən sənə deyirdim ki, Murad canlara dəyən oğlandır. Sən deyirdin yox. Min yaşasın mənə moskovski salam göndərən!

Kərim. Mənə necə, salam yazır?

Nisə Durnaya işarəylə bildirir ki, yox desin.

Durna. Xeyr, yox, yazmır.

Kərim. Necə, necə?!. Yazmır, yazmasın. Görünür, kağızdakı başqa əhvalatlar mənə salam yazmağa mane olub. Yəqin kağızda yer olmayıb... heç eybi yoxdur. Gəlib görər ki, Kərimgil burda nə möcüzələr yaradıb.

Nisə. Qızım, ona mənim dilimdən yaz ki, ondan ötəri mən də, sən də, atan da yaman darıxırıq.

Kərim. Arvad, gəl sən mənim dilimdən vəkillik eləmə! Bəlkə, mən darıxmıram.

Nisə. Darıxma kişi, darıxma... Qızım, bir söz yaz ki, bütün kolxozçular onunçün darıxır.

Durna. Ata, bəs sizdən nə yazım?

Kərim. Məndən heç nə. (*Durna otağa tərəf gedərkən onu saxlayır.*) Yox, dayan, qızım... Ona yaz ki, mənə də salam yazsın.

Durna (*gülərək*). Ata, sən ki, onu sevmirsən.

Kərim. Ailəmizdən biri sevir, kifayətdir də!

Durna. Ata!.. (*Utanaraq evə gedir.*)

Nisə. Vallah, bu kişinin işindən heç başım çıxmır. Gah deyirsən, düşmənim Muraddır, gah da, deyirsən ki, öz qohum-qardaşım. Sənin felindən heç kəs baş çıxartmaz, heç kəs!

Kərim. Yaxşı, yaxşı, baş aparma. Nisə bir məsələ məni yaman çaşbaş eləyib, axı. Sən sandıqda, mən şkafda olanda...

Nisə (*gülür*). Yox, a kişi, mən şkafda, sən sandıqda olanda.

Kərim. Hə, hə... hərəmiz birində olanda Durnaya eşq dərsi verən Muraddı, yoxsa o Dursun?

Nisə. Əlbəttə Dursun! Onda biz Dursunu kötəkləmədik?

Kərim. Döyməyinə Dursunu döydük. Ancaq əvvəlcə mənim gözümə Murada oxşayan bir şey dəydi, axı.

Nisə. Dursundu, a kişi, Dursun! Murad qızıl kimi oğlandır.

Kərim. Mənə Muraddan məruzə eləmə. Onu səndən yaxşı mən tanıyıram. Atası yerində dünyagörmüş kişiyəm. Böyük-kiçik saymayıb mənimlə kəllə-kəlləyə gəlir. Nə olar? Mən o dikbaşa kim olduğumu bildirərəm!

Nisə. Səhvin var. O dikbaş deyil, mərddir, mərd. Sən istəyirsən ki, Murad da, qohumun Nəcəf və ona oxşayan bir para adamlar kimi sənə yaltaqlansın? Qabağında ikiqat olsun?

Kərim. Mən elə demirəm.

Nisa. Bəs necə deyirsən?! Onu da bil ki, düz adam, təmiz adam dünyasında heç kimin, padşahın da, Allahın da qabağında boyun əyməz. Muradı mən bu sayaq tanıyıram.

Kərim. Afərin Nisə, afərin!.. Sözlərində həqiqət var. Düz sözə nə deyəsən?

Nisə. Sözün qısası, qızı Murada veririk, ya yox?

Kərim (*gülərək*). Yoxsa Moskvadan gələn bürüştə salam saqqızını oğurladı. Qız köçürmək dəm-dəm halvasıdır, məgər? Qoy bir papağımızı qabağımıza qoyub baş sındıraq, görək nə olur.

Nisə Kərimin papağını başından qapıb miz üstə qoyur.

Nisə. Buyur, papağın qabağında... Sındır başını görək!

Kərim hirslənib cəld ayağa qalxır.

Nisə

Utan kişi, heç olmazsa yaşından,
Boş-boş sözlər çıxartma öz başından.
Bir qızım var, bu ellərin gözəli,
Dəyməyibdir əlinə bir yad əli.

Kərim

Deyirsən ki, qızı verək Murada
Sən yaxşı ol, mən pis olum arada?
Sonra gülüb deməzsən ki, aldatdım,
Öz fikrimdən çəkilmərəm bir addım.

Nisə

Qız mənimsə mən razıyam ürəkdən,
Əl çək, kişi, mənəm, mənəm deməkdən.

Kərim və Nisə

Biz nəçiyik sevişirsə könüllər,
Xoşbəxt olsun qoy bu azad nəsillər!

Hilal və bir neçə kolxozçu həyətə gəlir.
Onlar da Nisəyə və Kərimə qoşulub oynayırlar.

Hilal. Salam, Kərim kişi, arvadla həyətdə yaman meydan açmısan ha.

Kərim. Salam, Hilal!.. Belə bir gündə oynamayıb bəs havaxt oynayacağıq.

Hilal. Yaxşı, qonaqları qəbul eləməyə hazırsan? Kolxozçular səni təbrikə gələcəklər.

Kərim. Gəlsinlər, gəlsinlər.

Hilal. Eşitdiyimə görə rayon mərkəzindən və qonşu kolxozlardan da gələnlər olacaq.

Kərim. Ay arvad, sən get işini, gör!

Hilal. Doğrudur. Bir də gördün, aləm axışıb töküldü bura... sonra...

Nisə. Göz üstə, buyurub gəlsinlər... Bir də, ay Hilal, kimi qorxudursunuz... Bütün el-oba yığışıb gəlsə yenə də süfrəmizdə hamıya duzçörək tapılar.

Kərim. Sağ ol, ay arvad!

Hilal. Deyirlər, Murad da bir az əvvəl gəlib çıxıb.

Nisə (*sevincək*). Nə yaxşı oldu? Lap yerinə düşdü.

Kərim. Yaxşı, yaxşı, baş aparma. Get işlə məşğul ol! Hilal, buyurun içəri, bir çay içək!

Hilal. Yox, yaxşısı budur. Biz də gedək kəndin kənarında qonaqları pişvaz eləyək.

Kolxozçular gedirlər. Kərim və Nisə evə keçirlər.
Dursun əlində saz oxuya-oxuya həyətə girir.

Dursun

Sən haralısan haralı, Lalə!?
Uca dağların maralı, Lalə!
Dursun əlindən yaralı, Lalə!
Yaralı, maralı, haralı Lalə!

Lalə səsə çıxır. Dursunu görüb əsəbiləşir.

Lalə. Yenə həyəti nə götürmüsən başına?
Dursun. Hava alıram özümçün.
Lalə. Havanı xalqın həyətində niyə alırsan?
Dursun. Buranın havası döşümə düşür, onunçun.
Lalə. Boş-boş danışma, çıx get! Kərim dayı da evdədir.
Dursun. Lalə, qadası, məni qovursan?
Lalə. De görüm, kimi istəyirsən, kimi?
Dursun (*sazı kökləyib çalır və oxuyur*).

Laləni, Laləni,
Nazlı, mazlı baləni,
Ürəyimi çaləni,
Məni dərdə saləni.
Buy, buy, buy
Buy, buy, buy....

Lalə. Ulamağın öz başına düşsün. Sənə rədd olub, get dedim.
Dursun. Birminci məhəbbətini qovursan?.. Ay qız, imarət tamam-kamal tikilib qurtarıb ey!
Lalə. İmarətin görüm başına uçulsun! (*Səs eşidilir.*) Dursun, evin doğrudan da yıxıldı. Dədən, nənən gəlir.

Lalə otağa keçir.

Dursun. Paho, bu heç yaxşı olmadı ki... Yəqin mənimçin elçiliyə gəliblər. Xəlvəti qulaq asaq, görək nə deyirlər, axı? Harda gizlənim, harda? (*Çaşbaş olur. Nəhayət, otağın altındakı toyuq hininə girir.*)

Nəcəflə Şərəf gəlir. Şərəfin qoltuqları hədiyyə ilə doludur: qucağında qarpız, başında böyük bir zənbil var. Onların hay-küyünə Kərim və Nisə həyətə çıxır.

Kərim. Aha, sizsiniz!
Nəcəf. Əlbəttə, salam-əleyküm, əmioğlu!.. Həmişə şadlıqda olasınız!
Kərim (*könülsüz*). Salam!
Nisə. Salam, ay Şərəf xala!
Şərəf (*qəhqəhə çəkir*). Ayıbdır sənincin. Qızın yerindəyəm, mənə xala deyirsən.
Nisə. Necə, mən sənin qızın yerindəyəm?
Şərəf. Bəs necə, bərkə çəkərsən, deyərəm lap nəvən yerindəyəm. Mənciyəz Nəcəfə adaxlı olanda, sənciyəz iki qarın doğub o biri dünyaya göndərmişdin. Halal süd əmmiş şahidlərim var.
Nisə. Boy, başıma xeyir! Barı bu kişilərdən utan!

Gedib hinin yanındakı ağac altında otururlar.

Nəcəf. Ay əmioğlu, qohum-qardaş, can-cigər, aramızda niyə kin-küdurət olsun, axı!
Kərim. Nə kin-küdurət?! Başa düşmürəm.
Nəcəf. Dursun barədə deyirəm də. Onu sənin, mənim düşmənlərimiz gözdən salır. Canınçün canlara dəyən oğlandır. Ağıllı, kamallı.
Şərəf. Bu barədə mənə çəkib. Kiş-kişlər olsun, atasına çəksəydi, heyvərənin biri olacaqdı.
Nəcəf. Arvad, yum!
Şərəf. Deyirsən, deyirəm. Demə, deməyim, desən deyəcəyəm.
Nəcəf. Düzdür! Sənə çəkməsəydi, canım-ciyərim Kərimlə onun üstündə üz-göz olmazdıq.
Şərəf. Başın batsın, belə oğul! Mən Şərəf hara, qapı-qapı təvəq-qeyə getdi hara!

Dursun hinin gözündən sazın ucuyla Şərəfi vurur. Şərəf qorxudan yerə sərilir.

Şərəf. Vaxsey, məni cin vurdu!
Nəcəf (*Şərəfin yanına cumur*). Sənə nə oldu, ay arvad?!

Şərəf. Vay... məni cin vurdu!

Kərim. Cini də cin vurar! Bu saat!

Kərim hinin ağzını açır. Dursunu bayıra dartır.
Dursunun üst-başı toyuq tüküylə doludur.

Dursun (*bir ağız xoruz kimi banlayır*). Boğulmuşdum ki.

Nəcəf. Dursun, ay səni öküz vursun! Şərəf, özünə gəl, səni vuran, cin deyil, oğlundur.

Kərim. Ay zatı qırıq! Sən bu hinə haçan, hardan gəlib girdin ki, biz görmədik.

Dursun. Yeraltı gəlmişəm, Kərim dayı!

Şərəf. Səni görüm hinə yox, qara yerə girəsən belə oğul.

Dursun. Çox oğul-oğul deyib lovğalanma. Sən imanın, adamı bu sifətdə doğarlar.

Nəcəf. Xamuş!

Dursun. Nə? Camış?

Şərəf (*Nisəyə*). Kişi ki, camış dedi, yadıma düşdü. Söz vaxtına çəkər, Nəcəfcanı, bir gün elə bax, bu vaxtlar naxır çöldən qayıdanda heyvancigəzim yapışır camışın quyruğundan dart, ha dart! (*Nisənin qolunu dartır.*) Camış da eləmə tənbəllik bir buynuz ilişdirir balamın ombasına. (*Bir yumruq Nisəyə vurur.*) Biz dedik uşaq öldü.

Dursun. Heyf deyiləm.

Şərəf. Sən demə, allahın nəzəri üstündəymiş. Hə, sonra nəzirniyaz, pir, çıldaq, nə başınızı ağrıdım, balamın yeddi canı varmış, ölmədi.

Dursun. Sən nə danışırsan, itəm, pişiyəm ki, yeddi canım olsun.

Kərim. Ölsəydi, böyük itki olardı.

Nəcəf. Əlbəttə!

Nisə (*istehza ilə*). Heç birinizə göz dəyməsin, heyfsiniz, heyf.

Şərəf (*hirsli ayağa qalxır*). A kişi, düş qabağıma gedək! Görmürsən ki, öz qohumunuz evində yad qızı bizi adam yerinə qoymur.

Nisə. Xeyr, mən elə demədim.

Kərim. Bir sakit olun, görək Nəcəf nə istəyir?

Nəcəf. Onu deyirəm ki, qohumluq, dostluq xatirinə Dursunu bağışla getsin. Bilirəm, özünü bir qədər yaxşı aparmayıb, neyləyəsən, uşaqdır da.

Kərim. Uşaqdır?

Nəcəf. Bəs necə?.. Bu dəfəlik keç günahından! Bir qələtdir eləyib. Daha eləməz.

Kərim. Eləməz? Bu sözü sizdən min kərə eşitmişəm.

Şərəf. Nə olar? Bir də eşit, olsun min bir kərə. Kərim kişi onun günahını bağışla bu əmigəlininə... Bu axır vaxtlarda balaciyəzim özünə çox yaxşı bir peşə tapıb.

Kərim. Nə peşə?

Şərəf. Qoy o olsun aşıq Murad, bu da aşıq Dursun. Baxıb görərik kimdir əsil aşıq.

Kərim. Aşıq?

Nəcəf. Bəli, bəli aşıq... Biz onu imtahandan keçirmişik. Biz də özümüzə görə bir şey qanırıq, ya yox. Canınçın evdə şəbih çıxarır ey... uzun işdir! Kefi gələndə bilirsən nə şədd eləyir. Oğlum, bir ağız de, Kərim əmin də görsün şücaətini.

Dursun. Görsün də.

Şərəf. Başla, dünən oxuduğunu.

Dursun. Zakaz-makaz lazım deyil. Özüm biləni oxuyacağam. Dədəsi, tez ol züy tut görək!

Nəcəf. Bu saat! (*Cibindən balaban çıxarıb, çalır.*)

Dursun. Bir barmaq aşağı, yox, bir barmaq yuxarı. (*Meydan sulayır, gah qabağa, gah dala gedir.*)

Nəcəfin başına bax,
Şərəf tək yoldaşına bax,
Kərim dayı orden alıb
Dursunun yaddaşına bax.

(*Boğazı tutulur.*) Bir yumurta.

Şərəf hindən bir yumurta götürüb sındırır və Dursuna içirir.

Dursun. Şərəfin başına bax!.. (Yenə səsi tutulur.) Məmə, birini də...

Nisə. Yox, bu olmadı.

Şərəf. Uşağım evdə də yumurtasız oxumur. Hindəki yumurtaların hamısı onun boğazına gedir.

Kərim. Onda, gərək hər aşıqdan ötəri bir toyuq ferması açılsın ki.

Nəcəf. Uşaq səndən utanır ey... yoxsa evdə bir şəbeh çıxarır ki.

Kərim. İnanıram, inanıram.

Nəcəf. Yaxşı, Dursun sabahdan qayıdır kolxoza?

Kərim. Yox, sabahdan Dursun qayıtmır kolxoza. Nahaq təvəqqeyə gəlmisiniz. Lap nahaq! Mənciyəz xalq, dövlət işində qohum-filan tanımıram. Dursun kimilərə kolxozda yer yoxdur.

Dursun. Kərim dayı, heç mənsiz də kolxoz olar?

Kərim. Görürsünüz ki, olur. Götürək elə o Laləni... Onu kim yoldan eləmişdi? Dursun. Onu kim o kökə salmışdı? Dursun! Nəcəf! Sənin bu xeyrə, şərə yaramaz oğlun iş adamı deyil.

Dursun. Deyirsən, Lalə iş adamıdır?

Kərim. Nə qədər ki, sənlə oturub-dururdu yaxşı işləmirdi. Amma indi onu heç tanımaq olmur.

Nəcəf. Yaxşı, bu başıbatmışa nə çarə eləyək?

Kərim. Mən həkim deyiləm.

Nəcəf. A Kərim ey, deyirəm gedəni evləndirək, bəlkə ağlı başına gələ.

Kərim. O özünü saxlaya bilmir, arvadı necə saxlayacaq?

Dursun. Danışdı da... Alsınlar, gör necə saxlayıram. Dədəm Nəcəfin, nənəm Şərəfin zapasına nə gəlib.

Durna otaqdan çıxıb pilləkən üstə dayanır. Söhbətə qulaq asır.

Kərim. Başında ağlı olan qız ona getməz!

Dursun. Yəni allahın Laləsi də mənə gəlməz?

Kərim. Gəlməz. Çünki indi siz ayrı-ayrı adamlarsınız.

Dursun. Əşi, özü mənə min dəfə deyib, toyumuzu eləməsən zorla gedib girəcəyəm atan Nəcəfin xarabasına. Bir də məndən başqa kimdir o zəhər tuluğunu alan?!

Lalə (*pilləkəndən aşağı enir*). Kimə deyirsən zəhər tuluğu, ay gic-gici!

Dursun. Boy Laləsi...

Lalə. Rədd ol, həyasız!

Şərəf (*onun üstünə cumur*). Mənim balama deyirsən həyasız? Hara qaçırsan? Dayan görüm!

Lalə həyətdən çıxır.

Dursun. Öyrədiblər... İşin yoxdur.

Kərim (*Dursuna*). Oğlum, bir bura gəl! Səndə təqsir azdır.

Dursun. Alıram boynuma.

Kərim. Doğru deyiblər ki, balıq başdan qoxuyar. (*Nəcəfi göstərir.*)

Nəcəf. Nə? Balıq! Gedək oğlum! Heç eybi yoxdur! Mən bir də sənin bu qapından içəri girsəm, nakişiyəm, nakişi.

Kərim. Bu təntənəli günümüzdə qanımızı qaraltmayın, görək. Xoş gəldiniz! Yol açıqdır.

Şərəf (*şeylərini yığışdırır*). Gedək, heç eybi yoxdur.

Gedə-gedə deyinirlər.

Dursun. Məməsi, dədəsi, gedək.

Şərəf. Heç eybi yoxdur. Örkən nə qədər uzun olsa yenə gəlib doğanaqdan keçəcək. Bundan qabaq xoruz yoxdu, sabah açılmırdı?

Dursun. Qədrimi bilmədilər, heyf məndən, itirdiniz məni.

Gedirlər.

Nisə. Boy başıma xeyir!.. Dursunu qınama, kişi. Bu qocalarda həyadan, abırdan əsər-əlamət yoxmuş, yox.

Kərim. Gedək, ay arvad; ara yerdə xörəyimiz soyudu. (*Otağa getmək istərkən, kolxozçular gəlirlər.*)

Kərim. Xoş gəlmisiniz! Xoş gəlmisiniz!

Xor

Sağ ol Kərim, var ol Kərim!
Biz heyranıq qüdrətinə.
Bizim ellər qiymət verir
Bu mənalı zəhmətinə.

Dost ellərin qüvvəti var
Bükülməyən qollarında.
Alnın açıq, üzün ağdır
Qalibiyyət yollarında.

Kolxozçular. Sizi ürəkdən təbrik eləyirik!

Kərim. Mən də sizi təbrik eləyirəm. Bundan da xoş günləriniz olsun.

Qəmər (*qaçaraq gəlir*). Gəlirlər, gəlirlər... O da gəlir.

Nisa. Başa düşmədik. Gələnlər kimlərdir? O gələn kimdir?

Qəmər. Durnadan soruşun, desin sizə. Onu hamıdan yaxşı o tanıyır.

Səhnə arxasından Muradın səsi eşidilir.

Durna. Odur, o...

Kərim. Qızım, utanma, çıx qabağına.

Nisə. Kişi, gələn... Moskovdan mənə salam göndərən oğlandır.

Murad bir dəstə kolxozçu ilə gəlir. Görüşürlər.

Murad. Salam, yoldaşlar!

Nisə. Niyə belə gec?

Kərim. Onu qınama. Sən Moskovaya pay-piyada gedib-gəlməyi asan bilirsən?

Murad. Salam, Kərim dayı!

Kərim. Salam! Nisə, axır mən də öz Moskov salamımı aldım. Murad, oğlum, qızıl nişanını da ürəkdən təbrik eləyirəm... haqqındır, almısan.

Durna. Orda heç bizi yada salırdınmı?

Kərim (*gülərək*). Bizi niyə, məni desənə!

Murad. Kərim dayı, sizi də, onu da.

Kərim. Daha mənə yox da. Bizi də ona görə.

Murad. Kolxozumuzda nə var, nə yox?

Kərim. Onlardan soruş.

Lalə. Niyə, işlərimiz çox yaxşıdır.

Murad. Boy, Lalə!

Lalə. Kərim dayının briqadası hamını ötüb.

Murad. Çox şadam!

Durna. Lalə indi başqa qızdır. O, indi bizim briqadamızda işləyir.

Murad. Çox gözəl! Kərim dayı, daha məndən incik deyilsən ki?

Kərim. İncik idim... Daha yox. A Hilal, niyə dayanmısan? Tez keç evin dalındakı qoçu kəs, yaxşı bir kabab yeyək.

Hilal. Baş üstə! (*Gedir.*)

Lalə. Kərim dayı, qoy Murad bizə Moskvada gördüklərindən danışsın.

Kolxozçular. Danışsın, danışsın.

Murad. Bu gözlərim üstə!

Ona saz verirlər.

Gözəl Moskvada məhəbbətlə mən
Gəzib addım-addım hər yeri, gördüm.
Ellər paytaxtında, doğma şəhərdə
Gülür insanlığın səhəri, gördüm.

Sülhün beşiyidir torpağı, daşı,
Hər zaman göylərə ucalır başı.
Doğma Bakımızın böyük qardaşı
Paytaxtlar paytaxtı şəhəri gördüm.

Kütləvi rəqs başlanır.

Xor

Sülhün xoş nəğməsilə açılır hər gün səhər,
Vətənin bayrağına yazılır sonsuz zəfər.
Təbiət dəyişir, qüdrətimizlə,
Həyat gözəlləşir, zəhmətimizlə.
Sevinir nəsillər, gülür candan, ürəkdən
Var olsun bu ellər, var olsun azad vətən
Günəşi salamlayır kəndi, şəhəri,
Gülür kommunizmin al şəfəqləri.

Hamı rəqs edir.

PƏRDƏ

1947

GƏLDİ-GEDƏR

Dörd pərdəli komediya

İŞTİRAK EDƏNLƏR

Qorxmazov	– 55 yaşında
Dünya	– 40 yaşında
Dilavər	– 60 yaşında
Bayramalı	– 45 yaşında
Gülara	– 25 yaşında
Dəmirov	– 50 yaşında
Nadir	– 30 yaşında
Fatı	– 45 yaşında
Rəhilə	– 25 yaşında
Milisioner	– 35 yaşında

BİRİNCİ PƏRDƏ

Modalar atelyesi. Qorxmazovun kabineti. Otağın iki qapısı var. Ustalar, işçilər, müştərilər gəlib Qorxmazovu soruşurlar. Otağın koridora pəncərəsi də vardır. Qapıçı Dəmirov Qorxmazovu soruşanları bayıra çıxarır. Qorxmazovun başı üstündə bu şüar yazılmışdır:

"Əyninə paltar zakaz vermə çasni masterə,
Pullarını vozduxa sovurma napras yerə".

Dəmirov. Yoldaş qırğom, tavariş qırğom, başına dönüm qırğom, qadanı alım qırğom!

Müştərilər. Canım, bizə müdir gərəkdir.

Dəmirov. Anam qırğom, bacım qırğom, bayıra, bayıra...

Dilavər (*gəlir*). Hanı bu Qorxmazov?

Dəmirov. İndicə gələr. Müavini Gülara öz otağındadır ki...

Dilavər. Çün arvad tayfasilə alış-verişim yoxdur. (*Gedir.*)

Müştərilər yenə içəri girmək istəyirlər.
Dəmirov onları bayıra çıxarır.

Dəmirov. Qadanızı alım bayıra, başınıza dönüm bayıra.

Bayramalı (*gəlir*). Salam! (*Əlində zağarası getmiş yekə bir portfel vardır.*)

Dəmirov. Əleykəssalam.

Bayramalı. Qorxmazov gəlib?

Dəmirov. Hələ yox... Aşna bazar günü bostanımıza gedirik? Nəyimiz var bostanda?

Bayramalı. Xiyarımız da var, pomidorumuz da... Ancaq unutma ki, bostanda araq bitmir ha. (*Gedir.*)

Baş usta (*əlində paltar bir neçə adamla içəri girir*). Qorxmazov yoldaş hanı?

Gülara da gəlir.

Gülara. Hanı bu Qorxmazov?

Dəmirov. Gəlməyib, səhərdən aləm onu axtarır.

Gülara. Onu telefonda vacib bir yerdən soruşurdular...

Daha bir neçə müştəri gəlir.

Müştəri. Belə də iş olar... Saat on ikidir. Direktor hələ də yerində deyil.

Dəmirov. Buyurun onun sağ əli Gülara xanımla danışın.

Gülara. Sözünüzü mənə də deyə bilərsiniz, qulaq asıram.

Müştərilər (*bir səslə*). Yoldaş direktor, mənim kostyumum, mənim paltom, mənim şlyapam, mənim tumanım...

Gülara (*Qorxmazovun stolunun dalında oturur*). Ancaq bir-bir danışın.

Müştəri. Mən keçən il bu vaxt sizin atelye modaya...

Dəmirov (*pəncərədən baxaraq*). Aha, odur, Qorxmazov gəlir.

Qorxmazov (*içəri girir*). Dəmirov! Sənə min kərəmlə deməmişəm ki, mən olmayanda kabinetimə heç kəsi buraxma? Hanı sənin nizamlı-intizamlı kulturan, hanı?

Dəmirov. Deyirəm qulaq asmırlar.

Qorxmazov. Necə yəni qulaq asmırlar?! Məndən əvvəlki direktorun başına çıxmışdılar, istəyirsiniz indi də mənim başıma çıxsınlar?.. Hamı bayıra... priyomu növbə ilə başlayacağam.

Dəmirov. Qardaşlar, bayıra, bacılar bayıra!..

Hamı bayıra çıxır.

Qorxmazov. Gülara, məgər mən ölmüşəm ki, sən mənim stolumun dalında oturub rəhbərlik eləyirsən?

Gülara. Nə rəhbərlik? Sizinlə vacib işim vardı. Birdən müştərilər başladılar ki...

Qorxmazov. Onları bilmirəm... Amma sən yaman başlamısan. Onu bil ki, adamın iki başı olmadığı kimi, bu idarənin də iki başı yox, bir başı var... O baş da mənəm, mən!

Gülara. Bəs biz nəçiyik?

Qorxmazov. Siz mənim əmrlərimin qulu.

Gülara. Lakin unutmayın ki, yalnız özü ilə məşğul olan bir baş bu işlərin öhdəsindən gələ bilməz.

Qorxmazov. Gələ bilər Gülara, gələ bilər. Bu kərənlik keçdim günahından, ancaq bir də mənim stolumun dalında oturma.

Dəmirov stulda oturur.

Gülara. Çalışıram, yoldaş direktor... (*Gedir.*)

Qorxmazov. Dəmirov, Marksı ordan mənə ver görüm. (*Dəmirov şkafın içindən Marksın bir tomunu ona verir.*) Bəzi ağzıgöyçəklər deyirlər ki, mən öz üzərimdə işləmirəm. Böhtançılar, bəs bu nədir? Qoy bu kitab burda, göz qabağında olsun. Qoy bunu tamamlayım, sonra keçəcəyəm yuxarı... (*Mürgüləyir.*) Düz demirəm adə?

Dəmirov (*diksinir*). Ha? Bəli.

Qorxmazov. Adə Dəmirov, yatırsan? Mən sizə kərənlərlə demişəm ki, fizik kulturası eləməmiş işə gəlməyin?

Dəmirov. Demisiniz... ancaq gecə...

Qorxmazov. Bizim kimi adamlarda sağlam bədən, sağlam ailə, sağlam dostbazlıq olmalıdır. Yox, gərək mən özüm sizinlə məşğul olam. Gündə radio deyir ki, məmə yeyəndən, pəpə deyənəcən fizik kulturası eləməlidir. Bunsuz adamın ürəyi, beyni kif atar. Əslinə baxsan mənim

ağlımı artıran elə bu fizik kulturasıdır. Evimdəki fizik kulturası dəmdəsgahını görmüsən? Tez mənim adamlarımı bura çağır.

Dəmirov gedir.

Yox, yox, mən özüm öz işçilərimi nizam-intizama çağırmasam, iş getməz.

Bayramalı, Dilavər, Gülara, Dəmirov, Nadir, dərzilər əllərində paltar, şlyapa içəri girirlər.

Qorxmazov. Sıraya düzül! (*Hamı sıraya düzülür. Gülaradan, Nadirdən başqa*) Gülara, Nadir, bunun sizə dəxli yoxdur?

Gülara. Bu oyuncaq kimə gərəkdir axı...

Gedirlər, pəncərədən baxıb gülürlər.

Qorxmazov. Yaxşı, yaxşı, mənim adamlarım, sıraya düzül! (*Düzülürlər.*) Dalımca arş... (Otaqda addımlayırlar.) Sola dön! (*Biri sağa, digəri sola dönür.*) Sağa dön! (*Yenə qarışıq dönürlər.*) Afərin! Geriyə dön! Yeni sağlam qüvvə ilə işə başla... Arş marş... (*Hamı gedir.*) Varam belə kadrlara. (*Qorxmazov gəlib yerində oturur və birdən ayağa qalxır, zəngi basır.*) Adə, Dəmirov...

Dəmirov (*gəlir*). Salaməleyküm! (*Əl uzadır.*)

Qorxmazov. Çəkil... Belə də şəriət olar? Yox, yox, mən belə şəriətdə sizə rəhbərlik eləyə bilmərəm. Oturanda dev kimi adam dönür cırtdana. Siz allah, bir görün sizdən nə qədər alçağam. Halbuki gərək siz məndən çox-çox alçaq olasınız.

Dəmirov. Elədir ki, var, yoldaş şey, dülgər gəmişdi... lap yadımdan çıxıb... bu dəqiqə... (*Şkafdan dörd taxta parçası çıxarır.*) Dülgər dedi ki, bunları vurarsınız Qorxmazovun ayaqlarına...

Qorxmazov. Necə? Bir nallanmağım əskikdi! "Beqramotnik"lər.

Dəmirov. Sizin yox ki, stolun ayaqlarına... (*Taxta parçalarını stulun ayaqlarına keçirir, stul hündür olur.*)

Qorxmazov. Bu başqa məsələ... Buna deyərəm şəriət, ancaq telefonum qoşalaşsaydı daha heç dərdim-zadım olmazdı. Ölmərik bəlkə onu da gördük. Dəmirov, get, Bayramalını çağır... (*Dəmirov gedir.*)

Yaman yoruldum, heç canımın qədrini bilmirəm ki. Bu qədər də işləmək olar? Görək radio nə çalır. Vaxtıdır: (*qurur.*)

Radio. İndi də musiqini dinləyin.

Qorxmazov. Ver gəlsin.

Radio oxuyur.

Səni qəlbimdə gəzdirib hər an,
Eşqimiz görməsin dedim hicran.
Ala gözlüm mənimkisən bildim,
Sənin eşqinlə ağladım, güldüm.
Gülə bilməz bahar sənsiz,
Ürəyim od tutub yanar sənsiz.
Dönmərəm heç sözümdən ey canan!
Getmə bir an gözümdən ey canan!
Səndən ilham alır mənim könlüm,
Bizi cürət edib ayırmaz ölüm.

Bu zaman Rəhilə qucağında körpə içəri girir.

Qorxmazov (*Rəhiləyə*). Ay qız, niyə gəlmisən? İşçilərim səni görmədilər ki?

Rəhilə. Mənim gözlərim körpəmdən başqa heç nə görmür. Artıq mən dözə bilmirəm. Öz körpənə sahib ol.

Qorxmazov. Deyirsən ki, atelye modamın yanında zorba bir detski yasli da açım?!

Rəhilə. Başıma bu oyunu açdığın bəs deyil, bir danışırsan da. Yoxsa bunu danmaq istəyirsən. (*Körpəni göstərir.*) "Arvadım yoxdur... Ancaq səni sevirəm, subayam... səni alacağam..."

Qorxmazov. Mən səni alacaqdım. Sonra dərindən fikirləşib gördüm ki, yox, əgər mənim kimi namuslu adam ailə pozğunluğu ilə məşğul olsa, onun atasını dalına sarıyarlar. Səhvimi lap vaxtında düzəltdim. Səni alsaydım, onda gərək bax bu stolumdan əl çəkəydim. Bunsuz isə mənə gün-güzəran yoxdur, yox... Başa düşdün?

Rəhilə. Bəli, mən aldandığımı çoxdan başa düşmüşəm. Anam deyir ki, bu uşaq kimindirsə get onun evinə. Deyirəm atası orduya gedib, qayıdar... İnanırlarmı?

Qorxmazov. Ay qız, anana de ki, uşağın atası Allah rəhmətinə gedib.

Rəhilə. Allah ağzından eşitsin.

Qorxmazov. Rəhilə, gəlsənə ustanı çağırım sənin əndamına layiq təzə modni bir paltar tiksin, hə...

Rəhilə. İstəməz.

Qorxmazov. Ay qız... bir ağıla gəl, qoy sənə bir az xərclik verim. (*Pul uzadır.*)

Rəhilə (*pulu qaytarır*). İstəməz! Mən dilənçi deyiləm. (*Cibindən konvertləri çıxarıb Qorxmazovun üzünə çırpır.*) Al, bu da sənin mənə yazdığın məhəbbət məktubları. Adını dəyişib başqalarına göndərərsən.

Qorxmazov. Mən sədaqətçin.

Rəhilə. Xeyr... Xeyr, sən məhəbbətçin, sədaqətçin yox, fırıldaqçın, avantüra üçün yaranmısan, binamus... (*Körpəni stol üstünə qoyur və telefon dəstəyini götürür.*) Mən bu saat lazımi yerə zəng vuraram.

Qorxmazov. Vurma, vurma, qoy yerə... Bu səninçin küçə telefonu-zadı deyil... (*dəstəyi əlindən alır*).

Rəhilə. Mən telefonsuz da sözümü lazımi yerinə çatdıra bilərəm.

Qorxmazov. Xux, qorxdum elə, çatdır görüm necə çatdırırsan.

Rəhilə - Bu dəqiqə... (*Yüyürə-yüyürə gedir.*)

Qorxmazov. Ay qız, hara? Dayan! (*Bərkdən qışqırır və sonra qorxub səsini yavaşıdır. Pəncərədən*) Ay qız, Rəhilə... Napras yerə işə düşmədik. Siz anada namusa, vicdana baxın. Əşi, azı üç-dörd dəfə rəsmi arvad alıb-boşamışam, ancaq belə kələyə düşməmişdim, düşdüm. (*Gözü uşağa sataşır, diksinir.*) Bismillah-ərrəhman-ərrəhim!.. Yoxsa bu dilsiz körpənin də gözü mənim stolumdadır!.. Yaxşı, indi gəlib bunu burda görsələr neylərəm. (*Uşağı qucağına alır.*) Mən ölüm, məni ifşa eləmə. Özüm ölüm Dünya xanım olmasaydı, səni aparardım evə... (*Səs gəlir.*) Deyəsən gələn var... (*Fikirləşir.*) Aha, tapdım, tapdım... hələlik səni yan otağa qoysam necədir?! (*Uşağı yan otağa qoyur.*)

Dəmirov (*gəlir*). Salaməleyküm...

Qorxmazov. Zəhrimar salaməleyküm, hər içəri girəndə adam salam verər! Bayramalı nə oldu?

Dəmirov. İndicə gələr... (*Diqqətlə Qorxmazovu süzür.*) Yoldaş Qorxmazov, rənginiz niyə əhəng kimi ağarıb?

Qorxmazov. Heç, malareyam var. (*Uşaq ağlaması*)

Dəmirov. Bu nə səsdir, yoldaş Qorxmazov?

Qorxmazov. Aha, səs yan otaqdan gəlir. Deyəsən orda siçan var.

Dəmirov. Necə? Siçan?!

Qorxmazov. Adə birdən parçaları çeynəyib tökərlər, düşərik qana, tez gir otağa, qov siçanları.

Dəmirov. Xeyr atam... mən uşaqlığımdan siçandan qorxuram. Qoy həyətdən pişik çağırım tutsun, piş-piş... piş...

Qorxmazov. Xərifləmə... Tez ol, özün tut.

Dəmirov. Ya həzrət Fatma, ya həzrət bibi... (*Qorxa-qorxa otağa girir, uşağı gətirir.*) Nə zorba siçandır...

Qorxmazov. Bu nədir, adə...

Dəmirov. Möcüzədir, möcüzə.

Qorxmazov. Bu sənin kələyindir, əclaf! Hamıdan qabaq sən burda olmusan.

Dəmirov. Vallah xəbərim yoxdur.

Qorxmazov. Tez ol, al uşağı boynuna!

Dəmirov. Boynuma alım?

Qorxmazov. Əlbəttə, boynuna.

Dəmirov. Baş üstə. (*Uşağı boynuna qaldırır.*)

Qorxmazov. Qoy yerə... Mən vicdanının boynuna deyirəm, öküz boynuna yox...

Dəmirov. Aləm bilir ki, mən sonsuzam... İnsaf yaxşı şeydir axı...

Qorxmazov. Yaxşı, bəs onda bunu mənim otağıma kim qoyub, kim? (*Fikirləşir.*)

Dəmirov. Nə bilim, səhər tezdən Gülara burda qurdalanırdı...

Qorxmazov. Aha, tapdım, tapdım!

Dəmirov - Kim qoyub?

Qorxmazov. Bunu bir sən bil, bir də mən...

Dəmirov - Sən bilirsən ki, mən sirr dağarcığıyam.

Qorxmazov. Bu Gülaranın işidir, Gülaranın. O, bizə şər atmaq istəyir. Öz körpəsini atıb bizim üstümüzə. Bu yaxında kurorta getməsi də fırıldaqdır.

Dəmirov. Görəsən kimdəndir?

Qorxmazov. Allah bilir, hələlik səs-küy qoparmaq lazım deyil. Başa düşdün? Bu bizə gələcək üçün lazım olacaq. Tez əyalını, o Fatma xalanı çağır görüm.

Dəmirov (*pəncərədən Fatmanı səsləyir*). Ay qız, Fatma!

Qorxmazov. Yaxşı Gülara...

Fatma (*gəlir*). Salaməleyküm!.. Bıy, bu körpə kimindir?

Qorxmazov. Onu sonra sənə Dəmirov deyər. (*Dəmirov Fatmanın qulağına pıçıldayır.*) Deyin görüm ikiniz ər-arvad mənim rəhbərliyim altında nə qədər maaş alırsınız?

Dəmirov. 120 manat.

Qorxmazov. Sizə bir o qədər də mən Qorxmazov verərəm. Oldu? (*Dəmirova pul verir.*) Çox da bəzi atalar, tfu, atalar yox, analar vicdansızlıq eləyib öz gül kimi körpələrini atırlar çölə. Bəs bizim namusumuz harda qaldı?! Bu günlərdə nəvəniz olmuşdur. Qoy gəlin bu körpəyə də baxsın. Bunun tərbiyəsini sizə tapşırıram. Hələlik bir siz bilin, bir də mən...

Dəmirov və Fatma. Arxayın olun!

Qorxmazov. Aparın!

Fatma. Sizə bir kəlmə sözüm vardır.

Qorxmazov (*diksinir*). Nə söz?

Fatma. O söz ki, mən qocalmışam, mənə yazığınız gəlsin. Siz idarəni yaman zibilləyirsiniz. Bir az... (Yerdən papiros kötüklərini yığır.)

Qorxmazov. Artıq danışma, get!

Dəmirov və Fatma gedir.

Qorxmazov. Malades sənə Qorxmazov. Bu tələ, kimin ağlına gələrdi?! Məni məğlub eləyən hələ anadan olmayıb. (*Ayna qabağında sifətində gah ciddi, gah mülayim hərəkətlər göstərir. Sonra stol arxasında oturub əl və sifət hərəkəti ilə məşq eləyir.*) Yaxşı Gülara, görüm əlimdəki bu canlı dakumentin qabağına necə çıxacaqsan?

Bayramalı (*gəlir*). Salam, yoldaş Qorxmazov. Gəldim ki, sizi xəbərdar eləyim ki, siz rəhbərliyə gələn gündən bağçılıq işlərimiz öz yoluyla gedir. Deyirəm vallah təbiətin də özünə görə qanacağı var. Sizin mərhəmətinizlə bostanımızda xiyarımız da, pomidorumuz da, badımcanımız da xeyli tərəqqi etmişdir. Bircə buyurun baxın! (*Portfeli açıb meyvəcatı stolun üstə tökür.*)

Qorxmazov. Əhsən... Bəs qovun-qarpızımızın kefi necədir?

Bayramalı (*qulağına pıçıldayır*). On-on beş pud nübarlıq göndərmişəm.

Qorxmazov. Malades. Bax varam belə can yandıran çesni rabotniklərə.

Bayramalı. Buyurun, bu kağızlara qol çəkin.

Qorxmazov. Bəri ver... (*Kağızlara qol çəkir.*) Bostanımızın inkişaf və tərəqqisini təsdiq edirəm. Aha, yaxşı yadıma düşdü... Qorxuram mən evə gedənəcən Dünya xanım qovunları qonşulara göndərə.

Bayramalı. Rəfiqəniz elə qadınlardan olmasın gərək.

Qorxmazov. Elədir, elədir! Azadsan...

Bayramalı. Hörmət və ehtiram. (*Gedir.*)

İçəri iki qadın girir.

Dəmirov. Analar qırğom, bacılar qırğom.

Müştəri qadın. Ağıllı danış. (*Qorxmazova*) Yoldaş direktor, mənim şikayətim var.

Qorxmazov. Necə, mənim rəhbərliyim altında şikayət?

Müştəri qadın. Burda da üz gördülük? Siz allah baxın görün usta onunçün necə tikib, mənimçin necə? (*Ayna qabağında fırlanır.*)

Aktrisa. Yoldaş direktor, mən aktrisayam. Bu paltarı öz zövqümə görə tikdirmişəm. Bu qadın yapışıb yaxamdan, deyir ki, gəl bu saat gedək müdirin yanına, sən nəçisən ki, üz görüb sənin çin belə qəşəng paltar tikiblər. Daha nə bilim nələr, nələr...

Qorxmazov. Heç bir şey başa düşmürəm.

Müştəri qadın (*güzgü qabağında əda ilə öz fiqurasını nümayiş etdirir*). Siz allah mənimkinə də baxın, onunkuna da...

Usta (*Qorxmazovun qulağına pıçıldayır*). Günah məndə deyil.

Qorxmazov. Ay arvad, nahaq, napras yerə skandal eləyib şum salma... Aldığım sveji məlumata görə sizdə yerli-dibli fiqura yoxdur.

Müştəri qadın. Necə, məndə fiqura yoxdur... (*Güzgü qabağında fırlanır.*) Bəs bu nədir?

Qorxmazov. Canım, mən demirəm ki, usta deyir də...

Müştəri qadın. Aha, başa düşürəm... O, aktrisadır-nədir, ustanı razı salıb, odur ki, o da onun xeyirə-şərə yaramaz fiqurasına tərəfdar çıxır. Mən ustaya artıq bir şey vermədiyimçin mənim gül kimi fiquramı yerə vurur. Belə də haqsızlıq olar?

Qorxmazov. Yoldaş fiqura, siz lap qranitsanı keçdiniz ha... Mənə Qorxmazov deyərlər. Qəprizbazın biri qəprizbaz... Təvəqqe eləyirəm bayıra...

Dəmirov. Anam qırğom, xalam qırğom.

Müştəri qadın. Mənə xala deyirsiniz! Heç eybi yoxdur... Ərimin qeyrəti olsa, gəlib öz arvadının fiqurasını müdafiə elər. (*Hirslə gedir.*)

Telefon zəng vurur, Qorxmazov telefon dəstəyini götürür.

Qorxmazov. Allo, guya biz fiqura-zad görməmişik. (*Telefona*) Necə? Bağışlayın, əşi... sənin lə deyiləm? Necə, necə, mən yatmışam? Dünən Nadirlə Gülaranın nişanı olub? Sən də ordaydın. Adə mən onların direktor müdiri ola-ola mənim bu dəm-dəsgahdan xəbərim olmasın? Bəli, bəli, burda olacağam. Sənə nə növbə axı... Əla parçadır. Arvad-uşağa da? O da bu gözlərim üstə... Dediyim o orden əhvalatını bir yoxla görək, sağ ol! (*Dəstəyi asır.*)

Nadir əlində eskizlər gəlir.

Nadir. Salam, yoldaş Qorxmazov!

Qorxmazov. Yoldaş, rəssam yenə padpolnı işləyirsiniz ha... Rəssam olanda nə olar ki, adam öz rəhbərini saymaz?

Nadir. Nə deyim, elə birdən oldu. Yanınızda xəcalətliyəm.

Qorxmazov. Heç bilirsən sənin üstündə başıma nələr gəldi? Deyirlər ki, ştatda belə bir vəzifə yoxdur. Dilavərə poladdan keçən bir əmr verib keçirtdim səni öz ştatıma. İndi sən də gərək elə paltar nümunələri düzəldəsən ki, görənlərin gözləri dəvə gözü kimi açılsın.

Nadir. Buyurun, çəkmişəm. (*Eskizləri göstərir.*)

Qorxmazov (*diqqətlə baxır*). Bax bu yaxşı, bu yaramaz. Bu yaramaz. Bu da yaramaz. Məni qana salma... Əl çək bu köhnə əks-inqilabi modalardan, canım... Deyirsən ki, butulka balaq şalvarı Nikolay vaxtı burjuylar da geysin, inqilabdan sonra bu gün bizim adamlar da?.. Yox, yox, yenilik lazımdır, yenilik! Qoy bizim şalvarların balağı ürəyimiz kimi şiroki olsun. Qoy başqa atelye modalar da bizdən ibrət götürsünlər. Çalış cavan oğlan, özünü göstər!

Nadir. Çalışarıq.

Qorxmazov. İndi keçək məsələnin əsasına. Onu bilirsən ki, ayın 13-də parkda atelye modaların böyük sərgisi olacaq?

Nadir. Bilirəm.

Qorxmazov. Onu da bilirsən ki, ya orda mənim də çıxışım var. Dalı da karnaval, dəm-dəsgahı!

Nadir. Bilirəm.

Qorxmazov. Tikdiyimiz kostyumların, paltarların göz çıxaracağına min faiz əminəm. Əsil mətləb orasındadır ki, sənə tapşırdığım bəzək şəkillərini vaxtında qurtarasan.

Nadir. Çoxdan qurtarmışam.

Qorxmazov. Afərin, bəs o biri işimiz necə olsun? Onu yarımçıq qoydun axı...

Nadir. Şəklinizmi?

Qorxmazov. Əlbəttə.

Nadir. Ancaq, indi bir vacib işim var.

Qorxmazov. Adə, bundan da vacib iş olar. Bu gün-sabah anadan olan günümdür axı. (*Qorxmazov ayna qabağında özünü düzəldib, sonra oturur. Barmağını gicgahına qoyub ciddi vəziyyət alır.*)

Nadir (*üzü divara söykənmiş şəkli çevirir. Fırçanı rəngə batırıb işə başlayır.*) Yoldaş Qorxmazov, sizi təkrar bir məsələdən xəbərdar etməliyəm ki, mən janr etibarilə karikaturistəm.

Qorxmazov. Necə-necə, qarğaturist?.. İstəyir lap çalağanturist ol... ancaq...

Nadir. Nə qarğaturist, nə də çalağanturist. Karikaturist.

Qorxmazov. O nə deyən sözdür?

Nadir. Peşəmin janrı, xüsusiyyəti belədir, gülməlidir.

Qorxmazov. Lap mənim adamımsan... Balam, ağlamalı kimə gərəkdir. Bir də canım... bu naz-mazını burax... Mənim üçün o xudojnik Əzimov deyilsən ki, tələbə babasan. Çək şəklimi, al maaşını.

Nadir. Dinməyin, çəkirəm.

Qorxmazov. Yoldaş Nadir, bir mənə de görüm... Belə otursam... (*Barmağını çənəsinə qoyur.*) İnsan bəşəriyyətinin xoşuna gələr, yoxsa bu sayaq?! (*Barmağını gicgahına qoyur.*)

Nadir. Hər ikisi mənalıdır.

Qorxmazov. Heç xəbərin var ki, ya bu şəkli çəkməklə sən özünü tarixə salırsan?

Nadir. Xeyr.

Qorxmazov. Sən hələ məni yaxşı tanımırsan. Eh, hardan tanıyasan ki, sən hələ detski malçiksən.

Nadir. Nəyəm?

Qorxmazov. Detski malçik, yəni uşaq-muşaq. (*Döşünə döyür.*) Gözümün qanlısıdır özündən danışan adam. Əclafdır döşünə döyən. İnsan gərək həmişə partirot olsun.

Nadir. Portret?

Qorxmazov. Xeyr, partirot, yəni vətənbaz! Mən bir vətənbaz kimi deyirəm ki...

Nadir. Sakit... çəkirəm...

Qorxmazov. Onda bir dəqiqə... İcazənizlə bir başımı düzəldim. (*Cibindən bir yekə, iri diş daraq çıxarıb tüksüz başını darayır.*)

Nadir (*zarafatla*). Yoldaş Qorxmazov, bərk basmayın, dişləri sınar.

Qorxmazov. Gülmə, evlənərsən sonra sənin də saçlarına baxarıq.

Nadir. Bir dəqiqə mənalı baxın ki, gözlərinizi çəkirəm.

Qorxmazov. Adə bu süpürgəni nə tez-tez soxursan gözlərimə, yoxsa qəsdin məni kor eləməkdir?!

Nadir. Qəsdim ağlınızı gözlərinizdə əks etdirməkdir.

Qorxmazov. Balam, bu qədər ağlı (*alnına vurur*) bu fındıq boyda gözlərə necə yerləşdirəcəksən?

Nadir. Bu, sənətin sirridir.

Qorxmazov. Mözücədir, möcüzə! (*Qorxmazovun burnuna milçək qonur. Burnunun hərəkətilə milçəyi qovmağa çalışır.*)

Nadir. Tamam hərəkətsiz!

Qorxmazov zəngi basır. Dəmirov gəlir.

Dəmirov (*Qorxmazovun əlini tutur*). Salam.

Nadir. Tərpənməyin.

Qorxmazov (*dili topuq çala-çala*). Adə, Dəmirov, sənin ala gözünə aşiq olmamışam ki, havayı maaş aldın bəsdir, tez burnumdakı milçəyi qov getsin.

Dəmirov (*əlilə milçəyi qovur*). Rədd ol! (*Milçək yenidən onun burnuna qonur, yenə hərəkətlər göstərir.*)

Qorxmazov. Adə, bu şoğəribi kabinetimdən qovsana getsin!

Nadir. Səssiz, hərəkətsiz!

Dəmirov. Bu dəqiqə. (*Kepkasilə Qorxmazovun burnuna çəkir və otaqdan guya milçəyi qovub, pəncərədən dışarı çıxarır.*) Qırğom... (*Qorğmazova*) Atası yandı.

Qorxmazov. Onun yox, mənim atam yandı... Axmaq...

Dəmirov. O adam... sizin şey, gəlib deyir ki...

Qorxmazov. Get, məşğulam. Mən iş vaxtı, vəzifə başında atamı da tanımıram. Hər kimsə rədd elə getsin.

Dəmirov. Baş üstə.

Qorxmazov. Adə Dilavər gəlib?

Dəmirov. Bəli, öz otağında zad yazır, şeir daklad... (*Stol üstündən bir şey götürüb cibinə qoyur.*)

Qorxmazov (*Nadirə*). Yoldaş rəssam, bu Dəmirovu bir o əli-düzlüyünə görə saxlamışam, yoxsa...

Nadir. Siz yaxşı bilərsiniz.

Dəmirov (*Nadirə*). Qorxmazovun paltosunu tuturam, tuturam... Cib yaylığımla çəkməsinin tozunu silirəm, silirəm. (*Əyilib Qorxmazovun çəkməsini və balağını təmizləyir*). Ancaq öldürsələr də əyilən deyiləm.

Nadir (*gülür*). Görürəm.

Dəmirov. Mənim başıma nə bəla gəlirsə, əyilməzliyimdən gəlir.

Qorxmazov. Varam bu sədaqətə.

Dəmirov. Müavinin Gülara xanım isə deyir ki, bu şeydir, yaltaqlıq.

Qorxmazov. Napras yerə... (*Nadirə*) Yoldaş qarğaturist, adam harda işləyirsə işləsin, gərək öz xüsusi kadrosunun qədrini bilə. And içmişəm ki, bu Dəmirovu lap qəbrəcən özümlə aparım.

Dəmirov. Bağışlayın, oracan gedə bilməyəcəyəm... Ancaq mən dost yolunda canından keçən adamam. Yoldaş Qorxmazov, istəmirəm ki, qanınızı qaraldım. Xəbərçilik əclaflıqdır. Amma bayaq dərzi Heydərlə paltar biçən barənizdə ağızlarına gələni dedilər... Biri dedi ki, sən boşboğazsan...

Qorxmazov. Sən, yoxsa mən?

Dəmirov. Nə mən, nə sən... siz...

Qorxmazov. Yaxşı, ay səmimi dost, sən onlara nə cavab verdin?

Dəmirov. Hə... dedim nankorlar!

Qorxmazov. Bərəkallah...

Dəmirov. Alçaqlar!

Qorxmazov. Afərin.

Dəmirov. Əclaflar!

Qorxmazov. Maşallah!

Dəmirov. Sonra dedim ki...

Qorxmazov. Yaxşı, bəs bu ağır sözlərdən sonra onlar sənə heç nə demədilər?

Dəmirov. Xeyr.

Qorxmazov. Nə əcəb?

Dəmirov. Çünki, ona görə ki, mən onları ürəyimdə söydüm.

Qorxmazov. Qorxağın biri, qorxaq, tez get Dilavəri yanıma çağır. (*Dəmirov gedir. Qorxmazov əsəbiləşir.*) Canım, bu zəhrimar qurtarmadı? Mən fotoqrafların qədrini indi bilirəm. Bir sekuntda çıq-çıq qurtardı getdi. Sən isə acı bağırsaq kimi uzadırsan bu şoğəribi.

Nadir. Bu sənət əsəridir. Bu dəqiqə qurtarıram.

Qorxmazov. Bu əziyyəti ki, mənə verirsən, olmaz ki, bir iş də görəsən?

Nadir. Nə iş?

Qorxmazov. Deyirəm yavan şəkildən şey çıxmaz, avtoritetimi qaldırmaqçın olmaz ki, döşümdə heç olmasa bir-iki orden və beş-altı medal da çəkəsən?

Nadir. Onda gərək ordenlərinizi taxıb gələydiniz.

Qorxmazov. Hələ verməyiblər axı... avansom deyirəm.

Nadir. Bağışlayın, mənim orden paylamağa ixtiyarım yoxdur.

Qorxmazov. Danışdı da... Bu sayaq ki, mən işləyirəm, gec-tez alacağam.

Dilavər (*gəlir*). Salam! Həyatın bu müəmmalı, mənalı dəmlərində bəndə pişəzvaxt hüzuri mübarəkinizdə hazır.

Qorxmazov. Paho, paho... Dilavər, otur görək.

Nadir. Mən qurtardım.

Qorxmazov. Yaxşı, get, sonra karnaval şəkillərilə yanıma gələrsən... (Nadir gedir.) Düz demirəm Dilavər? Parkdakı sərgilər zamanı mənim də nitqim olacaq, sonra da karnavaldır, qoy camaat bizim sayəmizdə özüyçün kefə baxsın. Bəs canlı təbliğat necə olar, canım!

Dilavər. Əlbəttə.

Qorxmazov. Dilavər, bir dəqiqə bağışla. (*Zəng vurur.*) Ədə, Nəqdəli, mənəm ey, salam. Ürəyim yaman səksəkidədəir axı. Orden barədə deyirəm ey... Vallah qorxuram ki, burda partkom, mestkom mənə badalaq gələ! Qorxmayın? Gözümü bir ona dikmişəm, sənin nazirliyə xodun var axı. Mən ölüm göz-qulaqda ol! Xatircəm olum, öpürəm... Necə? Yaxşı malımız var. Nəinki köç-külfətini, lap bütün qohum-əqrəbanı, dost-aşnalarını göndər, ölməmişəm ki, sağ ol! (*Dəstəyi yerinə qoyur.*) Ordenimiz də belə. Dilavər, vallah sən hər yanıma gələndə cavanlığımız yadıma düşür.

Dilavər. Mənim də.

Qorxmazov. Adə, Novxanı bağları yadındadır?

Dilavər. Bəs yox?

Qorxmazov. Bağırsaq qovurması, qutab, kabab, şərab... araq...

Dilavər. Pəh-pəh... (*Zümzümə eləyir.*)

Qorxmazov. Adə məsciddə mərsiyə deməyin yadına gəlir? Onda səndə küpdən çıxan səs vardı ha...

Dilavər. Söhbəti dəyişsək yaxşıdır.

Qorxmazov. Dilavər, gözümə bir təhər görünürsən, aşna. Yenə mənsiz harda vurmusan?

Dilavər. Çün əz qəza təsadüfi oldu. Canınçin bu saat dönmüşəm şirə, pələngə, əjdahaya, hərif istəyirəm çıxsın qabağıma.

Qorxmazov. Bir söz demirəm ki, bu araq şoğərib ki var, ondan siçanın da boğazına töksən pişikdən ştraf istər.

Dilavər. Pəh-pəh, ölmə, ölmə... tapmısan. (*Oxuyur.*)

Sənin eşqinlə əzəldən elə sərməstəm ki,
Zərrə təsir edə bilməz gözəlim vodka mənə.
İştaham xeyli kasıbdır, nə gərəkdir ki, plov,
Yetər ey sevgili canan quru selyodka mənə.
Gər yıxılsam küçədə, tez tut əlimdən qaldır,
Durma başdan-başa çək eşq ilə sən şotka mənə.

Qorxmazov. Varam sənin belə məzəli cözlərinə.

Dilavər. Üzünüzə demirəm, həqiqətən siz çox böyük vücudsunuz. Heyf, səd heyf, özünüz özünüzü tanımırsınız. Əz qəza bir az əvvəl Bayramalı ilə əsnayi müsahibədə ərz eləyirdim ki, bu mənsəb sizin kimi nadir bir vücud üçün çox balacadır, bəli.

Qorxmazov. Sağ ol qədir bilən dostum, sağ ol! Məsələ yerdə deyil. Yadından çıxartma ki, mənim kimi adam balaca bir yeri böyüdə bilər.

Dilavər. Siz də düz deyirsiniz, o da. Ancaq ürəyim yaman yanır. (*Bu an Bayramalı podnosda dilim-dilim kəsilmiş qovun-qarpız gətirir.*) Pəh, pəh, ölmə, Bayramalı, ölmə!

Bayramalı. Borcumdur.

Qorxmazov (*zəngi basır, Dəmirov götürür*). Adə Dəmirov...

Dəmirov. Salam!

Qorxmazov. Uzun eləmə, get! Yanıma heç kəsi buraxma... Biz millət işiylə məşğuluq. Nitqə hazırlaşırıq. (*Dəmirov gedir.*) Varam belə zavxoza...

Bayramalı. Məni gözləyənlər var, mən gedim. (*Gedir.*)

Qorxmazov. Can yandıran adamdır.

Dilavər. Çox.

Qorxmazov. Yaxşı, Dilavər, sənin gözəl mühasib olduğunu bilirəm. Görüm indi o biri sənətini necə göstərəcəksən? Nitqimi deyirəm ey, yazıb qurtarmısan, ya yox?

Dilavər. Çoxdan... Alın, baxın! (*Ona çox qalın bir dəftər verir.*)

Qorxmazov. Adə bu boyda reç olar ki, yazıbsan. Azı on kilo gələr. Aşna, bunun hamısını danışsam nitqim səhərəcən qurtarmaz ki...

Dilavər. Əslən bir o qədər uzun deyil. Yarısı nəsrlədir, yarısı da nəzmlə. Nəzm hissəsi doqquz min beytdir.

Qorxmazov. Pah atonnan! Bir-iki cümlə oxu görüm reçim necə çıxıb. Xamuş.

Dilavər

Həyatın şən qucağında, a yoldaşlar, tavarişi,
Atelye modamın ali qurulmuşdur bütün işi!

Qorxmazov. Tişi! Saxla, adə, bu şerdir ki.

Dilavər. Ərz etdim ki, yarısı nəzmlədir.

Qorxmazov. İstəməz.

Dilavər. Niyə?

Qorxmazov. Bir də gördün zəhrimarın bir yerində ilişdim, sonra?

Dilavər. İlişməzsiniz inşallah.

Qorxmazov. Yox, yox. (*Kitabı vərəqləyir.*) Aşna elə birinci səhifələrdən görürəm ki, nitqimi dayaz yazmısan. Mənim kimi adama yaraşmaz ki, tribunaya çıxıb dayaz nitq eləsin. Bir az da dərinləşdir. Elə dərinləşdir ki, prenyaya çıxanlar əl-qol atıb üzə bilməsinlər, nitqimin dərinliyində batıb boğulsunlar.

Dilavər. Çox qorxdum ki, nitq mübarəkinizi qəliz yazsam, daha ilişərsiniz. Buna görə də...

Qorxmazov. Fikrin özünə, mənə getməsin. Nitqimi nağıl dilində yaz ki, kəmsavad camaat da başa düşsün... (*Yenə dəftərə baxır.*) Adə, bu sözləri niyə həlqəyə salmısan?

Dilavər. Mötərizəyə? Bunlar sitatdır.

Qorxmazov. Ştatdır? Mən ştatdan danışmayacağam.

Dilavər. Sitat. Yəni özgələrin fikri, ayə.

Qorxmazov. Adə mən öz gül kimi fikirlərimi qoyub özgələrin fikrinə niyə əl atım axı. Aşna, gərək təzədən işləyəsən.

Dilavər. Bu gözlərim üstə.

Qorxmazov. Qaldı nitqimin preniyası, yox, mən preniya, mreniya açmayacağam.

Dilavər. Bunsuz olmaz.

Qorxmazov. Yaxşı preniyanı da sən özün yaz. Sonra verərsən yoxlayım. Mənim reçimə zidd bir kəlmə də danışılmamalıdır. Preniyada sən danışarsan, Bayramalı danışar, Dəmirov danışar. Vəssalam. Gülaraya, o qarğaturistə və başqalarına söz verdirmərik. Sonra səsə qoyub preniyanı kəsərik, vəssalam. Adə, bir də kim məndən ağıllı söz danışacaq ki, onlara söz də verək, hə?

Dilavər. Ağıllı fikirdir.

Qorxmazov. Nitqimin alqışlarını da sən təşkil etməlisən.

Bu dəmdə Gülara əlində anket gəlir.

Qorxmazov. Bu nədən ötəridir?

Gülara. Bilmirəm, istəyiblər.

Qorxmazov. Mən hər şeyçin anket doldurmaram. Yəqin ki, ordençidir. Onda, sən doldur. Mən qol çəkərəm.

Gülara. Ancaq bir-iki suala mütləq özünüz şəxsən cavab verməlisiniz.

Qorxmazov. De gəlsin sualını.

Gülara. Peşəniz?

Qorxmazov. Peşəm?

Gülara. Bəli, peşəniz?

Qorxmazov. Yaz ki, rəhbərlik.

Gülara. Nə dediniz?

Qorxmazov. Niyə durub baxırsan, yaz ki, rəhbərlik. Ay qız, sizə rəhbərəm, ya yox?!

Gülara başını bulayaraq yazır.

Gülara. Təhsiliniz?

Qorxmazov. Necə deyim. (*Fikirləşir.*) Yaz ki, ali savadsız.

Gülara. Başa düşmədim.

Qorxmazov. Niyə axı? Yəni təhsili yarımçıq buraxmışam.

Gülara. Yaşınız?

Qorxmazov. Xeyir a, fikriniz məni qoca qələmə verməkdir? Onu görməyəcəksiniz. Yaz ki, yaşı naməlumdur... Daha sualın yoxdur ki?

Gülara. Sualım olmasa da, sözüm var. Bizim sovet adamları yaxşı mədəni geyinməyi sevir; bizim borcumuz isə onların bu arzusunu həyata keçirməkdən ibarətdir. Lakin bizim bəzi ustalar bunu unudaraq...

Qorxmazov. Yaxşı, yaxşı, sonra, görmürsən vacib millət işiylə məşğulam.

Gülara. Görürəm. (*Gedir.*)

Qorxmazov. Bu qızdan sənə sonra işlər danışacağam ki...

Dilavər. Başa düşürəm. Yoldaş Qorxmazov, əz qəza siz əvvəllərdə gərək ki, tamojnada işləmisiniz.

Qorxmazov. Tamojna nədir canım, mən yazığı üç-dörd ay bir yerdə rahat oturmağa qoymurlar ki... bir təşkilatı cana gətirən kimi, məni ordan götürüb başqa bir idarəyə atırlar ki, oranı da cana gətirim. Mən ölüm vicdanla, düzünü de görüm, bu bir neçə ayın müddətində buranı cana gətirmişəm, ya, yox?

Dilavər. Şəksiz, şübhəsiz, pəh-pəh, ölmə, ölmə!

Qorxmazov. Bəziləri deyir ki, gərək rəhbəri olduğun idarənin cikini-bikini, bütün sirlərini biləsən. Səhvdir, mənim əqidəmcə doktor olmasan da, böyük bir xəstəxananın müdiri ola bilərsən. İncinar olmasan da, zorba bir zavoda direktor müdiri olmağa ixtiyarın var. Canım qoy onlar işləsinlər, sən də kağız-kuğuza qol çəkib rəhbərliyini elə. Özünü də elə apar ki, hamı səndən tük salsın. Yoxsa başına çıxarlar, qara-qorxusuz, filansız da işləmək mənə əl verməz.

Dilavər. Pəh, pəh... Ölmə, ölmə! Hərçənd siz bizdən əfzəl bilirsiniz. Lakin məndən sizə vəsiyyət, əvvəla bilmədiyiniz şeyə bilmirəm deməyin və saniyən özünüzdən çox biləni məbada həndəvərinizə qoyasınız, çün hörmətdən düşərsiniz.

Qorxmazov. Ağlabatan sözlərdir.

Dilavər. Yoldaş Qorxmazov, təhər-tövürünüzdən belə məlum olur ki, cavanlıqda məndən ayrılandan sonra beş-altı darülfünun qurtarmısınız.

Qorxmazov. Xeyr, mən heç nə qurtarmamışam. Ömrüm məclislərdə, toyxanalarda keçib. Hər yerdə həmişə birinci mən danışmışam. Gördüyümü, eşitdiyimi yığmışam bax bura. (*Başını göstərir*). Bax bura. (*Qarnını göstərir.*) Darülfünun nədir canım...

Pəncərədən başlar uzanır. Dəmirov onları kənar edir.

Dəmirov. Yoldaş qırğom, tovariş qırğom... atam qırğom, bacım qırğom.

Qorxmazov. Dilavər, başın nitqimi yazmağa qarışıq olsa da, gərək mənim anadan olan günümə qədər bu şəklimin altı üçün bir-iki kəlmə qəribə bir qəzəl deyəsən...

Dilavər

De görüm dayaz olsun qəzəl, ya dərin olsun.
Təndir tək isti olsun, hovuz tək sərin olsun?
Müsahibdir sanma ki, atelyamda küllənir,
Məzəli bir şairəm, bundan xəbərin olsun...

Qorxmazov. Xəbərim var, dostum, var.

Dilavər. Buyurun görək hansı qafiyələri işə salım, məsələn, bir var kamiyab, afitab, kəbab, şərab, bir də var, tellər, sellər, bellər, yellər...

Qorxmazov. Ayaqlar.

Dilavər. Xeyr, ədəbiyyata yamaq vurma. Yaxud, kaman, aman, çoban, daban...

Qorxmazov. Pencə.

Dilavər. Xeyr, pencənin qafiyəsi mütləq gəncə, ya da ki, səncə, məncə olmalıdır.

Qorxmazov. Çox dərinə getmə... Bir az lorı yaz. Elə ordenli şairimiz Nizami də prostoy dildə yazıb.

Dilavər (*gülür*). Pəh, pəh, ölmə, ölmə!.. Siz ədəbiyyat tarixini də çox gözəl bilirsinizmiş...

Qorxmazov. Sən məni nə bilmisən. Mənim bu sinəm xəzinədir, xəzinə. Bax, Xəyyamov burda yatır, Füzulov burda yatır. Seyid Əzimov burda yatır. Əliağa Vahidov burda yatır, Dilavər burda yatır.

Dilavər (*gülür*). Bu qədər yorğan-döşəyi hardan tapırsınız?

Qorxmazov. Gülərsən... bəli biz beləyik, yoldaş Dilavər... Qaldı şəklimin altı üçün bir bürüştə qəzəli yadından çıxarma ha!

Dilavər. Baş üstə...

Bu zaman Dəmirov tələsik dalı-dalı içəri girib şəklə baxır.

Qorxmazov. Yenə nə var, adə?..

Dəmirov. Salaməleyküm... Sizin o əyal...

Qorxmazov. Hm, dedim ki, məşğulam. Bir də bir kərənlik onu bilməlisiniz ki? hər yanıma gələn adamı kabinetimin qapısında saatlarla gözləməyə məcbur etməsəm, rəhbərliyimi hiss etməzlər. Deyin getsin!

Dəmirov Qorxmazovun yenə də şalvarının tozunu çırpır.

Dilavər. Afərin... Düz buyursunuz. Hicransız vüsalın nə ləzzəti... Qoy yanına gələnlər hicran oduna yansınlar, sonra...

Qorxmazov. Afərin.

Dilavər

Həqiqi aşiq, əlbəttə, dözər hicrana, Qorxmazov,
Yesə bu dərdi-qəmlə qəlbini müryana, Qorxmazov.
O kəs ki, mübtəladır bir gözəl canana, əlbəttə,
Vəfalı yara yetməkçin gedər Tehrana, Qorxmazov.

Qorxmazov. Tehrana niyə, lap Mərəzəyə də gedər. Yaxşı, ey atelya modamın modnı şairi, bu qabiliyyət ki, səndə var, niyə pisatelski soyuza yazılmamısan?

Dilavər. Çün o qapını min kərə döymüşəm, sədd heyf üzümə açmayıblar...

Qorxmazov. Olardan əskiksən məgər?

Dilavər. Xeyr... çün onlar sənin, mənim qandığımız eşq aləminə biganə kəslərdir.

Qorxmazov. Qəm yemə dostum... gün gələr qəbrinin üstündə heykəlini özüm öz xərcimə bu əllərimlə dikəldərəm.

Bayırdan Dəmirovun səsi gəlir.

Dəmirov. Yoldaş qırğom, tovariş qırğom.

Gülara müştərisi ilə içəri girir.

Müştəri. Canım belə də atelya moda olar? Belə də paltar tikərlər?

Qorxmazov. Səssiz-səmirsiz, əngəlsiz, cəncəlsiz.

Gülara. Yoldaş Qorxmazov, bu yoldaş şikayət edir ki, kostyum onun əyninə tikilməyib... Usta isə bu paltarı bunun əyninə, ölçüb-biçdiyini iddia eləyir. Məncə yoldaş haqlıdır.

Qorxmazov. Ay qız, sən bir dayan. A yoldaş, de görüm nə olub?

Müştəri. Bu kostyum mənim əynimə tikilməyib.

Qorxmazov. Kostyum gözümə çox əntiqə görünür. Gəl bir ayna qabağında gey görək.

Ayna qabağında pencəyi zorla müştərinin əyninə keçirirlər. Müştəri qollarını qaldıran kimi pencək daldan ikiyə bölünür.

Müştəri. Çox əntiqədir, yoldaş müdir, çox.

Gülara. Mən ustalarımızın yerinə xəcalət çəkirəm.

Qorxmazov. Usta, de görək bu niyə belə olur axı?..

Usta. Bilirsinizmi, günah məndə deyil... (*Qulağına pıçıldayır.*)

Qorxmazov. Aha... Yoldaş, siz bu kostyumu nə vaxt zakaz vermisiniz.

Müştəri. Doqquz ay əvvəl.

Qorxmazov. Doqquz ay əvvəl harda işləyirdiniz?

Müştəri. Su idarəsində.

Qorxmazov. Aha... indi harda işləyirsiniz?

Müştəri. Bunun mətləbə nə dəxli var?

Qorxmazov. Çox dəxli var. Cavab ver görək indi harda işləyirsiniz?

Müştəri. Ət kombinatında.

Qorxmazov. Pasluşi, görünür həddindən çox yemişsiniz.

Müştəri. Bu təhqirdir.

Qorxmazov. Pencək cəhənnəmə, yaxşı ki, özünüz partlamamısınız. Ustanın dediyinə görə siz bu kostyumu zakaz verəndə arıq, cılız bir adammışsınız. İndisə şişib dama dönmüsünüz.

Müştəri. Bilmirəm mən məhkəmə qarşısındayam, yoxsa atelya moda müdirinin?..

Qorxmazov. Hələlik atelya moda müdirinin.

Gülara. Yoldaş Qorxmazov, sizin müştərilərlə belə rəftar etməyə ixtiyarınız yoxdur.

Qorxmazov. Sən dinmə.

Müştəri. Mənim kostyumuma bir əlac.

Qorxmazov. Əlacı odur ki, təzədən gedin girin su idarəsinə, çerez 9 ay sonra gəlib kostyumunuzu bizdən təhvil alın.

Müştəri. Mən sizi məhkəmə məsuliyyətinə çəkməli olacağam.

Qorxmazov. Çək görüm necə çəkirsən! Tez bayıra!..

Gülara. Yoldaş, rica edirəm, buyurun gedək. Hər şey düzələr.

Gedirlər.

Qorxmazov. Yanıram, Dilavər... rəhbər mənəm, yoxsa o Gülara?

Dilavər. Bişək siz.

Qorxmazov. Dilavər, mən onun başını əkməsəm, o mənim başımı əkəcək. O çoxdan mənim yerimə göz dikib... İşçilərimizin çoxu da ona meyl bağlayıb. Belə söhbətlər də gedir ki, guya onu mənim yerimə qoyacaqlar. Yox, yox, mən hələ ölməmişəm. Mən onu ləkələr, çirkablar içində boğmasam o məni boğacaq. Yaxşı... (*Telefon eləyir.*) Kombinatın kadr şöbəsidir? Abbas Əli Baxşəliyeviç, sənsən? Salam. Mənəm, mən... Arvadınız paltosunu dünən apardı, razıdır? Çox şadam. O gecə niyə bizə gəlmədin, sənsiz içdik, sənin sağlığına. Ürəyimdə böyük dərdim var, sex müdiri Gülara Sadıqzadə yenə məni qurdalayır axı... Mənim kimi bir vətənbaza badalaq gəlir, özü də əxlaqdan. Necə, məşğul olan var? Mən ölüm orden məsələsində sən də göz-qulaq ol, qorxuram. Telefonun milləri vasitəsilə öpürəm səni. Sağ ol! (*Telefon dəstəyini asır.*) Dilavər, gördün gücümün zərbi-dəstini?!

Dilavər. Pəh, pəh, ölmə-ölmə... comərdsiniz, comərd!

Dəmirov (*tələsik gəlir*). Yoldaş Qorxmazov, gələn malları yığdılar anbara. Sizin ikinizi də çağırırlar.

Qorxmazov. Gedək Dilavər... (*Gedirlər. Pəncərə qarşısında Nadiri görür.*) Nadir, get kabinetimdə məni gözlə! Sənlə sözüm var.

Nadir içəri girir. Qorxmazovun şəklinə baxıb gülümsünür. Gülara da gəlir.

Gülara. Nadir, kimi gözləyirsən?

Nadir. Qorxmazovu. Gülara, sən Qorxmazova necə baxırsan?

Gülara. Bura gələni ancaq özüylə məşğuldur.

Nadir. Tək özüylə məşğul olsaydı dərd yarıdır. Deyəsən, sənlə də məşğul olmaq fikrindədir.

Gülara. Qoy bizi görək... Sən də qısqanmağa adam taplın. Mənim qəlbimdə yalnız bir ad yaşayır ki, onu sən özün məndən yaxşı tanıyırsan. Elə deyilmi, Nadir?

Nadir. Elə də olmalıdır. Ancaq mən istəyirəm ki, sənin adına güldən ağır bir söz deməsinlər.

Gülara. Necə məgər?

Nadir. Heç...

Gülara. Bilirəm... yenə də... nəzərində Qorxmazovu tutursan.

Nadir. Yox, yox, Gülara, bax gör Qorxmazovun karikaturasını necə çəkmişəm. Özü də məndən çox razı qalıb. Bu karikatura bizə lazım olacaq.

Gülara (*gülür*). Başa düşürəm. Onu nişanımıza çağırmadığımıza görə yaman pərtdir.

Nadir. Onun bizim məclisdə nə işi var.

Gülara. Onun haqqında mən əlaqədar təşkilatlara müraciət etmişəm. İş, əlbəttə, bizim xeyrimizə olacaq. Lakin hələlik onu müdafiə edənlər də var.

Nadir. Bilirəm.

Gülara. Mən getdim. Sonra hər şeyi söz eləyərlər. (*Gedir.*)

Qorxmazov (*gəlir*). Hə, yoldaş qarğaturist, karnaval dəm-dəsgahı hanı?

Nadir. Buyurun. (*Paketi açıb müqəvva eskizlərini nümayiş etdirir.*)

Qorxmazov. Pah atonnan. Adə, sən burda heyvanxana aşmısan ki... Bu nədir adə?.. (*Müqəvvaları sifətində yoxlayır.*)

Nadir (*gülərək*). Ta qədimdən qayda belədir... Karnavalda gərək hərə bir heyvan şəklinə girə!

Qorxmazov. İnteresni, adə, yəni bu it-pişik, at-eşşək maskasını utanmayıb taxan olacaq?!

Nadir. Əlbəttə...

Qorxmazov. Nə bilim vallah... Daha adamlarda həya, abır qalmayıb. Yoldaş rəssam, karnaval dəm-dəsgahını təsdiq eləyirəm. (*Eskizlərə imza atır.*)

Nadir. Mən getdim.

Qorxmazov. Bir dəqiqə! Bayaq qanını qaraltmaq istəmədim. Gülaranı çoxdanmı tanıyırsan?

Nadir. Üç ay olar, necə məgər?

Qorxmazov. Heç...

Nadir. Sözlü adama oxşayırsınız.

Qorxmazov. Sözüm odur ki, sizdən qabaq başqasıyla gəzib-eləməyib ki?

Nadir. Gəzəndə nə olar ki?

Qorxmazov. Çox şey... Yaxşı, o, kurorta niyə getmişdi?

Nadir. Xəstə idi.

Qorxmazov. Xəstəliyi nə idi axı...

Nadir. Bir az açıq danışın.

Qorxmazov. Sözün açığı odur ki, dünən bir məktub almışam.

Nadir. Kimdən?

Qorxmazov. Naməlum bir Allah bəndəsindən... (*Stolun yeşiyindən bir məktub çıxarır.*) Yazır ki, sizin sex müdiri Gülara Sadıqzadə əxlaqdan...

Nadir. Sus!..

Qorxmazov. Adama yaxşılıq yoxdur.

Nadir. Ver məktubu, özüm oxuyum.

Qorxmazov. Onu görməyəcəksən.

Nadir. Mən onu yazanı və yayanı məsuliyyətə çəkdirərəm. (*Əlindən almaq istəyir.*)

Qorxmazov. Geriyə çəkil, sən bir bundakı cürətə bax. Mən heç məktub almamışam. (*Məktubu cırıb səbətə atır.*)

Nadir. Sən onu ləkələyə bilməzsən! (*Hirsli gedir.*)

Qorxmazov. Yavaş yeri...

Gülara gəlir.

Gülara. Yoldaş Qorxmazov, bu nədir, bunu kim yazıb?

Qorxmazov. Ver baxım. (*Oxuyur.*) Bəli, hamısı düzdür də. Mən prikaz vermişəm, Dilavər də yazıb.

Gülara. Planı 90 faiz doldurduğumuz halda, 130 faiz yazmağa nə ixtiyarınız var?

Qorxmazov. Ay qız, əlimizdə hələ 20 gün var, ya yox? Əvvəl-axır mənim rəhbərliyim altında bir 40 faiz də artıracağıq, ya yox?

Gülara. Bunu siz yox, vicdanlı işçilərimiz artıracaq.

Qorxmazov. Bəs mənim rəhbərliyim? Başa düş, yuxarıya burda yazdığımızın yekunu lazımdır, itoq yekunu ...

Gülara. Mən yuxarı təşkilatlara yalançı, saxta sənəd göndərməyə yol verməyəcəyəm.

Qorxmazov. Sən kimsən ki, yol verməyəsən? Bir də başa düş, bu gün-sabah orden əhvalatı olacaq deyirlər... Belə lazımdır. Sən mən deyənə qulaq as... Sən gərək mənim avtoritetimi yerə vurmayasan.

Gülara. Xalqı aldatmaqla hörmət qalxmaz. Hörmət qazanmaq üçün ağıl, bilik, namus, vicdan gərəkdir.

Qorxmazov. Qənişnə...

Dəmirov (*gəlir*). Salam, necəsən?

Qorxmazov. Adə, səni kim çağırdı bura?

Dəmirov. Qulağıma zəng səsi gəldi. (*Gedir.*)

Qorxmazov. Gülara, vallah hər səni görəndə özümü itirirəm.

Gülara. Yəni o qədər qorxuluyam?

Qorxmazov. Qorxudan yox ki... ayrı şeydən... necə mənim sağ əlim... səni dünyalar qədər istəyirəm. Sənin xüsusi jizninlə çoxdan interesavatsa oluram.

Gülara. Nə üçün?

Qorxmazov. Mən bir rəhbər kimi istəyirəm sənin çin yaxşı şərait yaradım, biləm görəm nəyin var, nəyin yox, kimin var, kimin yox.

Gülara. Atam da var, anam da...

Qorxmazov. Daha...

Gülara. Özüm varam.

Qorxmazov. Onu bilirəm, patom, patom...

Gülara. Nişanlım var...

Qorxmazov. Bəla elə bundadır ki, cavanlar tez nişanlanıb özlərini bədbəxt eləyirlər.

Gülara. Bədbəxt niyə?

Qorxmazov (*qəhqəhə çəkir*). Özü də kimə nişanlanıb. Nə bilim o çalağanturistdir, nədir ona.

Gülara. Nadir çox ağıllı, bacarıqlı oğlandır.

Qorxmazov. Bir başa düş, bu rəssamdır, bu şairdir, bu artistdir, nədir, yaman şorgöz tayfadır. Yüz qızı, birdən sevirlər, birdən...

Gülara. Yanılırsınız.

Qorxmazov. Xeyr, vallah deyirəm ki, hansı müdirin belə bir zamı var, hansı zamın mən kimi adamı var! Doğrusu, qurbandır bütün atelya modamın var-yoxu sənə. Mən ölməmişəm ki... beş gün dünyadır.

Gülara. Bir az ədəbli danışın, yoldaş Qorxmazov.

Qorxmazov. Ədəbsiz sənin o adamındır ki, var. Məndə sübut var, sübut!

Gülara. Bu iftiradır.

Qorxmazov. Yox, həqiqətdir. İnanmırsan buyur. (*Stolun gözündən bir konvert çıxarıb içindəki kağızı nəzərdən keçirir.*)

Gülara. O nədir?

Qorxmazov. Naməlum bir vicdanlı şəxsin Nadirin tərbiyəsizliyini sübut eləyən canlı, şanlı məktubu.

Gülara (*onun əlindən almaq istəyir*). Ver baxım.

Qorxmazov. Mətləbi bildin, kifayətdir. Al... (*Cırıb səbətə atır.*)

Gülara. Mən sizinlə ayrı yerdə danışaram. Bunlara imza atın! (*Ona sənədlər göstərir*).

Qorxmazov. Harda danışırsan danış. Mənim dalım möhkəmdir, möhkəm.

Gülara (*gedir*). Baxarıq!

Dəmirov (*gəlir*). Zaddır... evimiz yıxıldı.

Qorxmazov. Adə pajar-zad olmayıb ki...

Dəmirov. Pajar yaxşıdır, ancaq arvad milisionerlə əlbəyaxa olub.

Qorxmazov. Arvad? Onda yenə min şükür bizim arvada... Görəsən bu hansı arvadağız kişinin arvadıdır? (*Bu vaxt zəng vurulur.*) Nə, nə? Süründürürlər? Sən kimsən ki, belə böyük-böyük danışırsan? Necə? Şair Xəyal Rza? İstəyir lap qərib İmam Rza ol, məni qorxuda bilməzsən. Vallah mən də sizin kimi bekar olsam ildə nədir, lap gündə bir kitab bağlaram.

Bu dəmdə Dünya xanım pəncərədən içəri atılır.
Dalınca da milisioner fit çala-çala içəri girir.

Qorxmazov. Daha mənim kitabım bağlandı.

Dünya. Havaxtdan bu xarabanın qapısı mənim üzümə bağlanıb, ağa Qorxmazov?

Qorxmazov. Sakit, yavaş, danışmaq kulturadır, bağırmaq xaltura, Dünya xanım.

Dünya. Xaltura sən özünsən, tez al, səhvini al boynuna, yoxsa...

Qorxmazov. Mənim səhvim odur ki, anadan olmuşam.

Dünya. Olan gününə daş düşəydi, daş!

Qorxmazov. Avtoritetimi gözlə, arvad!

Milisioner. Yoldaş direktor, şəxsi davanızı evdə eləyərsiniz. Ancaq mən bu vətəndaşı rayondan aparmalıyam. İcazə verin telefonla köməyə bir milisioner çağırım.

Qorxmazov. Hay-hay, bir polk da çağırsan bacarmazsan, get işinə.

Milisioner. Xeyr, mən çağırmalıyam.

Dünya. Xox, qorxdum elə! (*Ayna qabağında özünü düzəldir.*)

Qorxmazov. Bir məni başa salın görüm nə olub axı?

Milisioner. Mən bu gün bu qonşuluqdakı kolxoz bazarında növbətçiyəm. Bir az əvvəl bu vətəndaş bir neçə kisə qovun-qarpız gətirib töküb bazarın lap ortasına.

Qorxmazov. Mən bir ölən günümü bilmirəm. Dünya, səni qınamayan olsa məni də bazara çəkib heçə-puça satarsan.

Dünya. Heçə-puça getsəydin, indi səni çoxdan satmışdım.

Milisioner. Nəhayət, bu vətəndaş, qovun-qarpızını bəyənməyənə, almayana yağış kimi küçə söyüşləri yağdırıb. Mən onu intizama çağıranda məni də vəzifə başında təhqir edib hədələyir.

Dünya. Yox bir dayanıb baxacaqdım sənin çin.

Milisioner. Bu vətəndaşı rayona aparmaq mənim vəzifəmdir.

Dünya. Rayona xuliqanları aparırlar.

Milisioner. Yoldaş direktor, rica edirəm xanımınızı intizama çağırasınız.

Qorxmazov. Rəhmətlik... nə qoyub, nə axtarırsan. Sən beli tapançalı onunla bacarmayandan sonra, mən yazıq əli-beli boş ona neyləyə bilərəm!

Milisioner. Məsələ bununla qurtarır. Xanımınız o biri otaqda işçilərinizin və müştərilərinizin yanında mənə əl qaldırmaq istəyirdi.

Qorxmazov. Yaxşı qurtarmısan, yoldaş milisioner. Mənə əvvəl elə gəlirdi ki, milisionerlər fışqırığı kefi köklükdən çalırlar. Amma indi görürəm ki...

Dünya. Kişi, əmr elə milisioner rədd olub getsin!

Milisioner. Mən akt bağlamışam gedən deyiləm.

Qorxmazov. Əşi, onda mən gərək bunun əlindən gündə yüz akt bağlayam ki... Get işinə, sən çox yüngül qurtarmısan...

Dünya (*getmək istəyir*). Kişi, sonra gələrəm.

Milisioner (*fit verir*). Dayan!

Qorxmazov. Mən ölüm barışın getsin. (*Pul göstərir.*) Al bu da arvadın ştrafı.

Milisioner (*pulu onun üzünə çırpır*). Qalsın xanımınıza, xərclərsiniz. Mən buna görə də sizdən akt bağlamalıyam.

Dünya. Qaragün, gör kimə pul təklif eləyir a!..

Qorxmazov (*var-gəl edir. Fikirləşir, sonra*). Yoldaş milisioner, görünür sizin iş-gücünüz qurtarıb ki, arvad-uşaqla məşğul olursunuz.

Bu dəqiqə başıma bir fikir gəldi. Bu axır vaxtlarda mən çox qorxuram ki, düşmənlərim, həriflər mənim suyuma qəsd eləsinlər. Olmaz ki, bundan sonra sən xüsusi mükafatla məni evdən işə gətirib, işdən evə aparasan ki, düşmənlər qara niyyətlərinə nail olmasınlar?

Milisioner. Sizin başınıza hava gəlib, nədir?

Qorxmazov. Gəlməyibsə də, bundan sonra gələr inşallah.

Dünya. Uzun sözün qısası, kişi, əmr elə artıq adamlar çıxsın bayıra.

Milisioner. Görünür, bu otaqda yox, o biri otaqda şahidlərin əlilə akt bağlamalı olacağam. (*Digər otağa keçir.*)

Qorxmazov (*Dəmirova*). Dəmirov... Siz allah çalışın milisioneri dilə tutun akt bağlamasın.

Dəmirov. Görək də. (*Dəmirov gedir.*)

Dünya (*birdən şəkli görür*). Bıy, bıy, bayaqdan bunu görmürdüm. A kişi, bu ayı kimdir, hə?

Qorxmazov. Mənəm, ay arvad, ayı nədir?

Dünya. Yaxşı, mənim başım o biri otaqda milisionerlə qarışıq olanda sən kabinetinə heç kəsi buraxmayıb öz zamınla nə pıç-pıç eləyirdin hə!

Qorxmazov. İşdən danışırdıq.

Dünya. Hansı işdən?

Qorxmazov. Mejdunarodnı məsələlərdən. Yaxşı işçi olmasına baxma, yaman kəmsavaddır. Axı gərək kadromuzu tərbiyələndirək də.

Dünya. Əcəb müəllimsən. Vallah məəttələm ki, cavan-cavan gözəl-göyçək qızlar bunun par-par parıldayan tüksüz kəlləsində nə görürlər.

Qorxmazov (*gülərək*). Arvad, qaydadır pərvanə işığa gələr.

Dünya. Yaxşı, mən o pərvanələri sənin başında ağcaqanada döndərməsəm Dünya deyiləm.

Qorxmazov. Niyə qısqanırsan axı. Gülarayla bizim Nadir nişanlanıblar ey.

Dünya. Cəhənnəmə, gora nişanlanıblar.

Qorxmazov. Sən canımı yığdın lap boğazıma. Məndən nə istəyirsən, ay mənim ömürlük qazamatım, nə?..

Dünya. Mənə deyirsən ömürlük qazamat? Yoxsa beş il qabaq ayaqlarıma düşüb dediyin sözlər yadından çıxıb? Görünür sənin dərsini yaxşı verməmişəm. Tez bu dəqiqə təzədən düş ayaqlarıma və de: "Ey Dünya, dünya, mənə sənsiz zindandır, zindan!".

Qorxmazov (*oyan-buyana baxır*). A Dünya Bu zülmü Allah götürməz axı...

Dünya. Bu dəqiqə dediyimə əməl eləməsən...

Qorxmazov (*tez pəncərəni örtür, üzündə əzab əlamətləri*). Yaxşı... (*Dünyaya yaxınlaşır, bu dəmdə Dəmirov tələsik içəri girir.*)

Dünya. Tfu, gəlməyə vaxt tapdın?

Qorxmazov. Allah üzümə baxdı, nə vaxtında gəldi.

Dəmirov. Şey... milisioneri yola gətirmək olmur. Sonra Bayramalı və Dilavər deyir ki, bizimlə işi yoxsa bir saatlığa nahara gedək, varsa qalaq.

Dünya. İtilib getsinlər.

Qorxmazov. Yox, qalsınlar.

Dünya. Dedim ki, getsinlər!

Qorxmazov. Qalsınlar!

Dəmirov. Baş üstə, deyərəm həm getsinlər, həm də qalsınlar. (*Çıxır.*)

Dünya (*ayna qabağında məşq eləyir*). A kişi, bilirsən nə var? Parkdakı karnavalda istəyirəm hamının gözünü çıxaram.

Qorxmazov. Birinkini çıxarmısan, bəs deyil?

Dünya. Yaxşı, yaxşı, de görüm, karnavalda sən də olacaqsan?

Qorxmazov. Yə bilim, hardan... vaxtım hanı. (*Kənara*) Deyəsən, zalımın qızı karnavalı mənə haram eləyəcək. Dəli şeytan deyir nitqini maska altında elə...

Dünya. Başqalarıyçın yerin dibindən vaxt taparsan.

Qorxmazov. Dünya, burax bu qəprizləri. O biri otaqda priyomnımda saatlarla gözləyənlər var. Get, gəlib evdə doyunca danışarıq.

Dünya. Yaxşı... onda mindir mını maşınına, tez yola sal görüm.

Qorxmazov. Mənim maşınım hardaydı, ay arvad!

Dünya. Ay kişi, demirdin ki, bu gün-sabah verəcəklər? Hələ ala bilməmisən, ay fərsiz? Xalqın arvadları hamama, bazara, partnixaya, manikyura, pedikyura – hər yerə maşınla getsin, mən Dünya xanım piyada! Onların nəyi məndən artıqdır, hə?

Qorxmazov. Heç nəyi, çox çalışdım, ancaq...

Dünya. Acizin biri, aciz!

Qorxmazov. Arvad, qurtardın, ya yox?

Dünya. Yox, bu saat o paltar şəkli çəkən oğlanı çağır gəlsin. Karnaval paltarımı ona başa salım.

Qorxmazov (*zəngi tez-tez basır, tok olmur*). Buna nə oldu... Adə Dəmirov, Dəmirov, Dəmirov... (*Özü bayıra çıxır səhvən asılqandan Dünyanın şlyapasını başına keçirir.*)

Dünya (*ətrafı nəzərdən keçirir. Qorxmazovun yeşiklərini axtarır. Bir neçə məktub çıxarıb sumkasına qoyur*). Bunlara evdə baxaram.

Nadir (*gəlir*). Salam, xanım!

Dünya. Cavan oğlan... aman allah... (*Kresloya yıxılır.*)

Nadir. Sizə nə oldu, xanım?

Dünya. heç, yenə yadıma düşdü...

Nadir. Nə, kim?

Dünya. O, o, ilk məhəbbətim, belə də bənzəyiş olar, siz nə qədər də ona bənzəyirsiniz. Bəs mən niyə bura belə tez-tez gəlirəm?

Nadir. Heç nə başa düşmürəm, canım.

Dünya. Elə gərək açam sandığı, tökəm pambığı! (*Nadir diqqətlə, təəccüblə Dünyaya baxır.*) Elə baxma, insafsız!

Nadir. İnsafsız kimdir, canım?

Dünya. Qulaq as! Mənim ikinci ərim pis adam deyildi. Özü də sizin direktorunuzla tamojnada işlərdi, yaxın dostdular. Bu fərsiz o qədər bizə gəldi getdi, o qədər mənə dil tökdü ki, axırda mənim kimi nəcib, həyalı, abırlı, namuslu qadını yoldan çıxarıb özünə arvad elədi. Birinci ərim bunun yanında qızıla tutulası adamdı. Heyf! Siz, bilirsiniz nə qədər də ona oxşayırsınız. Mən buna davam gətirə bilməyəcəyəm, aman, of... (*Yalandan ürəyi gedir. Divana yıxılır, Nadir qrafindən stəkana su tökür... Dünyanın başını qaldırıb ona su içirən dəmdə Qorxmazov və Gülarə içəri girir.*)

Qorxmazov. Adə, indi də mənim arvadıma əl atırsan, qarğaturist? (*Gülaraya*) mey vidu!

Gülara. Belə... (*Nadiri süzüb kabinetdən çıxır.*)

Nadir. Xanımınızın ilk məhəbbəti yadına düşüb, ürəyi getmişdi.

Dünya. A kişi, bu cavan oğlan rəhmətlik qardaşımla elə bil bir almadır bölünüb. Hə, qardaş, söhbətimiz yarımçıq qaldı... Mən istəyirəm ki, bütün parkın gözü məndə olsun. Tez ol, mənə yaxşı parça nümunələri göstər görüm.

Nadir (*bir dəftərçədə ona parça nümunələri göstərir*). Bax, bu sizin nəcib fiquranıza çox uyğundur. (*Parça çox şit və duzsuzdur.*)

Dünya. Sağ ol, cavan oğlan. (*Dünya onu süzür.*)

Qorxmazov. Az sağollaşın...

Dünya. A kişi, mənim seçdiyim parçadan mənim istədiyim fasonda heç kəsə paltar tikilməyəcək ha... Bu fason mənimdir, mənim.

Qorxmazov. O da baş üstə.

Nadir. Bəli. (*Kənara*) Baxarıq.

Dünya. Gedim baş ustaya əndamımı ölçdürüm. (*Dünya getmək istərkən əlində akt və ruçka milisioner, Bayramalı, Dilavər və başqaları otağa girirlər.*)

Milisioner. Vətəndaş, bir dəqiqə, akta qol çəkin, sonra. (*Aktı ona uzadır.*)

Dünya. Sən hələ burdasan?

Milisioner. Vətəndaş, qanun naminə, sakit.

Dünya. Mən sənin çin qanuna yerləşən arvadlardan deyiləm. Qırsaqqızın biri qırsaqqız!

Milisioner. Xanım, ədəb yaxşı şeydir. Al, tez aktı oxu, qol çək!

Dünya (*aktı alıb cırır*). Ver qol çəkim. Dinc əldin?..

Milisioner (*aktı onun əlindən almaq istərkən Dünya sumkasını fırlayaraq milisionerə hücum çəkir.*) Mən indi səni milisionerlikdən dvornikliyə endirməsəm, Dünya adımı dəyişib kənd qoyacağam, kənd!

Qorxmazov (*cibindən ağ yaylıq çıxarıb araya girir, yaylığı havada yellədir, Dünyanın zərbələri onun başına dəyir*). A Dünya, bütün dünya sülhə qol çəkir, sən hələ də hərbiyə deyirsən? Dilavər, Dəmirov, kömək eləyin, atam yandı!

Milisioner (*fışqırıq çalır*). Vətəndaş, sakit, sakit!

Dünya fışqırığı milisionerin əlindən qapıb özü çalır.
Sürətlə milisionerin üzərinə cumur.

Qorxmazov. Arvad, lap anadangəlmə milisionermiş ki...

Milisioner (*Dünyaya tərəf gedir. Dünya fit çalmaqda davam edir*). Vətəndaş, düşün qabağıma... rayona!

Dünya. Kəs! (*Fit çala-çala pəncərədən koridora atılıb gözdən itir.*)

Milisioner (*pəncərədən küçədəki milisionerləri səsləyir*). Milisioner, milisioner! Adə Heydər, onu tut! (*Gedir.*)

Qorxmazov. Yazıq milisioner! (*Qəhqəhə*)

PƏRDƏ

İKİNCİ PƏRDƏ

Park şüarlarla bəzənmişdir. Bəzi ağaclardan paltar eskizləri və modelləri asılmışdır. Pərdə açılarkən rəqs edən gənclər səhnədən keçirlər. Qorxmazov alnının tərini silə-silə gəlir. Dilavər, Bayramalı və Dəmirov əl çala-çala onu təqib edirlər.

Qorxmazov. Burda niyə, orda əl çalaydınız da.

Dəmirov. Mən sizə partapart əl çalanda dedilər: xuliqanlıq eləmə.

Qorxmazov. Heç eybi yoxdur, Gülara... Sən məni tribunadan aşağı düşürürsən? Gör bir nə deyir a... Qorxmazov azğındır, qudurğandır, gəldi gedərdir. Səhvin var, Gülara, mən pastayannıyam, pastayannı...

Dilavər. Ölmə, ölmə!..

Qorxmazov. Gör nə deyir a. Qorxmazovun atelya modadan başı çıxmır. Xeyr, Gülara xanım, mənim çox şeydən başım çıxır.

Bayramalı. Adə, niyə durmusunuz, bu gözəl nitqdən sonra gəlin hörmətli rəhbərimizi atıb-tutaq.

Dilavər. Ərşi əlaya, ərşi əlaya.

Dəmirov. Yaşasın aşnamız Qorxmazov, adə vurrey...

Qorxmazovu atıb-tuturlar, onun fəryadına fikir verən olmur.

Qorxmazov. Vay, vay, aman!.. Boğuldum, vay, vay, öldüm!..

Dilavər. Ölmə, ölmə!

Dəmirov. Yaşa, yaşa!

Qorxmazov. Ay zalımlar, doğrudan ölürəm ey...

Bayramalı. Buraxın, birdən ölüb elər, qanı düşər üstümüzə.

Qorxmazovu bihal vəziyyətdə yerə qoydular.

Dəmirov (*nəfəsini yoxlayır*). Adə, deyəsən doğrudan öldü axı.

Dilavər. Tez su...

Dəmirov bir ağacın dibindən bağça sulayan süzgəci qapıb Qorxmazovu sulayır. Qorxmazov ayılıb yavaş-yavaş ayağa qalxır.

Qorxmazov. Adə, ağac-zadam ki, məni sulayırsan?

Bayramalı. Bütün bunlar sizə hörmət üçündür.

Qorxmazov. Napras yerə.

Dilavər. Adətdir, yaxşı natiqləri atıb-tutarlar.

Dəmirov (*onun paltarını təmizləyir*). Öldürsələr də əyilməyəcəyəm.

Qorxmazov. Dilavər, bir dilin də var danışırsan? Adə, o nə nitq idi yazmışdın, hə?

Dilavər. Çün piş əz vaxt, bərayi məlumat...

Qorxmazov. Sənin məlumatın başına dəysin. Adə, o nə zibil nitq idi yazmışdın?

Dilavər. Çün, çün...

Qorxmazov. Zəhrimar çün, çor çün. Ağzına gələni yazmısan mənim nitqimə, mən də çıxmışam tribunaya ki, bu saat həriflərə zorumu göstərəcəyəm. Əcəb göstərdim zorumu. Gördüm həriflər məni nə kökə salıb tribunadan aşağı düşürdülər? Barakallah sənə, barakallah!

Dilavər. Çün nadanlar şeri nə qanır.

Qorxmazov. Nadan sənsən ki, məni düşmənlərimin qabağında heçə vurdun. Nitqimi zibilləyən sənin o qəliz, ibarəli şerlərin olmadı məgər? Heç eybi yoxdur, onlarla sabah idarədə danışaram.

Dilavər. Pəh, pəh, ölmə, ölmə!

Qorxmazov. Bunlar keçər gedər, deyin görüm bizim Dünyanı görən olmayıb ki?

Dəmirov. Göz gəzdirmişəm, yoxdur.

Qorxmazov. Düşmənlərimdən birinci yaranı aldım, Dünyadan ikinci yaranı almaq istəmirəm, gedək dostlar, gedək!

Qorxmazov və Bayramalı gedir.

Dəmirov (*Dilavəri bir kənara çəkərək qulağına pıçıldayır*). Sən öl düz deyirəm. Ancaq bir sən bil, bir də mən...

Gülüşürlər.

Bayramalı (*onlara yaxınlaşır*). Mən ölüm deyin nə olub? Deyin biz də gülək də...

Dəmirov. Bir dəqiqə... (*Kənara çəkib onun da qulağına pıçıldayır.*) Bir sən bil, bir də mən.

Dilavər. Əcaibdir, əcaib. Çün piş əzvaxt tifil görəsən kimdəndir, kimdən?

Dəmirov. Allah bilir. Amma öz aramızda, çox tez əmələ gəlib, çox...

Dilavər. Tez niyə olur. Biri öz dostundan soruşur ki, evləndiyiniz bir ay olmaz, amma arvad dünyaya bir övlad gətirib, de görək adını nə qoyaq? Dostu gülüb cavab verir: "Bir uşaq ki, 9 ay 9 günlük yolu bir aya sürətlə belə gəlib çıxıb, adını Aynapalan qoysanız məsləhətdir".

Bayramalı. Nə ağıllı cavabdır...

Nadirlə Gülara göz-gözə gəlirlər.

Dilavər. Cavan nəsli ürəkdən təbrik etmək borcumuzdur! Sonsuz alqış! (*Əl çalır.*)

Nadir. Təşəkkür. (*Eskizlərə, modellərə baxır.*)

Dilavər. İxtiranız çox qəribədir, çün məhz məhəbbətin meyvəsi gərək belə də ola. Dost-aşnadan gizlu... pah... pah...

Gülara. Vallah günah Nadirdə deyil, məndədir. Dedik ki, xudmanı olsun.

Bayramalı. Aha... boynunuza alırsınız?

Gülara. Səhvimizi niyə boynumuza almayaq ki?

Dəmirov. Boynunuza almaqda çox ağıllı iş görürsünüz.

Gülara. Yaxşı, bu dəfə maaş alanda bir də bizdə yığışarıq, söz-söhbət qurtarar gedər. Daha orda-burda haqqımızda artıq-əskik söz deməzsiniz.

Dəmirov. Mən kişi kimi söz vermişəm. Lalam... sirr dağarcığıyam... hələlik bax üçümüz bilirik. Vay onda ki...

Gülara. Eh, hamı bilsə nə olar ki.

Dilavər. Çün o yaxşı olmaz.

Gülara. Onda xərcimiz bir qədər çox çıxar, onun qorxusu yoxdur.

Dilavər. Deyirəm körpənizin adını Aynapalan qoysaq yaxşıdır.

Nadir. Canım, körpə nədir, ayropalan nədir? Zarafatı buraxın.

Dəmirov. Uşaq tərəfdən xatircəm olun. Mən razı olmaram ki, Gülara xanım əziyyət çəkə. Onun ruhani atalığı mənim boynuma.

Gülara. Sağ olsun əvvəldən gələcək körpəmizə belə can yandıran dostlar!

Dilavər. Var olsun Gülara, var olsun Təyyarə! (*Əl çalır.*)

Nadir. Bizi utandırmayın, canım!..

Dilavər.

Məncə evlənmək, a Nadir, deyil əlbəttə xata,
Qoy təbiət eləsin sizlərə bir qız da əta.

(*Bayramalıya göz vurur.*)

İndi sürətlə olur dəhrdə hər şey hasil
Getməmiş zaksa görürsən ki, olursan bir ata.

Gülara. Dilavər, yenə kimə söz atırsınız, kimin haqqında pıçıldaşırsınız.

Dilavər. Övzayi zəmanədən danışırıq. Gedək dostlar, işlərimiz tökülüb qaldı.

Gedirlər.

Nadir. Onları qonaq çağıracaqsan ki, söz verdin.

Gülara. Bir sözdür dedim də. Əlindəki nədir, Nadir?

Nadir. Şeir kitabçasıdır. (*Ona göstərir.*)

Gülara. Mən bunu çoxdan axtarırdım.

Nadir. Gözəl şeirlərdi, gəncliyin qəlbinin incə hisslərini tərənnüm edir. Hicrandan, vüsaldan danışır...

Gülara. Görək şair nə deyir:

Gözəlim, gəncliyimi mən sənə qurban etdim,
Sənin hicranını öz dərdimə dərman etdim.
Sevirəm söylədin, axırda vəfasız çıxdın,
Ağladım, lalə kimi bağrımı al qan etdim.
Mərhəmət yox bu gözəllərdə, vəfa yox, deyərək
Gecəni, gündüzü dərya kimi tüğyan etdim.
Sənin uğrunda başım xeyli bəla, dərd çəkdi;
Özüm öz qəlbimi öz eşqimə zindan etdim.
Başqa bir gənclə səni qol-qola gördükdə aman,
Yox bu dünyada vəfa söyləyib, üsyan etdim.

Nadir. Necədir, Gülara, xoşuna gəldimi?

Gülara. Yox.

Nadir. Niyə?

Gülara. Bir qız öz sevgilisinə vəfasızlıq etmişsə, başqa qızların nə günahı?

Nadir. Öz aramızdır, qızlarda günah daha çoxdur. Bir də mübaliğəsiz şer olmaz ki... Məncə şair haqlıdır.

Gülara. Mən bu şairin yerinə olsaydım, vəfasızlıqda qızları yox, oğlanları təqsirləndirərdim.

Nadir. Yox, bu olmadı... Gülara, de görüm, mən heç sənə vəfasız çıxmışammı?

Gülara. Yox.. bəs mən necə?

Nadir. Sən də yox. Onu bil ki, ayrılıq cürət edib bizim səmimi eşqimizə yaxın düşə bilməyəcək. Bizim eşqimizin döyünən bir ürəyi var. Onu ikiyə bölsək yaşamaz. Barmağındakı o nişan üzüyünü görürsənmi? O bizim...

Gülara. Üzük cansız bir şeydir, bunsuz da keçinmək olar. Mən sənin qəlbini görürəm.

Nadir. Mən də sənin mənə qarşı məhəbbət dolu, ləkəsiz, pak qəlbini büllur ayna kimi əks etdirən o mənalı, mavi səmavi gözlərini görürəm. Mən o gözlərdə öz bəxtimizi görürəm.

Gülara. Mən də görürəm, Nadir!

Nadir. Gedək, Gülara.

Gedirlər. Dünya mələk qanadlı paltarda gəlir.

Dünya. Bağrım çatladı.

Müqəvvasatan qız. Müqəvva, müqəvva. Püşk ilə, püşk ilə.

Dünya. Ay qız. Çərən-pərən danışma... Torbanı bəri ver görüm. (*Müqəvva satan qız qorxa-qorxa torbanı Dünyaya tərəf uzadır. Dünya torbadan nömrə çıxarır.*) Tez ol 9 nömrəli müqəvvanı ver bura!

Qız (*ona it müqəvvası verir*). Buyurun...

Dünya (*müqəvvanı taxır*). Bu da mən. Gəzək görək başımıza nə gəlir. (*Skamyada oturub tum çırtlayır. Rəqs edənlər gəlib onun qabağından keçirlər. Orada Dünyanın geydiyi paltarda bir qadın görünür.*) Məni qara basır, yoxsa doğrudan belədir? (*Qadını saxlayır.*) Ay arvad, bir dayan! Bu paltar sənincin hardan?

Qadın. Ərim tikdirib.

Dünya. Qorxmazov?

Qadın. Bıy, Qorxmazov kimdir?

Dünya. Tez ol xoşluqla al boynuna, yoxsa səni rüsvayi-cahan elərəm. De görüm, Qorxmazov hara əkildi?

Qadın. Nə bilim axı... mənim günahım nədir, ay bacı?

Dünya (*onun paltarından yapışır*). Günahın bax budur, bu!..

Qadın. Oğurluq ki deyil, atelya modada özüm tikdirmişəm.

Dünya. Özüm. Axır ki, aldın boynuna, özüm... (*Bu zaman eyni paltarda bir neçə qadın gəlib keçir. Dünya bu qadını tərk edir.*) Mən nələr görürəm... Bir deyil, iki deyil. Əclaf bütün şəhərdəki adamlarına mənim paltarımdan geyindirib... (*Oturub əsəbi tum çırtlayır. Birinci pərdədəki milisioner gəlib Dünyanın qabağında dayanır.*)

Milisioner. Vətəndaş!.. (*Dünya dinmir.*) Yoldaş!..

Dünya (*ondan üz çevirir*). Eh qadam ağzına elə...

Milisioner. Xanım!..

Dünya. Ədəblə danışa bilməzsən?

Milisioner. Məgər xanım ədəbsizdir?

Dünya. Qoymazlar bir dəqiqə azad nəfəs alaq ki...

Milisioner. Mən sizin qadın olmağınıza hörmət edirəm, yoxsa anam...

Dünya. Necə, necə anam?

Milisioner (*yumşaq*). Xanım.

Dünya. Get, mən sən deyənlərdən deyiləm.

Milisioner. Bu nə danışır canım. (*Dünyaya*) Vətəndaş, iftira xanım. (*Fit verir.*) Karnaval gecəsi el bağını zibillədiyinə görə 3 manat cərimə.

Dünya. Necə, necə, cərimə? Bağ elin, karnaval ərimin, sənə nə hay düşüb? (*Tum çırtlayır.*)

Milisioner (*cibindən dəftərçəni çıxarır*). Onda mən akt bağlamalıyam.

Dünya. Nə dedin? Yenə akt? Görünür dərsin yaxşı verməmişəm. Gözünü aç, mənə yaxşı bax! (*Müqəvvanı qaldırır, milisioner onu tanıyıb diksinir.*)

Milisioner. Bu sizsiniz?

Dünya. Bəli mənəm. Niyə duruxdun? Bağlasana aktını.

Milisioner (*kənara*). Bağışlayın xanım. Bağda təmizlik nümunəsi göstərdiyinizə görə sizə bizim milis idarəsi tərəfindən təşəkkür. (*Gülərək gedir.*)

Dünya. Vallah məndən nə milis naçalniki çıxar. (*İki barmağını ağzına salıb milisionerin dalınca fit çalır.*)

Nadir əlində gül, Gülaranı axtararaq gəlir.

Nadir. Bu Gülara hara getdi? Eh qızlar, qızlar!..

Dilavər (*gəlir*). Aha, Nadir, niyə bikefsən?

Nadir. Heç...

Dilavər. Yox dostum, dərdini bilirəm, sənə ürəkdən acıyıram.

Nadir. Gülaranı görməmisiniz ki?

Dilavər. Niyə görməmişəm, görmüşəm. Onun əli böyüklər ətəyindədir.

Nadir. Uzatmayın, hardadır?

Dilavər. Bağın tənha bir guşəsində Qorxmazovla şirin-şirin söhbət eləyir.

Nadir. Qorxmazovla?

Dilavər. Bəli, doğrudur, Qorxmazov bizim dostumuzdur, amma nişanlı bir qıza yaraşmaz axı. Götürək elə bu uşaq məsələsini...

Nadir. Nə uşaq məsələsi?

Dilavər. Əşi biri deyir səndəndir, o biri deyir özgəsindəndir. O biri də deyir ki...

Nadir. Bu sözü kim çıxarıb, kim?

Dilavər. Uşağın özü, doğrudur hələ uşaq dil açmayıb, ancaq onu saxlayanın min dili var.

Nadir. O kimdir?

Dilavər. Dəmirov.

Nadir. Sizin başınıza hava gəlib nədir, bu uşaq söhbəti hardan çıxdı, canım?!

Dilavər. Qorxmazovun otağından.

Nadir. Əl çəkin yaxamdan.

Dilavər. Biz əl çəkirik, lakin uşaq əl çəkməyəcək. (*Gedir.*)

Nadir. Uşaq nədir? Bu sözlərin mənası nədir? Niyə Gülaranın haqqında belə söhbətlər olsun axı. Təqsir özündə. Kim bilir bəlkə, burda həqiqətə yaxın bir şey var, varsa onda eh...

Gülara (*tələsik gəlir*). Nadir, hardasan, bayaqdan səni axtarıram.

Nadir. Məxfi söhbətinizi qurtardınızmı?

Gülara. Kiminlə?

Nadir. Qorxmazovla.

Gülara. Bu nə sözdür?!

Nadir. Sözdür də...

Gülara. Boş sözdür. Görmədin iclasda ona nə toy tutdum.

Dəmirov (*gəlib ağac dalından onlara qulaq asır. Kənara*). Qulaqlarım da tutulmağa vaxt tapdı. (*Qulağını ovur.*)

Nadir. Mən bir neçə dəfə sənə ciddi demişəm ki, ondan uzaq, uzaq...

Gülara. Mən ondan necə uzaq ola bilərdim ki, o hələlik...

Nadir. Əlbəttə uzaq ola bilməzsən, çünki bağlar möhkəmdir.

Gülara. Sən uşaq olmusan nədir?

Nadir. Bəli, uşaq olmağına olub, ancaq atası mən deyiləm.

Gülara. Nə ata, nə uşaq?

Nadir. Sən yaxşı bilirsən. (*Əlindəki gülü yerə çırpıb gedir.*)

Gülara. Heç başa düşmürəm nə olub. Nadir, bir dayan! (Dalınca gedir.)

Dəmirov gülü yerdən götürüb iyləyir,
Qorxmazov, Dilavər, Bayramalı gəlir.

Qorxmazov. Adə, Dəmirov, Dünya bu aralarda yoxdur ki?

Dəmirov. Xeyr... görməmişəm.

Qorxmazov. Qorxuram bu qəşəng gecəni mənə haram eliyə.

Dəmirov. İndicə Gülara ilə şəkilçəkən cavan...

Qorxmazov. Qarğaturist?

Dəmirov. Hə, hə, bu ağacın altında.

Qorxmazov. Aha, öpüşürdülər?

Dəmirov. Xeyr a... vuruşurdular.

Qorxmazov. Nə üstə?

Dəmirov. Uşaq üstə.

Qorxmazov. Sonra, sonra?

Dəmirov. Şey, Nadir dedi ki, uşağı al boynuna. Gülara almadı və Nadiri qovdu. Sonra o dedi ki, bu gülü mənim tərəfimdən verərsən Qorxmazova.

Qorxmazov (*gülü qoxulayır*). Can qısqanclıq, can! Afərin mənim bu başıma. Gör a... qız birdən nə dəyişdi. Məndən zəhləsi gedirdi. İndi mənə gül göndərir. Can! Can!

Dilavər. Bütün bunlar nazdır, naz!

Qorxmazov. Deməli, cananın mənə axotu var?

Dilavər. Bəli, var. Çün piş əz vaxt bərayi-məlumat, sizi möhkəm tənqid etməsi də nazdır, naz!

Bu deyil tənqidi-şəxsi, bu olur tənqidi-nazi.
Məni qoyma, ey gözəl qız, o camalına tamarzı.

Odur, müqəvvafüruş xanım gəlir.

Qorxmazov. Maska satan qız? Deyirsən biz də maskalanaq?

Dilavər. Əlbəttə, bərayi-ehtiyat...

Qorxmazov. Ay qız, maskaları bura gətir görək. (*Qız gəlir.*) Hansını taxsam yaxşıdır?

Qız. Maskalar püşk ilə satılır.

Qorxmazov. Qoy elə olsun, ya bəxt! (*Torbadan nömrə çıxarır*). Nömrə 7-ni ver.

Qız (*ona ayı müqəvvası verir*). Buyurun!

Qorxmazov. Boynu yerə soxum belə bəxt! (*Hamı maska taxır. Musiqi çalınır.*) Mən ölüm ora baxın, yenə aləm qarışdı bir-birinə.

Rəqs edənlərin arasında bir qız oxuyur.

Canan! Bütün aləm bilir eşqimdə düzəm mən,
Məndən uzaq olsan belə üstündə gözəm mən.
İşdir sən əgər özgəni sevsən, onu bil ki,
Od parçasıyam, yandıraram, sanki közəm mən.
Gördüm səni qarşımda dünən, söylədim ey bəxt
Alqış sənə cananla yenə üzbəüzəm mən.
Sənsizliyi az bilmə, gülüm rəngimə bir bax,
Hicranın ilə gör necə solğun bənizəm mən.
Yox, yox, dözərəm dərdinə, hicranına canan,
Hicran seli neylər mənə, coşqun dənizəm mən.
Gəl sanma özün tək bu Süleymanı vəfasız,
Qarşında yenə körpə uşaq tək təmizəm mən!

Dünya Nadirlə söhbət edə-edə gəlir.

Dünya. Sözümü kəsmə, mənə qulaq as, zəmanə yaman dəyişib. Biz də qız olmuşuq, belə qələtlər eləməmişik... Ərimin pamoşniki Gülaranı deyirəm ey... Kişini yoldan eləməyib?

Nadir. Buraxın bu dolaşıq söhbətləri.

Dünya. Bizi dolaşığa o salıb... gecə yarıya kimi evimizə zəng olur.

Nadir. Nə dediniz? (*Fikri dağınıqdır.*)

Dünya. O gecə yuxusunda Gülara, Gülara deyib gur-guruppaz kravatdan endi yerə... Mən də nə yemisən – turşulu aş, o ki döyməliydi döydüm onu. İndi də bütün aləm deyir ki, bir bala doğub verib Dəmirovgilə saxlamağa... Guya körpəni Dəmirovun əliuşaqlı gəlini əmizdirir.

Nadir. Uşaq?! Dəmirovgildə!..

Dünya. Hə, hə, başına çarə qıl, cavan oğlan!

Nadir (*pərişan*). Çarə, əlbəttə çarə. (*Dağınıq fikirli yavaşdan bu şeri deyir*)

Bir körpə uşaq tək məni əyləndirib oynat,
Aldat məni, aldat məni, aldat məni, aldat.
Mən könlümü verdim sənə, heyhat! Dedin azdır.
Rüşvət deyil əlbəttə könül, sən məni azdır.
Hər doğru sözüm oldu yalan söz nəzərində,
Aldandın əzizim yenə sən öz nəzərində.
Vaxtilə tutardın məni dünyalara üstün,
Anlat mənə, məndən niyə qaçdın, niyə küsdün?

(*Gedərkən Dünya gəlməkdə olan Gülaranı görüb Nadirə süni mehribanlıq göstərir.*)

Gülara. Mən nələr görürəm!

Dünya. Gedək, Nadir, sənə sözüm var.

(*Gedirlər.*)

Gülara. Gedin, artıq mən sizə mane olmuram.

Mən söyləmərəm boş yerə cananə vəfasız,
Axır məni saldın yenə sən qanə, vəfasız,
Var məndə vəfa, səndə, gülüm, zərrə vəfa yox,
Gəl söyləmə sən bir də Gülaranə vəfasız.

Qorxmazov (*tələsik gəlib özünü Gülaraya yetirir*). Ay qız!

Gülara (*diksinir.*) Bıy, bu kimdir?

Qorxmazov. Napras yerə qorxursan, mənəm, Qorxmazov.

Gülara. Çəkilin... rica edirəm.

Qorxmazov. Gülara, daha bağışlayıram səni. (*Gülü iyləyir.*) Sənin tənqidinin mənasını indi başa düşürəm.

Bu deyil tənqidi-şəxsi, bu olur tənqidi-nazi,
Məni qoyma, ey gözəl qız, o camalına tamarzı.

Gülara. Deyəsən tənqid sizi şair eləyib.

Qorxmazov. Bəs nə, bu gül məni bir sayaq eləyib ey...

Gülara. Təbiətin sirri böyükdür.

Qorxmazov. Təbiət, məhəbbət... Deməli siz də sevirsiniz...

Gülara. Əlbəttə sevirəm, bu gizli deyil. Lakin vəfasız məni...

Qorxmazov. Vallah mən də sevirəm, vəfasız zad deyiləm. Bir hə de, gör sənin çin neyləyirəm, nə!..

Gülara. Ona nə edə bilərsən ki?

Qorxmazov. Qovaram eşqimizə meşat eləyən biganələri.

Gülara (*gülür*). Mən nə hayda, siz nə hayda...

Qorxmazov (*fikirləşir*). Belə sənin maskanı yeyim, maskanı... Gülara, özün görürsən ki, rəhbərliyi necə bacarıram. Ancaq bu şoqərib qalstuk bağlamağı bacarmıram ki, bacarmıram. (*Cibindən bir qalstuk çıxarır.*) Al keçirt boynuma, bağla məni...

Gülara (*başını bulayıb gülür*). Ver görüm. (*Qalstuku Qorxmazovun boynunda bağlayır.*)

Nadir (*gəlir*). Bağışlayın, mane oldum.

Qorxmazov. Çalağanturist!

Gülara. Yoldaş Qorxmazov, rica etdi qalstukunu bağlayım.

Nadir (*əsəbi*). Bərk bağla, qırılıb əlindən qaçmasın. (*Gedir.*)

Qorxmazov. Adə, heyvan-zadam ki, kəndiri qırıb qaçam?! (*Gülara Nadirin dalınca getmək istərkən Qorxmazov əlindən tutub dartır.*) Biməfadır, qoy getsin! Gəl oynayaq, gör nə qəşəng havadır. Bunu yazanın barmaqlarına əhsən!

Gülara. Belə axmaq zarafatları heç də xoşlamıram. (*Onu itələyir, Qorxmazov yıxılır.*)

Qorxmazov. Bu havanı yazan, görüm barmaqların qırılsın! (*Ayağa qalxır.*) Bu qarğaturist nə yaman vaxtda gəldi. (*Qalstuku öpür.*) Sənə

canan əli dəyib, canan... Ədə, görəsən bu dostlar yenə niyə pərən-pərən düşdü? (*Bu dəmdə arxadan gələn Dünyanı görür.*) Aha, bu nazənin kim ola? Əcəb bürüştə yerişi var. (*Dünya da skamyada oturub tum çırtlayır.*) Əcəb quşdur, özü də gəlib qonub mənim məhəbbət ağacımın şah budağına. Padxod eləyək görək başımıza nə gəlir. Malağankalar kimi simişkə çırtlaması bir az məni şübhələndirir. Birdən domarabotnitca-zad olar a!..

Dünya. Görəsən bu oğlan kimdir? Mənə nə həsrətlə baxır. Bəs niyə yaxınlaşmır. Eh, hamı bizim kişi kimi sırtıq olmaz ki...

Qorxmazov. Ehtiyat igidin yaraşığıdır. Səsimi dəyişməliyəm. Yoxsa Dünya iyimi duyub gəlib üstümüzə çıxar.

Dünya. O mənimlə tanış olmaq istəyir. Səsimi dəyişim. Tanıyanfalan olmasın.

Qorxmazov (*başqa səslə*). Xanım, müqəddəs yanınızda oturmaq olar?

Dünya. Niyə olmur ki.

Qorxmazov. İcazənizlə... (*Yanında oturur.*)

Dünya (*kənara*). Nə tərbiyəli oğlandır.

Qorxmazov. Nə üzüyola xanımdır... (*Dünyaya*) Xanım inci, mirvari dişlərinizə heyfiniz gəlmir ki, tum çırtlayırsınız?

Dünya. Dərddən çırtlayıram, dərddən.

Qorxmazov (*kənara*). Deyəsən bu da mənim kökdədir. (*Dünyaya*) Xanım, bu bağı cənnətdə kimi gözləyirsiniz?

Dünya. Heç kimi, bəs siz?

Qorxmazov. Mən də heç kimi.

Dünya. Bəs arvadınız?..

Qorxmazov. Həm var, həm yox. Kaş dünən öləydi bu gün ikinci günü olaydı.

Dünya. Mən də ərim haqqında siz deyəni deyə bilərəm. Sizinki gözəldirmi?

Qorxmazov. İfritədir. Ata atsan at yeməz, itə atsan it... Bəs sizin əriniz necə?

Dünya. Üzünə baxsanız qusmağınız gələr.

Qorxmazov. Pah atonnan, bəxtimiz beləymiş xanım. Mənim nəzəri noxtamca buna çarə tapmalıyıq.

Dünya. Nə çarə?

Qorxmazov. Deyirəm indi ki, ikimiz də bir dərddəyik, gəlin yaxından dost olaq.

Dünya. Nə deyirəm ki...

Qorxmazov. Xanım, sənin o illahi gözəlliyin məni çəkib apardı eşqimin detski malçik dövrünə... (*Dünyanın əllərini ovuşdurur.*) Can, pambıqdır, pambıq. Yoxsa bizim arvadın əlləri kimi, elə bil mişardırmişardır...

Dünya. Ehtiyatlı olun.

Qorxmazov. Eşqə, məhəbbətə nə ehtiyat canım. Sən mənim canımsan, ciyərimsən.

Dünya (kənara). O nanəcibdən, ərimdən belə şirin söz eşitmədim. (*Qorxmazov*) Nə buyurdunuz, cavan oğlan?

Qorxmazov. Heç. (*Kənara*) Nə həyalı arvaddır! (*Dünyaya*) Xanım, gərək bizim bu dostluğumuz ömürlük, yəni pastayannı olsun. Odur ki, bir insafa gəl, götür maskanı, ta o ay camalının nuru mənim tomnı qara qəlbimi çadrovı küçəmiz kimi işıqlandırsın.

Dünya. Əvvəlcə siz götürün...

Qorxmazov. Yox, əvvəlcə sən aç.

Dünya. Olmaya arvadınızdan qorxursunuz?

Qorxmazov. Kişi də arvaddan qorxar? Bəlkə sən ərindən...

Dünya. Necə, necə, arvad da kişidən qorxar?..

Qorxmazov. Onda niyə uzadırıq axı.

Tez ol aç o gül camalını,
Görüm üzündəki xalını,
Soruşum sənin əhvalını.

Dünya. Saxla, onda gəl ikimiz də birdən açaq.

Qorxmazov. Açaq qadası, açaq. Bax, mən üç deyən kimi ikimiz də birdən mübarək üzümüzü açırıq.

Sayıram... bir... iki... (*kənara*) ürəyim nə yaman döyünür. Allah əliyə Dünya zalımın qızı üstümüzə çıxmaya. (*Dünyaya*) iki... iki...

Dünya. Uzatmayın görək.

Qorxmazov. Bir, iki, bir, iki...

Dünya. Ürəyim suya döndü ki, tez!

Qorxmazov. Can, bu da sənə üç!..

Hər ikisi müqəvvasını çıxarır. Hər ikisi lapdan yerə yıxılır.

PƏRDƏ

ÜÇÜNCÜ PƏRDƏ

Qorxmazovun kabineti. Dəmirov başının altına kiçik bir yastıq qoyub uzanmışdır. Dəmirov əsnəyir, gərnəşir.

Dəmirov (*yuxulu*). Nə, danışan kimdir? Cecurnadır! (*Hərəkətsiz*) (*Yenə zəng*) Necə, bakalları qaldıraq padxalimlərin sağlığına? Axmaq... Burda padxalim nə gəzir... (*Hərəkətsiz*).

Yenə zəng vurulur. Fatma gəlib divardakı saata baxır və Dəmirovu silkələyərək zorla ayıldır.

Fatma. A kişi, bəsdir xoruldadın, dur ayağa!

Dəmirov (*diksinir*). Necə, prikazım gəldi?

Fatma. Bir qazın yox, iki qazın gəldi... Umsunma, şişərsən, qalx ayağa!

Dəmirov. Arvad, bu dəqiqə yuxuda görürdüm ki, məni Qorxmazovun yerinə itələyiblər. (Stol arxasında oturur.) Bax gör yaraşır, hə?..

Fatma. Eh... cavan ömrümü gör kimlə çürütdüm. Ata, anama nə deyim.

Dəmirov. Yenə şikayət? Məndən artığına gedəcəkdin? Sən bir gör ərin kimin yanında işləyir!

Fatma. Uşaq-uşaq danışma!

Dəmirov. Yaxşı yadıma saldın, uşaq necədir?

Fatma. Nigaran qalma, yaxşıdır. Kürəkənimiz səfərdən gələnə kimi saxlarıq.

Dəmirov. Uşaq deyil, çörək ağacıdır, çörək ağacı... Uşağın əsil atası tapılsaydı daha dərdimiz olmazdı.

Fatma. Allah Qorxmazova ömür versin ki, özgənin uşağına bu qədər can yandırır.

Dəmirov. Hə, hə, görürsən necə kişidir. Sən isə həmişə onun dalınca deyinirsən. (*Səbir gətirir, asqırır.*)

Fatma. Ürəyimizi bulandırma... Üz-gözündən kifirlik yağır. Tez get əl-üzünü yu...

Dəmirov. O da baş üstə! (*Getmək istəyir.*)

Fatma. Kişi günorta bazara sən gedəcəksən.

Dəmirov. Nə deyirəm ki. (*Gedir.*)

Gülara (*gəlir*). Salam, Fatma xala!

Fatma. Salam qızım, salam!

Gülara. Qorxmazov hələ gəlməyib?

Fatma. Xeyr qızım, niyə belə bikefsən?

Gülara. Heç xala... Atelya modamızın körpəsi necədir?

Fatma. Uşaqdan nigaran qalma. Ona öz doğma balamız kimi baxırıq. Ancaq bir az...

Gülara. Başa düşürəm... (*Ona pul verir.*) Al. Ancaq ondan muğayat ol, körpədə günah yoxdur. Günah bizdədir ki, bu cinayəti işləyib, sonra ört-basdır etməkçin məsum körpələri əldən-ələ salırıq.

Fatma. Cavanlıqdır qızım, bir işdir olub da... Qızım, bəs o körpənin əsil atası kimdir? Məndən gizlətmə... de.

Gülara. Deməyə çox çətinlik çəkirəm, Fatma xala. Kimin üstünə atasan ki...

Fatma. Bıy, başıma xeyir... allah günahınızdan keçsin qızım, o dünyada nə cavab verəcəksiniz?

Gülara. Mən niyə? Qoy təcrübəsiz qızları yoldan eləyən vicdansızlar cavab versin.

Fatma. Haqlısan, görəsən o dələduz daha kimləri bədbəxt eləyəcək? Qoy bu sizə ömürlük dərs olsun.

Gülara. Bu ağıllı sözdür. Sağ ol, Fatma xala. (*Gedir.*)

Fatma. Yazıq qız, tutduğu əməldən yaman peşman olub. (*Fatma stolu təmizləyir. Papiros kötüklərini toplayır. Sonra divara söykədilmiş şəkli çevirir. Təmizləyir.*) Qorxmazov bu idarəyə gələni aləmi zibilləyib. Bunu da yaman toz basıb. (*Şəklə tüpürür və silir. Qorxmazov gəlir, heyrətlə Fatmaya baxır.*) Tfu, tfu...

Qorxmazov. Adə, düşməni ayrı yerdə niyə axtarıram. Budur, hazır durub qabağımda. Fatma, mənim üzümə tüpürürsən?

Fatma. Bıy, salaməleyküm! Üzündəki çirki təmizləmək istəyirdim.

Qorxmazov. Xeyr, kələyin baş tutmaz. De görüm səni kim öyrədib?

Fatma. Eh, boş-boş danışma.

Qorxmazov. Necə?

Fatma. Daha bəsdir. Ərim bir yandan, sən bir yandan canımı boğazıma yığdınız... Səhərdən axşamacan işləmək bir yana dursun, üstümüzə bir uşaq da atdınız.

Qorxmazov. Yaxşı, yaxşı... uşağın halı necədir?

Fatma. Yaman şiltaqdır.

Qorxmazov. Yəqin atası qırışmala çəkib.

Fatma. Necə, atası tapılıb?

Qorxmazov (*diksinir*). Hələ yox.

Fatma. Atası əclafda insaf, vicdan olsaydı, öz gül kimi uşağına sahib çıxıb onu yad əllərə tapşırmazdı.

Qorxmazov. Bəli, bəli...

Fatma. Vallah, Qorxmazov qardaş, atası rastıma gəlsəydi, tutardım onun yaxasından, bax belə... (*Qorxmazovun yaxasından yapışır.*) Üzünə bir parça tüpürüb deyərdim ki: ey dələduz! (*Tüpürür, Qorxmazov dadlı-dadlı getdikcə Fatma onu təqib edir.*) Ay binamus! Ay əclaf!

Qorxmazov. Buraxsana yaxamı, onun atasından mənə nə.

Fatma. Bu sözləri sənə yox ki, uşağın əsil atasına deyirəm də.

Qorxmazov. Heş ona da demə... Ədəblə danışmaq kulturadır, ədəbsiz danışmaq xaltura, Fatma xala!

Fatma. Əlbəttə quldur-muldur belə iş görə bilər, kül o biqeyrət atanın başına ki...

Qorxmazov. Sus, atasının yox, anası Gülaranı söymək lazımdır, Gülaranı. Ana da öz uşağından boyun qaçırar? Zalımın qızı, bəlkə bu uşaq böyüyüb zorba bir incinar olacaq, doktor olacaq...

Fatma. Dərzi olacaq...

Qorxmazov. Yox, yox atası buna razı olmaz.

Fatma. Qoy olmasın, olmasın... Hə, onu deyirəm ki, az qalmışdı yadımdan çıxsın.... Dünən Dünya xanım bizə gəlmişdi.

Qorxmazov. Sizə gəlmişdi? (*Kənara*) Evim yıxıldı.

Fatma. Bəli, körpənin göz-qaşına, burun-qulağına çox diqqətlə baxdı.

Qorxmazov. Yoxsa burun-qulaq doktoru olub? Fatma xala, səndən çox xoşum gəldi. (*Pul verir.*) Al bu pulu... Uşağa yaxşı qulluq eləyin.

Fatma. Görüm əlin kimi ürəyin də açıq olsun. Bayaq Gülarada uşaqçın bir az xərclik verdi.

Qorxmazov. Aha, uşağı aldı boynuna?

Fatma. Alan kimi oldu... ancaq atasını demədi ki, demədi. Yaxşı, Qorxmazov qardaş, baş-gözünüz niyə belə gömgöydür? Olmaya yıxılıb eləmisiniz?

Qorxmazov. Xeyr, Fatma xala, bunlar karnaval frontunun meyvəsidir.

Fatma. Yaxşı, mən getdim işimə. (*Gedir.*)

Qorxmazov (*gəzişir*). Yaxşı Gülara... nə qədər ki, bu uşaq məsələsi var, sən mənim əlimdəsən,əlimdə! Öl desəm öləcəksən, qal desəm qalacaqsan... Məni sev desəm sevəcəksən... (*Rəhilə içəri girir.*) Aha... Axır ki, gəldin, görürsən hörmətini? Demişəm səni mənim yanıma bez daklad buraxsınlar.

Rəhilə. Mən balamı istəyirəm, balamı!

Qorxmazov. Şərtini dünən demişəm. Cəmisi bir dəqiqəlik əziyyəti var.

Rəhilə. Vicdanım iftira atmağı qəbul etmir. Balamı qaytarın mənə...

Qorxmazov. Aha... balamı... Dediyim şərtdən başqa bir yolu yoxdur. Onu da sənə xəbər verim ki, Dünya ilə bu gün-sabah üzülüşəcəyəm.

Rəhilə. Onun daha mənə dəxli yoxdur.

Qorxmazov. Çox dəxli var. Telefonda sənə dediyim şərtə razısan, ya yox?

Rəhilə. Yox, yox, qaytarın mənim balamı özümə.

Qorxmazov. Aha, qoy sənə düzünü deyim. Balan Nadirdədir, Nadirdə. Verdim ona oğulluğa... bu dəqiqə... (*Zəngi basır.*)

Rəhilə. Bu nə işdir mən düşdüm.

Dəmirov gəlir.

Qorxmazov. Tez Nadiri çağır gəlsin... Sonra o biri işçilərimə də xəbər elə yanıma gəlsinlər... (*Dəmirov gedir.*)

Rəhilə. Görəcək günlərim varmış.

Qorxmazov (*qışqırır*). Necə, necə? Sən mənim kadrolarımı ləkələyirsən?

Nadir (*gəlir*). Mənə aid qulluq!

Rəhilə (*onun üstünə atılır*). Nadir, Nadir...

Nadir. Məndən nə istəyirsiniz?

Rəhilə. Balamı.

Nadir. Nə bala?

Rəhilə. Günahların hamısı məndədir.

Bu dəmdə Gülara, Dilavər, Bayramalı, Dəmirov gəlir.

Nadir. Bu nə komediyadır?

Rəhilə. Ayaqlarına düşürəm, ver mənim balamı.

Qorxmazov. Ay qız... mənim kabinetimi zaqsa döndərmə deyirəm sənə!

Rəhilə (*Qorxmazova*). De mənim balamı qaytarsın özümə.

Nadir. Nə bala, canım?

Rəhilə. Yıxılıram ayaqlarına. Balamı qaytar, məni bədbəxt eləmə.

Nadir. Xanım, bu iftira üçün sizi məsuliyyətə çəkərəm. Mən sizi birinci dəfədir ki, görürəm.

Dilavər. Çün piş əz vaxt bərayi məlumat...

Gülara. Nadir, bu bədbəxti niyə təhqir edirsiniz?

Nadir. Yox, mən dəli olacağam!

Rəhilə. Balamı niyə mənə qaytarmırsan axı?..

Qorxmazov. Yoldaşlar, görürsünüz bu həngaməni? Biri otağıma uçaq qoyur, o biri gəlib kadroma, qarğaturistimə iftira atır. Rədd olun mənim kabinetimdən... Hanı bu telefon? (*Zəng vurur.*) Salam. Mənəm, Qorxmazov... Sən öl, məni rahat işləməyə qoymurlar. Axşam gəlirəm sizə, öpürəm. (*Hamı təəccüb edir.*) Rədd olun başımdan, qoyun işləyək, planımızı dolduraq. Avaralar! (*Hamı gedərkən Rəhiləyə*) Qızım, sən bir dəqiqə dayan. Səninlə işim var. Hə, gördün ki, heç bir qorxulu iş olmadı. Balan əvvəl Nadirgildə idi. İndi isə bax bu adresdədir. (*Qorxmazov kağız yazıb ona verir.*) Al, axşam gedib bu adresdən uşağını alıb apararsan. (*Rəhilə kağızı alıb hönkürərək çıxır.*) Bu da belə...

Dəmirov (*gəlir*). Salam, indi necəsən?

Qorxmazov. Bir də o qızı bura buraxmazsan. Axşam o sizə gələcək, ver uşağını aparsın, təqsir Gülarada yox, Nadirdə imiş...

Dəmirov. Siz buyuran düz olar.

Qorxmazov. Adə Dəmirov, dostlar bilir ki, sabah nə günüdür və ayın neçəsidir?!

Dəmirov. Sabah bazar günü, özü də ayın 13-dür.

Qorxmazov. Yaman nəhs gündür, yaman, ayın on üçü, yəni nə adə?

Dəmirov. Anadan olan gününüz...

Qorxmazov. Malades, kak raz mən sabah bu vaxt dünyaya gəlmişəm.

Dəmirov. Xoş gəlmisiniz, yoldaş Qorxmazov. Hamı hazırlıq görür.

Qorxmazov. Yaxşı, get Nadiri çağır.

Dəmirov. Nadiri? Yox, yox, qorxuram.

Qorxmazov. Qorxursan, nə olub adə?

Dəmirov. Dilim gəlmir.

Qorxmazov. Danış adə, bağrım çatdadı ki?

Dəmirov. Nadir, Nadir, bayaq, Nadir, Nadir bayaq!

Qorxmazov. Ay əclaf, sonra, sonra...

Dəmirov. Sonra, sonra Nadir... bayaq Nadir...

Qorxmazov. Dillən, nankor, dillən!

Dəmirov. Bayaq, Nadir, bayaq Nadir, işçiləri başına yığıb yavaşdan danışırdı. Tez-tez sənin adını çəkirdi. Deyirdi ki, intiqam alacağam, intiqam.

Qorxmazov. Necə intiqam?

Dəmirov. Hə, sonra mən tapşırdığın kimi onu güddüm. Gördüm stolun balaca gözünü açıb cibinə qara bir şey qoydu, tapançaya oxşayırdı.

Qorxmazov. Necə, tapança? Ölkə yiyəsizdir məgər?.. Bu saat milis idarəsinə xəbər vermək lazımdır.

Dəmirov. Tələsmə, bəlkə tapançaydı, bəlkə yox...

Qorxmazov. Bəs allah sənə gözü nə üçün verib, ay nadan? Sən şahidim olacaqsan. İntiqam, sonra da tapança. Yəqin quyuma qəsd eləmək istəyir. Yox, bu işi belə qoymaq olmaz... (*Telefon zəng vurur. Dəmirov gedir.*) Qulaq asıram, necə? Sizi get-gələ salıblar? Çığır-bağır salmayın. Tapança! İntiqam! Necə dəli olmuşam? İntiqam, tapança!.. Əşi rədd ol başımdan... Əlindən gələni beş qaba çək. (*Trubkanı asır.*)

Nadir (*gəlir*). Mən gəlmişəm.

Qorxmazov. Hə? Necə! Gəlmisən? Gəlmə, gəlmə. Əlini cibindən çıxart deyirəm sənə!

Nadir. Kefim belə istəyir.

Qorxmazov. Qorxuram sənin kefin mənə çox baha otura. (*Diksinir, Nadir irəlilədikcə Qorxmazov dalı-dalı gedir.*)

Nadir. Sizi başa düşmürəm.

Qorxmazov. Əllərini qaldır, bir, iki, üç...

Nadir. Sizə nə olub? Tapança kimi nə açılırsınız adamın üstünə?

Qorxmazov. Aha, tapança, tapança...

Nadir. Nə tapança, canım?

Qorxmazov. Cibindəki tapança...

Nadir. Cibimdə tapança? (*Ciblərini göstərərkən Qorxmazov həyəcan keçirir.*)

Qorxmazov. Pencək cibini də, qoltuq cibini də, dal cibini də... (*Kənara*) Ürəyim bir az rahat oldu. (*Nadirə*) Qoçuluq dövrü çoxdan keçib.

Nadir. Əlbəttə. Bunu özünüzə deyin... Yaxşı, məni niyə çağırmısınız?

Qorxmazov. Onunçün çağırmışam ki, mənim rəhbərliyim altında sən nə ixtiyarla əxlaq pozğunluğu ilə məşğul olursan?

Nadir. Bunun sizə heç dəxli yoxdur.

Qorxmazov. Deməli bu həqiqətdir?

Nadir. Həqiqət, ya qeyri-həqiqət... Bu mənim öz işimdir.

Qorxmazov. Nə dedin? Mən heç kəsə izin vermərəm ki, əxlaqsızlıq eləyib atelya modamın və mənim avtoritetimi yerə vursun. Günah Gülarada yox, səndə imiş, sən karikaturistdə...

Nadir. Bu belə qalmayacaq.

Qorxmazov. Əlbəttə qalmayacaq.

Nadir. Mən intiqam alacağam, intiqam!

Qorxmazov. İntiqam qurtarmadı? (*Qorxur, geri çəkilir.*) Kimdən?

Nadir. Bu komediyanın baş rejissorundan.

Qorxmazov. Onda get teatra!

Nadir. Mənim intiqamım çox dəhşətli olacaq, çox...

Qorxmazov. Tapançayla, əlbəttə, dəhşətli olar. (*Titrəyir.*) Adə, məni öldürmək istəyirsən, hə?

Nadir. Bəli, sizin o çürük qəlbinizdəki murdar, ləkəli, iyrənc, əməlləri çoxdan öldürmək lazımdı.

Qorxmazov. Bu nə danışır adə... Mən vətənbazlıq eləyəndə, inqilabbazlıq eləyəndə, can qoyanda sən hələ anadan olmamışdın... Detski malçik!

Nadir. Əlimdə imkan olsaydı yaltaqlığı, alçaqlığı, qorxaqlığı, ikiüzlülüyü, lovğalığı, mənəm-mənəmliyi, sizə bənzər adamların beynindən qızmar kəlbətinlə kökündən çıxarıb zibil yeşiyinə atardım ki, sağlam cəmiyyətimizi zəhərləməsin. Bəli, sizdəki bu təmayülləri öldürmək mənim müqəddəs borcumdur. Bu qədər! (*Gedir.*)

Qorxmazov. Adə adam öldürmək havaxtdan müqəddəs iş olub? Vay, vay, bu nə deyir adə. Məni öldürmək... yox, yox, mən ölməyəcəyəm, mən özüm sizi öldürəcəyəm! (*Zəngi basır, Dəmirov gəlir.*) Adə, Dəmirov, düz deyirsənmiş, məni öldürəcəklər. Tez dost-aşnamı çağır gəlsin... (*Dəmirov yalandan ağlaya-ağlaya gedir.*) Yox, mən ölməyəcəyəm, ölməyəcəyəm. Yenə də prikaz verəcəyəm, qol çəkəcəyəm...

Bayramalı, Dilavər və Dəmirov birlikdə gəlirlər.

Dilavər. Bu nə qara xəbərdir, canım?

Qorxmazov. Ölüm xəbəridir ölüm, bu dəqiqə o malağanturist məni hədələdi ki, səni öldürəcəyəm.

Dilavər. Çün o...

Bayramalı. Biz ölmüşük məgər?

Qorxmazov. Ölməsəydiniz məni hədələyə bilərdilər? Ölmüsünüz? Çarı tapın görək, çarə, ölürəm.

Dilavər. Ölmə, ölmə... fikir vermə, çün o cahildir.

Qorxmazov. Görürəm sizdən mənə kömək olmayacaq. Tapdım. (*Zəng vurur.*) Milis idarəsidir? Danışan qonşuluğunuzdakı Qorxmazov... Bəli, bəli, atelya modnı Qorxmazovdur. Tez-tez bir milisioner göndərin! Nə üçün? Məni öldürəcəklər... Haçan? Lap elə bu dəqiqə. Zarafat nədir canım! Seryoznı deyirəm. Milisioner geciksə, mənim üstümdə özünüz də qana düşərsiniz, qana! Tez olun, daha dilim söz tutmur. (*Trubkanı asır.*) Dostlar! Siz də göz-qulaq olun! Daha bundan sonra mənə teloxranitelsiz gəzmək yaramaz.

Dilavər. Yoldaş Qorxmazov, biz sizi çox igid adam kimi tanıyırıq. Nahaq yerə bu qədər tələş büruzə verirsiniz.

Qorxmazov. Adə, sən də belə? Yoxsa onu istəyirsiniz ki, gözünüzün qabağında diri-diri dərimi o qədim şair Nəsimov kimi dabanımdan soysunlar? Adə, mən ölsəm, yetim qalarsınız ki...

Bu dəmdə Gülara bir müştəri ilə içəri girir.

Gülara. Bu yoldaş...

Qorxmazov. Hə!.. Tapança? İntiqam? Hə, hə, nə olub?

Müştəri. Sizin atelya modaya gözəl bir parça vermişdim. Kostyum tikilib, sonra da əlli-ayaqlı yox olmuşdur.

Qorxmazov. Ay rəhmətlik oğlu, sən nə danışırsan, az qalmışdı bayaq mən özüm əlli-ayaqlı yox olam.

Müştəri. Bu cavab olmadı, yoldaş direktor.

Gülara. Yoldaş haqlıdır. Onun kostyumunu aparanı tapıb ağır cəzalandırmaq lazımdır.

Qorxmazov. Tapaq da... yoldaş, kostyumunu aparan qardaşım da olsa padsud verəcəyəm, padsud.

Bayramalı (*büzüşür*). Yoldaş Qorxmazov, vacib işim var. İcazə verin mən gedim.

Qorxmazov. Get.

Müştəri (*onu yaxalayır*). Aha, yoldaş, bir dəqiqə...

Bayramalı (*müştəriyə yavaşdan*). Mən ölüm burda yox... bayırda.

Qorxmazov. Adə deyəsən tanış çıxdınız axı?

Müştəri. Özüylə yox, bu kostyumla tanışam. Axır ki, tapıldı. Budur mənim kostyumum.

Qorxmazov. Adə Bayramalı...

Bayramalı. Vallah... bir günlüyə götürdüm ki, sabah sizin şərəfli, təntənəli mübarək ad gününüzdə xəcil olmayım.

Qorxmazov. Tez get soyun kişinin kostyumunu qaytar özünə.

Bayramalı. İndi?

Qorxmazov. Əlbəttə indi.

Bayramalı. Lüt qalım deyirsən?

Qorxmazov. Axmaq, lüt niyə? Onunkini qaytar özünə. Bir başqasınınkını keçirt əyninə, qurtarsın getsin. Yoldaş, bağışla, səhv olub. Hamınız gedin. Gülara, sən qal, səninlə vajnı söhbətim var.

Gülara. Qulaq asıram, buyurun.

Qorxmazov. Gülara, gəl barışaq. (*Ona əl uzadır.*)

Gülara. Başa düşmürəm.

Qorxmazov. Bu uşaq məsələsinə görə gözümdən yaman düşmüşdün. Bayaqkı əhvalatdan sonra gözümdə yenə ucaldın göylərə...

Gülara. Gəlin bu barədə danışmayaq.

Qorxmazov. Niyə axı... Bayaq öz gözlərinlə görüb, qulaqlarınla eşitmədin məgər? Yoxsa yenə şübhən var?

Gülara. Bilmirəm.

Qorxmazov. Çox yaxşı bilirsən, görürəm, yaman pərtsən. Mən əvvəldən səni xəbərdar eləmişdim. Bu şairdir, bu artistdir, bu rəssamdır... nədir. Bu tayfa...

Gülara. Dedim ki, bu barədə danışmayaq, vəssalam. Gəlin əsas işdən danışaq.

Qorxmazov. Aaz, əsası elə budur də. Biz bununla da məşğul olmasaq, bəs nə ilə məşğul olacağıq. Planımızı da doldurmuşam...

Gülara. Bəli, fədakar işçilərimizin sayəsində.

Qorxmazov. Xeyr, mənim rəhbərliyim sayəsində. Xalqın gözündən pərdə asmaq olmaz.

Gülara. Düzdür... Bayramalı, Dilavər sizin gözünüzdən elə qalın pərdə asmışdır ki, onu yırtmaq çox çətindir.

Qorxmazov. Bilin ki, məni öz səmimi dostlarımdan ayırmaq çox çətindir.

Gülara. Doğrusu, siz həyatdan çox geri qalmısınız.

Qorxmazov. Uşaq-uşaq danışma, mən həyatdan geri qalmış olsaydım, bu zorbalıqda uçrejdenini mənə tapşırmazdılar. Gülara, gəl daşı

ətəyindən tök yerə, əl çək o qarğaturistdən. (*Kənara*) Tapança, intiqam... (*Gülaraya*) O səni almayacaq. Bayaqkı qızın gününə salıb bütün zemnoy şarda bədnam eləyəcək... Yoxsa inanmırsan?

Gülara. Bilmirəm. Bəlkə də...

Qorxmazov. Gülara, onun adını ürəyindən poz getsin.

Gülara. Əvvəla mən onun adını ürəyimə təbaşirlə yazmamışam ki, asanlıqla poza bilim. İkinci... Bayaqkı hadisəni, soyuqqanlılıqla yoxlayıb, sonra bir qərara gəlməliyəm.

Qorxmazov. Daha buna sözüm yoxdur. O, qudurğan hələ məni öldürmək fikrinə də düşüb. (*Diksinir.*) Tapança, intiqam! Yox, yox, mən belə şəraitdə işləyə bilmərəm. Biri əxlaqsızlıqla məşğul, o biri stoluma göz dikib. O biri də, yəni sən...

Gülara (*gülür*). Stol nə sizindir, nə mənim.

Qorxmazov. Yox, bu stol mənimdir, mənim! Qoy bu saat yuxarıya bir zəng vurum... Görərsiniz mənim gücümü... (*Telefonu götürür.*) Allo... zanitdir.

Gülara. Siz özünüz özünüzü ifşa edirsiniz. Bundan xəbəriniz varmı?

Qorxmazov. Məni ifşa eləyəcəksən. Tez mənim kabinetimdən bayıra çıx, yoxsa bu dəqiqə ürəyim partlar... Vay, vay...

Gülara. Oyunbaz! (*Gedir.*)

Qorxmazov. Yox, bunlar məni hər tərəfdən okrujeniyaya alıblar. Yox, mən də intiqam alacağam!..

Dəmirov (*gəlir*). Gəldilər.

Qorxmazov. Milisionerlər?

Dəmirov. Yox... iki nəfər keçdi Gülaranın yanına. Dedilər ki, yanımıza heç kimi buraxmayın.

Qorxmazov. Qocaydılar, yoxsa cavan?

Dəmirov. Nə o, nə o. Yəqin qəmissiyadan-zaddandır.

Qorxmazov. Bayquş, ağzını xeyirliyə açsan olmaz?

Dəmirov. Nadir də bayaq məndən o Rəhilə xanımı soruşurdu.

Qorxmazov. Demədin ki, heç nə bilmirəm?

Dəmirov. Dedim. İnanmadı.

Qorxmazov. Dəmirov, get göz-qulaqda ol, mən yaman yorulmuşam. Gedim bir kəlləmi bərkidim.

Dəmirov. Xatircəm ol. (*Gedir.*)

Qorxmazov. Başıma nə kül töküm. Hara zəng vurum? Raykoma? Yox, ora mənim xodum yoxdur, yox... (*Portfelini qapıb qapı ağzına*

qədər gedib cəld qayıdır.) Mən hara gedirəm, hara? (*Stola*). Bütün bu bəlalar mənim başıma səndən ötəri gəlir. Sən gecələr də məni rahat yatmağa qoymursan. Beynimə yerləşib, ordan çıxmırsan ki, çıxmırsan. Səndən ayrılıb evə gedəndə ürəyim xarab olur. Elə bilirəm ki, bir də sənin üzünü görməyəcəyəm. Bir özgəsi səni mənim əlimdən alacaq, mən yazıq qalacağam – kruqli yetim. Doğrudur, vücudun bir batman cansız, quru taxtadan ibarətdir. Amma səndə zorba-zorba hikmətlər, mənalar var. Bəzilərini bəzəyirsən, bəziləri də səni bəzəyir. Mən bədbəxt Qorxmazovun bəzəyi ancaq sənsən, sən! (*Fikirləşir.*) Məndən başqa kim burda rəhbərlik eləyə bilər axı? Heç kim, heç kim, mən özüm. Bəsdir bu qədər idarələrdə səyahət elədim, bəsdir! Son pənahım sənsən, sən! (*Fikirləşir.*) Bir az da fikirləşsəm, başıma hava gələr, hava... (*Portfeli stol üstünə atıb oturur*). Qoy hanı xəbərdar olsun ki, mən əvəzsizəm, əvəzsiz! (*Bağırır.*) Adə, Dəmirov, qapıda möhkəm dayan! (*Gah zəngi vurur, gah telefon dəstəyini götürür.*) Priyomu növbə ilə başlayacağam. Mən pastayannıyam, pastayannı!.. Rəhbərliyim davam edir i tağdalı!..

PƏRDƏ

DÖRDÜNCÜ PƏRDƏ

Qorxmazovun həyəti. Yaydır. Divardan telefon asılmışdır, əncir ağacından boks topları sallanmışdır. Həyətin ortasında quyu var. Pərdə açılarkən Dünyanın radioqəbuledici cihazla plastinka çaldırdığı görünür. Tez-tez telefon zəng vurur. Dünya gah priyomnika, gah telefona sarı gedir.

Dünya (*dəstəyi götürür*). Qulaq asıram. Kimdir danışan? Bir nəfər? Bir nəfər olsaydınız, dərdim nəydi ki. Necə? Sənin nə ixtiyarın var ki, mənim ərimin anadan olan gününü təbrik eləyəsən? Həyasız! (*Dəstəyi asıb radioya tərəf gedir.*) Yəqin o karnavalda gördüyüm arvadlardan biridir. (*Telefon zəngi*) Hə, səsini çıxartsana, zəhrimar, çor! (*Dəstəyi asır.*) Bu ev deyil, dəlixanadır! (*Yenə də zəng*) Qulaq asıram. Köpək qızı, atboy verdi.

Qorxmazov (*yüngül paltarda evdən çıxır*). Nə yaman çox yatmışam, fizik-kulturamın vaxtını keçirmişəm... (*Saata baxır.*) Arvad, deyəsən den rojdeniyama dəm-dəsgah açmısan axı...

Dünya. Sənin anadan olan gününə yekə bir daş düşəydi, daş! Bayaqdan adamların telefonu partdatdılar ki...

Qorxmazov. Arvad, heç olmasa bu gün mənə dolaşma.

Dünya. Şəhərdə bir arvad tapılmaz ki, ona telefon nömrəmizi verməmiş olasan.

Qorxmazov. Dünya, bəsdir Dünya!

Dünya. Yaxşı, uşaq hələ də Nadirin boynunda qalır?

Qorxmazov. Əlbəttə, öz adamları deyir ki.

Dünya. Bəs niyə o əxlaqsızı atmırsan idarəmizdən bayıra?

Qorxmazov. Arvad, onlara da havadar çıxan var ey, yoxsa onda nə var ki. Məsələ lap bu gün-sabahlıqdır.

Dünya. Görək də. Yaxşı, sənin qonaqların kimlərdir?

Qorxmazov. Öz səmimi dost-aşnalarım... Dilavər, Bayramalı, Dəmirov və tağdali...

Dünya. Bu tağdali kimdir, böyük adamdır?

Qorxmazov. Yox canım, tağdali adam deyil, yəni və qeyrə və qeyrə.

Dünya. De görüm çağırdıqlarının arasında arvad xeylağı da var?

Qorxmazov. Yox, sakit ol. Adıma qəzet gətirməyiblər ki?

Dünya. Hələ yox.

Qorxmazov. Həmişə alaqaranlıqda gətirərlər, indi gör bəxtimdən ordenlərimizə görə nə yaman apazdat eləyir.

Dünya. Ürəyin suya dönməsin.

Qorxmazov. Eh, başımı qarışdırdın söhbətə, fizik-kulturam qaldı.

Dünya. Çox ağlın-kamalın vardı. Bunlarla oynayandan sonra bir təhər olarsan.

Qorxmazov. Dünya, beynimin, ürəyimin, kürəyimin – bir söz hər şeyimin artmasına bax bu kömək eləyəcək, bu! Al gəldi. (*Boks əlcəklərini geyib ağacdan asılı toplara vurur. Toplar Dünyanın üzünə dəyir.*)

Dünya. Məni vurursan?

Qorxmazov. Yavaş danışmaq kulturadır, bağırmaq xaltura, al bu da sənə fizik-kultura.

Dünya. Ay arsız, gör indi kəsirəm ya yox. (*İçəri cumur.*)

Qorxmazov (*məşq eləyir*). Kultura, xaltura, fizik-kultura.

Dünya (əlində yekə bir mətbəx bıçağı qayıdır). Gör kəsirəm, ya yox.

Qorxmazov. İnsafın olsun, Dünya, kəsmə!..

Dünya. Kəsəcəyəm. (*Dünya topları kəsmək istərkən Qorxmazov elə bilir ki, Dünya onu bıçaqlamaq istəyir. Əlcəklərlə Dünyanı vurub özünü müdafiə eləyir.*)

Qorxmazov. Camaat, kömək eləyin, məni kəsirlər!

Dünya topları kəsir. Qorxmazova tərəf cumur. Qorxmazov yorulub yerə sərələnir. Dünya gülə-gülə onun başının üstündə dayanır və bıçağı boğazına dayayır.

Dünya. Kəsim?

Qorxmazov. Hara tələsirsən, ay arvad? Qurban bayramına hələ çox var.

Dünya. Yazıqsan, qalx ayağa!..

Qorxmazov (*qapıya tərəf baxır*). Aha, deyəsən, qonaqlarımız gəlir. Arvad, sən süfrəyə rəhbərlik elə, mən də qonaqlara.

Dünya. Xörəklər yandı deyəsən. (Mətbəxə cumur).

Dilavər (*gəlir, əlində kağıza bükülü bir stol modeli var*). Salam-əleyküm!..

Qorxmazov. Hə, kak zdorov?

Dilavər. Sansız təşəkkür... (*Həyəti nəzərdən keçirir.*) Pəh, pəh, ölmə, ölmə. Həyət deyil, guşəyi cənnətdir. Nəzərgahı cəzb eləyir.

Qorxmazov. Sağ ol.

Dilavər. Sansız təşəkkür. Bugünkü yomialinizə iki hədiyyəmlə gəlmişəm.

Qorxmazov. Özün gəlmisən elə mənə bəsdir.

Dilavər. Sansız təşəkkür. Biri şəxsən vücud mübarəkinizə ithaf etdiyim qəzəl, digəri budur. (*Kağızı açıb stol maketini ona verir.*)

Qorxmazov. Bu nədir adə? Özün bilirsən ki, uşağım-zadım yoxdur. Fikrin odur ki; bu iqruşkalarla yaşımın bu vaxtında mən özüm oynayım? Məni dolamısan? Ələ salmısan?!

Dilavər. Pəh, pəh, xeyr, bunda rəmz var. Burda dərin bir məna gizlənir. Bunu sizə təqdim etməkdən amalım odur ki, vücudi alinizi həmişə stol dalında rəhbərlikdə görüm.

Qorxmazov (*ağlamsınır*). Çox şadam... Əziz dost. Əvvəlcə qanmadım. Məni bağışla, bunsuz mənim bir günüm olmasın. (*Maketi öpür.*) Afərin sənə belə dost!

Dilavər . Sansız təşəkkür... Çün bir saniyə... xamuş...

Qorxmazov. Tişi!..

Dilavər

Sən ey insan kimi hər bir zadı yaxşı qanan stol!
Səni harda doğubdur söylə rəhmətlik anan, stol?
Vəfasızsan, sürüşkənsən, yenə sənsən mənə imdad,
Edirsən piri sən bir an içində nocavan, stol!
Elər arzu bütün dostlar bu gün bu yomialidə,
Otursun Qorxmazov yoldaş dalında hər zaman, stol!

Qorxmazov. Sən məni ağlatdın, gəl öpüm səni, mehriban dostum! (*Dilavəri öpüb ağlayır.*)

Dilavər. Sansız təşəkkür. Bəs sən bizə nə hazırlamısan?

Qorxmazov. Quzu ətindən kabab, yanında da al şərab.

Dilavər. Ötürrük, olar səvab.

Qorxmazov. Nə tez tapırsan cavab?

Dilavər. Pəh, pəh, ölmə! Ölmə! Siz xalis şairsiniz ki, var.

Qorxmazov. Mən sənin yanında bir qələt eləyə bilmərəm.

Dilavər. Sansız təşəkkür! İcazənizlə şəxsinizə yazdığım qəzələ guş edin, xamuş!

Qorxmazov. Tişi!

Dilavər

Mübarəkdir sənin bu ad günün alicənab dostum,
Yedirdən hər qonaqlıqda bizə bollu kabab dostum.
Bilir aləm ki, içməzsən, yeməzsən bir kərə mənsiz,
Sənə ad qoymuşam çoxdan araq dostum, şərab dostum.
Gələn həftə həmin burda, bizi cəm eylə xudmani,
Səhər cızbız yeyək. Axşam yeyək yağlı qutab, dostum!

Qorxmazov (*əl çalır*). Malades, mənim yağlı qutab dostum!

Dəmirov (*gəlir*). Salam, necəsən, yaxşısan? Gecikməmişəm ki?

Qorxmazov. Deyirsən sənin də yolunu gözləyək?

Dəmirov (*ona bir daimi ruçka verir*). Buyur, bu da mənim hədiyyəm. Ancaq camaat dağılışandan sonra açıb baxarsınız.

Qorxmazov (*kağızı açıb baxır*). Adə, bu mənim öz ruçkamdır ki...

Dəmirov. Zaddır, şeydir...

Qorxmazov. İki gündür bunu axtarırdım.

Dəmirov. Əldən almışam.

Qorxmazov. Ayrı qiymətli bir şey tapa bilmədin?

Dəmirov. Bunun mənası ən böyük hədiyyələrdən də böyükdür. Mən, nəinki mən, bütün biz dost-aşnaların istəyirik ki, siz həmişə bu ruçka ilə prikazlara qol çəkib hamımıza rəhbərlik eləyəsiniz. (*Onun üst-başını çırpır.*) Ancaq öldürsələr də əyilməyəcəyəm!

Qorxmazov. Adə bu padarkaların hamısında dərin, yekə bir mısıl varmış ki. (*Çalğı səsləri gəlir. Qorxmazov özünü kabinetdə hesab edir, masada zəng yeri axtarıb barmağıyla basır.*) Adə, bunun zəng yerisi yoxmuş ki Dəmirov, tez keç qapıya.

Dəmirov. Burda da qapıçı olacağam?

Qorxmazov. Yox adə, qonaqlarımın qabağına çıx deyirəm.

Dəmirov. Nə deyirəm ki. (*Qapıya gedir.*)

Qorxmazov. Gəl Dilavər bir vuraq. (*İçirlər.*)

Dəmirov (*qayıdır*). Muştuluğumu ver. Sizi götürdülər.

Qorxmazov (*udqunur. Stola oturur*). Necə? Məni işdən götürdülər? Nə ixtiyarla?

Dəmirov. Şeydir, zaddır... Sizi götürdülər.

Qorxmazov. İşdən?

Dəmirov. Yox, sizi gətirdilər bura. (*Qorxmazov sakit olur.*)

Qorxmazov. Götürmədilər, gətirdilər, hə? Adə dəli olmusan, nədir? Mən burda ola-ola məni bura kim gətirə bilər axı?

Dəmirov. Bu gözlərimlə gördüm. Başınıza örpək də salıblar.

Qorxmazov. Deyirsən bu ağsaqqal vaxtımda məni gəlin köçürürlər? İtil gözümdən... (*Dəmirov qapıya gedir.*) Dilavər, bu nə işdir? Yoxsa ikinci bir Qorxmazov çıxıb?

Dilavər. Çün cəfəng söyləyir.

Qorxmazov. Sən öləsən, bir də gördün ki, mənə oxşamayanın biri oturub stolumun dalında deyir ki, mənəm nastoyaşşı Qorxmazov, sən kimsən?

Bu an vağzalı havası müşayiətilə bir dəstə qonaq həyətə girir. Bayramalının qucağında bir qarpız var. Dəmirov u n başında örtüklü bir büst. Dəmirov rəqs edərək gəlir, Qorxmazovun qabağında dayanır.

Dəmirov. İndi ver muştuluğumu.

Qorxmazov. Adə bu kəllə qəndi hardan tapdınız?

Dəmirov. Qənd deyil, boş kəllədir.

Qorxmazov. Ay lotu, bəs o dediyin adam hanı?

Dəmirov. Budur ey... (*Örpəyi açıb Qorxmazovun büstünü nümayiş etdirir.*) Sizi gətirdilər, ya yox?

Qorxmazov. Doğrudan da gətirdilər. Adə bu xalis mənəm ki.

Dilavər. Ölmə, ölmə... Əcibülheykəl, əcibülheykəl.

Qorxmazov. Əcəb kəldir, nədir adə? Ay dost, gözünü aç yaxşı bax. Bu kəl-zad deyil, mənəm ey...

Bayramalı. Bunu sizin anadan olan gününüz münasibətilə şəxsən öz tərəfimdən adınıza qayıtdırmışam. Qoy gələcəkdə nəvə-nəticələriniz buna baxıb sizi yad eləsinlər.

Qorxmazov. Adə, sonsuz adamın da nəvə-nəticəsi olar?

Bayramalı. Onda camaat baxar.

Qorxmazov. Aşna, qızıldandır, yoxsa gümüşdən?

Bayramalı. Kirəcdən.

Dəmirov. Adə, vurrey, yaşasın kirəc Qorxmazov.

Dilavər. Xamuş!

Qorxmazov. Tişi!

Dilavər

Qəbrə girənəcən dostuq səninlə,
Bu sol əlin, mən də sağ əlin, sənin!
Araq dostlarına arxayın ol ki,
Yadigar qalacaq heykəlin sənin!

Qorxmazov. Əlbəttə, qalacaq. Daha tez oturun. Əlli yaşımı tamam eləyək.

Dilavər. Kəsin bu nalələri, doldurun piyalələri. Xamuş!

Qorxmazov. Tişi!

Dilavər. Birinci piyaləni qaldıraq, alicənab, təvazökar, ürəyi əli kimi, əli ürəyi kimi açıq aşnamız Qorxmazovun sağlığına.

Dəmirov. Vurrey...

İçirlər.

Dilavər. Çün pişi əz vaxt tarzən qələyanə gəlsin. Xanəndə tüğyan etsin. Biz də guş edək.

Qorxmazov. Prostoy danışsana, biz də başa düşək.

Bayramalı. Çalın, oxuyun... Mən ölüm ürək yandıran.

Çalıb oxuyurlar.

Qorxmazov. Bu saat təbiətin xolodelnikindən görün sizə nə çıxaracağam. (*Kəndirlə quyudan içki çıxarır.*)

Dilavər. Badələri doldurun, piyalələri qaldırın. İçək ən namuslu, ən nəcib, ən həyalı, ən səxalı, ən vəfalı...

Qorxmazov. Ən cəfalı. (*Dünya gəlir.*)

Dilavər. Ən səfalı, Dünyamızın sağlığına!

Dünya. Var olun!

Dilavər. İlham gəldi. Xamuş!

Dəmirov. Tişi!..

Qorxmazov. Mənim sözümün duzunu qaçırtma. Tişi!..

Dilavər

Şəkərdən də şirindir ta əzəl gündən dilin, Dünya,
Sevin ki, qarğudan da xeyli nazikdir belin, Dünya.
Fərasətdə, nəcabətdə, gözəllikdə tayın yoxdur,
Yanında kaftara bənzər Gülara tək gəlin, Dünya!
Sənin sayəndə tez-tez cəm olur dostlar bu xəlvətdə,
Çinardan da uzundur çün səxavətdə əlin, Dünya!

Hamı. Vurrey...

Dünya. Şair belə olar. Yoxsa o...

Qorxmazov. Zəmanə şairlərini deyirsən? (*Telefon zəngi, Qorxmazov telefon dəstəyini götürür. Bir əlində piyalə var.*) Qulaq asıram. Necə? Təcili, yay klubuna gəlim? Əvvəla otdıxım mənimçün hər şeydən vajnıdır. İkinci, əlimdə çox vacib işim var. (*Piyaləni vurur telefona.*)

Bayramalı. Yoldaş Qorxmazov, siz bir qədər uzansanız yaxşıdır.

Dilavər. Vətənbaz da yorular? Mən frontlarda vuruşanda siz bilmirəm hansı siçan deşiyini satın almışdınız. Mənim gəzmədiyim şəhər, kənd qalmayıb, mən necə bir partirot... Adə hanı o kart?

Bayramalı (*cəld cibindən oyun kartını çıxarıb əlində oynadır*). Bu dəqiqə... Aşna çəkirik?

Qorxmazov. Ay lotu, o kartı yox. Cümlə cahan kartını deyirəm. Dünya, sən atanın goru o dünya kartını gətir bura... (*Dünya ona xəritə verir. Qorxmazov xəritəni açıb ağacdan asır. Sonra manqalın üstündən kabab şişini qapır.*) Yaxşı-yaxşı baxın. Mən ata müharibəsində.

Dilavər. Çün dərk etmədik.

Qorxmazov. Ata müharibəsi, ay nadanlar, yəni oteçestki voyna. O vaxt mən burda, xüsusilə burda elə işlərdən çıxmışam ki. (*Xəritədə bir nöqtəni göstərir.*)

Dilavər. Çün... Yoldaş Qorxmazov, bura ki Həmədandır.

Qorxmazov. Həmədan olsun. Coğrafiyadan həmişə beş alardım, arvad məndə huş qoydu ki...

Dünya. Əvvəldən varındı ki!.. (*Qapı zəngi vurulur. Dünya gedib qəzetləri alır.*) Al, bu da sənin qəzetlərin.

Qorxmazov. Axır ki, ordenlərimiz öz əl-ayağıyla gəlib çıxdı.

Bayramalı. Sizi avansom təbrik.

Hamı. Avansom, avansom.

Qorxmazov. Mənim nəqdimi nisyəyə nə üçün döndərirsiniz axı?

Dilavər. Susdurun naxalları, qaldırın bakalları.

Qorxmazov. Mən ölüm! Ürəyim suya döndü. Oxu görək mənə hansından veriblər.

Dilavər. Qorxma, çün meydan genişdir, durma çap at, Qorxmazov!

Qorxmazov. Əhsən! Öz başına iş görüb aldın mükafat, Qorxmazov!

Dilavər. Çün iqdam edirəm qəzeti mütaliəyə. (*Qəzetə göz gəzdirir. Gah çiynini dartır, gah başını bulayır.*) Təqazeyi cahandır də. Eləyirlər də.

Qorxmazov. Tez da ordenlərimizi ver taxaq.

Dilavər (*oxuyur*). Lenin ordeni ilə. Lenin adına fabrikin staxanovçusu.

Qorxmazov. Özgələrdə nə işin adə. Bizimkiləri oxu.

Dilavər. Qızıl əmək bayrağı ordeni ilə Sadıqzadə Gülara.

Dəmirov. Can, can, vurrey!..

Qorxmazov. Zəhrimar vurrey, çor vurrey!.. Dalını tez, tez dalını oxu!

Dilavər. Rəsulzadə Nadir.

Qorxmazov. Bağrımı yarma.

Dilavər. Qor, qor, qor.

Qorxmazov. Adə növbə çatdı mənə.

Piyalələri bir-birinə vurub içirlər.

Dəmirov. Vurrey, vurrey!..

Qorxmazov. Dilavər, sən məni təzədən dünyaya gətirdin. Az qalıb şadlığımdan başımı itirim.

Dəmirov. Qorxma, itirsən axtarıb taparıq.

Qorxmazov. Vallah uçuram ey, uçuram.

Dünya. Çox yuxarılarda uçma, uçularsan.

Dilavər. Çün ərz eləyirəm ki, mabədinə qulaq asın.

Qorxmazov. Adə, indicə Qorxmazov demədin?

Dilavər. Çün Qorda qaldım.

Qorxmazov. Onda tez ol tamamla məni.

Dilavər. Sansız təşəkkür... Qor, qor, qor... (*Qorxa-qorxa oxuyur.*)

Dəmirov. Güc elə!

Qorxmazov. Mənim familimdə nə qədər qor var ki, bu qədər höccələyirsən!

Dilavər. Qornastayeva Lida.

Qorxmazov. Necə? Dalını oxu.

Dilavər. Dalı qeyri-şəxslərdir.

Qorxmazov. Adə bəlkə məni rəhbəriniz kimi ayrıca ukazla naqradit eləyiblər. Birinci səhifəyə baxmısan?

Dilavər. Bəli, orda da yoxsunuz.

Qorxmazov. Axırıncı səhifədə necə?

Dilavər. Odra da bir şey görmürəm.

Qorxmazov. Axırıncı səhifənin lap axırına necə, baxmısan?

Dilavər. Çün orda arvadından boşananların, rəhmətə gedənlərin elanları var.

Qorxmazov. Deyirsən mən rəhmətə gedənlərin siyahısında da yoxam?

Dünya. Yıxdı bu arvadlar kişinin evini.

Qorxmazov. Belə, dostlar, siz öləsiniz, daha dünyanın zibili çıxdı.

Dünya. Nə dedin? Zibilim çıxdı?

Qorxmazov. Sənin yox, cümlə cahan dünyasının. Aman, ürəyim bir təhər oldu. Dostlar, yuxum çin çıxdı.

Bayramalı. Yuxuda nə görmüşdünüz?

Qorxmazov. Qulaq asın!

Dilavər. Xamuş!

Qorxmazov. Tişi!.. Görürəm ki, ölmüşəm. Tabutumu çiyninizə alıb məni qəbiristanlığa aparırsınız. Orkestr bir tərəfdə, qoşa zurna o biri tərəfdə çalır. (*Dəmirov məclisdəki çalanlara işarə edir. Onlar ahəstə matəm havası çalır. Dəmirov bir şiş qapıb dirijorluq eləyir.*) Arxamca venok götürən gözəl, göyçək qızların bir ucu burda, o biri ucu qəbiristanlıqda.

Dünya. Əclafın ölüsü də qızlardan əl çəkmir.

Qorxmazov. Görürəm ki, şəhərdə maşın, trolleybus, tramvay gediş-gəlişi kəsilib.

Dəmirov. Səni basdırıb evə piyada qayıdacağıq?

Qorxmazov. Görürəm ki, qəbrim hazırdır. Əli lapatkalı Dilavər və Bayramalı ağlaya-ağlaya üstümə torpaq tökürlər.

Dilavər və Bayramalı ağlamsınır.

Dəmirov (*onu silkələyir*). Bəs mən nə qayırıram? Mən də ağlayıram?

Qorxmazov (*xəyal aləmindən ayılır*). Hə, necə?.. Avansom ağlaşmayın! (*Çalğıçılara*) Kəsin! Mən seryozni ölmüşəm ki, paxaronnı çalırsınız? Yox, mən ölməmişəm, ölməyəcəyəm də, yox, yox...

Dilavər. Ölmə, ölmə... Çün qəm yemə... qalibiyyət yenə sizinlə olacaq. Qoy müğənni bir təğənni etsin.

Çalğıçılar çalır, Qorxmazov ah-uf eləyir.

Qorxmazov (*əsəbi*). Adə, bağrım çatladı ki... Burda barmaq var... barmaq. Mənim cibimdə daşdan, poladdan keçən elə xarakteristikalarım var ki, adamın atasını səriyər dalına. Bu bir, bu iki... (*Kağızları stol üstə atır. Dünya diqqətlə baxır. Bir şəkil götürür.*)

Dünya. Budur sənin daşdan, poladdan keçən xarakteristikan? Bu qız kimdir?

Qorxmazov. Staxanovçu qızdır. Məndən qəzetlər istədi, mən də qoydum cibimə ki...

Dilavər. Dünya xanım, sakit ol! Onun cibindən nümayan olan afəti-dövranın surəti...

Dünya. Sən də ona həyan çıxırsan? Mən daha bu xarabada qala bilmərəm. Mənim kimi namuslu qadına xəyanət... Yox, sən bu evdən rədd olmalısan!

Dəmirov. Bu dəfəlik onun zadını, günahını bağışlayın mənə.

Bu dəmdə Gülara gəlir.

Gülara. Salam... Deyəsən gəlib məclisin axırına çatmışam.

Dünya. Buyurun, bu da bir nümayan. (*Gülaraya*). Səni kim çağırıb gəlmisən? Tez itilin mənim evimdən!

Gülara. Qonağı qovmazlar. Bir də mən Qorxmazovu canlı bir hədiyyəylə təbrikə gəlmişəm.

Milisioner (*içəri girir. Əlində kağız*). Nəhayət, sizi evdə tapdım. Buyurun imza atın. Sizi məhkəməyə çağırırlar.

Dünya. Bu nə sözdür, nəyə görə?

Milisioner. Mağazindəki hadisəyə görə, atelye modadakı hadisəyə görə.

Dünya. Mən məhkəməyə gedən deyiləm. Məhkəməyə mənim istirahətimi pozan bu qızı, bir də bu əclafı aparın. Tez bunları basın rayona.

Milisioner. Xanım, imza atınız.

Dünya (*milisionerə*). Niyə durub baxırsan? İstəyirsən tapançanı belindən açıb bunları rayona mən özüm aparım?

Milisioner. Mən sizi bir daha xəbərdar edirəm. Bu dəfə elə zarafat yoxdur. Atınız imzanızı!

Dünya. Bütün dünyanın milisionerləri də gəlsə Dünya qorxan deyil. (*Gülaraya*) Sən niyə dayanıb durmusan? Get, bir də gözüm səni görməsin!

Gülara. Qoy onda ərinizin qiymətli hədiyyəsini təqdim eləyim, sonra.

Qorxmazov. Malades Gülara... Padarka sennidir?

Gülara. Çox.

Milisioner (*fit verir*). İmza atınız, imza atınız, imza atınız!..

Dünya. Atmıram, atmıram, atmıram, al canın dincəlsin. (*İmza atır.*)

Milisioner. Məhkəmədə görüşənə qədər (*gedir*).

Gülara qapıdan səsləyir. Fatı, Rəhilə qucağında uşaq içəri girir.

Qorxmazov. Vay... (*Özündən gedir.*) Mən doğrudan da öldüm.

Dilavər. Ölmə, ölmə...

Dəmirov qrafindən ağzına su alıb Qorxmazovun üzünə püfləyir.

Gülara. Hədiyyə o qədər canlı hədiyyədir ki, sevindiyindən ərinizin ürəyi getdi.

Dünya. Bu bic balanı nə ixtiyarla mənim evimə gətiribsiniz?

Gülara. Atasıyla görüşə gətirmişik. (*Nadir tez gəlir.*)

Qorxmazov (*ayılır*). Yalandır, yalan. Uşağı mənim üstümə niyə gətirmisən?

Dünya. Atası sənin adamın Nadir ola-ola.

Nadir. Biz adresi düz tapmışıq.

Fatı. Məni bağışlayın... Uşaq əvvəl bizdəydi, gəlinim əmizdirirdi. Sonra dünən bu külbaş ərim uşağı alıb ayrı yerə aparmaq istəyirdi. Mən qoymadım, uşağı mənə Qorxmazov tapşırmışdı.

Rəhilə. Məni o bədbəxt elədi, o...

Dünya. Cavab ver, ağa Qorxmazov.

Nadir. Cavaba ehtiyac da yoxdur. Məsələ aydındır. Mən də Qorxmazovu iki münasibətilə təbrikə gəlmişəm. Biri anadan olması münasibətilə...

Qorxmazov. Təşəkkür.

Nadir. O biri də buyurun baxın. "Kirpi"də sizi xüsusi qeyd eləyiblər.

Qorxmazov. Orden veriblər?

Nadir. Hətta şəklinizi də vurublar.

Dəmirov. Adə vurrey...

Qorxmazov (*lovğalanır*). Adə Dilavər, nankor, məni qəzetdə yox, jurnalda naqradit eləyiblər. (*Jurnala baxır.*) Adə, bu sənin çəkdiyin şəkildir ki...

Nadir. Bəli, bu mənim çəkdiyim karikaturadır.

Qorxmazov. Malades sənə qarğaturist! Gördün zəhmətin zay olmadı. Dilavər, al oxu görək. Məni necə tərifləyiblər?

Dilavər (*jurnala baxır*). Çün piş əz vaxt. Bərayi məlumat, çün...

Qorxmazov. Uzatma, adə başda nə yazıblar?

Teatr. Yazıblar ki, gəldi gedər...

Qorxmazov. Necə? Nə ixtiyarla? Kim yazıb bu iftiranı?

Gülara. Mən, Gülara Sadıqzadə. Bu da imzam. (*Jurnalı göstərir.*)

Dünya (*Qorxmazova*). Tez ol çıx mənim xarabamdan... Yoxsa... (*Onun sport şeylərini qapının ağzına tullayır.*) Tez ol!

Qorxmazov. Adamda insaf yaxşı şeydir. Mən hara gedim, hara?

Dünya. İtil gözümdən!

Qorxmazov (*Rəhiləyə*). Ay qız, Rəhilə, keç günahımdan. Gedək sizə, ver mənim detski malçikimi.

Rəhilə. Çəkil!

Gülara. Atelye modanın müvəqqəti müdirliyi, orada təmizlik aparılması mənə tapşırılmışdır. Rəhilə də bizdə işləyəcək.

Dəmirov. Adə vurrey... (*Cəld əkilib Gülaranın tuflisini təmizləyir.*) Öldürsələr də əyilməyəcəyəm.

Dilavər. Xamuş!

Zamanın qəhrəman, dilbər qızı ancaq Gülaradır,
Ədalət göylərində çün qızıl bayraq Gülaradır.

Qorxmazov. Deməli mən daha yoxam? Hamıya yer də düzəldi, iş də, Dünya! Gülara, Nadir, Dilavər, Bayramalı, adə Dəmirov... (*Hamı ondan üz çevirir.*) Belə... Gedək görək başımıza nə gəlir. (*Birdən dönür.*) Bir sual.

Dilavər. Xamuş!

Qorxmazov. Mənim evimi yıxan sənin xamuşun olmadı məgər? Mənim huşum, yerindən oynayıb. Siz allah, bir deyin görüm o şəklin altında nə yazıblar?

Hamı. Gəldi-gedər. (*Qəhqəhə*)

PƏRDƏ

1955-1969

MÜNDƏRİCAT

PYESLƏR

Çimnaz xanım yuxudadır 7

Qaçaq Nəbi 19

Durna 163

Gəldi-gedər 210

SÜLEYMAN RÜSTƏM

SEÇİLMİŞ ƏSƏRLƏRİ

ÜÇ CİLDDƏ

III CİLD

"ŞƏRQ-QƏRB"

BAKI-2005

Buraxılışa məsul: *Əziz Güləliyev*

Texniki redaktor: *Rövşən Ağayev*

Tərtibatçı-rəssam: *Nərgiz Əliyeva*

Kompyuter səhifələyicisi: *Ələkbər Kərimov*

Korrektor: *Fəridə Səmədova*

Yığılmağa verilmişdir 22.10.2004. Çapa imzalanmışdır 22.04.2005.
Formatı 60x90 $^{1}/_{16}$. Fiziki çap vərəqi 17,5. Ofset çap üsulu.
Tirajı 25000. Sifariş 90.

Kitab "PROMAT" mətbəəsində çap olunmuşdur.

A7/235837